

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

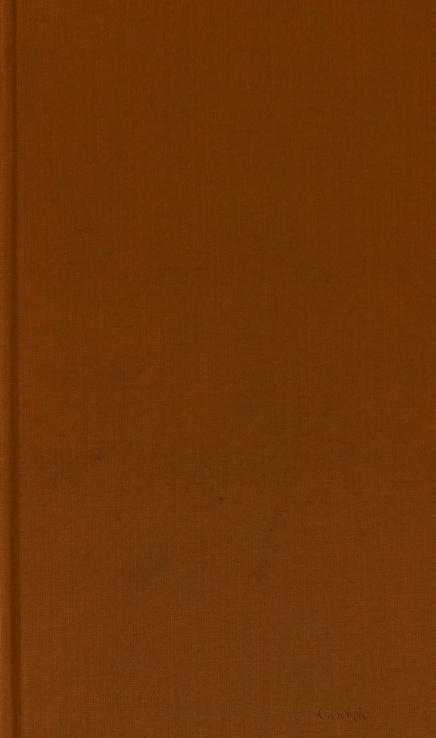
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

SAMMLUNG

GRIECHISCHER UND LATEINISCHER SCHRIFTSTELLER MIT DEUTSCHEN ANMERKUNGEN.

AUSGEWAEHLTE

REDEN DES DEMOSTHENES.

ERKLAERT

VON

ANTON WESTERMANN.

DRITTES BAENDCHEN:

(XXIII.) REDE GEGEN ARISTOKRATES. (LIV.) REDE GEGEN KONON. (LVII.) REDE GEGEN EUBULIDES.

LEIPZIG, weidmannsche buchhandlung 1852.

AUSGEWÄHLTE

REDEN DES DEMOSTHENES.

ERKLAERT

VON.

ANTON WESTERMANN.

DRITTES BAENDCHEN:

(XXIII.) REDE GEGEN ARISTOKRATES. (LIV.) REDE GEGEN KONON. (LVII.) REDE GEGEN EUBULIDES.

LEIPZIG,
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.

EL

(XXIII.)

REDE GEGEN ARISTOKRATES.

EINLEITUNG.

 ${f U}$ nter den Hauptleuten der Freibeuterschaaren, welche, seitdem das Söldnerwesen eingerissen, zur Landplage für Griechenland geworden waren, nimmt wohl die erste Stelle Charidemos, aus Oreos auf Euboa stammend, ein, ein Mann wenn auch nicht von eminenten militärischen Talenten (s. §. 155), doch von persönlicher Tapferkeit und namentlich in allen Arten des kleinen Krieges wohl bewandert, unternehmend und nie um ein Auskunstmittel verlegen, aber auch keines, selbst das schlechteste nicht scheuend, und heute diesem, morgen jenem seil. Schon früher hatten ihn die Athener um geleisteter Dienste willen mit ihrem Bürgerrechte beschenkt (§. 23.65): dies war indess für Leute seines Schlages kein Grund sich erkenntlich zu beweisen, im Gegentheil, während der Kämpfe, welche die Athener seit Ol. 104, 2. 362, in Thrakien mit Kotys und dessen Sohn und Nachfolger Kersobleptes um ihre Besitzungen am Hellespont zu bestehen hatten, bot Charidemos, wenn auch zu Zeiten wieder durch ein Mehrgebot für das athenische Interesse gewonnen, doch Alles auf um diesem Abbruch zu thun, zumal seit dem Tode des Kotys, wo er den jungen König Kersobleptes, mit dem er sich mittlerweile verschwägert hatte, am Gängelbande führend der Leitung der thrakischen Angelegenheiten sich be-

Demosthenes III.

mächtigte und mit den von den Athenern gegen ihn ausgesandten Strategen einen Vertrag nach dem andern schloss, um keinen zu halten (§. 148—183). Auch der Vertrag endlich, kraft dessen Kersobleptes von Chares bedroht Ol. 105. 3. 358. auf den Besitz des thrakischen Chersones mit Ausnahme von Kardia förmlich verzichtete (§. 173), führte nur einen nothdürstigen Zustand der Sicherheit herbei und ward nur so lange gehalten, als die Anwesenheit der athenischen Flotte in den thrakischen Gewässern während des Bundesgenossenkrieges Achtung gebot. Nach Abzug der Athener ward von Kersobleptes und Charidemos eine neue Bewegung vorbereitet, diesmal freilich nicht unmittelbar gegen den Chersones und Atlen, sondern gegen die beiden benachbarten und den Athenern befreundeten thrakischen Fürsten Amadokos und den Nachfolger des mittlerweile verstorbenen Berisades gerichtet, denen in dem zuletzt geschlossenen Vertrage der ungestörte Besitz ihres Landes ausdrücklich garantirt worden Mittelbar jedoch ward auch Athen hierdurch auf empfindliche Weise berührt. Gerade darin, dass das thrakische Reich unter mehrere unabhängige und einander die Waage haltende Fürsten getheilt war, lag für Athen ein Unterpfand für die Sicherheit ihrer Besitzungen am Hellespont: die Vereinigung der sämmtlichen thrakischen Fürstenthümer in einer Hand musste den Verlust des Chersones fast unausbleiblich nach sich ziehen (§. 8). Charidemos, sei es dass er seiner Stellung am Hofe des Kersobleptes überdrüssig war oder derselben bei dem raschen Umsichgreifen Philipp's von Make. donien auf die Länge nicht trauete, oder dass sein Ehrgeiz ein weiteres Feld für seine Thätigkeit suchte, knüpfte inzwischen Verbindungen in Athen an. Schon früher hatte er sich an Kephisodotos angevettert (§. 153): jetzt aber, da er selbst den politischen Einfluss dieses Staatsmanns durch den mit ihm im Namen des Kersobleptes geschlossenen Vertrag bereits Ol. 105, 3. 358. verniehtet hatte (§. 167), suchte er seine Stützen unter den feilen Demagogen, die um ein Stück Geld ihm gern zu Willen waren (§. 184), ja in seinem Auftrag trat sogar Aristomachos aus Alopeke vor dem Volke auf, von seinem und des Kersobleptes Lobe übersliessend und mit dem Rathe, dem Kersobleptes freie Hand zu lassen, indem es ganz gegen sein eigenes Interesse sei auf den Besitz des Chersones zu speculiren (§. 110), den Charidemos aber zum Strategen Athens zu ernennen, da er allein im Stande

sei Amphipolis dem Staate wiederzugewinnen (§. 13 f.). Das letzte Manöver war schlau berechnet: denn schon seit Jahren kämpsten die Athener vergebens um ihre alte Besitzung Amphipolis, und es versteht sich, dass solch ein Vorschlag lauten Anklang bei dem leichtgläubigen Volke finden musste. Dazu kam, dass Athen damals überaus arm war an militärischen Grössen: Chabrias war gefallen, Iphikrates abgetreten, Timotheos cassirt, Chares nicht im besten Credit, Phokion kein Mann des Volks. Das Volk wollte einen derben Haudegen, der mit seinen Miethlingen tüchtig drein schlug, ihm selber aber keine weiteren Zumuthungen machte. Gewiss begann man von nun an den Charidemos mit andern Augen anzusehen, und wenn auch die Besonnenen zauderten und mit einem so zweideutigen Charakter sich einzulassen Bedenken trugen, so war doch für die Freunde desselben die Zeit zum Handeln gekommen. Im Namen dieser brachte Ol. 106, 4. 352. Aristokrates beim Rathe einen Antrag ein des Inhalts: so Jemand den Charidemos tödte, solle der Thäter, wenn er sich innerhalb der Grenzen der mit Athen verbündeten Staaten betreten lasse, überall aufgegriffen werden konnen, wer aber, Staat oder Individuum, desselben sich annähme, der solle ausgestossen sein aus der Bundesgemeinschaft. Gegen diesen Antrag, welcher dem Charidemos einen weiten und gefährlichen Spielraum eröffnete, erhob Euthykles*), Mann wenn auch nicht von grosser politischer Bedeutung, doch von warmer patriotischer Gesinnung, der überdies selbst als Theilnehmer an einem der früheren Feldzuge im Hellespont sich von dem Stande der Dinge daselbst überzeugt hatte (§. 5 u. 165 ff.) und schon damals emport über das wüste Treiben als öffentlicher Ankläger aufgetreten war (§. 5), sofort in der Versammlung des Volks Einspruch und bewirkte durch Ablegung einer Hypomosie (zu 18, 103) die vorläufige Suspension des Antrags. Zum rechtlichen Austrag mittelst der γραφή παρανόμων kam die Sache erst im Jahre darauf Ol. 107, 1. 352. (§. 92). Euthykles war kein Redner, der ihm gesinnungsverwandte Demosthenes schrieb die vorliegende

^{*)} Dion. v. Halik. Br. an Amm. c. 4. Ist an der Angabe des zweiten Arguments zu unserer Rede überhaupt etwas Wahres, so ist ohne Zweisel mit H. Wolf daselbst Εὐθυκλῆς τις Θοιάσιος τὸν δῆμον statt Θάσιος zu schreiben. Denn der Zusatz τὸν δῆμον weist unverkennbar auf einen attischen Demos hin.

Rede, womit jener vor Gericht austrat. Dieselbe erörtert den Gegenstand in dreisacher Beziehung: sie zeigt erstlich, dass der Antrag in seiner Fassung den Gesetzen Athens, namentlich den über Tödtung zu Recht bestehenden, zuwider lause (§. 19—99), zweitens dass derselbe dem Staate Nachtheil bringe, indem er die Sicherheit des thrakischen Chersones gesährde (§. 100—143), drittens dass Charidemos nichts gethan, um eine solche Auszeichnung von Seiten der Athener zu verdienen, was durch eine aussührliche Schilderung seines ganzen bisherigen Thuns und Treibens (§. 148—183) begründet wird. Ueber den Ersolg der Rede wird nichts berichtet. War er ein günstiger, so verhinderte er wenigstens nicht, dass, und darauf kam es der Partei des Aristokrates vornehmlich an, Charidemos für Athen gewonnen wurde (zu 18, 114).

KATA APISTOKPATOYS.

XXIII. p. 621. 622. R.

Μηδεὶς ὑμῶν, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, νομίση μήτε
ὶδίας ἔχθρας ἐμὲ μηδεμιᾶς ἕνεχ' ἥκειν Αριστοκράτους
κατηγορήσοντα τουτονί, μήτε μικρὸν ὁρῶντά τι καὶ φαῦλον ἁμάρτημα ἑτοίμως οὕτως ἐπὶ τούτῳ προάγειν ἐμαυτὸν
εἰς ἀπέχθειαν, ἀλλ' εἴπερ ἄρ' ὀρθῶς ἐγὼ λογίζομαι καὶ
σκοπῶ, ὑπὲρ τοῦ Χερρόνησον ἔχειν ὑμᾶς ἀσφαλῶς καὶ μὴ
παρακρουσθέντας ἀποστερηθῆναι πάλιν αὐτῆς, περὶ τούτου μοί ἐστιν ἄπασα ἡ σπουδή. δεῖ δὴ πάντας ὑμᾶς, 2
εἰ βούλεσθε ὀρθῶς περὶ τούτων μαθεῖν καὶ κατὰ τοὺς
νόμους δικαίως κρίναι τὴν γραφήν, μὴ μόνον τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ ψηφίσματι ὑήμασι προσέχειν, ἀλλὰ καὶ τὰ
συμβησόμενα ἐξ αὐτῶν σκοπεῖν. εἰ μὲν γὰρ ἦν ἀκούσασιν
εὐθὺς εἰδέναι τὰ * κεκακουργημένα, τὴν ἀρχὴν ἴσως ἂν

\$. 1. ηπειν, hier bin, stehe, vgl. 57, 66. — ξτοίμως οὕτως] Dieselbe Wortstellung unten \$. 48. 53. 62. 73. 137. 168 u. ö. οὕτως, wie es doch der Fall ist. — ἐπὶ τούτω, darüber, um deswillen. — ὑπὲς — περὶ, ist nicht bedeutungsloser Wechsel der Präposition, wie unten \$.65 u. 6, 35. 19, 94. 45, 11. 57, 45 (vgl. zu 3, 1 u. 6, 35), sondern περὶ bezeichnet blos im Allgemeinen den Gegenstand des Bestrebens, ὑπὲς giebt die besondere Richtung und den Charakter desselben an. Aehnlich 20, 124 οὐσ²

δ πλείστος ξμοιγε λόγος περὶ τῆς ἀτελείας ἐστίν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πονηρὸν ἔθος τὸν νόμον εἰσάγειν. — πάλιν, wie am Ende des peloponn. Krieges, vgl. Bd. l. S. 114, und wieder durch die Eroberung des Kotys, s. unten §. 114. — περὶ τοῦτου — σπουδή, vgl. 8, 2.

2. προσέχειν, nämlich τον νοῦν, was ausser Σ die Mss. noch hinzulügen. 21,8 προσέχων ἀχουσάτω. — τὰ κακουργημένα, den geübten Betrug. — ἴσως, zu 20, 2. Wie leicht die Athener zu täuschen waren, ist 20, 3 zu lesen.

3 οὐα ἐξηπάτησθο ἐπειδὴ δὲ τοῦθ' Εν ἐστι τῶν ἀδικημάτων, τὸ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ λέγειν καὶ γράφειν ἐνίους, ον αν ηκιστα ύμεις υπίδοισθέ τι και φυλάξαισθε, προσήχει μη πάνυ θαυμάζειν, εί καὶ τοῦτο τὸ ψήφισμα ήμεῖς ούτω γεγραμμένον επιδείξομεν, ώστε δοχείν μεν Χαριδήμω συλαχήν τινα τοῦ σώματος διδόναι, τὴν ώς ἀληθῶς δὲ δικαίαν καὶ βεβαίαν φυλακήν Χερρονήσου τῆς πόλεως 4 αποστερείν. εἰκότως δ' αν, ω ανδρες Αθηναίοι, καὶ προσέχοιτέ μοι τὸν νοῦν, καὶ μετ' εὐνοίας ἀκούσαιτε ἃ λέγω. έπειδή γὰο οὐχὶ τῶν ἐνοχλούντων ὑμᾶς οὐδὲ τῶν πολιτευομένων και πιστευομένων πας' ύμιν ών πραγμα τηλικοῦτόν φημι δείξειν πεπραγμένον, εάν, δσον εστίν εν ύμιν, συναγωνίσησθέ μοι καὶ προθύμως ἀκούσητε, τοῦτό τε σώσετε, καὶ ποιήσετε μὴ κατοκνείν, ἐάν τις καὶ ἡμῶν οἴηται δύνασθαι ποιήσαι την πόλιν άγαθόν. ολήσεται δέ, έὰν μὴ χαλεπὸν εἶναι νομίζη τὸ παρ' ὑμῖν λόγου τυχεῖν. 5 νῦν δὲ πολλοῖς τοῦτο φοβουμένοις, λέγειν μὲν ἴσως οὐ δεινοῖς, βελτίοσι δὲ ἀνθρώποις τῶν δεινῶν, οὐδὲ σχοπεῖν επέρχεται των κοινών οὐδέν. εγώ γοῦν (όμνύω τοὺς θεοὺς άπαντας) απώκνησ' αν, εὐ ἴστε, καὶ αὐτὸς τὴν γραφὴν ταύτην απενεγχείν, εί μη πάνυ των αισχρών ενόμιζον είναι νῦν μεν ήσυγίαν ἄγειν καὶ σιωπῆσαι, πρᾶγμ' άλυσιτελες

3. τῶν ἀδιχημάτων, der hierbei in Anwendung kommenden, = τῶν κακουργημάτων. — τοῦτον τὸν τρόπον — δν, auf die Art — auf welche, so — dass. — ἡμεῖς, ich und meine Beistände. — τὴν — δικαίαν, die gehörige. Die Stellung des δὲ ist durch den Gegensatz des ὡς ἀληθῶς zu δοκεῖν bedingt.

4. προσέχδιτε — ἀχούσαιτε] Das Präsens verhält sich zum Aorist wie das Allgemeine zum Besonderen, wie der dauernde Zustand zu der dadurch bedingten einzelnen Handlung. In umgekehrter Stellung 55, 2 δέομαι πάντων ὑμῶν ἀχοῦ-

σαί μου καὶ προσέχειν τὸν νοῦν. Vgl. unten §. 5 ἡσυχίαν ἄγειν καὶ σιοπῆσαι, §. 179 καταλύειν καὶ ἀπαλλάξαι. — τῶν ἐνοχλούντων τρῶς, von denen, die euch chikaniren. Der Redner meint diejenigen, welche das Austreten vor Gericht als ein Geschäft betrieben und zu dessen Gunsten kein Mittel verschmäheten die Richter zu verwirren, die Sykophanten. — τοῦτο, ist nicht unmittelbar auf πρᾶγμα, sondern auf dessen Inhalt zu beziehen: das dadurch gefürdete Interesse. — ἡμῶν, bezeichnet die ganze Klasse, zu welcher der Sprecher sich rechnet.

5. τῶν αἰσχοῶν, zu 20, 2. —

τῆ πόλει κατασκευάζοντας δρῶν τινας ἀνθρώπους, πρότερον δ', ὅτ' ἐπλευσα τριηραρχῶν εἰς Ἑλλήσποντον, εἰπεῖν καὶ κατηγορήσαί τινων, οθς αδικεῖν υμᾶς ήγούμην.

Οὐκ ἀγνοῶ μεν οὖν ὅτι τὸν Χαρίδημον εὐεργέτην εἶναί 6 τινες * τῆς πόλεως οἴονται ἐγὼ δ' ἀν περ, ἃ βούλομαί τε καὶ οἶδα πεπραγμένα ἐκείνω, δυνηθῶ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, οίομαι δείξειν οὐ μόνον οὐκ εὐεργέτην, άλλὰ καὶ κακονούστατον άνθρωπον άπάντων καὶ πολύ τάναντία ή προσήκεν ύπειλημμένον. εὶ μὲν οὖν, ιδ ἀνδρες Αθηναῖοι, τοῦτο 7 μέγιστον Αριστοκράτης ήδίκει, τὸ τοιούτου, οἶον ἐγώ φημι δείξειν τὸν Χαρίδημον ὄντα, τοσαύτην πεποιησθαι πρόνοιαν έν τῷ ψηφίσματι, ώστε ίδίαν παρὰ τοὺς νόμους, άν τι πάθη, τιμωρίαν αὐτῷ δεδωκέναι, ταῦτ' ὰν ήδη λέγειν πρός ύμας ἐπεχείρουν, ἵν' εἰδῆτε πολλοῦ δεῖν άξιον όντα τυχεῖν τοῦ ψηφίσματος αὐτὸν τουτουί. νυνὶ δ' έτερον τούτου μείζον διά τοῦ ψηφίσματος έστ' άδίκημα, δ δεί πρότερον καὶ μαθείν ύμᾶς καὶ φυλάξασθαι.

Ανάγκη δ' έστι πρώτον άπάντων είπειν και δείξαι, 8 τί ποτ' ἐστὶ τὸ Χερρόνησον ὑμᾶς ἀσφαλῶς ἔχειν πεποιηκός δια γαρ του μαθείν τουτο και ταδίκημα σαφως όψεσθε. Εστι τοίνυν, ω άνδρες Αθηναΐοι, τοῦτο, τὸ τελευτήσαντος Κότυος Βηρισάδην καὶ Αμάδοκον καὶ Κερσο-

είς Έλλήσποντον, vermuthlich bei der Expedițion des Kephisodotos Ol. 105, 2/3. 358. S. unten §. 167. In die gegen diesen erhobene Klage, an welcher auch Demosthenes sich betheiligte (Aesch. 3, 52), mögen auch noch Andere mit verwickelt gewesen sein.

6. ἄν πεο — συνηθώ] ἴνα, ἐὰν μὴ πείση, τῆς ἐαυτοῦ τὸ αἴτιον ἀσυναμίας φανῆ, μὴ τῆς τῶν πραγμάτων ἀσθενείας. Schol. πολύ τἀναντία, adverbialisch (vgl. 54, 17) und mit comparativer Kraft, longe secius.

7. ἄν τι πάθη, zu 2, 15. — ταῦτ', zu 2, 3. — πολλοῦ δεῖν, =

ήχιστα.

8. τί - πεποιηχός] Weiter ausgeführt §. 102 f. - τελευτήσαντος Korvos, nach 24 jähriger Regierung Ol. 105, 2.359. Ueber die Art seines Todes s. §. 119. 127. — Βηρισάθην καὶ Άμάθοκον καὶ Κερσοβλέπτην] Dass diese sämmtlich Söhne des Kotys gewesen, ist willkübrliche Annahme späterer Erklärer (wie lo. Siceliot. bei Walz rhett. gr. 6, 182). Hiermit stimmt nicht. wenn es unten §. 163 heisst, dass die Söhne des Kotys bei dessen Tode noch im Jünglingsalter standen, und doch nach §. 10 schon Söhne des Berisades vorhanden waren. Nur Kersobleptes war ein Sohn des Kotys, Amadokos

βλέπτην τρεῖς ἀνθ' ένὸς γενέσθαι Θράκης βασιλέας συμβέβηπε γὰρ ἐκ τούτου αύτοῖς μὲν ἀντιπάλους εἶναι τού-9 τους, ύμας δε ύπέρχεσθαι καὶ θεραπεύειν. τοῦτο τοίνυν. ω άνδρες Αθηναίοι, βουλόμενοί τινες παύσαι, καὶ καταλύσαι μεν τους ετέρους βασιλέας, παραδούναι δ' ενί τῷ Κερσοβλέπτη την άρχην απασαν, διαπράττονταί σφισι τοῦτο γενέσθαι τὸ προβούλευμα, τῷ μὲν ἀκοῦσαι κεχωρισμένον τοῦ τι τοιοῦτον δοκεῖν διαπράξασθαι, τῷ δ' έργω πάντων μάλιστα τοῦτο περαίνοντες, ώς εγώ διδάξω. 10 έπειδή γὰς ένὸς τελευτήσαντος * τῶν βασιλέων, Βηρισάδου, παραβάς τοὺς δραους καὶ τὰς συνθήκας, ἃς μεθ' ύμῶν ἐποιήσατο, Κερσοβλέπτης ἐξέφερε πόλεμον πρός τε τοὺς Βηρισάδου παϊδας καὶ πρὸς Αμάδοκον, εὐδηλον ήν ότι τοῖς μὲν Βηρισάδου παισὶν Αθηνόδωρος βοηθήσοι, τῷ δ' Αμαδόκω Σίμων καὶ Βιάνως · ὁ μὲν γὰς Βηρισάδου 11 κηδεστής, οἱ δὲ 'Αμαδόκου γεγόνασιν. ἐσκόπουν οὖν, τίν' ὰν τρόπον ήσυχίαν έχειν άναγχασθεῖεν οὖτοι, ἐρήμων δὲ όντων εκείνων ο Κεοσοβλέπτη πράττων την άρχην Χαρίδημος ασφαλώς πάντα καταστρέψαιτο. εὶ πρώτον μέν, άν τις αὐτὸν ἀποκτείνη, ψήφισμα ὑμέτερον γένοιτο, ἀγώγιμον είναι δεύτερον δέ, εί χειροτονηθείη στρατηγός ύφ'

hingegen nach Theopompos bei Harpokr. p. 13, 19 ein Sohn des Amadokos.

9. προβούλευμα, zu §. 92. — τῷ μὲν ἀχοῦσαι — τῷ δ' ἔργω] Vgl. 20, 18. — κεχωρισμένον, wofür von einigen Abschreibern und Herausgebern des nachfolgenden περαίνοντες wegen κεχωρισμένου beliebt worden, ist nicht nur durch die meisten Mss., auch Σ, geschützt, sondern auch durch den Sprachgebrauch des D., welcher κεχωρίσθαι nie von Personen, sondern nur von Dingen sagt (20, 13. 22, 2. 45, 26. Prooem. 45), geboten und neben τῷ μὲν ἀχοῦσαι fast nothwendig. Der rasche Uebergang zu περαίνοντες stört allerdings einigermassen das Ebenmass der Rede, ist aber für

das Ohr ausreichend schon durch διαπράξασθαι vorbereitet.

10. τελευτήσαντος, Ol. 105, 3/4.
357. — συνθήκας] S. §. 170. — Άθηνόδωρος] Ein Athener (§. 12), welcher vernuthlich als Anführer eines Söldnerhaufens (Harpokr. nennt ihn schlechtweg στρατιώτης) nach Thrakien gekommen war, dort sich niedergelassen hatte (nach Isokr. 8, 24 gründete er sogar eine Stadt daselbst) und durch seine Verschwägerung mit Berisades in bedeutendem Ansehn stand. Ueher seinen Antheil an den Streitigkeiten der thrak! Kronprätendenten s. bes. unten §. 170 ff. — γεγόνασιν, nämlich αηθεσταί, versteht sich durch ihre Schwester.

11. ούτοι, Athenodoros, Simon,

ύμῶν Χαρίδημος. οὖτε γὰρ ύμετέρω στρατηγῷ προχείρως 12 εναντία θήσεσθαι τὰ ὅπλα ἔμελλεν ὁ Σίμων οὐδ' ὁ Βιάνωρ, πολίται γεγενημένοι καὶ άλλως ἐσπουδακότες πρὸς ύμᾶς δ δε δη γένει πολίτης Αθηνόδωρος οὐδε βουλεύσεσθαι, οὐδὲ τὴν διὰ τοῦ ψηφίσματος αἰτίαν ὑποδύσεσθαι, ή πρόδηλος ήν επ' εκείνους ήξουσα, εί τι πάθοι Χαρίδημος. ἐκ δὲ τούτου τοῦ τρόπου τῶν μὲν ἐρήμων όντων βοηθών, αύτοις δε άδείας δοθείσης, δαδίως έκβαλεῖν ἐκείνους καὶ κατασχήσειν τὴν ἀρχήν. καὶ ὅτι τάῦθ' 13 ούτως ιύοντο καὶ τοῦτ' ήν τὸ κατασκεύασμα αὐτοῖς, τὰ πραχθέντα αὐτὰ κατηγορεῖ. ἄμα γὰρ τῷ πολέμφ τε ἐνεχείοουν αὐτοὶ καὶ πρὸς ὑμᾶς ἦκεν Αριστόμαχος πρεσβευτης παρ' αὐτῶν ὁ 'Αλωπεκήθεν ούτοσί, ος άλλα τε έδημηγόρει παρ' ύμιν επαινών και διεξιών τον Κερσοβλέπτην καὶ τὸν Χαρίδημον ώς φιλανθρώπως * ἔχουσι πρὸς ὑμᾶς, καὶ μόνον ἀνθρώπων ὰν ἔφη Χαρίδημον Αμφίπολιν κο-14 μίσασθαι τῆ πόλει δύνασθαι, καὶ παρήνει στρατηγὸν γειήτοίμαστο δ' αὐτοῖς τοῦτο τὸ προβούλευμα ροτονήσαι.

Bianor, ἐχείνων, Amadokos und die Söbne des Berisades. — εί — Χαρίδημος, als Resultat der eben angedeuteten Erwägung zu hetrachten. — ἀγώγιμον είναι, als Inhalt des Beschlusses, = γένοιτο ύμ. ψήφισμα, αγώγιμον είναι, αν τις αὐτὸν ἀποκτείνη. Ueber ἀγώγιμος s. die nähere Bestimmung §. 16. 12. οὖτε — ὁ δὲ] Uebergang von der Coordination zum Gegensatz. Vgl. Lys. 19, 62. 25, 34. — γεγενημένοι, im Gegensalz zu γένει, = τῆ παο' ὑμῶν ποιήσει, wie 20, 30. — γένει πολίτης Ist der Imbrier Athenodoros, der Phokion später von Alexander losbat (Plut. Phok. 18), der nämliche, wie man

vermuthet, so ist anzunehmen, dass er einer der zu Imbros ansässi-

gen athenischen Kleruchenfamilien

angehörte, welche als solche fort und fort im Besitze des Bürger-

rechts verblieben. — βουλεύσεσθε, näml. έναντία θέσθαι τὰ ὅπλα. — ἐχείνους, Athenodoros, Simon, Bianor, αὐτοῖς, Charidemos und Kersobleptes.

13. ταῦθ' - φοντο, wie 18, 229. Vgl. zu 2, 1. <math>-τφ πολέμφ, gegen Amadokos und die Söhne des Berisades. - 'Αριστόμαχος Άλωπεχήθεν, Sohn des Kritodemos, eine auch aus 58, 35. 59, 25. und aus den Urkunden über das att. Seewesen bekannte Persönlichkeit. Wegen der Wortstellung vgl. 21, 64 πάλιν Φιλόστρατον πάντες ἴσμεν` τον Κολωνήθεν u. s. w. Alopeke, zur Phyle Antiochis gehörig, lag ½ Stunde östlich von Athen, Herod. 5, 63. Aesch. 1, 99. — ούτοσί, auf die Anwesenheit des Mannes hinweisend. — ἄλλα, wie das unten §. 110 erwähnte. —. διεξιών - ἔχουσι, = διεξιών ώς φιλανθρώπως έχουσι Κ. καὶ Χ. 14. υμάς — Χαρίδημον] S. zu

14. ὑμᾶς — Χαρίδημον] S. zu 1, 5. — Ἀμφίπολιν πομίσασθαι, der angelegentlichste Wunsch der

καὶ προδιφκητο, Ένα εὶ πεισθείητε ἐκ τῶν ὑποσκέσεων καὶ των έλπίδων, ας υπέτεινεν ο Αριστόμαχος, ευθυς έπιχυ-15 οώσειεν ό δημος καὶ μηδέν έμποδών είη. καίτοι πῶς ἀν τεγνικώτερον ή κακουργότερον συμπαρεσκεύασαν άνθρωποι. όπως οι μεν έκπεσουνται των βασιλέων, είς δ', ον αὐτοί βούλονται, πᾶσαν ὑφ' αὐτὸν ποιήσεται τὴν ἀρχήν, ἢ τοὺς μέν τοῖν δυοῖν βοηθήσαντας ᾶν εἰς φόβον καὶ συκοφαντίας εὐλάβειαν καθιστάντες, ἢν εἰκὸς προσδοκᾶν ἐκείνους ἐφὸ έαυτούς έλθειν αν δια του ψηφίσματος τουτουί, τῷ δ' ένὶ πράττοντι την άρχην και πάντα τάναντία τοις υμίν συμφέρουσι κατασκευάζοντι τοσαύτην έξουσίαν διδόντες τοῦ 16 ταῦτ' ἀδεῶς πράττειν; οὐ τοίνυν μόνον ἐκ τούτων δῆλόν έσθ' ότι τούτων ένεκ' έρρήθη τὸ προβούλευμα ών λέγω. άλλα και έκ του ψηφίσματος αυτού μαρτυρία τίς έστιν εὐμεγέθης. ὰν γὰς ἀποκτείνη τις Χαςίδημον γράψας, καὶ παραβάς τὸ τί πράττοντα εἰπεῖν, πότερ' ήμῖν συμφέροντα ή ού, γέγραφεν εύθύς άγώγιμον έκ τῶν 17 συμμάχων είναι. οὐκοῦν τῶν μὲν ἐχθοῶν ὁμοίως ἡμῖν τε κάκείνω οὐδέποτ' εἰς τοὺς ἡμετέρους ήξει συμμάχους οὐδείς, οὖτ' ἀποκτείνας ἐκεῖνον οὕτε μή, ώστ' οὐ κατὰ

Athener zu jener Zeit, s. zu 1, 12 · und Einl. zu 1-3. — ἐπιχυρώσειεν, um den Gegensatz zu προβούλευμα und προσιώχητο zu schär-

fen, = χυρώσειεν $\S.18$.
15. \dot{v} φ' αὐτὸν ποιήσεται] So zwar nach Σ und anderen Mss., jedoch gegen den sonstigen Sprachgebrauch des D., welcher in dieser Verbindung den Dativ zu setzen pflegt (wie 6, 7. 8, 60. 9, 21. 18, 44. 48. u. unten §. 179), weshalb Weber auch hier die Lesart zweier Mss. ὑφ' αὑτῷ (ἑαυτῷ) vorgezogen hat. — τοῦν συοῖν, die Söhne des Berisades als eine Person gezühlt, vgl. § 179. — τοῦς — βοηθήδαντας αν, sonst, wenn ihnen dieses Hinderniss nicht in den Weg gelegt worden wäre. — ην, auf συχοφαντίας zu beziehen. — έλθείν αν, näml. εἴ τι πάθοι Χαρίσημος, wie aus §. 12 erhellt und eben daher von einigen Abschreibern hier hinter τουτουί hineinglossirt worden ist. - zovzovi. auf die im Gerichtshof aushängende Abschrift hinweisend (s. zu 18, 111). wie §. 18. 186.

16. ών, von τούτων seiner entfernteren Stellung ungeachtet attrahirt, wie 18, 138. — πότερ' ov, zur näheren Erklärung des zi. άγώγιμον ἐκ τῶν συμμάχων είναι, solle verhaftet werden können, wenn er sich in Freundesland betreffen lässt. Stehende Formel, wie bei Xen. Hell. 7, 3, 11 έψηφίσασθε τοὺς φυγάδας ἀγωγίμους είναι έχ πασῶν τῶν συμμαχίδων, und unten §. 35 έχ τῆς συμμαχίδος πάσης.

τούτων γέγραφε ταύτην την τιμωρίαν. τῶν δὲ * ἡμετέρων μὲν φίλων, ἐκείνου δ', ὅταν ἐγχειρῆ πράττειν ἐναντίον ἡμῖν, ἐχθρῶν, τούτων δή τίς ἐστιν ὁ τοῦτο τὸ ψήφισμα φοβηθεὶς καὶ φυλαξάμενος μὴ δι' ἀνάγκην ἡμῖν εἰς ἔχθραν ἐλθεῖν. ἔστι τοίνυν οὐτος ᾿Αθηνόδωρος, Σίμων, Βιάνωρ, οἱ Θράκης βασιλεῖς, ἄλλος ὅστις ἀν εἰς εὐεργεσίας μέρος καταθέσθαι βούλοιτο τὸ πράττειν ὑπεναντία ἐκεῖνον ἐγχειροῦνθ' ὑμῖν ἐπισχεῖν.

Ών μὲν τοίνυν ἕνεκ ἐρρήθη τὸ προβούλευμα, ἵνα 18 κυρώσειεν ὁ δῆμος ἐξαπατηθείς, καὶ δι ἃ τὴν γραφὴν ἐποιησάμεθα ἡμεῖς ταυτηνί, βουλόμενοι κωλῦσαι, ταῦτ ἐστίν, ὡ ἄνδρες Αθηναῖοι. δίκαιον δ' ἐστὶν ἴσως ἐμὲ ὑπεσχημένον τρία ἐπιδείξειν, ἐν μὲν ὡς παρὰ τοὺς νόμους τὸ ψήφισμα εἴρηται, δεύτερον δὲ ὡς ἀσύμφορόν ἐστι τῆ πόλει, τρίτον δὲ ὡς ἀνάξιός ἐστι τυχεῖν τούτων ῷ γέγραπται, πάντων αἵρεσιν ὑμῖν δοῦναι τοῖς ἀκουσομένοις, τί πρῶτον ἢ τί δεύτερον ἢ τί τελευταῖον βουλομένοις ἀκούειν ὑμῖν ἐστιν. ὅ τι δὴ βούλεσθε, ὁρᾶτε, ἵνα τοῦτο λέγω 19 πρῶτον ὑμῖν. περὶ τοῦ παρανόμου βούλεσθε πρῶτον; τοῦτο τοίνυν ἐροῦμεν. ἃ δὴ δέομαι καὶ ἀξιῶ παρὰ πάν-

17. ἐναντίον] Die weniger guten Mss. schalten noch τι νον πράττειν ein. Vgl. zu 5, 13. — τούτων, epanaleptisch. — δή τίς ἐστί] δή hat nur Σ als Randglosse, ἐστι haben fast alle Mss.: vulg. ἄν τις εἴη. — δι' ἀνάγκην, unausweichlich. — ἄλλος ὅστις ᾶν, — καὶ ὅστις ᾶν ἄλλος. Verb. ὅστις ᾶν βούλοιτο καταθέσθαι εἰς μέρος εὐεργεσίας τὸ ἐπισχεῖν ἐκεῖνον ἐγχειροῦντα πράττειν ὑπεναντία ὑμῖν.

18. χωλύσαι, näml. τὸν δημον χυροῦν. — ὑπεσχημένον, in der Klagschrift. — ἔν — δεύτερον] Die Kardinalzahl statt der gebräuchlichen Ordinalzahl, wie 56, 21. Vgl. Herod. 4, 161. — εξοηται, heantragt worden ist. — τούτων, der in dem Antrage enthaltenen Vortheile. — ψ, = ὑπὲρ οῦ §, 23. —

βουλομένοις] Vgl. unten §. 195 u. 18, 11.

19. ὅ τι δη - ἐροτμεν] Es lag gänzlich in dem Belieben des Sprechers, in welcher Folge er seine Klagpunkte zur Sprache bringen wollte, und die Richter hatten nichts drein zu reden. Aufforderungen wie die vorliegende sind daher nicht ernstlich gemeint, sondern nur eine rhetorische Mummerei, wie Reiske sich ausdrückt, blos dazu bestimmt, die Zuversicht des Redenden auszudrücken, es werde, wie er auch die Sache angreife und in welcher Ordnung er immer spreche, der Erfolg derselbe sein, oder auch der Rede selbst den lebendigeren Anstrich des freien Vortrags zu geben. In letztrer Hinsicht verschieden ist die Stelle 21, 130 (ἀναγνώ-

των ύμων τυχείν, δίκαια, ως γ' έμαυτον πείθω, μηδείς ύμων, ω ανδρες Αθηναίοι, τω διεψεύσθαι του Χαριδήμου και νομίζειν εὐεργέτην είναι φιλονεικών δυσχερέστερον τους περί των νόμων λόγους ακούση μου, μηδ' αποστερήση δια τοῦτο μήθ' ξαυτον τοῦ θέσθαι την ψηφον εύορχον μήτε έμε τοῦ διδάξαι περί πάντων ύμᾶς ώς βούλομαι, άλλα ποιησάσθω την ακρόασιν ώδί και σκο-20 πεῖσθε, * ώς δίχαια έρω. ὅταν μεν λέγω περὶ των νόμων, αφελών ότω το ψήφισμα είρηται καὶ ποίω τινί, σχοπείσθω πότερον παρά τούς νόμους ή κατ' αὐτούς είοηται, καὶ μηδὲν ἄλλο· ὅταν δ' ἐλέγχω τὰ πεποαγμένα καὶ διεξίω τὸν τρόπον ὃν πεφενάκισθε ὑπ' αὐτοῦ, τὰς πράξεις σχοπείσθω πότερον γεγονυίας ή ψευδείς έρω. 21 όταν δὲ ἐξετάζω περὶ τοῦ συμφέρειν ἢ μὴ τῆ πόλει ταῦτα ψηφίσασθαι, πάντα τάλλα άφεὶς τοὺς λογισμοὺς δράτω τούς περί τούτων πότερ' όρθως έχοντας ποιούμαι ή ού.

σομαι μὲν ὑμῖν, ὡς ἐμαυτῷ γέγραμμαι, πάντα τὰ ὑπομνήματα,
λέξω ο ὅ τι ᾶν πρωτον ἀκούειν
βουλομένοις ὑμῖν ἢ, τοῦτο πρῶτον, εἰθ ἔτερον καὶ τάλλα τὸν
αὐτὸν τρόπον, ἔως ᾶν ἀκούειν
βούλησθε), weil dort von einem
Verlesen, aus der Schrift die Rado Verlesen aus der Schrift die Rede ist. Vgl. noch zu 18, 52. Vielleicht nicht unabsichtlich lässt der Sprecher die Wahl τοῖς ἀχουσομένοις, was nicht nur die Richter, sondern auch die anwesenden unbetheiligten Zuhörer mit begreist. Eine Verständigung zwischen beiden war gar nicht denkbar, und schon den Richtern allein musste der Vorschlag zu unerwartet kommen, als dass sie sich darauf hätten einlassen können. So ist das Anerbieten eine reine Illusion und der Sprecher konnte mit Sicherheit darauf rechnen, dass Niemand davon Gebrauch machen werde. Da Niemand entgegnet, lenkt er durch die Frage περί - πρῶτον; die Sache dahin, wohin er sie haben will, und der nach abermaliger Pause

erfolgende Schluss, τοῦτο τοίνυν έρουμεν, kann eben so wohl auf ein etwa aus der Versammlung hervortönendes "Ja" als auf deren stillschweigend gegebene Einwilligung berechnet gewesen sein. — α δη̈́ - μηδείς u. s. w.] Ueber die Structur des Satzes zu 20, 152. Zu τυγεῖν hätte man, wenn auch das Wort zuweilen mit dem Accusativ verbunden wird, doch nach dem Sprachgebrauch des D. eher einen Genitiv, wie avrov, erwartet, allein es lehnt sich άξιῶ τυχεῖν hin-reichend sicher an ἃ δέομαι an, und an dieses wieder δίχαια als Apposition. — φιλονειχών, zum Widerspruch geneigt. — την ψηgov, seine Stimme.

20. ἀφελών, zu 8, 1. — πότερον παρά τούς νόμους — ὅταν
δ' ἐλέγχω τὰ πεπραγμένα — ὅταν
δὲ ἐξετάζω περὶ τοῦ συμφέρειν]
Der Redner beliebt hier eine andere Folge als die oben §. 18 vorgezeichnete, indem er die beiden letzten Punkte ihre Stellen wechseln lässt. Vgl. zu 8, 29, 32, 69.

εὰν γὰρ τοῦτον ἔχοντες τὸν τρόπον ἀκροάσησθέ μου, αὐτοί τε ἄριστα ὰ προσήκει συνήσετε, χωρὶς ἕκαστα σκοποῦντες καὶ οὐχ ἄμα πάντα ἀθρόα ἐξετάζοντες, κάγὼ ἑχῖστα ὰ βούλομαι δυνήσομαι διδάξαι. ἔσονται δὲ βραχεῖς περὶ πάντων οἱ λόγοι.

Δαβε δη τους νόμους αὐτους και λέγε, εν' εξ αὐτῶν 22 επιδεικνύω τούτων τὸ παράνδμον.

ΝΟΜΟΣ ΕΚ ΤΩΝ ΦΟΝΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΩΝ ΕΞ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ.

[Δικάζειν δὲ τὴν βουλὴν τὴν ἐν Αρείφ πάγφ φόνου καὶ τραύματος ἐκ προνοίας καὶ πυρκαϊᾶς καὶ φαρμάκων, ἐάν τις ἀποκτείνη δούς.]

Έπίσχες. Ήχούσατε μὲν τοῦ τε νόμου καὶ τοῦ ψη-23 φίσματος, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι ὡς δ' ἄν μοι δοκεῖτε τοὺς περὶ τοῦ παρανόμου λόγους αὐτοὺς ἑᾶστα μαθεῖν, τοῦθ' ὑμῖν φράσω εἰ σκέψαισθ' ἐν τίνι τάξει ποτ' ἐστὶν ὑπὲρ οὖ τὸ ψήφισμα εἴρηται, πότερα ξένος ἢ μέτοικος ἢ πολίτης ἐστίν. εἰ μὲν δὴ μέτοικον φήσομεν, * οὐκ ἐροῦμεν ἀληθῆ, εἰ δ' αὖ ξένον, οὐχὶ δίκαια ποιήσομεν τὴν γὰρ τοῦ δήμου δωρεάν, ἐν ἡ πολίτης γέγονε, κυρίαν αὐτῷ δίκαιόν ἐστιν εἶναι. ὡς ὑπὲρ πολίτου τοίνυν, ὡς ἔοικε, 24 ποιητέον τοὺς λόγους. Θεάσασθε δὴ πρὸς Διός, ὡς ἁπλῶς

18, 241. 20, 120. 57, 46. 48. und unten §. 23. 40. 62.

22. τούτων, des Aristokrates und Consorten.

23. ἐπίσχες, wie unten §. 162 u. 20, 96, geht den Gerichtsschreiher an, wie kurz vorher λαβέ und λέγε. desgleichen κατάθου §. 87 und andere Imperative mehr. — τοῦ ψηφίσματος, des Aristokrates, welches vor dem Auftreten des Klägers verlesen worden war. — ὡς δ' ἄν — ἐστίν] Vgl. 19, 4 ὡς δη μοι δοκεῖτ' ᾶν ὅμως ἐκ τούτων καὶ γνῶναι τὰ δικαία καὶ δικάσαι ννιί, τοῦθ' ὑμῖν λέξω· εἰ σκέψαισθε παρ' ὑμῖν αὐτοῖς καὶ λογίσαισθε

u. s. w. — μέτοιχον — ξένον] Auch hier bindet sich der Redner nicht streng an die oben aufgestellte Ordnung. Vgl. oben zu §. 20. ξένος kann im weiteren Sinne den μέ-Touxos mit einschliessen und wird zuweilen selbst für dieses gebraucht, wie §. 47 (vgl. zu 20, 29), demselben entgegengestellt aber bezeichnet es den zu Athen nicht ansässigen Fremden. — την τοῦ δήμου θωρεάν | Vgl. §. 65. - έν γέγονε] έν bezeichnet den Gegenstand, auf dem etwas beruht, kraft oder auf Grund dessen und wodurch es geschieht. Vgl. 18, 244 u. Lys. 7, 20.

καὶ δικαίως χρήσομαι τῷ λόγω, ος είς μεν ταύτην τίθεμαι την τάξιν αὐτόν, ἐν ἡ πλείστης ἂν τυγχάνοι τιμῆς, ἃ δ' οὐδ' ἡμῖν τοῖς γένει πολίταις ἐστίν, οὐδ' ἐκείνω δεῖν οίμαι γενέσθαι παρά τούς νόμους. τίν' οὖν ἐστι ταῦτα; ά νυνὶ γέγραφεν ούτοσί. γέγραπται γάρ εν μεν τῷ νόμφ, την βουλην δικάζειν φόνου καὶ τραύματος έκ προνοίας καὶ 25 πυρχαϊᾶς χαὶ φαρμάχων, ἐάν τις ἀποχτείνη δούς. χαὶ προειπών ό θείς τὸν νόμον ἐὰν ἀποκτείνη κρίσιν πεποίηχεν όμως, οὐ πρότερον τί χρη πάσχειν τὸν δεδραχότα εἴρηκε, καλῶς, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, τοῦθ' ὑπὲρ εὐσεβείας όλης τῆς πόλεως προϊδών. πῶς; οὐκ ἔνεστιν ἅπαντας ήμας είδεναι, τίς ποτ' εστίν δ ανδροφόνος. το μεν δή τὰ τοιαῦτα ἄνευ κρίσεως πιστεύειν, ἄν τις ἐπαιτιάσηται. δεινον ήγειτο, δείν δ' ύπελάμβανεν, επειδή πεο ήμεις τιμωρήσομεν τῷ πεπονθότι, πεισθηναι καὶ μαθείν ἡμᾶς διδασκομένους ώς δέδρακεν τηνικαῦτα γὰρ εὐσεβὲς ήδη 26 χολάζειν εἰδόσιν εἶναι, πρότερον δ' οὖ. καὶ ἔτι πρὸς τούτω διελογίζετο, ὅτι πάντα τὰ τοιαῦτα ὀνόματα, οἶον ἐάν τις άποκτείνη, εάν τις ίεροσυλήση, εάν τις προδώ, καὶ τὰ τοιαθτα πάντα πρό μεν τοθ κρίσιν γενέσθαι αίτιων ονόν ματά έστιν, έπειδαν δε κριθείς τις έξελεγχθη, τηνικαυτα

24. την βουλην, den areopagitischen Rath. Weiter unten §. 51 werden alle die hier angezogenen Gesetze über Tödtung als drako-. nisch bezeichnet. Da jedoch Drakon die Blutgerichtsbarkeit in allen Fällen den Epheten übertrug und die Einsetzung des areopagitischen Rathes (Plut. Sol. 19) oder doch mindestens die Ueberweisung der hier erwähnten Fälle an diesen erst von Solon berrührt, so folgt, dass der Redner das zwar dem Wesen, aber nicht mehr der Form nach drakonische, sondern das nach späteren Institutionen modificirte solonische Gesetz vor Augen hatte. - τραύματος έχ προνοίας, über Verwundung mit der Absicht zu tödten, intendirten Mord (vgl. Ly-,

sias 4. R.), zuweilen schlechthin τραύματος, wie D. 54, 18, Aesch. 3, 51. Ebenso bedeutet φόνος absichtliche Tödtung u. πυρασία nicht eine durch Verwahrlosung verursachte Feuersbrunst, sondern Brandstiftung. Auch in dem δούς ist die mörderische Absicht ausgedrückt.

25. οὐ πρότερον, asyndetisch, wie häufig bei Negationen. — ὑπὲρ εὐσεβείας | Vgl. Antiph. 5, 88 φονέα τὸν μὴ αἴτιον ψηφισθήναι ἀμαρτία καὶ ἀσέβεια ἐστιν εἴς τε τοὺς θεοὺς καὶ εἰς τοὺς νόμους.

26. ξάν τις ἀποκτείνη — προσφή Die schwersten Verbrechen, in ähnlicher Weise zusammengefast bei Antiph. 5, 10 φασὶ δὲ αὖ τό τε ἀποκτείνειν μέγα κακούργημα εἶναι, καὶ ἐγὼ ὁμολογῶ μέγιστόν

αδικήματα γίγνεται. οὐ δὴ δεῖν ἤετο τῷ * τῆς αἰτίας ἀνόματι τιμωρίαν προσγράφειν, ἀλλὰ κρίσιν. καὶ διὰ ταῦτα, ἄν τις ἀποκτείνη τινά, τὴν βουλὴν δικάζειν ἔγραψε, καὶ οὐχ ἄπερ, ὰν άλῷ, εἶναι. ὁ μὲν δὴ τὸν νόμον τιθεὶς 27 οὕτως, ὁ δὲ τὸ ψήφισμα γράφων πῶς; ἐάν τις ἀπο-κτείνη, φησί, Χαρίδημον. τὴν μὲν δὴ προσηγορίαν τοῦ πάθους τὴν αὐτὴν ἐποιήσατο, ἄν τις ἀποκτείνη γράψας, ἥν περ ὁ τὸν νόμον τιθείς: μετὰ ταῦτα δὲ οὐκέτι ταὐτά, ἀλλ' ἀνελὼν τὸ δίκην ὑπέχειν ἀγώγιμον εὐθὺς ἐποίησε, καὶ παραβὰς τὸ διωρισμένον ἐκ τοῦ νόμου δικαστήριον ἄκριτον τοῖς ἐπαιτιασαμένοις παρέδωκεν ὅ τι ἂν βούλωνται χρῆσθαι, τὸν οὐδ' εἰ πεποίηκέ πω φανερόν. καὶ λαβοῦσιν ἐκείνοις ἐξέσται στρεβλοῦν, αἰκίσασθαι, χρή-28 ματα πράξασθαι. καίτοι πάντα ταῦτα ἀπείρηκεν ἄντικρυς καὶ σαφῶς ὁ κάτωθεν νόμος μηδὲ τοὺς ἑαλωκότας καὶ

γε, καὶ τὸ ἱεροσυλεῖν καὶ τὸ προσισόνοι τὴν πόλιν. — οἰχ ἄπερ, ἄν άλῷ, εἰναι] So nach Σ. Es scheint, dass zuerst εἰναι in εἰπεν verderbt wurde, daraus aber unter Hinzufügung eines nun nöthig gewordenen Verbums die Lesart der meisten Mss. παθεῖν εἰπεν, u. endlich die zur Vulg. gewordene παθεῖν χρὴ εἰπεν (mit Hinblick auf die Worte §. 30 προειπών ἃ χρὴ πάσχειν εῖρηπεν) entstanden sei. Ueber den Inf. vgl. zu 20.158.

Ueber den Inf. vgl. zu 20. 158.

27. ὁ μὲν δη, das μὲν οben §. 24 in den Worten γέγραπται γὰρ ἐν μὲν τῷ νόμφ wieder aufnehmend, gerade wie §. 152 verglichen mit §. 149. ὁ τὸν νόμον τιθείς, wie gleich nachher u. §. 29, ohne Rücksicht auf Zeit und Person, der Gesetzgeber (vgl. §. 34 ὁ μὲν νόμος — ὁ δὲ τὸ ψήφισμα γράφων, §. 52. 60 ὁ μὲν νόμος — ὁ δὲ), wogegen ὁ θείς τὸν νόμον §. 25. 62. Vergl. Bernhardy wiss. Synt. S. 370. — τὸν — φανερόν, wie 24, 74 τοὺς μηδ΄ εἰ χρίσεως ἄξιον ἐργάσονταὶ τι δήλονς.

28. καὶ λαβούσιν — πράξασθαι, beispielsweise zur Erläuterung des ö τι αν βούλωνται χοήσθαι hin-zugefügt. — ὁ κάτωθεν νόμος] Kein anderer Ausdruck bei den Rednern hat den alten Grammatikern zu so abenteuerlichen Erklärungen Veranlassung gegeben als dieser. Δίδυμος ,, ήτοι ' φησί ,,την ήλιαίαν λέγει ὁ όήτως διὰ τὸ τῶν δικαστηρίων τὰ μὲν ἄνω τὰ δὲ χάτω όνομάζεσθαι, η διὰ τὸ σχημα της έν τοις άξοσι γραφης βουστροφησον γεγραμμένης τον από τῶν εὐωνύμων ἀρχόμενον νόμον χάτωθεν όνομάζει ό Δημοσθένης. η έπει" φησί ,,τους άξονας καὶ τοὺς κύρβεις ἄνωθεν έχ τῆς ἀχροπόλεως είς τὸ βουλευτήριον καὶ την άγοραν μετέστη-σεν Εφιάλτης. "Harpokr.p. 136, 10. Das Versehlte dieser Erklärungen hat Taylor nachgewiesen. κάτω-Fer bezieht sich vielmehr auf die betreffende Stelle der Schrift, in welcher die zur Verlesung vor Gericht bestimmten Gesetze vom, Redner zusammengestellt waren, ist aber ebenso wenig hier als 2, 10

δεδογμένους ἀνδροφόνους ἐξεῖναι ποιεῖν. λέγε δ' αὐτοῖς αὐτὸν τὸν νόμον τὸν μετὰ ταῦτα.

$NOMO\Sigma$.

[Τοὺς δ' ἀνδροφόνους ἐξεῖναι ἀποκτείνειν ἐν τῆ ἡμεδαπῆ καὶ ἀπάγειν, ὡς ἐν τῷ ἄξονι ἀγορεύει, λυμαίνεσθαι δὲ μή, μηδὲ ἀποινᾶν, ἢ διπλοῦν ὀφείλειν, ὅσον ἂν καταβλάψη. εἰσφέρειν δὲ τοὺς ἄρχοντας, ὧν ἕκαστοι δικασταί εἰσι, τῷ βουλομένω. τὴν δ' ἡλιαίαν διαγιγνώσκειν.]

u. 22, 72 oder 24, 180 = κάτω, sondern bezeichnet die Stelle, wo das Gesetz steht, zugleich als die, von welcher her es zu entlehnen ist: das Gesetz von unten. — σεσουμένους, = περί ων έσοξεν ότι είσιν άνδροφόνοι.

29. ὑπὸ ταύτη τῆ προσηγορία, = ἔνοχος τ. τῆ πρ. §. 30. — καὶ τούτφ, τυ 2, 5. 5. 1. 9, 19. — οῦ - ἔγραψεν] Vgl. oben §. 26. ἀποκτείνειν καὶ ἀπάγειν] Beides unter der §. 34 u. 35 angegebenen Beschränkung, dass dies nur innerhalb des attischen Gebiets geschehen dürfe, welche vermuthl. in dem §. 31 angeführten ἄξων ihre Stelle hatte. Καὶ verbindet nicht beide Hand-

lungen als auf einander folgende Theile einer und derselben Procedur, indem natürlich das ἀποκτεί-νειν jedes weitere Versahren ausschliesst, sondern stellt die vom Gesetz gestatteten verschiedenen Verfahrungsarten nur einfach neben einander, wie 21, 43 oi portzoi τοὺς μὲν ἐχ προνοίας ἀποχτιννύν-, τας θανάτω καὶ ἀειφυγία καὶ δημεύσει των ύπαρχόντων ζημιούσι, und 37, 59 ους έχπίπτειν και φεύγειν, ὢν ἁλίσχωνται, χαὶ τεθνάναι προστάττουσιν οἱ νόμοι, schärfer 24, 113 εἰ θέ τις νύχτως ότιοῦν χλέπτοι, τοῦτον έξεῖναι χαὶ ἀποκτείναι καὶ τρώσαι διώκοντα καὶ άπαγαγεῖν τοῖς ἕνδεχ', εἰ βούἀρ' ώς αύτον ἢ ώς ὰν βούληταί τις; πολλοῦ γε καὶ δεῖ.31 ἀλλὰ πιῶς; ώς ἐν τῷ ἄξονι εἴρηται, φησίν. τοῦτο δ' ἐστὶ τί; Ὁ πάντες ἐπίστασθ' ὑμεῖς. οἱ θεσμοθέται τοὺς ἐπὶ φόνφ φεύγοντας κύριοι θανάτφ ζημιῶσαί εἰσι, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐκκλησίας πέρυσι πάντες ἑωρᾶτε ὑπ' ἐκείνων ἀπαχθέντα. ώς τούτους οὖν ἀπάγειν λέγει. διαφέρει δὲ 32

λοιτο. Das ἀποχτείνειν ist ohne Zweifel von derselben Person zu verstehen wie das ἀπάγειν, von jedem athen. Bürger nämlich, nicht mit Weber von der Behörde, den Thesmotheten, welche die Todesstrafe an dem überwiesenen Mörder vollziehen. Denn einmal sind ἀποχτείνειν und θανάτω ζημιοῦν (§. 31) zwei verschiedene Dinge: zweitens würde auch so die natürliche Folge der Handlungen umgekehrt sein, da die Behörde nicht cher die Strafe vollziehen kann als ihr der Verbrecher überliefert ist: endlich war in jenem Falle die ausdrückliche Erwähnung der Behörde ganz unerlässlich. Vom ἀποκτείνειν übrigens sieht der Redner hier völlig ab und beschäftigt sich nur mit dem ἀπάγειν mit Beziehung auf den Ausdruck άγωγιμον είναι im Antrag des Aristokrates.

31. έν τῷ ἄξονι] Dieser Ausdruck ist nicht unbedenklich. asoves hiessen die Gesetztafeln des Solon, nach der Erklärung der Grammatiker, weil sie an aufrecht stehenden und beweglichen Axen befestigt waren. Auch das hier berührte ursprünglich drakonische Gesetz kann, da in ihm auf eine Stelle der solonischen Gesetze verwiesen wird, vom Redner nur nach einer späteren Redaction zum Vortrag gebracht worden sein (vergl. oben zu §. 24). Auffallend ist da-bei, dass auf den ἄξων wie auf ein Ganzes schlechthin verwiesen wird, da es doch der açoves mehrere gab. Plut. Sol. c. 24 ὁ πρῶτος άξων, c. 19 ο δε τρισκαιδέκατος

Demosthenes III.

ἄξων τοῦ Σόλωνος τὸν ὄγσοον έχει τῶν νόμων οὕτως αὐτοἶς ὀνόμασι γεγραμμένον, und c. 23 έν τῷ ἐχχαιθεχάτῳ τῶν ἀξόνων ὁρίζει. Ist daher diese Eintheilung und Bezifferung der einzelnen Tafeln, deren Nothwendigkeit sich schon frühzeitig, wie gleich im vorliegenden Falle, geltend machen musste, nicht etwa erst späteren Ursprungs, so möchte man vermuthen, dass hier die Zahl des ἄξων ausgefallen sei. - τοὺς ἐπὶ φόνω φεύγοντας Der Zusammenhang ergiebt, dass nicht solche zu verstehen, welche des Mordes angeklagt sind (wie έφ' αίματι φεύγειν 21, 105), sondern überführte Mörder (τὸν ξαλωκότα ήδη τῆ ψήφω §. 29, vgl. 34), welche landesflüchtig ge-worden, wie in dem solon. Gesetz hei Plut. Sol. 19 ὅσοι — ἐπὶ φόνφ η σφαγαίσιν η έπι τυραννίδι έφυγον. - χύριοι θανάτο ζημιώσαι, ohne weitere gerichtliche Procedur. τον - απαγθέντα] Die Redner lieben es ihre Beispiele aus der jüngsten noch lebendig vorschwebenden Vergangenheit zu nehmen, nicht selten ohne Namen zu nennen, wo nichts darauf ankam, da jeder Athener sie kannte, oder aus anderen Rücksichten, wie bier und §. 100 u. 54, 25, Aesch. 3, 7. 196, Deinarch. 1, 56. 62. u. ö., weit häufiger freilich aus mancherlei Gründen unter Anführung der Namen. Vgl. bes. 21, 175—182. 24, 134. 138. — τον έκ τῆς ἐκκλησίας] S. zu 1,15. 18,145. - ὑπ' ἐκείνων άπαχθέντα, näml. τοις ενδεκα, um den Tod zu erleiden. Es war dies

τί τοῦτο τοῦ ώς αύτὸν ἄγειν; ὅτι ὁ μὲν ἀπάγων, ὧ ἄνδρες "Αθηναΐοι, ώς τοὺς θεσμοθέτας τοὺς νόμους αυρίους ποιεῖ τοῦ δεδρακότος, ὁ δὲ ώς αύτὸν ἄγων ξαυτόν. ἔστι δ' ἐκείνως μέν, ως δ νόμος τάττει, δοῦναι δίκην, οὕτω δέ, ώς ὁ λαβων βούλεται. πλεῖστον δὲ δήπου διαφέρει τὸν νόμον χύριον της τιμωρίας ή τον έχθρον γίγνεσθαι. λυ-33 μαίνεσθαι δέ, φησί, μή, μηδὲ ἀποινᾶν. ταῦτα δ' έστι τί; τὸ μεν δή μή λυμαίνεσθαι γνώριμον οἰδ' ὅτι πᾶσι μὴ μαστιγοῦν, μὴ δεῖν, μὴ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν λέγει, τὸ δὲ μηδ' ἀποινᾶν μὴ χρήματα πράττεσθαι τὰ γὰρ 34 αποινα χρήματα ωνόμαζον οί παλαιοί. ὁ μεν δη νόμος ούτως τον ανδροφόνον * καὶ τον ξαλωκότα ήδη διώρισεν ώς πολαστέον και οδ την του πεπονθότος είπων πατρίδα, καὶ περὶ τοῦ μηδένα ἄλλον τρόπον ἢ τοῦτον μηδ' ἄλλοθι πλην ενταυθ' άντικους είρηκεν. δ δε το ψήφισμα γράφων πολλοῦ γε δεῖ διώρισεν, ος γε πάντα τούτοις τάναντία είρηκεν γράψας γὰρ ἐάν τις ἀποκτείνη Χαρίδημον, 35 ανώνιμος έστω, φησί, πανταχόθεν. τί λέγεις; τῶν

eine ἀπαγωγή in etwas veränderter Form: denn während sonst ein Dritter den Thäter greift und vor die Behörde führt, ist es hier gleich die Behörde selbst, welche sich des Verbrechers versichert.

32. διαφέρει — ἢ, = διαφέρει τὸ τὸν νόμον κύριον τῆς τιμωρίας τοῦ τὸν ἔχθρὸν γίγνεσθαι, besonders von Xenophon oft beliebte

Wendung.

33. γνώριμον οἰδ' ὅτι πᾶσι, was ohne Zweifel allen verständlich ist. Vgl. zu 5, 10. — ἄποινα χρήματα, nicht umgekehrt, wie Reiske nach Theon progymn. 4, 15 sohrieb. Xen. Mem. 3, 14, 7 ἔλεγε δὲ καὶ ὡς τὸ εὐωχεῖσθαι ἐν τῆ ᾿Δθηναίων γλωττη ἔσθίειν καλοῖτο. Aehnliche Erklärungen alterthümlicher Ausdrücke unten §. 39 und bei Lysias 10, 16 ff.

34. καὶ τὸν ξαλωκότα ἦδη, und zwar den bereits überwiesenen:

ein Zusatz, welcher zwar aus dem Gesagten sich schon von selbst ergiebt (§. 29), aber darauf berech-net ist, den für den Zweck des Redners wichtigen Begriff im Geiste des Zuhörers lebendig zu erhalten. την — εἴρηκεν, asyndetisch als weitere Ausführung des οὖ. μηδένα άλλον τρόπον — μηδ' άλλοθι, näml. πολαστέον είναι. ό - πολλοῦ γε δεί διώρισεν] Zur Erklärung dieses höchst eigenthümlich dazwischen geworfenen πολλου γε δει scheint - wenn man nicht zu dem verzweiselten Mittel der Correctur seine Zuflucht nehmen will, in welchem Falle man eher versucht ist διώρισεν ganz zu streichen als in Stoploat zu verwandeln - kaum ein anderer Weg offen zu stehen, als der, dass man diese Formel die Stelle der Negation vertreten lässt. — πανταχόθεν, versteht sich, wo es überhaupt

νόμων οὐδὲ τοὺς ἑαλωκότας διδόντων ἀπάγειν πλην ἐν τῆ ημεδαπή, σὺ γράφεις ἄνευ κρίσεως τινὰ ἀγώγιμον ἐκ τῆς συμμαχίδος πάσης; καὶ οὐδὲ ἐν τῆ ἡμεδαπῆ ἄγειν κελευ-όντων τῶν νόμων, σὺ δίδως ἄγειν; καὶ μὴν ἔν γε τῷ ποιεῖν ἀγώγιμον πάνθ', ὅσα ἀπείρηκεν ὁ νόμος, δέδωκας, χρήματα πράξασθαι, ζῶντα λυμαίνεσθαι, κακοῦν, ἔχοντα αὐτὸν ἀποκτιννύναι. πῶς οὖν ἄν τις μᾶλλον ἐλεγχθείη 36 παράνομα εἰρηκὰς ἡ πῶς δεινότερ' ὰν γράφων ἡ τοῦτον τὸν τρόπον; ὃς δυοῖν ὑποκειμένων ὀνομάτων, κατὰ μὲν τῶν ἐν αἰτία, ἐάν τις ἀποκτείνη, κατὰ δὲ τῶν ἑαλωκότων, ἐάν τις ἀνδροφόνος ἡ, ἐν μὲν τῆ προσηγορία τὸ τοῦ τὴν αἰτίαν ἔχοντος ἔλαβες ὄνομα, τὴν δὲ τιμωρίαν, ἡν οὐδὲ κατὰ τῶν ἐξεληλεγμένων διδόασιν οἱ νόμοι, ταύτην κατὰ τῶν ἀκρίτων ἔγραψας, καὶ τὸ μέσον τούτων ἐξεῖλες. μέσον γάρ ἐστιν αἰτίας καὶ ἐλέγχου κρίσις, ἡν οὐδαμοῦ γέγραφεν οὖτος ἐν τῷ ψηφίσματι.

Λέγε τούς ἐφεξῆς νόμους.

37

NOMOS.

[Ἐάν τις τὸν ἀνδροφόνον κτείνη ἢ αἴτιος ἢ φόνου, ἀπεχόμενον ἀγορᾶς ἐφορίας καὶ ἄθλων * καὶ ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν, ώσπερ τὸν Ἀθηναῖον κτείναντα, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι, διαγιγνώσκειν δὲ τοὺς ἐφέτας.]

Τουτονί δεί μαθείν ύμᾶς, ὧ ἄνδρες Αθηναίοι, τὸν

möglich war. Im Antrag stand ἐχ τῆς συμμαχίδος πάσης §. 35, oder ἐχ τῶν συμμάχων §. 16. Der Redner substituirt πανταχόθεν, um den Contrast möglichst zu verstärken.

35. σὰ δίδως ἄγειν;] ἄγειν im Gegensatz zu ἀπάγειν ist = ώς. αὐτὸν ἄγειν (§. 32), greifen, um sich selbst Genugthuung zu verschaffen, sich an der Person und dem Eigenthum des Thäters vergreifen, wie in ἄγειν καὶ φέρειν §. 46. Dies bezieht sich auf den zweiten Theil des Gesetzes λυμαίνεσθαι δὲ μή, μηδὲ ἀποινᾶν. Der Zusatz πανταχόθεν, der sich hin-

ter $\tilde{a}\gamma\epsilon\iota\nu$ in mehreren Mss. findet (nicht im Σ), ist folglich unzulässig. — $\tilde{\epsilon}\nu$ $\gamma\epsilon$ $\tau\bar{\phi}$ $\pi o\iota\epsilon\bar{\iota}\nu$] Vergl.

§. 216.
36. δς — ἔλαβες] Das Relativum knüpft sich an das in τοῦτον τὸν τρόπον liegende σὸ an. — ἀνοῖν ὑποκειμένων ὀνομάτων] Vgl. Krüger Gr. §. 44, 2, 3. — ἐν τῆ προσηγορία, an der Stelle deines Antrags, wo du von dem Thäter sprichst. — γέγραφεν οὖτος, mit schueller Hinwendung von der Person des Angeklagten zu den Richtern.

37. τουτονὶ — τὸν νόμον, von

δ θείς abhängig.

νόμον τί ποτ' εβούλεθ' ό θείς. όψεσθε γάρ ώς απαντ' 38 εὐλαβῶς διώρισε καὶ νομίμως. ἐάν τις ἀποκτείνη τὸν ἀνδροφόνον, φησίν, ἢ αἴτιος ἢ φόνου, ἀπεχόμενον άγορᾶς ἐφορίας χαὶ ἄθλων χαὶ ἱερῶν 'Αμφικτυονικών, ώσπες τὸν 'Αθηναῖον κτείναντα, έν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι, διαγιγνώσκειν δὲ τοὺς ἐφέτας. τί δὴ ταῦτ' ἐστίν; ἐκεῖνος ὤετο τὸν πεφευγότα ἐπ' αἰτία φόνου καὶ ἑαλωκότα, ἐάν περ ἃπαξ εκφύγη καὶ σωθή, είργειν μεν τής τοῦ παθόντος πατρίδος δίχαιον είναι, χτείνειν δὲ οὐχ ὅσιον ἀπανταχοῦ. τί σχοπῶν; ὅτι καὶ τοὺς δεῦρο πεφευγότας, ἐὰν ἡμεῖς τοὺς 39 ετέρωσε αποκτιννύωμεν, αποκτενούσιν ετεροι. εί δε τουτ' έσται, ή μόνη λοιπή τοῖς άτυχοῦσιν άπασι σωτηρία διαφθαρήσεται. έστι δ' αύτη τίς; εκ τῆς τῶν πεπονθότων μεταστάντας εἰς τὴν τῶν μηδεν ήδικημένων ἀδεῶς μετοικείν. Ένα δη μη τοῦτο ή, μηδ' ἀπέραντοι τῶν ἀδικημάτων αί τιμωρίαι γίγνωνται, έγραψεν εάν τις τον άνδροφόνον πτείνη, ἀπεχόμενον, φησίν, ἀγορᾶς ἐφορίας. τί τοῦτο λέγων; τῶν ὁρίων τῆς χώρας Ενταῦθα γάρ, ως γέ μοι δοχεί, τάρχαῖα συνήεσαν οἱ πρόσχωροι παρά τε ήμῶν καὶ τῶν ἀστυγειτόνων, ὅθεν ἀνόμακεν

38. τον Αθηναΐον ατείναντά] Der Artikel gehört zu Αθηναΐον und bezeichnet jeden beliebigen, vgl. §. 41. 89. 220. — διαγιγνώσχειν δὲ τοὺς ἐφέτας, die von Drakon eingesetzten Blutrichter. Wie die obigen ursprünglich drakonischen Gesetze (zu §. 24. 31), so wird auch dieses nur insoweit, als es von Solon beibehalten oder modificirt war, vom Redner mitge-theilt sein. Da nun Solon die Gerichtsbarkeit in Sachen des vorsätzlichen Mordes dem areopagitischen Rathe übertrug (§. 24), so folgt, dass, indem er den vorlie-genden Fall, die Tödtung eines zwar überwiesenen und landesflüchtigen, aber seine Pflichten im Exil

nicht verleizenden Mörders der Jurisdiction der Epheten nicht entzog, er diesen aus freilich unbekunnten Gründen nicht könne in die Kategorie des vorsätzlichen Mordes gestellt haben. — ἐτέρωσε, nänd. πεφευγότας.

39. τοῖς ἀτυχοῦσιν, euphemistisch, nach der Vorstellung, welche den Verbrecher zum Gegenstande mehr des Mitleids als des Abscheues machte, dass böse Thaten nicht ein Product des eigenen unabhängigen Willens, sondern etwas von höherer Macht Verhängtes seien. Vgl. zu 9, 54. — φησίν, zu 9, 44. — λέγων nāml. ἔγραψεν. — τἀρχαῖα, adverbialisch, wie τὰ τελευταῖα, τὰ νῦν u. a.

άγορὰν ἐφορίαν. καὶ πάλιν ἱερῶν Ἀμφικτυονικῶν. 40 τί δή ποτε καὶ τούτων ἀπέκλεισε τὸν ἀνδροφόνον; ὅσων τῷ παθόντι ζῶντι μετῆν, τούτων εἴογει τὸν δεδοακότα, * πρώτον μέν τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἐν ταύτη πάντων καὶ όσίων καὶ ἱερῶν, τὴν ἐφορίαν ἀγορὰν ὅρον προσγράψας, ής είργεσθαί φησιν, είτα των ίερων των εν Αμφικτύοσιν. καὶ γὰρ τούτων, εί περ ήν Έλλην ὁ παθών, μετῆν αὐτῷ. καὶ άθλων. διὰ τί; ὅτι κοινοὶ πᾶσίν είσιν οἱ κατὰ τὴν Έλλάδα άγωνες, κατά δε την πάντων μετουσίαν μετην καὶ τούτων τῷ πεπονθότι καὶ τούτων οὖν ἀπεχέσθω. τούτων μεν δή τον είργασμένον είργει. αν δ' έξω τούτων 41 κτείνη τις αὐτὸν ἄλλοθι, τὴν αὐτὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δίκην δέδωκεν ἡνπερ, ἂν τὸν Αθηναῖον κτείνη. τὸν γὰρ φυγάδα τὸ τῆς πόλεως οὐ προσεῖπεν ὄνομα, ῆς οὐκ ἔστι μετουσία αὐτῷ, ἀλλὰ τὸ τοῦ πράγματος, ῷ κατέστησεν αύτὸν ἐκεῖνος ἐνοχον καὶ διὰ ταῦτ' ἄν τις ἀποκτείνη, φησί, τὸν ἀνδροφόνον. εἶτ' εἰπών, ὧν εἰργόμενον, έπὶ τῷ τὴν τιμωρίαν νομίμως ἐπιθεῖναι τὸ τῆς πόλεως

40. καὶ πάλιν ἱερῶν] Auch hier bindet sich der Redner nicht an die im Gesetze selbst (§. 38) aufgestellte Reihenfolge. Vgl. zu §. 20. — της πατρίδος — εξοών] Vgl. das drakonische Gesetz 20, 158. – őgov, als Grenze, welche er nicht überschreiten darf. — ής είγγεσθαί φησω] ής ist ohne Noth von Reiske verdächtigt: diese Worte beziehen sich auf den Wortlaut des Gesetzes, απεχόμενον αγορας έφουίας, wozu der Passus της πατρίδος — ίερων nur die eigene Erläuterung des Redners bildet. — καὶ γὰς — μετῆν αὐτῷ] Nicht ganz genau: an der delphischen Amphiktyonie, an welche doch zu denken, hatten nicht alle griech. Völker Theil, ausgeschlossen waren die Arkader, Aeto-ler u. A. Vgl. Aesch. 2, 116. Paus. 10, 8, 2. Harp. p. 15, 10 und die freilich erst hineinglossirte Stelle bei D. 9, 32. — ἄθλων] Vgl. Paus.

5, 2, 2. — ἀπεχέσθω, näml. ὁ δε-δρακώς.

41. την αυτην δίκην δέδωκεν, gestattete dasselbe Rechtsmittel. Ebenso §. 46, und ενδειξιν δέδωχε §. 51, τιμωρίαν §. 54. 57. 62, συzοφαντίαν §. 67. Vgl. zu 18, 12. — τὸν — ὅνομα, den Flüchtigen redete er nicht an mit dem Namen des Staates, benannte er nicht nach dem Staate, aus dessen Gemeinschaft er ausgestossen war. Eur. Ion. 259 ονομα τί σε καλεῖν ἡμᾶς χοεών; und 800 ονομα δε ποίον αδτον ονομάζει πατής οίσθα. — $\ddot{a}\nu$ τις — $\dot{a}\nu\delta\rho$ οφόνον, ein Pentameter, s. zu 1, 5. — είτ' είπων] die Lesart des E und einiger anderer Mss. ἐπειπών beruht wohl nur auf falscher Lesung der Anfangssylbe. — εἰογόμενον, = ἀπε-χόμενον, näml. αὐτόν. Der Accusaliv ist noch von αν τις αποκτείνη abhängig zu denken.

όνομα ωνόμασε, τοῖς αὐτοῖς ἐνεχέσθω καθάπερ ἂν τὸν Αθηναῖον ἀποκτείνη, γράψας ἀνομοίως, ὧ άν-42 δρες Αθηναΐοι, τῷ τουτὶ τὸ ψήφισμα εἰρηχότι. χαίτοι πῶς οὐχὶ δεινὸν εἰ, οἶς ὁ νόμος δέδωκεν, ἐὰν ὧν εἶπον είργωνται, μετ' ἀσφαλείας ζην φυγούσι, τούτους εκδότους τις είναι γράφει, καὶ ἀφαιρεῖται τὸ τῆς συγγνώμης ώφέλιμον, δ τοῖς ἀτυχοῦσιν ὑπάρχειν εἰκὸς παρὰ τῶν έξω των εγκλημάτων όντων, ότω ποτε των πάντων απόκειται άδηλον όν, μη προδήλου τῆς ἐπιούσης τύχης οὖσης ἑκάστω: καὶ νυνὶ τὸν ἀποκτείναντα Χαρίδημον, ὅντως ὰν ἄρα τοῦτο γένηται, ἐὰν ἀνταποκτείνωσί τινες λαβόντες ἔκδοτον 43 πεφευγότα * καὶ τῶν νομίμων εἰργόμενον, ἔνοχοι μὲν αὐτοί ταῖς φονικαῖς δίκαις ἔσονται, ἔνοχος δὲ σύ καὶ γὰρ άν τις αίτιος ή γέγραπται, έση δ' αίτιος την δια τοῦ ψηφίσματος έξουσίαν δεδωκώς. οὐκοῦν εἰ μεν ἐάσομεν ύμᾶς τούτων συμβάντων, οὐ καθαροῖς οὖσικ όμοῦ διατρίψομεν, εί δ' επέξιμεν, οίς εγνώχαμεν αὐτοὶ τάναντία πράττειν αναγκασθησόμεθα. άρά γε μικρον ή το τυχόν έστιν, ύπερ οδ δεί λύσαι τὸ ψήφισμα ύμᾶς;

Λέγε δη τον μετά ταῦτα νόμον.

NOMOΣ.

[Ἐάν τίς τινα τῶν ἀνδροφόνων τῶν ἐξεληλυθότων, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα, πέρα ὅρου ἐλαύνη ἢ φέρη ἢ ἄγη, τὰ ἴσα ὀφείλειν ὅσα περ, ὰν ἐν τῆ ἡμεδαπῆ δράση.]

42. ἐκδότους, = ἀγωγίμους, nur verschieden gedacht. Vgl. §. 49. 85.

— τῶν ἔξω τῶν ἐγκλημάτων, = τῶν μηδὲν ἀδικουμένων §. 39.

ἀπόκειται, aufgespart ist, zu Gute kommen wird, nāml. ἡ συγγνώμη oder τὸ τῆς συγγνώμης ἀφέλιμον. Vgl. 54, 21.

— μη προσήλου - ἐκάστω β. S. zu 20, 162.

— ὅντως ἄν] Ueber die Wortstellung zu 20, 43.

— πεφευγότα, während er im Exil ist.

— τῶν νομίμων, der Ausübung aller der (von dem landesfüchtigen Mörder verwirkten) Rechte, welche dem epitimen Bür-

ger eines Staates zukommen, hier mit besonderer Beziehung auf das

Vermeiden verpönter Orte.

43. ἄν τις αίτιος ή] Andok. 1, 94 ὁ νόμος — τὸν βουλεύσαντα ἐν τῷ αὐτῷ ἐνέχεσθαι καὶ τὸν τῆ χειῷὶ ἑργασάμενον. Vgl. Plat. Ges. 9, 872 *. Luc. tyrannic. 12. — ἐασομεν ὑμᾶς, euch (den Mörder des Ch. und dich) laufen lassen, nicht zur Verantwortung ziehen, wie §. 79 187 u. 21, 37. — οἰς ἐγνώκαμεν, unserm Beschlusse, vorausgesetzt natürlich, dass der Antrag des Ar. die Bestätigung des Volkes erhält.

"Αλλος οὖτος, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, νόμος ἀνθρωπίνως καὶ καλῶς κείμενος, ὂν παραβὰς οὖτος ὁμοίως φανήσεται. ἐάν τίς τινα τῶν ἀνδροφόνων, φησί, τῶν ἐξελη-45 λυθότων, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα. τῶν ἐπ' ἀκουσίω φόνω λέγει μεθεστηκότων. τῷ τοῦτο δῆλον; τῷ τε ἐξεληλυθότων εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴ φευγόντων, καὶ τῷ διορίζειν, ὧν τὰ χρήματα ἐπίτιμα τῶν γὰρ ἐκ προνοίας δεδήμευται τὰ ὄντα. περὶ μὲν δὴ τῶν ἀκουσίων ὰν λέγοι. λέγει δὲ τί; ἐὰν πέρα ὅρου, φησίν, ἐλαύνη ἢ φέρη 46 ἢ ἄγη. τοῦτο δέ ἐστι τί, τὸ πέρα ὅρου; ἔστι πᾶσιν ὅρος τοῖς ἀνδροφόνοις τῆς τοῦ παθόντος εἴργεσθαι πατρίδος. ἐκ μὲν δὴ ταύτης * δίδωσιν ἐλαύνειν καὶ ἄγειν, πέρα δὲ οὐκ ἐῷ τούτων οὐδέτερον ποιεῖν. ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῆ, τὴν αὐτὴν ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ δίκην ἥνπερ ἄν, εἰ μένοντα ἢδίκει οἴκοι, γράψας ταὐτὰ ὀφείλειν ἄπερ, ὰν οἴκοι δράση. εἰ δή τις ἔροιτο Αριστοκράτην τουτονί (καὶ 47).

45. ἐπίτιμα, ehrlich, d. h. unverkümmert. ἐπίτιμος ist zunächst Prädicat des athen. Bürgers, inso-fern er im vollen Besitz seiner Rechte als solcher ist, wie im Gegentheil arimos den Zustand der Rechtlosigkeit desselben bezeichnet. Uebertragen finden sich beide Wörter, wiewohl selten und nur im alten Geschäftsstil, auch auf die Habe des Bürgers als einen Theil seiner Person: ἐπίτιμα sind seine χρήματα, sie werden als sein Eigenthum respectirt, so lange er selbst für ehrlich gilt; mit dem Eintritt der Atimie geht er auch seines Eigenthumsrechts verlustig, seine χρήματα werden ατιμα (§. 62) und verfallen dem Fiscus. Confiscation des Vermögens in Folge des Todtschlags trat nur ein, wenn dieser mit Vorsatz verübt war. — των μεθεστηχότων] S. zu 8, 24. έξεληλυθότων — φευγόντων, ein Unterschied, der nicht streng festgehalten wird. φεύγειν auch vom unvorsätzlichen Mörder unten §. 72.

77. — τῶν γὰρ — τὰ ὄντα] 21, 43 οἱ φονικοὶ τοὺς μὲν ἐκ προνοίας ἀποκτιννύντας θανάτο καὶ ἀειφυγία καὶ ἀημεύσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιοῦσι, τοὺς δ' ἀκουσίως αἰδέσεως καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς ἡξίωσαν.

46. φέρη η ἄγη, bedeutet jede an der Person und dem Eigenthum des Thäters verübte Gewalthätigkeit. Vgl. § 35 u. 60. Der Redner beschränkt dies im Folgenden mit Beziehung auf den Ausdruck ἀγωγιμον είναι im Antrag des Aristokrates auf ein einfaches ἄγεων. — εἴογεσθαι, als Inhalt des δρος. Vgl. zu 20, 9. — ἔδωκεν — δίκην zu §. 41. — ηνπερ ἄν, näml. ἐδίσδαν. — μένοντα οἴκοι, versteht sich nicht den Mörder, wenn er zu Hause geblieben wäre, sondern, im Gegensatz zu dem ἐξεληλυθώς, jedweden ehrlichen Bürgersmann, der ruhig daheim auf seiner Hufe sitzt. — ὀφείλειν, nachdem der zugefügte Schaden abgeschätzt ist.

μη νομίσητε εθηθες το ερώτημα), πρώτον μεν εί οίδεν, εί τις ἀποκτενεί Χαρίδημον ἢ καὶ άλλως πως τελευτήσει, ούκ αν οίμαι φαίη. Θήσομεν τοίνυν αποκτείνειν. πάλιν οίσθ', έχων ἢ άχων, καὶ ξένος ἢ πολίτης ὁ τοῦτο ποιήσων 48 ἔσται; οὐκ ἔνεστ' εἰπεῖν ώς οἶσθα. οὐκοῦν ταῦτά γε δήπου προσῆχε γράψαι, ἐάν τις ἀποχτείνη γράφοντα, άκων ἢ ἐκών, ἀδίκως ἢ δικαίως, ξένος ἢ πολίτης, εν' ὅτω ποτέ τοδογον έπράχθη, τούτω τὰ ἐκ τῶν νόμων ὑπῆοχε δίχαια, μὴ μὰ Δί' αὐτὸ τὸ τῆς αἰτίας ὄνομ' εἰπόντα άγωγιμος έστω προσγράψαι. τίνα γάρ σὰ λέλοιπας δρον τῷ γράμματι τούτφ, τοῦ νόμου σαφῶς ούτωσὶ λέγοντος μη πέρα όρων ελαύνειν, ος πανταχόθεν δίδως άγειν; 49 δ νόμος δὲ οὐκ ἐλαύνειν τῶν ὅρων πέρα, ἀλλ' οὐδ' ἄγειν έα. Εκ δε του σου ψηφίσματος δ βουλόμενος άξει τὸν άχοντα απεκτονότα, έκδοτον λαβών, είς την τοῦ παθόντος βία πατρίδα. ἄρ' οὐ πάντα συγχεῖς τὰνθρώπινα καὶ άφαιοῆ τὴν πρόφασιν, μεθ' ής ἢ καλόν ἐστιν Εκαστον τῶν 50 ἔργων ἢ αἰσχρόν; ὁρᾶτε γὰρ ώς ἐπὶ πάντων, οὐκ ἐπὶ τῶν φονικών μόνον, οθτω τοῦτ' έχει. άν τις τύπτη τινά, φησίν, ἄρχων χειρῶν ἀδίκων, ώς, εἴ γε ημύνατο, οὐκ

47. ἀποχτείνειν] So Σ statt ἀποπτενείν. Das an sich Zukünflige ist als Grundlage für weitere Folgerungen in die Gegenwart gerückt: "angenommen es tödtet ihn einer."

— ξένος, zu §. 23.

48. ταῦτα — ἐκων] Verb. προσῆχε γράφοντα ,,ἐάν τις ἀποκτείνη" γράψαι ταῦτα, ἄχων ἢ ἐχών
u. s. w. προσγράψαι fūr γράψαι,
wie einige Mss. letzten Ranges haben, würde zwar etwas deutlicher
sein (wie unten §. 48), ist aber
nicht nothwendig. — ἀδίχως ἢ
δικαίως, fügt ein neues erst weiter unten zu erörterndes Moment
hinzu. — \mathring{w} — ὑπῆρχε, wie 4, 27.
— αὐτὸ, und weiter nichts, wie
§. 75. 220 u. 18, 126. — τὸ τῆς
αἰτίας ὅνομα] Vgl. oben §. 26. —
τῷ γράμματι τούτῳ, dem Passus
ἀγωγιμος ἔστω.

49. ἀλλ' οὐθ', ja auch nicht einmal. Die Mss. ausser Σ haben vor οὐχ noch ein οὐ μόνον, ein Zusatz, welcher jedoch, wo dem schwächeren Moment ein stärkeres entgegentritt, von diesem absorbirt wird und entbehrlich ist. Vgl. Xen. Mem. 2, 3, 8 τὸν πειφώμενον ἐμὲ ἀνιᾶν οὐχ ᾶν δυναίμην εὐ ποιείν, ἀλλ' οὐθὲ πειφάσομαι. Aehnlich D. 20, 14 ὑπὲρ δὲ δόξης οὐδένα πώποτε χίνδυνον ἔξέστησαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας οὐσίας προσαναλίακοντες διετέλουν. — βία, mit ἄξει zu verbinden. — τὴν πρόφασιν, das Motiv, wie §. 50. 97. 57, f.

50. φησίν, das Gesetz, aus dem diese und die folgenden Formeln entlehnt sind. — ἄρχων χειρῶν αὐχων, den ersten Schlag versetzt: das Motiv der σίχη αἰχίας.

αδικεί. αν τις κακῶς αγορεύη, τὰ ψευδῆ προσέθηκεν, ώς, εἴ γε τάληθῆ, προσῆκον. ἄν τις ἀποκτείνη * ἐκ προνοίας, ώς, εἴ γε ἄκων, οὐ ταὐτόν. ἄν τις καταβλάψη τινὰ ἑκὼν ἀδίκως. πανταχοῦ τὴν πρόφασιν βεβαιοῦσαν τὸ πρᾶγμα εὐρήσομεν. ἀλλ' οὐ σοί, ἀλλ' άπλῶς, ἄν τις ἀποκτείνη Χαρίδημον, ἀγέσθω, κὰν ἄκων, κὰν δικαίως, κὰν ἀμυνόμενος, κὰν ἐφ' οἶς διδόασιν οἱ νόμοι, κὰν ὁπωσοῦν.

Λέγε τὸν μετὰ ταῦτα νόμον.

51

$NOMO\Sigma$.

[Φόνου δὲ δίκας μὴ εἶναι μηδαμοῦ κατὰ τῶν τοὺς φεύγοντας ἐνδεικνύντων, ἐάν τις κατίῃ ὅποι μὴ ἔξεστιν.]

Ο μεν νόμος εστίν ούτος Δράκοντος, ω άνδρες Αθη-

47, 40 ή δ' αἰχία τοῦτ' ἐστίν, δς αν άρξη πρότερος χειρων αδίκων. — ως — ἀδικεῖ] "S. Krüger Gr. 8. 65, 8, 1. Ueber die Sache Antiph. 4, 4, 7 τῷ μὲν γὰο ἄοξαντι πανταχοῦ μεγάλα ἐπιτίμια ἐπίκειται, τῷ δὲ ἀμυνομένω οὐδαμοῦ οὐδὲν ἐπιτίμιον γέγραπται. -- αν — ἀγορεύη| Motiv der δίκη κακηγορίας, Klage wegen Verbalinjurien. — τὰ ψευδή προσέθηκεν, das Gesetz nämlich. Vgl. Lys. 11, 30 δ νομοθέτης οὐδεμια δογή συγγνώμην δίδωσιν, άλλὰ ζημιοῖ τον λέγοντα, ἐὰν μὴ ἀποφαίνη ὥς ἐστιν ἀληθῆ τὰ εἰρημένα. — προσηχον, naml. κακώς αγοφεύειν. αν — προνοίας] Motiv der γραφή φόνου. Vgl. 21, 43 οι φονικοί τους μέν έχ προνοίας αποχτιννύντας θανάτω και άειφυγία και δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιοῦσι, τοὺς δ' ἀχουσίως αἰδέσεως καὶ φιλανθρωπίας πολλής ήξίωσαν. Ganz sicher aber scheint ἀποκτείνη hier denn doch nicht zu sein, und man möchte der Tödtung eher jede Verletzung substituiren. Denn da bewiesen werden soll, dass iener Satz nicht blos auf den Fall

der Tödlung, sondern auf jede Handlung anwendbar ist, so ist es ein starker Verstoss gegen die Logik, wenn nun unter den Beispielen der Tödtschlag wieder mit aufgeführt wird — ἄν – ἀδίκως] Moliv der δίκη βλάβης. Vgl. 21, 43 οἱ περὶ τῆς βλάβης οὖτοι νόμοι πάντες, ἄν μὲν ἐκών τις βλάψη, διπλοῦν, ἄν ἀν ἀν ἄκων, ἐπλοῦν τὸ βλάβος κελεύουσιν ἐκτίνειν. — βεβαιοῦσαν τὸ πρᾶγμα, die That auf ihren wahren Gehalt zurückführt, das Urtheil darüber bestimmt. — ἀλλ' οὐ σοί, nämlich ἡ πρόφασις βεβαιοῖ τὸ πρᾶγμα. — ἀπλῶς — ἀγέσθω] S. zu 1, 5.

51. Aqaavros] Von allen Gesetzen des Drakon waren es nur die auf Tödtung bezügliehen, welche, da sie auf uralten religiösen, und deshalb unantastbaren Satzungen begründet waren, Solon in der Hauptsache unverändert fortbestehen liess. Plut. Sol. 17. Aelian. verm. Gesch. 8, 10. Was er daran änderte, bezog sich nur auf die Ausführung des Verordneten, so weit diese durch die von ihm selbst eingeführte neue Gerichtsordnung

ναῖοι, καὶ οἱ ἄλλοι δέ, ὅσους ἐκ τῶν φονικῶν νόμων παρεγραψάμην δεί δε α λέγει σχέψασθαι. κατα των ενδειχνύντων, φησί, τοὺς κατιόντας ἀνδροφόνους οποι μη έξεστι, δίκας φόνου μη είναι. ένταυθί δύο δηλοῖ δίκαια, ἃ παρ' ἀμφότερα οδτος είρηκε τὸ ψήφισμα, ότι τε ενδεικνύναι δίδωσι τον ανδροφόνον καὶ οὐκ αὐτὸν ἀγώγιμον οἴχεσθαι λαβόντα, καὶ ὅτι, ἐὰν κατίη τις όποι μη έξεστι, και αὐτο τοῦτο δίδωσιν, οὐχ όποι βού-52 λεταί τις. οὐκ ἔξεστι δὲ ποῖ; ἐξ ἡς ὰν φεύγη τις πόλεως. ποῦ καὶ σφόδρα σαφῶς τοῦτο δηλοῖ; ἐάν τις κατίη, φησίν. τοῦτο δ' οὐκ ἔστ' ἐπενεγκεῖν ἄλλη πόλει πλην ην αν φεύγη τις όθεν γαρ μηδε εξέπεσε τις την αρχήν, ούκ ένι δήπου κατελθείν είς ταύτην. δ μεν τοίνυν νόμος ένδειξιν δέδωκε, καὶ ταύτην, ὰν κατίη ὅποι μὴ ἔξεστιν δ δὲ ἀγώγιμος ἔστω γέγραφε κάντεῦθεν, ὅποι φεύγειν οὐδεὶς χωλύει νόμος. 53

Δέγε άλλον νόμον.

bedingt war. S. oben zu §. 24. 31. 38. — παρεγαψάμην, zu 18, 111. — $x\alpha r\alpha r\alpha r\omega r - \epsilon i r\alpha i$] Diese Verordnung hat nur einen Sinn, wenn man annimmt, dass sie in der Reihe der drakonischen Gesetze nicht unmittelbar auf die zuletzt besprochene folgte, überhaupt kein selbstständiges Gesetz bildete (denn an und für sich betrachtet ist es selbstverständlich, dass derjenige nicht des Mordes belangt werden konnte, der von dem Erscheinen des verurtheilten Mörders an verponten Orten nur Anzeige machte), sondern in einem anderen Zusammenhange stand, indem sie sich auf eine andere Verordnung zurück bezog. Sehr wahrscheinlich schloss sich dieselbe an das oben §. 38 Angeführte an, worin verordnet wird, dass, wer einen überwiesenen Mörder, so lange er verpönte Orte meidet, tödtet oder seinen Tod veranlasst, des Mordes zu belangen sei. - ἐνδειχνύντων, durch das

Verfahren der erdeizis, von welchem Harpokr. p. 71, 24 sagt: είδος δίκης δημοσίας, ὑφ' ἢν τοὺς ἐκ των νόμων είργομένους τινών η τόπων η πράξεων, εί μη άπέχοιντο αὐτῶν, ὖπῆγον. — ἃ παρς ἀμφότερα] Die Stellung der Praposition ist aussergewöhnlich, jedoch durch die zuweilen beliebte Einschiebung derselben zwischen Ad-jectiv und Substantiv (Krüger Gr. §. 68, 4, 2) gerechtfertigt. — αντον, ist Subject: ,,eigenhandig." — αγώγιμον οἴχεσθαι λαβόντα, — ἀπώγειν. — αὐτὸ τοῦτο, nāml. τὸ ἐνδειχνύναι. — οὐχ ὅποι βού- λεταί τις, — οὐχ ἐὰν ἵη τις ὅποι βούλεται. Denn da κατιέναι von der Rückkehr ins Vaterland zu verstehen, diese aber eben dem Mörder untersagt ist, so kann nur an ein Gehen an jeden anderen beliebigen Ort gedacht werden, ὅποι φεύγειν ούθεις χωλύει νόμος §. 54.

52. ἐπενεγκείν, anwenden, beziehen and

NOMO Σ .

* ['Εάν τις ἀποκτείνη ἐν ἄθλοις ἄκων ἢ ἐν ὁδῷ καθελών ἢ ἐν πολέμῳ ἀγνοήσας ἢ ἐπὶ δάμαρτι ἢ ἐπὶ μητρὶ ἢ ἐπὶ ἀδελφῆ ἢ ἐπὶ θυγατρὶ ἢ ἐπὶ παλλακῆ ἡν ἂν ἐπ' ἐλευθέροις παισὶν ἔχη, τούτων ἕνεκα μὴ φεύγειν κτείναντα.]

Πολλῶν, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, νόμων ὄντων, παρ' οὺς εἴρηται τὸ ψήφισμα, παρ' οὐδένα μᾶλλον ἢ παρὰ τοῦτον τὸν ἀνεγνωσμένον νῦν εἴρηται. διδόντος γὰρ τοῦ νόμου σαφῶς οὐτωσὶ καὶ λέγοντος ἐφ' οἰς ἐξεῖναι κτεῖναι, οὖτος ἄπαντα παρεῖδε ταῦτα, καὶ γέγραφεν, οὐδὲν ὑπειπὼν ὅπως ἄν τις ἀποκτείνη, τὴν τιμωρίαν. καίτοι σκέψασθε 54 ὡς ὁσίως καὶ καλῶς ἕκαστα διεῖλεν ὁ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς διελών. ἄν τις ἐν ἄθλοις ἀποκτείνη τινά, τοῦτον ώρισεν οὐκ ἀδικεῖν. διὰ τί; οὐ τὸ συμβὰν ἐσκέψατο, ἀλλὰ τὴν τοῦ δεδρακότος διάνοιαν. ἔστι δὲ αῦτη τίς; ζῶντα νικῆσαι καὶ οὖκ ἀποκτεῖναι. εἰ δ' ἐκεῖνος ἀσθενέστερος ἦν τὸν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐνεγκεῖν πόνον, ἑαυτῷ τοῦ πάθους αἴτιον ἡγήσατο· διὸ τιμωρίαν οὐκ ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτοῦ. πάλιν ὰν ἐν πολέμφ, φησίν, ἀγνοήσας, καὶ τοῦτον 55 εἶναι καθαρόν. καλῶς εἰ γὰρ ἐγώ τινα τῶν ἐναντίων

53. $\epsilon \varphi$ ο δε εξείναι, wie unten §. 60. 74. Vergl. zu 20, 158. — αὐδὲν ὑπειπών — ἀποιπείνη, ohne eine motivirende Bemerkung über die Art der Tödtung hinzuzufügen. Vgl. unten §. 60. 217. u. 18, 60.

54. διείλεν, zu 20, 28. — Die beiden ersten im vorliegenden Gesetze erwähnten Fälle rechnet auch Plat. Ges. 9. 865 a zu den Arten. der Tödtung, die zwar eine Sühne, aber keine Strafe nach sieh ziehen: εξ τις έν ἀγώνι καὶ ἄθλοις δημοσίοις ἄκων, εξτε παραχρῆμα εξτε καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐκ τῶν πληγῶν, ἀπέκτεινε τινα φίλιον, ῆ κατὰ πόλεμον ώσαύτως ῆ κατὰ πάλεμον τὴν πρὸς πόλεμον, ποιουμένων ἄσκησιν τῶν ἀρχόντων, ψιλοῖς σώμασιν ῆ μετά τινων

ὅπλων ἀπομιμουμένων τὴν πολεμικὴν πρᾶξιν, καθαρθείς κατὰ τὸν ἐκ Δελφῶν κομισθέντα περὶ τοῦν των νόμον ἔστων καθαρός. — ἄντις — ἀδικεῖν] S. Antiph. 3 R. Vgl. Sext. Emp. hypotyp. 3, 212 οἱ ἀθληταὶ δὲ τύπτοντες ἐλευθέρους ἄνδρας, πολλάκις καὶ ἀναιροῦντες, τιμῶν καὶ στεφάνων ἀξοῦνται. Selbst bei absichtlicher Tödtung im Wettkampf ward mehr die Verletzung der Kampfordnung als der Todtschlag selbst geahndet. Paus. 6, 9, 6 u. 8, 40, 5.

55. Dass zu Anfang dieses §. das Stück ausgefallen sei, worin D. den in der §. 53 eingelegten Gesetzesformel an zweiter Stelle angeführten Passus ἢ ἐν ὁδῷ καθελών besprach, wie Sauppe vermu-

οὶηθεὶς εἶναι διέφθειρα, οὐ δίκην ὑπέχειν, ἀλλὰ συγγνά - μης τυχεῖν δίκαιός εἰμι. ἢ ἐπὶ δάμαρτι, φησίν, ἢ ἐπὶ μητρὶ ἢ ἐπὶ ἀδελφῷ ἢ θυγατρί, ἢ ἐπὶ παλλακῷ ἢ ν ὰν ἐπὰ ἐλευθέροις παισὶν ἔχη καὶ τὸν ἐπὶ τού των τινὶ κτείναντα ἀθῷον ποιεῖ, πάντών γε ὀρθότατα, ὧ 56 ἄνδρες Αθηναῖοι, τοῦτον ἀφιείς. τί δή ποτε; ὅτι ὑπὲρ ὧν τοῖς πολεμίοις μαχόμεθα, ἵνα μὴ πάσχωσιν ὑβριστικὸν μηδὲ ἀσελγὲς μηδέν, * ὑπὲρ τούτων καὶ τοὺς φιλίους, ἐὰν παρὰ τὸν νόμον εἰς αὐτοὺς ὑβρίζωσι καὶ διαφθείρωσιν, ἔδωκεν ἀποκτεῖναι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ γένος ἐστὶ φιλίων καὶ πολεμίων, ἀλλὰ τὰ πραττόμενα ἐξεργάζεται τούτων ἑκάτερον, τοὺς ἐχθρὰ ποιοῦντας ἐν ἐχθροῦ μέρει κολάζειν

thet, scheint doch durch den Umstand keineswegs hinreichend begründet, dass Harpokr. diese Worte wiederholt (p. 92, 14, 104, 15, 134, 20) aus unserer Rede anführt. Dies beweist doch nur, dass zu seiner Zeit jene Einschiebsel schon vorhanden waren und als Theile der Rede selbst betrachtet wurden. Dagegen spricht die Form des Ausdrucks, welche bis jetzt wenigstens noch keine mit den Gesetzen der gr. Sprache verträgliche Deutung gefunden haben. Vgl. F. Franke de legum formulis quae in D. Aristocr. reperiuntur p. 9 ff. — είναι καθαρόν, scheint der Ausdruck'des Gesetzes selbst gewesen zu sein. Vgl. 20, 158. — ἐπὶ δάμαρτι έχη Lys. 1, 29 διαρρήδην είρηται τούτον μη καταγινώσκειν φόνου, δς αν έπι δάμαρτιτη ξαυτόυ μοιχὸν λαβών ταύτην την τιμωρίαν ποιήσηται. Vgl. Plat. Ges. 9, 874 b. Der Zusatz ην αν επ' ελευθέροις παισιν έγη beweist, dass nicht alle παλλακαί gemeint sind, sondern nur eine Kategorie derselben bevorzugt wird. Die gewöhnliche Erklärung, έπ' έλευθέροις παισίν = έπί τεχνώσει έλευθέρων παιδών, würde nur Sklavinnen ausschliessen. Doch ist die Frage, ob überhaupt die Verbindung mit einer Sklavin für

Concubinat geachtet wurde. Ebenso wenig befriedigt Reiske's Erklärung = έπὶ παιδῶν έλευθέρων θεραπεία zαὶ παιδεία, gestützt auf D. 59, 122 τας μεν γαρ εταίρας ήδονης ένεκ' εχομεν, τας δε παλλακάς της καθ' ημέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναϊκας τοῦ παιδοποιείσοθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. Vielmehr ist wohl $\ell\pi'$ $\ell\lambda\epsilon\nu\vartheta\epsilon\rho$ οις $\pi\alpha$ ισ $\ell\nu=\delta\nu$ των έλευθέρων παιδών, und έλεύ-Gegos vermuthlich im drakonischen Stil für γνήσιος zu nehmen, also eine παλλακή zu verstehen, die einer sich hält, nachdem er aus vorhergegangener Ehe schon legitime Kinder und somit dem Staate, der ebenbürtige Bürger will, Genüge geleistet hat. — τούτων, ist Femininum.

56. εἰς αὐτοὺς, im Masculin, generell, da in dem vorausgehenden ὑπὲς ἀν τοῖς πολεμίοις μαχόμεθα ausser dem weiblichen auch der männliche Theil der Familie mit inbegriffen ist. — οὐ γένος ἐστὶ — πολεμίων] Der Redner denkt nur an griechische Verhältnisse. Wo von natürlichen Feinden die Rede ist, wie 21, 49 und Isokr. 4, 184, sind stets die Barbaren gemeint. — τὰ πραττόμενα, das Benehmen. — ἐν ἐχθροῦ

απέδωκεν δ νόμος. οὐκ οὖν δεινόν, εὶ τοσούτων ὄντων έφο οίς τους άλλους έξεστιν αποκτινύναι, μόνον ανθρώπων εκείνον μηδ' επί τούτοις εξέσται αποκτείναι; φέρε, 57 αν δέ τι συμβή τοιούτον, οίον ίσως ήδη τω καὶ άλλω, απαλλαγη μέν έκ Θράκης, έλθων δέ είς πόλιν οίκη που, τῆς μὲν ἐξουσίας μηκέτι κύριος ὢν, δι' ἧς πολλά ποιεῖ τῶν ἀπειρημένων ὑπὸ τῶν νόμων, τοῖς δ' έθεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ταῦτ' ἐπιχειρῶν πράττειν, άλλο τι ἢ σιγῶντα δεήσει Χαρίδημον έζεν αύτον ύβρίζειν; ού γάρ αποκτείναί γε ἀσφαλές, οὐδὲ τιμωρίαν λαβεῖν ἣν δίδωσιν ὁ νόμος, διὰ τὸ ψήφισμα τουτί. καὶ μὴν εί τις ἐκεῖνο ὑπολαμβά-58 νει, ποῦ δὲ γένοιτο ἂν ταῦτα; τί χωλύει χαμὲ λέγειν, τίς δ' αν αποκτείναι Χαρίδημον; αλλα μη τουτο σκοπωμεν: άλλ' επειδή πέρ εστι το φεύγον ψήφισμα οὐκ επ' ήδη γεγενημένω τινὶ πράγματι, άλλ' ἐπὶ τοιούτω, ὁ μηδ' εἰ γενήσεται μηδείς οίδε, τὸ μέν τοῦ μέλλοντος έσεσθαι κοινὸν ἀμφοῖν ὑπαρχέτω, πρὸς δὲ τοῦτο ὑποθέντες ἀνθρωπίνως τὰς ἐλπίδας οὕτω σκοπῶμεν, ὡς τάχ' ἄν, εὶ τύχοι, καὶ τούτων κάκείνων συμβάντων. λύσασι μεν τοίνυν τό 59 ψήφισμα, ὰν ἄρα συμβῆ τι παθεῖν ἐκείνω, εἰσὶν αί κατὰ τούς νόμους ύπερ αὐτοῦ τιμωρίαι είωσι δέ, αν άρα εκείνος ζῶν ἀδιχῆ τινα, ἀνήρηται τοῖς ἑβριζομένοις ή μετὰ

μέρει, zu 2, 14. — ἀπέδωχεν, zu 2, 30.

57. ἀν δέ τι συμβῆ, dem Charidemos nämlich: wenn ihm ein Unfall zustösst, welcher ihn zwingt seine gegenwärtige Stellung aufzugeben und aus Thrakien zu entweichen. Vgl. zu 2, 15. Im Folgenden ist von der Voraussetzung ausgegangen, dass der Antrag des Ar. vom Volke angenommen wird.

— ἐκ πόλιν, in unsere Stadt, zu 5, 3. — ποιεῖ — πράττειν, zu 3, 15. — σιγῶντα, gehört zu αῦτον.

58. ποῦ δὲ — τίς δ', zu 9, 16. — τὸ φεῦγον ψήφισμα, zu 18, 222. — τὸ μὲν — ὑπαρχέτω, so mag die Frage, was geschehen werde, nach beiden Sciten hin, für beide Theile (für den sowohl, welcher in Abrede stellt, dass das § .57 Angenommene je geschehen werde, als für den, welcher die Ermordung des Charidemos für unnöglich häll) gleich stehen. — πρὸς τὸ τοῦτο, hiernach, näml. πρὸς τὸ τοῦ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι κοινὸν ἀμιροῖν ὑπάρχον. — ἀνθρωπίνως, bescheidentlich. — τὰς ἐλπίδας, wie unten § .106 u. 1, 14.

59. αί — τιμωρίαι, die üblichen, verfassungsmässigen, vgl. §. 62. — ἐῶσι δὲ, wenn wir aber den Antrag durchlassen.

* τῶν νόμων δίκη. ώστε πανταχῆ καὶ ἐναντίον ἐστὶ τοῖς νόμοις τὸ ψήφισμα καὶ λῦσαι συμφέρει.

Λέγε τὸν μετὰ ταῦτα νόμον.

$NOMO\Sigma$.

[Καὶ ἐὰν φέροντα ἢ ἄγοντα βία ἀδίκως εὐθὺς ἀμυνόμενος κτείνη, νηποινεὶ τεθνάναι.]

Αλλα ταῦτα, ἐφ' οἶς ἔξεστι κτεῖναι. ἐὰν ἄγοντα ή φέροντα βία άδίκως εὐθὺς άμυνόμενος κτείνη, νηποινεί τεθνάναι κελεύει. θεάσασθε πρός Διός ώς εδ τῷ μεν ὑπειπών, ἐφ' οἶς ἐξεῖναι κτείνειν, προσγράψαι τὸ εὐθύς ἀφεῖλε τὸν τοῦ βουλεύσασθαί τι κακὸν χρόνον: τῷ δὲ ἀμυνόμενος γράψαι δηλοῖ τῷ πάσχοντι διδοὺς την έξουσίαν, οὐκ ἄλλω τινί. δ μεν δη νόμος εὐθυς άμννομένω δέδωκεν αποκτιννύναι, δ δ' οὐδεν είρηκεν, άλλ' άπλῶς ἐάν τις ἀποκτείνη, κὰν ώς οἱ νόμοι διδόασιν. 61 άλλὰ νὴ Δία συχοφαντοῦμεν τὸ πρᾶγμα· τίνα γὰρ οἴσει ἢ άξει βία ἀδίκως Χαρίδημος; πάντας ἀνθρώπους. ἴστε γαο δήπου τοῦθ', ότι πάντες οι στράτευμα έχοντες, ών αν οίωνται χρείττους έσεσθαι, άγουσι και φέρουσι χρήματ' αίτοῦντες. είτ' οὐ δεινόν, ώ γῆ καὶ θεοί, καὶ φανερῶς παράνομον, οὐ μόνον παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον, άλλα και παρά τον κοινον απάντων ανθρώπων, τον άγοντα η φέροντα βία τάμα εν πολεμίου μοίρα μη εξείναι εμοί άμύνεσθαι, εί γε μηδέ τοῦτον τὸν τρόπον έξέσται Χαρίδημον αποκτείναι, αλλ', έαν αδικών άγη και φέρη βία τά τινος ληιζόμενος, αγώγιμος δ ατείνας έσται, τοῦ νόμου διδόντος, έαν έπὶ τούτοις, άθωσον είναι;

60. τεθνάναι, năml. ὑπὸ τοῦ ἀμυνομένου. — ὑπειπὼν, zu §.53. — καν ὡς οἱ νόμοι δισόασω] So Σ und andere gute Mss. Der Zusatz καν δικαίως, der in anderen diesen Worten vorausgeht, ist vermuthlich aus §.75 entlehnt.

* 61. νη Δία, s. zu 18, 101 und 20, 105. — πάντες — αἰτοῦντες] Dahin war es seit Einführung des

Söldnerwesens in Griechenland gekommen. S. bes. 4, 23 ff. — τὸν κοινὸν ἁπάντων ἀνθρώπων, wie 8.85, = τὸν ἄγραφον, s. §.70, oder τῆς φύσεως νόμον. Vgl. Digest. 9. tit. 2, 4 nam adversus periculum naturalis ratio permittit se deſendere, und ebendas. 45 vim enim vi deſendere omnes leges omniaque iura permitlunt. ἀδιχῶν, zu §.83. — ἐὰν ἐπὶ τού-

. 62

Αέγε τὸν μετὰ ταῦτα νόμον.

NOMOΣ.

* ['Os αν αρχων η ιδιώτης αίτιος η τον θεσμον συγχυθηναι τόνδε, η μεταποιήση αὐτόν, άτιμον είναι καὶ παϊδας ἀτίμους καὶ τὰ ἐκείνου.]

Ήχούσατε μεν τοῦ νόμου λέγοντος ἄντικρυς, ὧ ἄνδρες Αθηναΐοι, δς αν άρχων η ιδιώτης αίτιος ή τον θεσμόν συγχυθηναι τόνδε, ή μεταποιήση αὐτόν, ἄτιμος ἔστω καὶ οἱ παῖδες καὶ τὰ ἐκείνου. άρ' οὖν μικράν ἢ φαύλην πρόνοιαν ἔχειν ὑμῖν ὁ θεὶς τὸν νόμον δοκεί, δπως κύριος έσται καὶ μήτε συγχυθήσεται μήτ' αὖ μεταποιηθήσεται; άλλ' Αριστοκράτης ούτοσὶ μικρά φροντίσας αὐτοῦ μεταποιεῖ καὶ σύγχεῖ. τί γὰρ ἄλλο έστι τὸ μεταποιείν ἢ όταν έξω τῶν τεταγμένων δικαστηρίων και δρων, ων είργεσθαι δεί, διδώ τις τάς τιμωρίας,

τοις, näml. ατείνη. 62. δς ᾶν — ἐκείνου] Es liegt auf der Hand, dass Drakon nicht die Absicht haben konnte, gerade nur das eine unmittelbar vorher verlesene Gesetz für unverletzlich zu erklären, sondern dass er die Bedingung der Unverletzlichkeit auf alle Blutgesetze, ja auf alle seine Gesetze überhaupt ausdehnte. Dies fühlten schon die alten Erklärer: gleichwohl ist die Deutung, welche Harpokr. p. 96, 9 der Stelle giebt, versehlt: ἐχαλεῖτο μὲν πάλαι χαὶ είς έχαστος τῶν νόμων θεσμός, καὶ τὸ ὅλον δὲ τῆς πολιτείας σύνταγμα ούτω κέκληκεν δ Δημοσθέ-νης εν τῷ κατ' Αριστοκράτους. Weit wahrscheinlicher ist es, dass Drakon seine gesammten auf Tödung bezüglichen Verordnungen zu einem θεσμός vereinigte und die-sen mit obiger Bestimmung schloss; ja es ist sogar denkbar, dass dieselben Worte als Schlussformel in jedem θεσμός wiederkehrten, sofern man nur unter θεσμός nicht

eine einzelne gesetzliche Bestimmung, sondern einen Complex von Verordnungen über verwandte Gegenstände, wie oben z. B. über die φονικά, versteht. Die strenge Unterscheidung übrigens zwischen θεσμοί des Drakon und νόμοι des Solon (Etym. M. p. 448, 13 θεσμον γὰρ είναι τὸν Δράχοντος, νόμον δὲ τὸν Σόλωνος) gehört erst einer späteren Zeit an. Die erste Spur davon findet sich bei Andok. 1,81 τέως δὲ χρῆσθαι τοῖς Σόλωνος νόμοις καὶ τοῖς Δράκοντος θεσμοῖς. Solon selbst beabsichtigte sie nicht, indem er in der Gesetzesstelle bei Plut. Sol. 19 eine seiner eigenen Verordnungen Θεσμός nennt, und in dem poet. Fragment ebend. c. 3 dasselbe Wort auf seine sämmtlichen Gesetze anwendet. - aîrios — συγχυθηναι, vgl. Krüger Gr.. §. 50, 6, 7. — καὶ τὰ ἐκείνου, zu \$. 45. — μεταποιεί καὶ συγχεί, zu
 \$. 20. — ἔξω τῶν τ. δικαστηρίων, das §. 63 Folgende anticipirend und vorbereitend. — ων εξργεσθαι δεί,

καὶ τὸ λόγου τυχεῖν ἀναιρῶν ἐκδότοις ποιῆ; τί δ' ἄλλο τὸ συγχεῖν ἢ ὅταν ἑξῆς οὑτωσὶ πάντα τἀναντία τῶν ἐν τοῖς νόμοις τις γεγραμμένων γράφη;

Οὐ τοίνυν τούτους μόνον τοὺς νόμους, ὧ ἄνδρες Αθη-63 ναῖοι, παραβέβηκεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους πολλούς, οθς οὐ παραγεγράμμεθα διὰ τὸ πληθος. ἀλλ' ἐν κεφαλαίω λέγω. δπόσοι νόμοι περί των φονικών δικαστηρίων είσί, καλεῖσθαι λέγοντες ή μαρτυρείν ή διόμνυσθαι τοὺς άγωνιζομένους η άλλ' ότιοῦν προστάττοντες, πάντας ύπερβέβηκε τούτους καὶ πᾶσιν ἐναντίον είρηκε τὸ ψήφισμα τουτί. οδ γὰρ οὐ κλῆσις, οὐ μαρτυρία συνειδότος, οὐ διωμοσία, ἀλλ' απ' αιτίας εύθυς ή τιμωρία γέγραπται, και αυτη ήν απαγορεύουσιν οἱ νόμοι, τί ὰν ἄλλο τις είποι; καίτοι ταῦτα πάντα επί πέντε δικαστηρίοις γίγνεται * προστεταγμένα 64 τοῖς νόμοις. νη Δία, ἴσως εἴποι τις ἄν, ἀλλὰ ταῦτα μέν οὐδενός ἐστ' ἄξια οὐδὲ δικαίως εύρημένα, ἃ δ' ἔγραψεν ούτος, δίκαια καὶ καλά. άλλα τοὐναντίον τούτου μεν τοῦ ψηφίσματος οὐκ οἰδ' εί τι δεινότερον γέγονε πώποτ' εν ύμιν, τούτων δε των πάντων, δπόσα εστί δικαστήρια εν ανθοώποις, οὐδεν οὕτε σεμινότερον οὕτε δικαιότερον φανήσεται. βούλομαι δ' είπεῖν διὰ βραχέων, ἃ καὶ ζῆλόν τινα

näml. τοὺς ἀνδροφόνους, vergl. §. 46.

63. παραγεγράμμεθα, zu 18,111. - καλείσθαι, citiren, vorladen, wie Autiph. 6, 38 τας κλήσεις καλείσθαι, und Arist. Wolk. 1221. Wesp. 1445. Vög. 1046, alter-thümlicher Ausdruck für das üblichere προσχαλείσθαι. Die Vorladung, ελήσις, πρόσελησις, ging jedesmal vom Kläger selbst aus. μαρτυρείν, nicht selbst, denn Niemand kann in seiner eigenen Sache Zeugniss ablegen, sondern vermittelst der aufzustellenden Zeugen, = Zeugen stellen. - διόμνυσθαι] διωμοσία, auch άντωμοσία, hiess der von beiden Theilen zu Anfang des Processes auf die Wahrhaftigkeit ihrer Sache abzulegende feierliche Eid. Antiph. 6, 16 διωμόσαντο δὲ οἶτοι μὲν ἀποχτεῖναί με Διόδοτον βουλεύσαντα τὸν Θάνατον, ἐγὼ δὲ μὴ ἀποχτεῖναι, Lys. 10, 11 ὁ μὲν γὰρ διώχων ὡς ἔχτεινε διόμνυται, ὁ δὲ φεύγων ὡς οὐχ ἔχτεινεν, u. unten §. 67. 69. 71. — οὐ χλῆσις] Der in allen Mss. folgende Zusatz οὐ χρίσις ist als den Zusammenhang störend und vermuthlich aus Dittographie entstanden nach Reiske's Vorschlag und in Uebereinstimmung mit den meisten späteren Herausgg. entfernt wordeu.

64. νη Δία, Figur der Hypophora, vgl. zu 20, 105. — τούτων, als betont vorausgestellt, — ἢ ταῦτα, näml. τὰ ἀθήνησι διαστήρια.
Εν ἀνθρώποις, auf der Welt.

καὶ τιμὴν φέρει τῆ πόλει ἡηθέντα, καὶ ἡδίους ἔσεσθε ἀκούσαντες. ἄρξομαι δ' ἐντεῦθεν, ὅθεν μάλιστα μαθήσεσθε, ἐπὶ τὴν δωρεὰν ἐπανελθών, ἡ τῷ Χαριδήμφ δέδοται.

Ήμεῖς, ὦ ἄνδρες Άθηναῖοι, Χαρίδημον ἐποιησάμεθα 65 πολίτην, καὶ διὰ τῆς δωρεᾶς ταύτης μετεδωκαμεν αὐτῷ καὶ ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ νομίμων καὶ πάντων, ὅσων περ αὐτοῖς μέτεστιν ἡμῖν. πολλά μεν δή παρ' ἡμῖν ἐστι τοιαῦτα, οἶα οὐχ ἐτέρωθι, ἐν δ' οὖν ἰδιώτατον πάντων καὶ σεμνότατον, τὸ ἐν Αρείω πάγω δικαστήριον, ὑπέρ οὖ τοσαῦτ' ἔστιν εἰπεῖν καλὰ παραδεδομένα καὶ μυθώδη καὶ ὧν αὐτοὶ μάρτυρές, ἐσμεν, ὅσα περὶ οὐδενὸς ἄλλου δικαστηρίου ων ωσπερεί δείγματος ένεκα άξιον έστιν έν ἢ δύο ἀκοῦσαι. τοῦτο μὲν τοίνυν τὰ παλαιά, ώς ἡμῖν 66 ακούειν παραδέδοται εν μόνω τούτω τῷ δικαστηρίω δίκας φόνου θεοί καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν ήξίωσαν καὶ δικασταὶ γενέσθαι διενεχθείσιν άλλήλοις, ώς λόγος, λαβείν μέν Ποσειδών ὑπὲρ Αλιρροθίου τοῦ υίοῦ παρὰ Αρεως, δικάσαι δὲ Εὐμενίσι καὶ Ὀρέστη οἱ δώδεκα θεοί. καὶ τὰ μὲν δή παλαιὰ ταῦτα, τὰ δ' ὕστερον· τοῦτο μόνον τὸ δικαστήριον οὐχὶ τύραννος, οὐκ όλιγαρχία, * οὐ δημοκρατία τὰς φονικὰς δίκας ἀφελέσθαι τετόλμηκεν, ἀλλὰ πάντες

— ήδίους ἔσεσθε ἀχούσαντες, = ήδιον ἔσται ὑμῖν ἀχοῦσαι. Vgl. Bernhardy wiss. Synt. S. 467.

18. 3. 191 (1. 3. 191

66. τοῦτο μὲν] Der Redner beabsichtigte ohne Zweisel ein τοῦτο
δὲ folgen zu lassen, setzt aber das
angeknüpste Verhältniss in etwas
veränderter Form fort. Aehnlich
9, 23 und in den zu 8, 14 angeführten Fällen. — τὰ παλαιὰ, nicht
mit Reiske adverbialisch zu sassen,
sondern, wie nachher τὰ δ᾽ ὕστε-

Demosthenes III.

ρον, durch ein ταῦτά ἐστιν zu vervollständigen. ἐν μόνω al. s. w. giebt zu τὰ παλαιὰ den İnhalt, gerade wie unten τοῦτο μόνον u. s. w. zu τὰ ἔστερον. — ἀλλήλοις, von διενεγθεῖαιν abhängig. — ὑπὲρ 'Αλιφοθίου, den Ares aus Rache für den seiner Tochter Alkippe angethanen Schimpf getödtet hatte. S. Deinarch. 1, 87. Apollod. Bibl. 3, 14, 2. Paus. 1, 21, 4, u. 28, 5. — οἱ δώδεκα θεοί] Nach der gewöhnlichen Sage, der auch Aeschylos in den Eumeniden folgt, richteren zwölf von Athene gewählte Richter. — τοῦτο μόνον — τετόλμηκεν] Der Areopag war in seiner ihm von Solon zugleich mit ange-

ασθενέστερον ὰν τὸ δίκαιον εύρειν ήγοῦνται περὶ τούτων αὐτοὶ τοῦ παρὰ τούτοις εύρημένου δικαίου. πρὸς δὲ τούτοις τοιούτοις οὐσιν, ἐνταυθοῖ μόνον οὐδεὶς πώποτε οὖτε φεύγων άλοὺς οὖτε διώκων ἡττηθεὶς ἐξήλεγξεν ὡς ἀδίκως τὰς ἐν ταύτη νομίμους τιμωρίας παραβὰς ὁ γράφων τὸ ψήφισμα τοδὶ ζῶντι μὲν ἐξουσίαν γέγραφε τῷ Χαριδήμω ποιεῖν ὅ τι ὰν βούληται, παθόντος δέ τι τοῖς οἰκείοις συκοφαντίαν δέδωκεν. σκέψασθε γὰρ οὐτωσί. ἴστε δήπου τοῦθ' ἄπαντες, ὅτι ἐν Αρείω πάγω, οὖ δίδωσιν ὁ νόμος καὶ κελεύει φόνου δικάζεσθαι, πρῶτον μὲν διομεῖται κατ' ἐξωλείας αὐτοῦ καὶ γένους καὶ οἰκίας ὅ τινα αἰτιώμενος 68 εἰργάσθαι τι τοιοῦτον, εἶτ' οὐδὲ τὸν τυχόντα τιν' ὅρκον

gewiesenen Stellung als oberster Wächter der Gesetze (Plut. Sol. 19) ein heilsames Hemmniss für den blinden Fortschritt, darum aber auch ein starkes Aegerniss für die absolute Demokratie. Dem Perikles gelang es, ihn durch seinen Helfershelfer Ephialtes politisch zu vernichten, indem er ihm jede Gewalt bis auf die Blutgerichtsbarkeit ent-Schon die Klugheit gebot, den Areopag in seiner unschädlichen Eigenschaft als Gerichtshof fortbestehen zu lassen. Zu dem Zeugniss des D. kommt noch das des Philochoros in dem rhetor. Wörterb. in Porsons Ausg. des Photios p. 585: κατεστάθησαν (οί νομοφύλαχες), ώς Φιλόχορος, ότε Εφιάλτης μόνα κατέλιπε τῆ ἐξ Αρείου πάγου βουλῆ τὰ ὑπὲρ τοῦ σώματος. Das einzige dem scheinbar widersprechende Zeugniss, das des Lysias 1, 30, τῷ δικαστηρίφ τῷ ἐξ Αρείου πάγου, ῷ καὶ πά-τριόν ἐστι καὶ ἐφ ὑμῶν ἀποδέδοται του φόνου τας δίχας διχάζειν, ist durch G. Hermann's jetzt allgemein angenommene Erklärung des Ausdrucks ἀποδέδοται = competit (Opusc. 4, 31) beseitigt. —

τοῦ — δικαίου] Aesch. 1, 92 οὐ γὰρ ἐκ τοῦ λόγου μόνον οὐδ' ἐκ τῶν μαρτύρων, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτοὶ ἰσασι καὶ ἐξητάκασι τὴν ψῆφον φέρουσι. τοιγάρτοι διατελεῖ τοῦτο τὸ συνέδριον εὐδοκιμοῦν ἐν τῆ πόλει. — ἐνταυθοῖ — κριθέντα] Lykurg. g. Leokr. §. 12 κάλλιστον ἔχοντες τῶν Ἑλλήνων παράδειγμα τὸ ἐν Ἀρείω πάγω συνέδριον, ὅ τοσοῦτον διαφέρει τῶν ἄλλων δικαστηρίων, ὥστε καὶ παρ' αὐτοῖς ὁμολογεῖσθαι τοῖς ἁλισκομένοις δικαίαν ποιεῖσθαι τὴν κρίσιν. Freilich mochte D. später anders hierüber denken, nachdem er selbst in der harpalischen Sache vom Areopag verurtheilt war.

67. έξουσίαν — ποιείν, zu 6, 33. — τοις οἰχείοις, seinen Hinterlassenen. — συχοφαντίαν, ein Werkzeug der Kabale. — διομείται — οἰχίας] Gewöhnliche Formel des stärksten Eides. Απτίρh. 5, 11 διομόσασθαι δυχον τὸν μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον, ἐξώλειαν αὐτῷ καὶ γένει καὶ οἰχία τῷ σῷ ἔπαρώμενον, D. 54, 41 ἐξώλης ἀπολοίμην αὐτὸς τε καὶ εἴ τί μοι ἔστιν ἢ μέλλει ἔσεσθαι, κūrzer 21, 119 ὤμννε κατ ἐξωλείας.

τοῦτο ποιήσει, άλλ' δν οὐδεὶς ὄμνυσιν ὑπὲρ οὐδενὸς άλλου, στὰς ἐπὶ τῶν τομίων κάπρου καὶ κριοῦ καὶ ταύρου, καὶ τούτων ἐσφαγμένων ὑφ' ὧν δεῖ καὶ ἐν αἶς ἡμέραις καθήκει, ώστε καὶ έκ τοῦ χρόνου καὶ έκ τῶν μεταχειρίζομένων απαν, δσον έσθ' δσιον, πεπραχθαι. και μετά ταῦτα ό τὸν τοιοῦτον ὅρχον ὀμωμοχώς οὖπω πεπίστευται, άλλ' εαν εξελεγχθή μη λέγων άληθη, την επιορχίαν απενεγκάμενος τοῖς ξαυτοῦ παισὶ καὶ τῷ γένει πλέον οὐδ' ότιοῦν Εξει. ἐὰν δὲ δόξη τὰ δίχαια ἐγχαλεῖν καὶ Ελη τὸν 69 δεδρακότα τοῦ φόνου, οὐδ' οὕτω κύριος γίγνεται τοῦ άλόντος, άλλ' εκείνου μέν οἱ νόμοι κύριοι κολάσαι καὶ οἶς προστέτακται, τῷ δὲ ἐπιδεῖν διδόντα δίκην * ἔξεστιν, ἡν έταξεν δ νόμος, τὸν άλόντα, πέρα δ' οὐδὲν τούτου. καὶ τῷ μὲν διώχοντι ὑπάρχει ταῦτα, τῷ δὲ φεύγοντι τὰ μὲν τῆς διωμοσίας ταὐτά, τὸν πρότερον δὲ έξεστιν εἰπόντα λόγον μεταστήναι, καὶ οὖθ' ὁ διώκων οὖθ' οἱ δικάζοντες

68. τοῦτο ποιήσει, — διομεῖται, wovon τὸν ὅρχον abhängt. 20. 126 εἰ γὰο ἃ κατὰ μηθέν' ἄλλον ἔγου-σι τρόπον θεῖξαι θίκαιον ὑμᾶς ἀψελέσθαι, ταῦτ' ἐπὶ τῷ τῶν θεῶν ονόματι ποιείν ζητήσουσι. 22, 32 ών όλιγωρήσας ὁ χαλὸς χάγαθὸς ούτος οὐ μόνον ῷετο σεῖν λέγειν χαὶ γράφειν οὐκ ἐξόν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοὺς νόμους ταῦτα ποιεῖν. Vgl. unten §. 109. 122. 147. 158 und zu 9, 1. — στὰς — ταύρου] Dieses Opfers (ähnlich den röm. suovetaurilia), welches τριττύα oder τριττύς hiess (Eust. zu Od. 11, 131. Schol. Arist. Plut. 819), gedenkt in Verbindung mit der διωμοσία auch Antiph. 5, 88. Sitte war, wie auch sonst, neben dem Opfer stehend und dasselbe berührend (Antiph. 5, 12 δέον αὐτούς τον αὐτον δρχον σοι διομοσαμένους χαὶ ἁπτομένους τῶν σφαγίων καταμαρτυρείν έμου) den Eid zu leisten. — éx, von Seiten. Die μεταχειριζόμενοι sind die υφ' ων δεί, die zu diesem Geschäft geordneten vollziehenden Personen. — τὴν ἐπιορχίαν — ἔξει, so wird er von dem Meineid, den er seinen Kindern mit nach Hause (und über sie) bringt, keinen Vortheil weiter haben. Letzteres euphemistisch. Vgl. Lyk. g. Leokr. § .79 τοὺς θεοὺς οὕτ ἀν ἐπιορχήσας τις λάθοι, οῦτ ἀν ἐπιορχήσας τις λάθοι, οῦτ ἀν ἐπιορχήσας τις λάθοι, οῦτ ἀν ἐκφύγοι τὴν ἀπ' αὐτῶν τιμωρίαν, ἀλλ' εἰ μὴ αὐτὸς, οἱ παιδές γε καὶ τὸ γένος ἄπαν τὸ τοῦ ἐπιορχήσαντος μεγάλοις ἀτυχήμασι περιπίπτει.

, 69. ἐκείνου — πολάσαι] Das Object des Infinitivs ist proleptisch zu dem denselben regierenden Substantiv gezogen, — οἱ νόμοι κύρωι κολάσαι ἐκείνον, wie § 209 τῷ κυρίω τῶν φόρων γενομένω τάξαι Άρωτείδη. Vgl. Κτüger Gramm. §. 61. 6, 8. — οἰς προστέτακται, insbes. die Eilfmänner als Εκευτίοnsbehörde. — διδόντα δίκην, ist Prädicat zu τὸν ἀλόντα. — τὸν πρότεζον — μεταστῆναι] Dem Kläger wie dem Beklagten waren je zwei Reden gestattet, wozu

το οὖτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς κύριος κωλῦσαι. τὶ δή ποτ',
ὧ ἄνδρες 'Αθηναῖοι, τοῦθ' οὕτως ἔχει; ὅτι οἱ ταῦτ' ἐξ
ἀρχῆς τὰ νόμιμα διαθέντες, οἵτινές ποτ' ἦσαν, εἰθ' ἤρωες
εἴτε θεοί, οὐκ ἐπέθεντο τοῖς ἀτυχήμασιν, ἀλλ' ἀνθρωπίνως ἐπεκούφισαν, εἰς ὅσον εἶχε καλῶς, τὰς συμφοράς.
ταῦτα μέντοι πάντα οὕτω καλῶς καὶ νομίμως ἔχοντα ὁ
γράφων τὸ ψήφισμα τουτὶ παραβεβηκώς φαίνεται 'ἐν γὰρ
οὐδ' ὁτιοῦν ἔνι τούτων ἐν τῷ ψηφίσματι τῷ τούτου. καὶ
πρῶτον μὲν παρ' ἑνὸς τούτου δικαστηρίου καὶ τοὺς γε-
γραμμένους νόμους καὶ ἄγραφα νόμιμα τὸ ψήφισμα εἴ-
ρηται.

71 Δεύτερον δ' ἔτερον δικαστήριον τὸ τῶν ἀκουσίων φόνων φανήσεται συγχέων, τὸ ἐπὶ Παλλαδίω, καὶ τοὺς παρὰ τούτω νόμους παραβαίνων. καὶ γὰρ ἐνταῦθ' ὑπόκειται πρῶτον μὲν διωμοσία, δεύτερον δὲ λόγος, τρίτον δὲ γνῶσις τοῦ δικαστηρίου, ὧν οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ τούτου ψηφίσματι.

die Tetralogien des Antiphon den Beleg geben. Vgl. Dens. 6; 14. Der Beklagte durfte nach der ersten durch ein freiwilliges Exil der Strafe sich entziehen, Antiph. 5, 13. Nur Elternmörder waren von dieser Vergünstigung ausgenommen, Poll. 8, 117.

70. καὶ τοὺς γ. νόμους καὶ ἄγραφα νόμιμα] S. zu 2, 9, u. über die ἄγραφα νόμιμα zu 18, 275. In den Mss. ist hier grosse Verwirrung: παρ' ἐνὸς τούτου δικαστηρίου haben Σ und einige andere, vulg. παρ' ἕν τοῦτο τὸ δικαστήριον. Im Folgenden ist mit den Züricher Herausgg. καὶ τοὺς statt des handschr. καὶ παρὰ τοὺς geschrieben, während Reiske auch καὶ tilgen wollte.

71. φανήσεται, zu 20, 80. — τὸ ἐπὶ Παλλασίφ Paus. 1, 28, 8 ὁπόσα δὲ ἐπὶ τοῖς φονεῦσίν ἐστιν, ἄλλα καὶ ἐπὶ Παλλασίφ καλουσίως καὶ τοῖς ἀποκτείνασιν ἀκουσίως κρίσις καθέστηκε. καὶ ὅτι μὲν Δημοφών πρώτος ἐνταῦθα ὑπέσχε δίκας, ἀμφισβητοῦσιν οὐδένες, ἐφὸ

ὅτῳ δέ, διάφορα ἐς τοῦτο εἴρηται. Διομήδην φασίν άλούσης Ίλίου ταις ναυσίν όπισω χομίζεσθαι, καὶ ήδη τε νύκτα ἐπέχειν, ώς κατά Ψάληφον πλέοντες γίνον-ται καί τους Άργείους ώς ές πολεμίαν αποβήναι την γην αλλην που δόξαντας έν τῆ νυχτὶ οὐ τὴν Αττικήν είναι. Ενταῦθα Δημο-φῶντα λέγουσιν Εκβοηθήσαντα, ούχ έπιστάμενον ούθε τοῦτον τοὺς από των νεων ώς είσιν Αργείοι, καὶ ἄνδρας αὐτῶν ἀποκτεῖναι καὶ τὸ Παλλάδιον ἁρπάσαντα οἴχεσθαι, Αθηναϊόν τε άνδρα οὐ προϊσόμε-νον ὑπὸ τοῦ ἵππου τοῦ Δημοφῶντος άνατραπηναι καὶ συμπατηθέντα αποθανείν. Επὶ τούτφ Δημοφωντα έποσχείν δίκας, οί μεν τοῦ συμπατηθέντος τοις προσήχουσιν, ουμπαιή είνιος τοις προσηκουσιν, οί δὲ Αργείων φασὶ τῷ κοινῷ. Vgl. Poll. 8, 118. Harp. p. 81, 27. — διωμοσία, zu §. 63. Vgl. 47, 70 εἰ διομεῖ ἐπὶ Παλλαδίω αὐτὸς καὶ ή γυνή καὶ τὰ παιδία καὶ καταράσεσθε αύτοις καὶ τῆ οἰκία. Aesch. 2, 87.

ὰν δ' άλῷ καὶ δοκῆ τοὖργον εἰργάσθαι, οὔθ' ὁ διώκων τοῦ δεδρακότος κύριος οὖτ' ἄλλος οὐδεὶς πλὴν ὁ νόμος. τὶ οὖν ὁ νόμος κελεύει; τὸν άλόντα ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ ἔν 72 τισιν εἰρημένοις χρόνοις ἀπελθεῖν τακτὴν ὁδὰν καὶ φεύγειν, * ἕως ὰν αἰδέσηταὶ τινα τῶν ἐν γένει τοῦ πεπονθόνος. τηνικαῦτα δ' ἥκειν δέδωκεν ἔστιν ὃν τρόπον, οὐχ ὃν ὰν τύχη, ἀλλὰ καὶ θῦσαι καὶ καθαρθῆναι καὶ ἄλλ' ἄττα διείρηκεν ὰ χρὴ ποιῆσαι, ὀρθῶς, ὡ ἄνδρες Αθηναῖοι, πάντα ταῦτα λέγων ὁ νόμος. καὶ γὰρ τὸ τῶν ἀκουσίων 73 ἐλάττω τὴν τιμωρίαν ἢ τῶν ἑκουσίων τάξαι δίκαιον, καὶ τὸ παρασχόντ' ἀσφάλειαν ἀπελθεῖν οὕτω προστάττειν φεύγειν ὀρθῶς ἐστιν ἔχον, καὶ τὸ τὸν κατιόνθ' ὁσιοῦν καὶ

72. εἰρημένοις, angesagt, bestimmt, wie 50, 57, = ώρισμένοις. τακτὴν ὁδόν, wo er unver-letzlich war. Vgl. §. 73 τὸ πα-ρασχόντ' ἀσφάλειαν ἀπελθεῖν οὕτω προστάττειν φεύγειν. — έως αν αἰδέσηταί τινα] Harpocr. p. 8, 8 αἰδέσασθαι άντὶ τοῦ μεταπεισθήναι Αυσίας - και Δημοσθένης έν τῆ πρὸς Ναυσίμαχον καὶ προστάθην (§. 22, auch unten §. 77 u. 37, 59. 43, 57 u. Plat. Ges. 9, 877'.), ἐν δὲ τῷ κατ. ᾿Αριστοκρά-τους οὖτος ἀντὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι καὶ πεῖσαι. Vorausgesetzt nämlich dass die Lesart richtig ist. Denn wenn auch vielleicht sprachlich sich gegen diese Erklärung nichts einwenden lässt (αἰδέσασθαί τινα = Jemanden sich geneigt machen zur Verzeihung, seine Verzeihung ge-winnen), so ist doch nicht zu verkennen, dass in dergleichen Formeln ein Sprachgebrauch sich festzusetzen pflegte, von dem willkührlich abzuweichen man sich nicht berufen glaubte. Auf eben dieser Ansieht beruht die schon von älteren Gelehrten vorgenommene und von G. Hermann zu Soph. OC. 1556 gebilligte Aenderung έως αν αἰδέσηταί τις, so wie Sauppe's Vorschlag έως αν αιδέσηται τις αὐτόν.

Das alte Blutrecht gebot den Verwandten die Verfolgung des Mörders und von ihrer Versöhnung hing dessen Rückkehr ins Vaterland ab. Bei unvorsätzlichem Mord aber war der Rache der Hinterbliebenen eine Grenze durch die Bestimmung eines einjährigen Exils (άπενιαυτισμός, Hesych., Bekk. Anecd. p. 421, auch Plat. Ges. 9,865'. 869') gesteckt, ein Zeitraum, der wohl als Maximum betrachtet werden muss und nach dessen Ablauf die Begnadigung nicht länger verweigert werden konnte. Der Ausdruck an vorl. Stelle εως — πεπονθότος schliesst diese Bestimmung keineswegs aus. – ήχειν, = κατελθεῖν. - τύχη, zu 1, 3. - διείρηκεν] διήρηκεν schreibt Dindorf vielleicht richtig nach Dobree's Verbesserung, s. zu 20, 28. Vergl. unten §. 73 ταῦ-τα ἄπαντα δικαίως οὐτω διορισθέντα.

73. οὖτω, mit Nachdruck, ,, dann erst", nāml. nachdem er ihm (durch Vorzeichnung des Weges, §. 72) die Möglichkeit gegeben, ungefährdet das Land zu verlassen, sicheres Geleit verschafft. Vgl. zu 2, 7. — ὀρθῶς ἐστιν ἔχον, zu 2, 26. — ὀσιοῦν, wahrscheinlich der Ausdruck des alten Gesetzes selbst,

καθαίρεσθαι νομίμοις τισί, καὶ τὸ τοὺς νόμους κυρίους ἀπάντων εἶναι, καὶ πάντα ταῦτα ἔχει καλῶς. ταῦτα τοίνυν ἄπαντα δικαίως οὕτω διορισθέντα ὑπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς νομοθετησάντων παρέβη γράφων τὸ ψήφισμα οὑτοσί. ταῦτα μὲν δὴ δύο τηλικαῦτα καὶ τοιαῦτα δικαστήρια καὶ νόμιμα ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου παραδεδομένα οὕτως ἀναιδῶς ὑπερπεπήδηκεν.

Τρίτον δ' έτερον πρός τούτοις δικαστήριον, δ πάν-74 των άγιώτατα τούτων έχει καὶ φρικωδέστατα, άν τις όμολογή μεν κτείναι, εννόμως δε φή δεδρακέναι. τοῦτο δ' έστι τὸ ἐπὶ Δελφινίω. δοχοῦσι γάρ μοι, ὧ ἄνδρες δικασταί, ζητήσαι τοῦτο πρώτον άπάντων οἱ περὶ τούτων ἐν άρχῖ τὰ δίκαια δρίσαντες, πότερ' οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον είναι νομίζειν ή τινά γ' έσθ' δσιον νομιστέον, λογιζόμενοι δ' ὅτι μητέρα Ὀρέστης ἀπεκτονώς ὁμολογῶν θεῶν δικαστών τυχών αποφυγγάνει, νομίσαι δίκαιόν τινα είναι * φόνον* οὐ γὰρ ἂν τά γε μη δίχαια θεούς ψηφίσασθαι. ώς δὲ τοῦτο ἐνόμισαν, γράφουσιν ήδη καὶ διορίζουσι σα-75 φῶς ἐφ' οἶς ἐξεῖναι ἀποκτιννύναι. ἀλλ' οὐχ οὖτος οὐδὲν * ἀφείλεν, ἀλλ' ἀπλώς, ἐάν τις ἀποκτείνη Χαρίδημον, καν δικαίως, καν ώς οι νόμοι διδόασιν, έκδοτον ποιεί. καίτοι πᾶσίν είσι πράγμασι καὶ λόγοις δύο προσθῆκαι ή τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου : άς ἄμα μὲν τὸ αὐτὸ πρᾶγμά οὐδὲν ὰν δύναιτο σχεῖν οὐδὲ λόγος οὐδείς (πῶς γὰρ ὰν δίκαια άμα ταὐτὰ καὶ μὴ γένοιτο;), τὴν ἐτέραν δ' Εκαστον

= θύειν §. 72. — έχ παντὸς τοῦ χρόνου, zu 4. 2.

74. το ἐπὶ Δελφινίω] Paus. 1, 28, 10 ἐπὶ Δελφινίω δὲ κρίσις καθέστηκεν ἐργάσασθαι φόνον σὺν τῷ δικαίω φαμένοις, ὁποῖόν τι καὶ Θησεὸς παρεχόμενος ἀπέφυγεν, ὅτε Πάλλαντα ἐπαναστάντα καὶ τοὺς παῖσας ἔκτεινε. πρότερον δὲ πρὶν ἢ Θησεὺς ἀφείθη, καθειστήκει πᾶσι φεύγειν κτείναντα ἢ κατὰ ταὐτὰ φεύγειν μένοντα. Vgl. Poll. 8, 119. — ὅσου, = δίκαιον.

ἀπεκτονώς, = ὅτι ἀπέκτονεν. ὁμολογῶν, wie 18, 142. - Θεῶν, vgl. §. 66. - ἐφ οἶς ἐξεῖναι, s. oben §. 53.

75. κᾶν δικαίως, κᾶν — διδόασιν] Nicht als ob das zwei verschiedene Dinge wären: vielmehr
hebt der Redner durch doppelte
Bezeichnung des nämlichen Gedankens die Wichtigkeit desselhen hervor. — προσθήκαι, Prädicate. —
ή τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου, zu 2, 5.

έχον δοκιμάζεται, κὰν μὲν τὴν ἄδικον φανῆ, πονηρὸν κρίνεται, ὰν δὲ τὴν δικαίαν, χρηστὸν καὶ καλόν. σὰ τοίνυν οὐδετέραν προσέθηκας τούτων, ἀν τις ἀποκτείνη γράφων ἀλλ' ἀόριστον εἰπων αὐτὴν τὴν αἰτίαν, καὶ μετὰ ταῦτ' εὐθὺς προσγράψας ἀγώγιμον εἶναι, τρίτον τουτὶ δικαστήριον καὶ τὰ τούτου νόμιμα παραβεβηκώς φαίνει.

Τέταρτον τοίνυν ἄλλο πρὸς τούτοις τὸ ἐπὶ Πουτανείω. 76 τοῦτο δ' ἐστίν, ἐὰν λίθος ἢ ξύλον ἢ σίδηρος ἢ τι τοιοῦτον ἐμπεσὸν πατάξη, καὶ τὸν μὲν βαλόντα ἀγνοῆ τις, αὐτὸ δὲ εἰδῆ καὶ ἔχη τὸ τὸν φόνον εἰργασμένον, τούτοις ἐνταῦθα λαγχάνεται. εἰ τοίνυν τῶν ἀψύχων καὶ μὴ μετεχόντων τοῦ φρονεῖν οὐδέν ἐσθ' ὅσιον, τοιαύτην ἔχον αἰτίαν, ἐῷν ἄκριτον, ἢ που τόν γε ἀδικοῦντα μὲν οὐδέν, ἐὰν τύχη, θήσω δὲ ἀδικοῦντα, ἀλλ' ἄνθρωπόν γε ὅντα καὶ μετειληφότα τῆ τύχη τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως, ἀνόσιον καὶ δεινὸν ἄνευ λόγου καὶ ψήφου ποιεῖν ἔκδοτον ἐπ' αἰτία τοιαύτη.

Ετι τοίνυν πέμπτον δικαστήριον θεάσασθε οίον ὑπερ-17 βέβηκε, τὸ ἐν Φρεαττοῖ. ἐνταῦθα γάρ, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, κελεύει δίκας ὑπέχειν ὁ νόμος, ἐάν τις ἐπ' ἀκουσίφ φόνφ

φανη, näml. ἔχον. — αὐτὴν
 τὴν αἰτίαν, oben §. 48.

76. τὸ ἐπὶ Πουτανείω] Paus. 1, 28, 10 τὸ ἐπὶ Πουτανείω καλούμενον, ἔνθα τῷ σιδήρω καὶ πᾶσιν ὁμοίως τοῖς ἀψύχοις δικάςουσιν, ἐπὶ τῷδε ἄρξασθαι νομίζω ᾿Αθηναίων βασιλεύοντος Ἐρεχθέως, τότε πρῶτον βοῦν ἔχτεινεν ὁ βουφόνος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Πολιέως Λιός, καὶ ὁ μὲν ἀπολιπὼν ταύτη τὸν πέλεκν ἀπῆλθεν ἐχ τῆς χώρας φεύγων, ὁ δὲ πέλεκνς παραυτίκα ἀφείθη κριθείς, καὶ ἐς τόδε ἀνὰ πᾶν ἔτος κρίνεται. Vgl. Dens. 6, 11, 6. Aesch. 3, 244. Poll. 8, 120. — τοῦτο δ' ἐστίν — τοῦτοις ἐνταῦθα λαγχάνεται] Die Schlussworte schweben in der Luft. Um den Zusammenhang herzustellen, ist in mehreren Mss. von vorn herein τοῦτο δ' ἐστί τί; corrigirt

worden. Den nämlichen Zweck erreicht man durch die gelinde Aenderung κάν τον für και τον. — πατάξη, erschlagen. — λαγχάνεται, wird der Process gemacht, ohne den Zusalz δίκη, wie λαγχάνεντιν τινί, obwohl im Passiv selten. — ἐὰν τύχη, wie §. 72. — μετειληφότα — φύσεως, mit der nämlichen Natur, wie wir, begnadigt. Die τύχη geht auf den Vorzug, welchen der Mensch vor dem lebund vernunftlosen Wesen hat.

77. τὸ ἐν Φρεαττοῖ Paus. 1, 28, 11 ἔστι θὲ τοῦ Πειραιῶς πρὸς θαλάσση Φρεαττύς ἐνταῦθα οἱ πεφευγότες, ἢν ἀπειβόντας ἔτερον ἐπιλάβη σφᾶς ἔγκλημα, πρὸς ἀπολογοῦνται. Τεῦχρον πρῶτον λόγος ἔχει Τελαμῶνι οὕτως ἀπολογήσασθαι, μηθὲν ἐς τὸν Αἴαντος

πεφευγώς, μήπω τῶν ἐκβαλλόντων αὐτὸν ήδεσμένων, αἰτίαν έχη * ετέρου φόνου εκουσίου. και ούχ, ότι δεύρο ούν οξόν τε έλθειν αὐτῷ, παρείδεν αὐτὸν ὁ ταῦτα ξκαστα τάξας, οὐδ', ὅτι καὶ πρότερόν τι τοιοῦτον ἐποίησε, καὶ 78 δη την δμοίαν εποιήσατο πιστην αιτίαν κατ' αὐτοῦ. άλλὰ τό τε εύσεβες εξοεν όπως έσται, κάκεινον ούκ απεστέρησε λόγου καὶ κρίσεως. τί οὖν ἐποίησεν; ήγαγε τοὺς δικάσοντας οξ προσελθεῖν οξόν τε εκείνω, τῆς χώρας ἀποδείξας τόπον τινά εν Φρεαττοί καλούμενον, επί θαλάττη. είθ' ό μεν εν πλοίφ προσπλεύσας λέγει, τῆς γῆς οὐχ ἀπτόμενος, οί δ' ακροώνται καὶ δικάζουσιν εν τῆ γῆ· κὰν μεν άλῶ, τὴν ἐπὶ τοῖς ἐχουσίοις φόνοις δίκην ἔδωκε, δικαίως, έὰν δὲ ἀποφύγη, ταύτης μὲν άθῷος ἀφίεται, τὴν δὶ ἐπὶ 79 τῷ πρότερον φόνω φυγὴν ὑπέχει. τίνος οὖν ποτε ἕνεκα ταῦθο ούτω διεσπούδασται; ἴσον ήγεῖτο ἀσέβημα ὁ ταῦτα διαιρών, τόν τε άδικοῦντα έᾶν καὶ τὸν αναίτιον εκδιδόναι πρὸ δίκης. καίτοι εἰ περὶ τῶν ἀνδροφόνων τῶν ἤδη κεκριμένων τοσαύτη σπουδή, όπως λόγου καὶ κρίσεως καὶ πάντων δπόσα έστὶ δίκαια τεύξονται περὶ τῶν ὕστερον αίτιων, ή που περί γε του μήθ' ξαλωκότος μήτ' έγνωσμένου, πότερον δέδρακεν ἢ οὖ καὶ πότερ' ἄκων ἢ έκών, πάνδεινον γράφειν ώς εκδοτέον τοῖς εγκαλοῦσιν.

3άνατον εἰργάσθαι. Vgl. Poll. 8, 120. — ἐκβαλλόντων, im Präsens nach Σ statt ἐκβαλόντων, weil vor ertheilter Begnadigung die Handlung des Ausschliessens als noch immer dauernd erscheint. — ἤθεσμένων, zu §. 72. — ἐκουσίου} So auch Pollux a. O. u. Bekk. Anecd. p. 311, 17. Die übrigen Grammatiker lassen dort über unvorsätzlichen Mord gerichtet werden. Ganz allgemein drückt sich Pausan. a. O. aus. — καὶ δὴ, zu 4, 13.

78. της γης οὐχ ἁπτόμενος] τὸν ἐν αἰτία προσπλεύσαντα της γης οὐ προσαπτόμενον ἀπὸ της νεώς ἐχρῆν ἀπολογεῖσθαι, μήτ ἀποβάθραν μήτ ἀχκυραν εἰς τὴν γῆν βαλλόμενον, Pollux a. O.

79. έἄν, oben zu §. 43. — περὶ τῶν — κεκριμένων, = περὶ τῶν οῖ κέκρινται ἤδη ὅτι εἰσὶν ἀν- ἀροφόνοι oder ὄντες ἀνδροφόνοι. Vel. 8. 28

Vgl. §. 28. 80. πάντα ταῦτα, näml. τὰ τῶν πέντε δικαστηρίων νόμιμα. — έν οξς έδει τούτων ξκαστα ποιείν, η δι' άλλο τι ούχὶ βούλεται τούτους τοὺς τρόπους * ἐπεξιέναι, τὸν ἀνδορφόνον. δ' δρᾶ περιιόντα εν τοῖς ἱεροῖς καὶ κατὰ τὴν ἀγοράν, απάγειν έξεστιν είς τὸ δεσμωτήριον, οὐκ οἴκαδε οὐδ' ὅποι βούλεται, ώσπες σὰ δέδωκας. κάνταῦθ' ἀπαχθεὶς οὐδ' ότιοῦν, πρὶν ὰν κριθῆ, πείσεται, ἀλλ' ἐὰν μὲν άλῷ, θανάτω ζημιωθήσεται, έὰν δὲ μὴ μεταλάβη τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων ὁ ἀπαγαγών, χιλίας προσοφλήσει. ἀλλ' 81 ούχ οδτος έγραψε ταῦτα, άλλὰ τὸν μεν άθῷον αἰτιάσασθαι, τὸν δὲ ἄχριτον παραχρημα ἐκδίδοσθαι. ἐὰν δέ τις ανθρώπων ή καὶ όλη πόλις τοσούτοις νομίμοις αναιρουμένοις δσοις εγώ διεξελήλυθα, καὶ τοσούτοις δικαστηρίοις καταλυομένοις δσοις είρηκα, ά θεοί κατέδειξαν καί μετά ταῦτα ἄνθρωποι χρῶνται πάντα τὸν χρόνον, βοηθήση, καὶ τὸν ὑβριζόμενον καὶ παρανομούμενον ἀφέληται, ἔκοπονδον έγραψεν είναι, καὶ οὐδὲ τούτω λόγον οὐδὲ κρίσιν πεποίηκεν, άλλὰ καὶ τοῦτον εὐθὺς ἄνευ κρίσεως κολάζει. πῶς ἂν ἢ δεινότερον γένοιτο ἢ παρανομώτερον τούτου ψήφισμα;

περιεληλύθασιν — ποιείν] Vermuthlich trat hier, wie bei den meisten andern Klagen (z. B. bei Schuld- und Vormundschaftsklagen, D. 36, 27 u. 38, 17. 27). die Verjährung mit Ablauf des fünften Jahres ein. Der Sprecher bei Lys. 3, 19 in einer Klage wegen böswilliger Verwundung what hervor, dass der Kläger vier Jahr hindurch geschwiegen, wohl um anzudenten, dass er den äussersten Termin habe herankommen lassen. — δι' ἄλλο – ἐπεξιέναι] Ein charakteristisches Merkmal des attischen Processes, obwohl nicht gerade seine starke Seite, ist die grosse Mannichfaltigkeit der dem Kläger zu Gebote stehenden Rechtsmittel. Unsicher-heit der Rechtsbegriffe, Willkühr und Sykophantismus waren die Folgen davon. — ἀπάγειν — δεσμωτήριον] Ueber diese ἀπαγωγή, welche ursprünglich in dem Verhaften

des auf der That ertappten Mörders bestand, allmählig aber durch die Praxis eine viel weitere Ausdehnung erhielt, s. R. Rauchenstein im Philologus 5, 513 ff. — βούλεται, der τις von oben. — προσσοφλήσει, ausser dem Verlust der Klage.

81. τὸν μὲν, den Kläger. — ἀθῷον, versteht sich, falls er seine Kläge verliert. — τὸν δὲ, den präsumptiven Mörder des Charidemos als Beklagten. — ἐὰν δέ τις ἀνθρώπων ἢ καὶ ὅλη πόλις — ἀφέληται, ἔκοπονδον εἶναι, Schlussformel des Antrags des Aristokrates. Vgl. unten §. 91. — ἃ — κὰι — χρώνται] Vgl. Krüger Gramm. §. 60, 6. — ἀφέληται, entreisst (dem ἄγων, wie §. 218) und an sich nimmt, um ihn zu schüzen eich sam εἰς ἐλευθερίαν): vergl. τοὺς ὑποδεξαμένους §. 85. — λόγον — πεποίηκεν] λόγον, wozu

82 Αρά τις ήμιν έτι λοιπός εστι νόμος; δείξον. ούτοσί. λέγε τοῦτον.

NOMOS.

['Εάν τις βιαίψ θανάτψ ἀποθάνη, ὑπὲς τούτου τοῖς προσήκουσιν εἶναι τὰς ἀνδροληψίας, ξως ἂν ἢ δίκας τοῦ φόνου ὑπόσχωσιν ἢ τοὺς ἀποκτείναντας ἐκδῶσιν. τὴν δὲ ἀνδροληψίαν εἶναι μέχρι τριῶν, πλέον δὲ μή.]

Πολλῶν, ὧ ἄνδρες Άθηναῖοι, καλῶς ἐχόντων νόμων οὐκ οἰδ' εἴ τινος ἦττον οὖτος ἔχει καλῶς καὶ δικαίως ὁ νόμος. σκέψασθε γὰς * ώς νομίμως καὶ σφόδρα ἀνθρω-83 πίνως κεῖται. ἐάν τις βιαίψ θανάτψ ἀποθάνη, φησίν. πρῶτον μὲν δὴ τοῦτο προσγράψας τὸ βιαίως σύμβολον πεποίηκεν, ῷ γιγνώσκομεν ὅτι, ὰν ἀδίκως, λέγει. ὑπὲς τούτου, φησί, τοῖς προσήκουσιν εἶναι τὰς ἀνδροληψίας, ἕως ὰν ἢ δίκας τοῦ φόνου ὑπόσχωσιν ἢ τοὺς ἀποκτείναντας ἐκδῶσιν. σκοπεῖσθε ως καλῶς. πρότερον μὲν ὑποσχεῖν δίκας ἀξιοῖ, μετὰ ταῦτα δέ, ὰν τοῦτο μὴ βούλωνται, προσέταξεν ἐκδοῦναι ἐὰν δὲ μηδέτερον τούτων ἐθέλωσι, τὸ ἀνδρολήψιόν φησιν

δέδωχεν zu verstehen (20, 167), ist durch ein Zeugma mit πεποίηχεν verbunden. Lys. '13, 35 εὐθέως χρίσιν τοῖς ἀνδράσι τούτοις ἐποίσυν.

82. ἀρα — ούτοσί] Aehnliche Zwischenspiele unten §. 87 u. 20, 54. 83. ἀποθάνη, im Auslande nämlich, was nach Verlesung des betreffenden Gesetzes ausdrücklich zu bemerken überflüssig schien. — πρῶτον μὲν] Ein ausdrückliches δεύτερον δὲ ist der Redner schuldig geblieben. S. zu 8, 14. — βιαίως] So Σ und andere gute Mss. statt βιαίφ. Der Redner heht aus dem Gesetze nur den Begriff, nicht die gebrauchte Wortform hervor. Aehnlich oben §. 61 ἀδικών, während im Gesetze selbst ἀδίκως stand. — τὰς ἀνθροληψίας] Etym. M.

p. 101, 54 ἀνδοοληψία, ἐγκλήματος εἰδος. ἐὰν ἔξω τῆς Αττικῆς ἀνηρ Αθηναίος τελευτήση καὶ μὴ ἐκδιδωσιν οἱ ἐν ἐκείνη τῆ πόλει ὅντες τὸν ὁσκοῦντα ἐν τῆ αἰτια εἰναι, ἐφεῖτο ἐκ τοῦ νόμου τρεἰς τῶν ἐκείνης πολιτῶν ἀγειν εἰς ἀθήνας ὁἰκην ὑφεξοντας τοῦ φόνου καὶ τοῦτο ἀνδρολήψιον καλείται. — ὑπόσχωσιν — ἐκδωσιν, die Bürger des Staates, dem der Mörder angehört und der die Auslieferung desselhen verweigert. Unten §. 84 παρ οἱς ἄν τὸ πάθος γένηται. — βούλωνται — ἐθελωσι, zu 1, 1. — τὸ ἀνδρολήψιον, verhālt sich, wie es scheint, zu ἡ ἀνδροληψία, wie das Abstracte zum Concreten. Letzteres hezeichnet die Handlung, ersteres das zum Grunde liegende Rechtsverhāltniss.

εἶναι μέχρι τριῶν, πλέον δὲ μή. παρὰ τοίνυν ὅλον 84 τοῦτον τὸν νόμον είρηται τὸ ψήφισμα. πρῶτον μέν γάρ, ξάν τις αποκτείνη γράφων οὐ προσέγραψεν αδίκως οὐδὲ βιαίως οὐδ' ὅλως οὐδέν. εἶτα πρὸ τοῦ δίκην ἀξιῶσαι λαβεῖν εύθὺς ἔγραψεν ἀγώγιμον εἶναι. πρὸς δὲ τούτοις δ μεν νόμος, αν μήτε δίκας υπόσχωσι παρ' οίς αν τὸ πάθος γένηται, μήτε τοὺς δεδρακότας ἐκδιδῶσι, κελεύει κατὰ τούτων εἶναι μέχρι τριῶν τὸ ἀνδρολήψιον ὁ δὲ τού-85 τους μέν άθώους παρηκε καὶ οὐδὲ λόγον πεποίηται περί αὐτῶν οὐδένα, τοὺς δὲ τὸν ἤδη πεφευγότα (θήσω γὰρ ούτω) κατά τὸν κοινὸν ἀπάντων ἀνθρώπων νόμον, δς κεῖται τὸν φεύγοντα δέχεσθαι, ὑποδεξαμένους ἐκοπόνδους είναι γράφει, εαν μή τον ικέτην έκδοτον διδωσιν. οὐκοῦν καὶ τῷ μὴ προσθεῖναι πῶς ἐὰν ἀποκτείνη, καὶ τῷ μηδε-. μίαν κρίσιν είπεῖν, καὶ τῷ μὴ δίκας αἰτεῖν, καὶ τῷ πανταχόθεν διδόναι λαβείν, καὶ τῷ τοὺς ὑποδεξαμένους, ἀλλὰ μη παρ' οίς ὰν τὸ πάθος γένηται κολάζειν, * καὶ πᾶσιν ούτωσὶ φανερώς καὶ παρά τοῦτον είρηκε τὸν νόμον.

Δέγε δη τον εφεξης.

86

NOMOΣ.

[Μηδε νόμον επ' ανδρί εξείναι θείναι, εαν μή τον αὐτον επί πασιν 'Αθηναίοις.]

Έστι μεν οὐκέτι τῶν φονικῶν ὅδε ὁ νῦν ἀνεγνωσμένος νόμος, ὧ ἄνδρες δικασταί, οὐδ' ὁτιοῦν δ' ἦττον ἔχει καλῶς, εἶπερ καὶ ἄλλος τις. ὥσπερ γὰρ τῆς ἄλλης πολιτείας ἴσον μέτεστιν ἑκάστω, οὕτως ὧετο δεῖν καὶ τῶν νόμων ἴσον μετέχειν πάντας ὁ θεὶς αὐτόν, καὶ διὰ ταῦτ' ἔγραψε

85. τοὺς δὲ — ὑποδεξαμένους, zu 2, 16 u. unten §. 148. 190. — κατὰ τὸν — νόμον, s. oben §. 61. — ἔκδοτον, wie §. 217, proleptisch, vgl. Lykurg. g. Leokr. §. 85 οὐ καταλιπόντες τὴν χώραν ὥσπερ Λεωκράτης ὧχοντο, οὐκ ἔκδοτον τὴν θρεψαμένην καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς

πολεμίοις παρέδοσαν, und zu 1, 28.

- καὶ πᾶσιν, zu 18, 86.

86. εἴπερ καὶ ἄλλος τις, nāml.
οὐδ' ὁτιοῦν ἦττον ἔχει καλῶς:
aber wenn irgend ein anderes Gesetz nicht weniger löblich ist (als
die φονικοί), so ist es dieses. —
ἄσπερ — αὐτόν] Fast wörtlich
wiederholt bei Besprechung des

μηδε νόμον επ' ἀνδρὶ εξείναι θείναι, εὰν μὴ τὸν αὐτὸν εφ' ἄπασιν Αθηναίοις. ὁπότε τοίνυν τὰ ψηφίσματα δείν κατὰ τοὺς νόμους ὁμολογείται γράφειν, ὁ γράφων ἰδία τι Χαριδήμω τοιοῦτον, ὁ μὴ πᾶσι καὶ ὑμῖν ἔσται, σαφῶς παρὰ τοῦτον ὰν εἰρηκώς εἴη τὸν νόμον. οὐ γὰρ δήπου, ὰ μηδε νομοθετεῖν ἔξεστι, ταῦτα εν ψηφίσματι γράψας τις ἔννομ' ὰν εἰρηκώς εἴη.

7 . Λέγε τὸν μετὰ ταῦτα νόμον. ἢ οὖτοι πάντες εἰσίν;

$NOMO\Sigma$.

[Ψήφισμα δὲ μηδὲν μήτε βουλῆς μήτε δήμου νόμου χυριώτερον εἶναι.]

Κατάθου. Πάνυ μικρον ύπείληφό μοι τον λόγον, α άνδρες δικασταί, και ράδιον είναι περί τοῦ παρὰ τοῦτον εἰρῆσθαι τὸν νόμον τὸ ψήφισμα. ος γὰρ ὑπαρχόντων τοσούτων νόμων πάντας ὑπερβὰς τούτους γέγραφεν, καὶ κατέκλεισεν ἴδιον πρᾶγμα ψηφίσματι, τοῦτον τί τις ἄλλο ποιεῖν φήσει πλὴν ψήφισμα νόμου κυριώτερον ἀξιοῦν εἶναι;

Βούλομαι τοίνυν ύμιν καὶ εν ἢ * δύο ψηφίσματα δεῖξαι τῶν γεγραμμένων τοῖς ὡς ἀληθῶς εὐεργέταις τῆς πόλεως, εν' εἰδῆτε, ὅτι ράδιόν ἐστι γράφειν τὰ δίκαια, ὅταν αὐτοῦ τις ἕνεκα τούτου γράφη, τοῦ τιμῆσαί τινα καὶ μεταδοῦναι τῶν ἡμῖν ὑπαρχόντων, καὶ μὴ διὰ τοῦ ταῦτα δοκεῖν ποιεῖν βούληται κακουργεῖν καὶ παρακρούεσθαι. λέγε τὰ ψηφίσματα ταυτί. ἀλλ' ενα μὴ μακρὸν ἀκούειν

nämlichen Gesetzes 24, 59. — μηθὲ νόμον — Αθηναίοις] Dasselbe Gesetz 24, 59. 46, 12. Andok. 1, 89. — ὁπότε — γράφειν, s. 20, 92. 87. ἢ οὖτοι πάντες εἰσίν; zu §. 82. — τοῦτον τὸν νόμον] Der Inhalt dieses Gesetzes lautet bei Andok. 1, 89 ψήφισμα μήτε βουλῆς μήτε δήμου πυριώτερον εἰναι, bei D. 24, 30 ψήφισμα οὐδέν, οὐδ ἀν ἔννομον ἢ, νόμου πυριώτερον εἰναι. — κατέκλεισεν, fest-

machte, band, darüber exceptionelle Bestimmungen traf. Vgl. 4, 33.

88. ως άληθως, zu 6, 10. — μεταδοῦναι, naturlich αὐτω. Vgl. § 89. — ταῦτα, nāml. τὸ τιμήσαι καὶ μεταδοῦναι. — τὰ ψηφίσματα ταυτί, die Sache kurz bezeichnend, wie gleich nachher das Lemma ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ, obwohl der Redner, wie er selbst berichtigend hinzufügt, nicht die ganzen Beschlüsse, sondern nur den hetref-

ύμιν ή, εξ εκάστου των ψηφισμάτων αὐτὸ τοῦτο εξείλεκται, περὶ οὖ τούτου κατηγορώ. λέγε.

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ.

Όρᾶθ' ὅτι πάντες, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν αὐτὸν τρό-89 πον γεγράφασιν. ἔστω, φησίν, ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ αὐτὴ τιμωρία, καθάπερ ἀν τὸν Ἀθηναῖον ἀποκτείνη, κυρίους μὲν ἐῶντες τοὺς περὶ τούτων ὑπάρχοντας ὑμῖν νόμους, σεμνοὺς δὲ ἀποφαίνοντες, οἱ γε ἐν δωρεᾶς ἐποιήσαντο τάξει τὸ τούτων μεταδοῦναι. ἀλλ' οὐκ Ἀριστοκράτης, ἀλλὰ προπηλακίζει μὲν καθ' ὅσον δύναται τούτους (ὡς γοῦν οὐδενὸς ἀξίων ἴδιόν τι γράφειν ἐπεχείρησε), μικρὰν δ' ἀποφαίνει κἀκείνην τὴν δωρεάν, ἢ τὴν πολιτείαν δεδώκατε τῷ Χαριδήμῳ. ὡς γάρ, ὡς ἀγαπώντων τοῦθ' ὑμῶν καὶ προσοφειλόντων χάριν αὐτῷ, γέγραφε καὶ προσφυλάττειν ὑμᾶς ἐκεῖνον, ὅπως ἀδεῶς ὅ τι ὰν βούληται ποιῆ, πῶς οὐ τοῦθ' ὁ λέγω διαπράττεται;

Οὐκ ἀγνοῶ τοίνυν, ὧ ἀνδρες Αθηναῖοι, ὅτι ὡς μὲν 90 οὐ παρὰ τοὺς νόμους φανερῶς γέγραφε τὸ ψήφισμα Αριστοκράτης οἰχ ἔξει δεῖξαι, ὁ δὲ δεινότατον * πάντων ἐστί, τὸ μηδεμίαν κρίσιν ἐν παντὶ ποιῆσαι τῷ ψηφίσματι τοιαύτης αἰτίας, τοῦθ' ὑφαιρεῖσθαι πειράσεται. ἐγὼ δὲ περὶ αὐτοῦ τούτου πολλὰ μὲν λέγειν οὐκ οἴομαι δεῖν, ἐκ δὲ τοῦ ψηφίσματος αὐτοῦ δείξω σαφῶς οὐδὲ αὐτὸν τοῦτον ήγούμενον εἶναι κρίσιν οὐδεμίαν τῷ τὴν αἰτίαν ἔχοντι. γέγραφε γάρ ἐάν τις ἀποκτείνη Χαρίδημον, ἀγώ-91

fenden Passus aus jedem meint. Und mehr als dies hatte er auch nicht aufgezeichnet, wie ἐξείλεπται zeigt. Anders 20, 27. — τούτου, des Aristokrates.

89. φησίν, Einer wie der Andere. — τὸν Αθηναίον, zu §. 38. — ἐν — τάξει, zu 2, 14. — ἀλλ' οὐχ Αριστοχράτης, näml. χυρίους ἐξ τοὺς νόμους u.s. w. — ἀξίων, näml. δντιων, was ausser Z die Mss. hinzufügen: eine äusserst seltene Auslassung. Vgl. 20, 47 und

Thuk. 3, 82 ἐν μὲν εἰρήνη οὐα ἄν ἐχόντων πρόφασιν οὐδ' ἐτοίμων παρακαλεῖν αὐτούς. — ὡς ἀγαπώντων τοῦθ' ὑμῶν, als ob euch dies (τὸ ἀεδωκέναι τὴν πολιτείαν Χαριδήμω) ein Bedürfniss wäre, ihr euch deshalb glücklich schätztet. — προσοφειλόντων, dafür dass er so gnädig war das Geschenk anzunehmen.

90. ὑφαιρεῖσθαι, wegpracticiren, vertuschen.

γιμος ἔστω, ἐὰν δέ τις ἀφέληται ἢ πόλις ἢ ἰδιώτης, ἔκοπονδος ἔστω, οὐκ ἐὰν μὴ παράσχη εἰς κρίσιν τὸν ἀφαιρεθέντα, ἀλλ' ὅλως εὐθύς. καίτοι εἴ γε ἐδίδου κρίσιν καὶ μὴ ἀφηρεῖτο, τότ' ὰν προσέγραψε κατὰ τῶν ἀφελομένων τὴν τιμωρίαν, ὁπότε εἰς τὴν κρίσιν μὴ παρέσχον Ὁν ἔξείλοντο.

92 Οἴομαι τοίνυν αὐτὸν κἀκεῖνον ἐρεῖν τὸν λόγον, καὶ σφόδρα ταύτη ζητήσειν ἐξαπατῷν ὑμᾶς, ὡς ἄκυρόν ἐστι τὸ ψήφισμα προβούλευμα γάρ ἐστιν, ὁ νόμος δ' ἐπέτεια κελεύει τὰ τῆς βουλῆς εἶναι ψηφίσματα, ὥστε κἂν αὐτοῦ νῦν ἀποψηφίσησθε, ἡ γε πόλις φλαῦρον οὐδὲν πείσεται 93 κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο. ἐγὼ δὲ πρὸς ταῦτα οἶμαι δεῖν ὑμᾶς ἐκεῖνο ὑπολαμβάνειν, ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦθ' οὖτος ἔγραψεν οὐχ ἵνα ὄντος ἀκύρου μηδὲν ἀηδὲς ὑμῖν συμβῆ (τὴν ἀρχὴν γὰρ ἐξῆν αὐτῷ μὴ γράφειν, εἴ γε τὸ βέλτιστον τῆ πόλει σκοπεῖν ἐβούλετο), ἀλλ' ἵν' ἐξαπατηθέντων ὑμῶν διαπράξαιντό τινες τἀναντία τοῖς ὑμῖν συμφέρουσιν. οἱ

91. ἀφέληται, zu §. 81. — εἶ γε ἐδίδου κρ. καὶ μὴ ἀφηρεῖτο, zu 6. 31. — ἐξείλοντο, in der nämlichen Bedeutung wie ἀφείλοντο, das hier minder gute Mss. darbieten. Vgl. 10. 15 u. Lys. 23, 10 μ' εἰδείην τόν τ' ἐξαιρησόμενον αὐτὸν καὶ ὅ τι λέγων ἀφαιρήσοιτο.

92. ταύτη, vgl. 2, 22 u. unten §. 100. — ἄκυρον — ψηφίσματα] Jeder dem Volke zur Debatte und Beschlussfassung vorzulegende Antrag ward zunächst an den Rath, und wenn er dessen Genehmigung erhalten, von diesem an das Volk gebracht und zwar vermittelst eines προβούλευμα oder Rathsbeschlusses, worin diese Behörde den Vorschlag zu dem ihrigen machte: zum ψήφισμα oder Volksbeschluss ward derselbe erst durch Genehmigung des Volks. Diese hatte der Antrag des Ar. nicht erhalten, er war, da der Sprecher unserer Rede sofort durch

die Erklärung, als Kläger dagegen auftreten zu wollen, die Suspension desselben bewirkt hatte (zu 18, 103), zur Zeit noch immer nur προβούλευμα, und noch dazu an sich ein ungültiges, da mittlerweile das Amtsjahr des Rathes, welcher die Sache ans Volk gebracht, abgelaufen, darüber hinaus aber die Beschlüsse des Raths nicht rechtskräftig waren. Der Redner schneidet nun hier dem Ar. die Möglichkeit ab, aus dem Umstande, dass der Antrag als bereits ungültig dem Staate keinen unmittelbaren Schaden bringe, für seine persönliche Sicherheit Vortheil zu ziehen. αὐτοῦ, τοῦ ψηφίσματος.

93. ἕνα — συμβη, ἀλλ' ἕνα — διαπράξαιντο] Der Conjunctiv bezeichnet den thatsächlichen Erfolg (vgl. 2, 24), der Optativ die Absicht. — τυες, die Partei, deren Werkzeug Aristokrates war. —

δὲ γραψάμενοι καὶ χρόνους ἐμποιήσαντες, καὶ δι' οῦς ἄκυρόν ἐστιν, ἡμεῖς ἐσμεν. ἄτοπον δὴ γένοιτ' ἄν, εἰ ὧν ἡμῖν
χάριν εἰκὸς ὑπάρχειν, ταῦτα τούτοις εἰς σωτηρίαν ὑπάρξειεν. ἔτι τοίνυν οὐδὲ * ἀπλοῦν τοῦθ' οὕτως ἐστίν, ὡς 94
τις οἴεται. εἰ μὲν γὰρ μηδεὶς ἄλλος ἦν, ὅστις ἤμελλεν
ὁμοίως τούτῳ τῶν συμφερόντων ὑμῖν ὀλιγωρήσας γράφειν,
ἴσως ὰν ἦν τοῦτο ' νῦν δὲ ὄντων οὐκ ὀλίγων οὐκὶ καλῶς
ἔχει μὴ λῦσαι τὸ ψήφισμα ὑμῖν. τίς γὰρ οὐ γράψει θαρρῶν πάλιν, ἡνίκ' ὰν ἤ τοῦτο ἀποπεφευγός; τίς δὲ οὐκ
ἐπιψηφιεῖ; τίς δὲ γράψεται; οὐ τοίνυν τοῦτο σκεπτέον,
εἰ τοῦτ' ἐστὶν ἄκυρον τοῖς χρόνοις, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅτι τῆ
περὶ τούτου ψήφω, νῦν ἐὰν ἀποψηφίσησθε, τοῖς ἀδικεῖν
βουλομένοις αὐθις ὑμᾶς ἄδειαν δώσετε.

Οὐ τοίνυν οὐδὲ ἐκεῖνό με, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, λέλη-95 θεν, ὅτι ἀπλῆν μὲν οὐδὲ δικαίαν οὐδ' ἡντινοῦν ἀπολογίαν Αριστοκράτης ἕξει λέγειν, παραγωγὰς δὲ τοιαύτας τινὰς ἐρεῖ, ὡς ἄρα πολλὰ τοιαῦτα ἤδη γέγονε ψηφίσματα πολλοῖς. ἔστι δ' οὐδέν, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, τοῦτο σημεῖον τοῦ τοῦτον ἐννομα εἰρηκέναι πολλαὶ γὰρ προφάσεις εἰσί,

γραψάμενοι] παρανόμων hinzuzudenken ist unnöthig. Vgl. §. 95 εἴ τι τῶν ἑαλωχότων ψηφισμάτων παρ΄ ἡμῖν μὴ ἐγράφη. — χρόνους [Vgl. 9, 71 u. unten §. 94. — καὶ δι΄ — ἐστιν, knüpſt nicht gerade ein neues Moment an, eben so wenig als καὶ χρόνους ἐμποιησαντες, indem dies genau genommen schon in γραψάμενοι als dessen nothwendige Folge mit enthalten war: es ist dieselbe Sache in ihren verschiedenen Stadien und von verschiedenen Stadien und von verschiedenen Seiten vorgestellt. καὶ mit Schäfer zu streichen ist kein Grund.

94. ἀπλοῦν, unverfänglich. — ἴσως ἃν ἦν τοῦτο] So Σ, wofür drei Mss. (F Υ Ω) ἴσως ἃν ἦττον ἦν τοῦτο, die übrigen ἴσως ἃν ἦττον ἦν δεινόν haben, wo augenscheinlich nach Stellen wie unten

§. 128 und 138 nachgeholfen ist. τοῦτο = ἀπλοῦν. Analog ist der zu §. 68 besprochene Gebrauch des ποιεῖν τοῦτο zur Vermeidung des vorher gesetzten Zeitworts. — ἀποπεφευγός, zu §. 58. — γράψει vom Antragsteller, ἐπιψηφιεῖ vom Vorsitzenden, welcher den Antrag in der Versammlung zur Abstimmung bringt, γράψεται vom Kläger. — βουλομένοις | So Σ statt βουλησομένοις. Vgl. zu 18, 299.

95. ἀπλῆν μὲν οὐθὲ θιααίαν] οὐθὲ vertritt in negativen Sätzen die Stelle der Copula. Vgl. 22, 4 νῦν θ' οἰθα σαφῶς ὅτι οὐτος ἀπλοῦν μὲν οὐθὲ θίκαιον οὐθὲν ἂν εἰπεῖν ἔχοι, ἐξαπατᾶν θ' ὑμᾶς πειράσεται πλάττων καὶ παράγων πρὸς ἕκαστα τούτων κακούργους λόγους. — παραγωγάς, Winkelzüge. — εἰρηκέναι, beantragt ha-

δι' άς πολλάκις ύμεῖς έξηπάτησθε. οἶον εί τι τῶν ἑαλωκότων ψηφισμάτων παρ' ήμῖν μὴ ἐγράφη, κύριον ἂν δή-96 πουθεν ήν καὶ μὴν παρὰ τοὺς νόμους γ' ἂν εἴρητο. καὶ εί τι γε γραφεν ή καθυφέντων των κατηγόρων ή μή δυνηθέντων μηδεν διδάξαι απέφυγε, και τοῦτο οὐδεν κωλύει παράνομον είναι. οὐκ ἄρα εὐορκοῦσιν οἱ δικάσαντες αὐτό; ναί. πῶς; ἐγὼ διδάξω. γνώμη τῆ δικαιοτάτη δικάσειν όμωμόκασιν, ή δὲ τῆς γνώμης δόξα ἀφ' ὧν ὰν ἀκούσωσι παρίσταται ότε τοίνυν κατά ταύτην έθεντο την ψηφον, 97 εὐσεβοῦσιν. πᾶς γὰρ ὁ μήτε δι' ἔχθραν μήτε δι' εὐνοιαν μήτε δι' άλλην άδιχον πρόφασιν μηδεμίαν, * παρ' ά γιγνώσκει, θέμενος την ψηφον εύσεβει εί γαρ ηγνόησέ τι διδασκόμενος, τοῦ μὴ συγεῖναι δίκην οὐκ ὀφείλει δοῦναι: άλλ' εί τις είδως εκείνους προδέδωκεν ή εξαπατά, οδτός έστ' ένοχος τῆ ἀρᾶ. διόπερ καταρᾶται καθ' εκάστην έκκλησίαν δ κήρυξ, ούκ εί τινες έξηπατήθησαν, άλλ' εί τις 98 έξαπατᾶ λέγων ἢ βουλὴν ἢ δῆμον ἢ τὴν ἡλιαίαν. μὴ δὴ

ben. — έξηπάτησθε, vgl. 20, 3. — προφάσεις, Gründe.

96. χαθυφέντων τῶν χατηγόρων, weil die Ankläger nachlassen, die Sache nicht mit dem gehörigen Nachdruck betreiben: mit dem Nebenbegriff der Böswilligkeit. — ἀπέφυγε, zu §. 58. — αὐτὸ, τὸ παράνομον ψήφισμα. γνώμη — δμωμόχασιν, zu 20, 118. - ή δὲ - παρίσταται, die Vorstellung, wonach sie sich ihr Urtheil, ihre Ueberzeugung bilden, beruht auf dem, was sie jedesmal zu hören bekommen. d. h. der Richter kann eine Sache nur in so weit beurtheilen, als sie ihm vorgetra-gen wird: ist der Vortrag durch die Lässigkeit oder Unfähigkeit des Anklägers nicht so, wie er sein soll, so ist der Richter dafür nicht verantwortlich.

97. παρ' \ddot{a} γιγνώσχει, = παρὰ \ddot{a} $\ddot{\nu}$ γνώμην. - εἰ - διδασχόμενος, wenn er etwas nicht mitgetheilt erhalten hat. διδασχόμενος

= ὅτε ἐδιδάσκετο, beim Vortrag. - ἐκείνους, die Richter - προ-δέδωκεν, im Stiche lässt. - τῆ $\dot{\alpha}\varrho\tilde{\alpha}$, zu 18, 131. — $\lambda\dot{\epsilon}\gamma\omega\nu$, ist wohl nicht mit o z nov (obwohl es die Stelle des bei Anführungen gewöhnlichen onot vertreten könnte), sondern mit έξαπατᾶ zu verbinden. Vgl. 18, 282 καίτοι τίς ὁ τὴν πόλιν έξαπατών; ούχ ὁ μὴ λέγων ἃ φρονεῖ; 20, 100 ἐάν τις ὑποσχόμενός τι τὸν δῆμον ῆ βουλὴν ῆ διχαστήριον ἐξαπατήση. Deinarch. 1. 47 έξηπατηχώς τον δημον χαί την βουλην παρά την άραν καί έτερα μέν λέγων, έτερα δε φρονων. Arist. Thesm. 343 ξάν τις ξξαπατ $\tilde{\alpha}$ ψευδ $\tilde{\eta}$ λέγων. — $\tilde{\eta}$ την $\tilde{\eta}$ λιαίαν] Der Artikel hebt den Begriff als für den vorliegenden Fall von besonderer Bedeutung hervor. Die Heliäa, im engeren Sinne ein besonderer und zwar der Hauptgerichtshof in Athen, ist hier wie oft = Geschworenengericht überhaupt, eben so wie unter heliastiτοῦθ' ὑμῖν ἐᾶτε λέγειν, ὡς γέγονεν, ἀλλ' ὡς ἔστι δίκαιον γίγνεσθαι, μηδ' ὡς ἕτεροι δικάσαντες ἐκύρωσαν ἐκεῖνα, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτοὺς ἀξιοῦτε διδάσκειν, ὡς δικαιότερ' ἡμῶν περὶ τοῦδε λέγουσιν. εἰ δὲ τοῦτο μὴ δυνήσονται, οὐχὶ καλῶς ἔχειν ὑμῖν ἡγοῦμαι τὴν ἑτέρων ἀπάτην κυριωτέραν ποιήσασθαι τῆς ὑμετέρας αὐτῶν γνώμης. ἔτι τοίνυν ἔμοιγε 99 δοκεῖ καὶ σφόδρα ἀναιδὴς ὁ τοιοῦτος εἶναι λόγος, ὡς γέγονε καὶ πρότερόν τισιν ἄλλοις τοιαῦτα ψηφίσματα. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὸ δὲ τοῦτ' ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ' ἀποφεύγειν σοι προσήκει, ἀλλὰ τοὐναντίον πολὸ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι διὰ ταῦτα. ὥσπερ γάρ, εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὸ τάδ' οὐκ ὰν ἔγραψας, οὕτως, ὰν σὸ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει.

Ως μεν τοίνυν οὐ παρὰ πάντας τοὺς νόμους φανερῶς 100 γέγραφε τὸ ψήφισμα Αριστοκράτης, οὐκ οἶμαι λέγειν αὐτον εξειν ἤδη δέ τινα εἶδον, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, γραφὴν ἀγωνιζόμενον παρανόμων τοῖς νόμοις μεν άλισκόμενον, ὡς δὲ συμφέρονθ ὑμῖν γέγραφε λέγειν ἐπιχειροῦντα καὶ ταύτη βιαζόμενον, εὐήθη μέν, οἶμαι, μᾶλλον δ' ἀναιδῆ λόγον εἰ * γὰρ καὶ κατὰ τάλλα πάντα συμφέρει τὰ εἰρημένα, 101 ἡ γε ὀμωμοκότας κατὰ τοὺς νόμους δικάσειν ὑμᾶς ἀξιοῖ κυροῦν, ὰ μηδ' αὐτὸς ἔχει δικαίως δεῖξαι γεγραμμένα, ἀσύμφορον ὰν εἴη, εἴ περ τὸ εὐορκεῖν περὶ πλείστου πᾶσίν ἐστι ποιητέον οὐ μὴν ἀλλ' ἔχει τινὰ ὅμως ἡ ἀναίδεια

schen Richtern die Geschworenen überhaupt zu verstehen sind 'u. dgl. m.

99. οὐ γὰο — γοάψει] Quinctil. 5, 14, 4 non enim, si quid unquam contra leges factum est, idque tu es imitatus, idcirco te convenit poena liberari, quin e contrario damnari multo magis. nam ut, si quis eorum damnatus esset, tu

Demosthenes III.

haec non scripsisses, ita damnatus tu si fueris, non scribet alius.

100. ώς — έξειν, wie §. 90. Der Redner geht hiermit zum zweiten Theile über, wo er beweisen will, dass τὸ ψήφισμα μάλλον ἀσύμφορον έστιν ἢ παράνομον (§. 101). — τινα είδον, oben zu §. 31. — εὐήθη — λόγον, schliesst sich an λέγειν ἐπιχειροῦντα an.

101. ἢ γε, in so fern wenigstens

101. ή γε, in so fern wenigstens als. — κατά τοὺς νόμους δικάσειν, zu 18, 121. — κυςοῦν, zu 20, 93. — ἀσύμφοςον, nāml. τὸ ψήφισμα. — ἔχει — λόγον, hat einigen Grund,

αθτη λόγον. τούτω τοίνυν οὐδ' οὖτος ἐνέσται πρὸς ὑμᾶς ό λόγος· ούτω γὰρ σφόδρα ἐναντίον ὂν τοῖς νόμοις τὸ 102 ψήφισμα μᾶλλον ἀσύμφορόν ἐστιν ἢ παράνομον. βούλομαι δ' ήδη καὶ τοῦθ' ύμιν ἐπιδεικνύναι. Ένα δὲ ώς διὰ βραχυτάτου λόγου δῆλον δ βούλομαι ποιήσω, παράδειγμά τι γνώριμον πασιν ύμιν έρω. ίσθ' ότι συμφέρει τη πόλει μήτε Θηβαίους μήτε Λακεδαιμονίους λοχύειν, άλλα τοῖς μέν Φωκέας άντιπάλους, τοῖς δ' άλλους τινὰς εἶναι ἐκ γαρ τοῦ ταῦθ' ούτως έχειν ημίν θπάρχει μέγιστοις οδσιν 103 άσφαλώς οίχειν. τούτο τοίνυν νομίζετε ταὐτὸ καὶ τοῖς Χερρόνησον οἰκοῦσι τῶν πολιτῶν συμφέρειν, μηδένα εἶναι των Θρακων ισχυρόν ή γαρ εκείνων πρός αλλήλους ταραχή καὶ ὑποψία φρουρά Χερρονήσου μεγίστη τῶν πασῶν ἐστι καὶ βεβαιοτάτη. τὸ τοίνυν ψήφισμα τουτὶ τῷ μὲν ήγουμένω των Κερσοβλέπτου πραγμάτων ασφάλειαν διδόν, τοῖς δὲ τῶν ἑτέρων βασιλέων στρατηγοῖς φόβον καὶ δέος μή τιν' αιτίαν έχωσι παριστάν, τοὺς μεν ἀσθενεῖς, τὸν 104 δ' Ένα όντα Ισχυρόν καθίστησιν. Ίνα δὲ μὴ πάνυ θαυμάζητε, εἰ τὰ παρ' ὑμῖν ψηφίσματα τηλικαύτην ἔχει δύναμιν, γεγονός καὶ δ πάντες ἐπίστασθε πραγμα ύμας ὑπομνήσω. ὅτε Μιλτοχύθης * ἀπέστη Κότυος, συχνον ήδη χρόνον ὄντος τοῦ πολέμου, καὶ ἀπηλλαγμένου μεν Έργο-

etwas für sich, wie 20, 18. 57, 25. — τούτφ, dem Aristokrates.

102. ως διὰ βραχυτάτου, zu 18, 246. — τοῖς δ' ἄλλους τινὰς, die Argiver, Messenier und Arkader. Vgl. 18, 18 und die Einl. zur 6. R.

103. τῶν πολιτῶν, weil die Athener den Chersones unlängst, Ol. 106, 4. 353, mit neuen Kleruchen besetzt hatten. Diod. 16, 34. — τοῖς — στοατηγοῖς, s. oben §. 10. — φόβον καὶ δέος, wenn auch von Haus aus verschieden (wie timor und metus, Furcht aus Feigheit und Schwäche, Besorgniss aus Vorsicht und Klugheit, vgl. Döderlein Hdb. d. Synonym. S. 240), doch

hier, wie 21, 124 u. das. 200 οὐδὲ δέδοικα οὐδὲ φοβοῦμαι und Aehnliches (zu 18, 62), ohne scharfe Distinction zusammengestellt.

104. Μιλτοχύθης ἀπέστη Κότνος]
01. 104, 3. 362. Vgl. 50, 5 Μιλτοχύθης ἀφειστήχει ἀπὸ Κότνος καὶ
πρέσβεις ἐπεπόμφει περὶ συμμαχίας, βοηθεῖν κελεύων καὶ τὴν
Χερρόνησον ἀποδιδούς. — τοῦ
πολέμου, um den Chersones. —
ἀπηλλαγμένου, näml. τοῦ στρατηχεῖν, wie §. 169, — abgesetzt,
ἀποχειροτονηθέντος 50, 12. Dem
Strategen Ergophilos ward wegen
schlechter Kriegführung der Process gemacht. Vgl. 19, 180. Arist.

φίλου, μέλλοντος δ' Αὐτοκλέους έκπλεῖν στρατηγοῦ, έγράφη τι παρ' ύμιν ψήφισμα τοιούτον, δι' ού Μιλτοκύθης μεν απηλθε φοβηθείς και νομίσας ύμας ου προσέχειν αύτῷ, Κότυς δ' ἐγχρατὴς τοῦ τε ὄρους τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν θησαυρων εγένετο. και γάρ τοι μετά ταῦτα, δ ἄνδρες Αθηναίοι, Αὐτοκλῆς μεν εκρίνετο ώς ἀπολωλεκώς Μιλτοκύθην, οἱ δὲ χρόνοι κατὰ τοῦ τὸ ψήφισμα εἰπόντος τῆς γραφης εξεληλύθεσαν, τὰ δὲ πράγματα ἀπολώλει τῆ πόλει. εὖ τοίνυν ζστε ὅτι καὶ νῦν, εἰ μὴ λύσετε τὸ ψήφισμα τοδί, 105 καὶ τοῖς βασιλεῦσι θαυμαστή γενήσεται δι' αὐτὸ άθυμία καὶ τοῖς στρατηγοῖς αὐτῶν. ὅλως γὰρ ἡγήσονται παρεωρᾶσθαι μεν αὐτοί, πρὸς Κερσοβλέπτην δ' ἀποκλίνειν ύμᾶς. εί δ' έκ τοῦ ταῦτα γνῶναι παραχωρήσονται τῆς ἀρχῆς έπὶ καιροῦ τινος αὐτοῖς ἐπιθεμένου τοῦ Κερσοβλέπτου, πάλιν δοᾶτε τί συμβήσεται. φέρε γὰρ πρὸς θεῶν, αν 106 ήμας ἀδικῆ Κερσοβλέπτης, δ μαλλον ἐλπὶς ἢ μὴ δυνηθέντα ποιήσαι, ούκ επ' εκείνους ζμεν και δι' εκείνων ασθενή ποιείν αὐτὸν ζητήσομεν; αν οὖν εἴπωσιν ήμιν ὅτι ,, ύμεῖς, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, οὐ μόνον ἡμῖν ἀδικουμένοις ούκ έβοηθήσατε, άλλα και φόβον, αν ύπερ ύμων αὐτων άμυνώμεθα, θαυμαστόν παρεστήσατε, ψήφισμα ποιησάμενοι, τὸν ἐναντία τοῖς ὑμῖν συμφέρουσι καὶ ἡμῖν πράττοντα αν τις αποκτείνη, αγώγιμον είναι ούκουν έστε δίκαιοι βοηθούς * καλείν ήμᾶς, έφ' οίς καὶ περὶ ύμᾶς

Rhet. 2, 3. — Aŭroxléovs] Dieser kann der Zeit nach wohl der Sohn des Strombichides sein (Xen. Hell. 6, 3, 2), der auf dem Friedenscongress Of. 102, 2. 371. kräßig gegen die Spartaner außrat, Xen. a. 0. 6, 3, 7-9, und Ol. 103, 1. 368. dem Alexander von Pherä zu Hülfe geschickt wurde, Diod. 15, 71. — τοῦ ὅρους τοῦ ἱεροῦ, zu 3, 15. — ἐχρίνετο] Vgl. 36, 54. 50, 12. In dieser Sache ist vermuthlich die Rede des Hypereides κατὰ Αὐτο-κλέους προδοσίας gehalten, Phot.

ed. Pors. p. 589. — οἱ δὲ — ἐξεληλύθεσαν] Verb. οἱ δὲ χρόνοι τῆς γραφῆς κατὰ τοῦ τὸ ψήφισμα εἰπόντος ἐξεληλύθεσαν, d. i. die Zeit, innerhalb welcher der Urheber eines Antrags mit seiner Person für denselben verantwortlichwar, ein Jahr. S. Bd. II. S. 147 und zu 20, 144.

106. ἐλπίς, oben zu §. 58. — συνηθέντα, da er die Macht dazu hat. — ἄν οὖν εἴπωσιν, zu 8, 34. — ἐφ' οἶς] ἐπὶ drückt nur allgemein die Veranlassung aus: bei

αὐτοὺς καὶ περὶ ἡμᾶς κακῶς ἐβουλεύσασθε; εἰπέ μοι, ταῦτ' ἐὰν λέγωσιν, οὐ δικαιότερ' ἡμῶν ἐροῦσιν; ἔγωγ' οἶμαι.

Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό γ' ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι νὴ Δί' εἰκό-107 τως εφεναχίσθητε καὶ παρεχρούσθητε. εἰ γὰρ μηδέν είχετε τῶν ἄλλων λογίσασθαι, μηδ' ἐφ' ὑμῶν αὐτῶν οἶοί τε ἦτε ταῦτα συνείναι, ήν ίδειν παράδειγμα 'Ολυνθίους τουτουσί, οδ τί πεποιηχότος αὐτοῖς Φιλίππου πῶς αὐτῷ χρῶνται; έκεῖνος ἐκείνοις Ποτίδαιαν οὐχὶ τηνικαῦτ' ἀπέδωκεν, ἡνίκ' αποστερείν οὐκέθ' οἶός τ' ήν, ώσπερ ύμιν Κερσοβλέπτης Χερρόνησον άλλά πρός ύμᾶς πολεμῶν χρήματα πολλά αναλώσας έλων και δυνηθείς αν αυτός έχειν, είπες έβουλήθη, παρέδωκε, καὶ οὐδ' ἐπεχείρησεν άλλο ποιεῖν οὐδέν. 108 άλλ' όμως έχεινοι τέως μεν έώρων αὐτὸν τηλιχοῦτον, ήλίκος ων καὶ πιστὸς ὑπῆρχε, σύμμαχοί τε ἦσαν καὶ δι' ἐκεῖνον ήμιν επολέμουν, επειδή δε είδον μείζω της πρός αύτους πίστεως γιγνόμενον, τοσοῦτ' ἀπέχουσι τοῦ ψηφίσασθαι, αν τις αποκτείνη τινά των εκείνω συγκατεσκευα-109 κότων την άρχην, εκ των ξαυτών συμμάχων άγωγιμον είναι. ώσθ' ύμας, ούς ζισασιν απάντων ανθρώπων ήδιστ' αν καί τούς εκείνου φίλους και αὐτὸν τὸν Φίλιππον ἀποκτείναν-

Dingen. — εἰπέ μοι, zu 4, 10. — 107. νη Δία, zu 18, 101. — ἐφεναχίσθητε, durch Aristokrates. — τῶν ἄλλων, ist Neutrum: sonst nichts weiter. — 'Ολννθίονς τουτονοί, auf das zunächst liegende und Jedermann bekannte Beispiel hinweisend. Vgl. §. 111 und über das Historische der nachfolgenden Auseinandersetzung die Einl. zur 1—3. R. — τί — πῶς] Vgl. 21, 143 τίνων εὐεργεσιῶν ὑπαυχουσῶν χαὶ ποίων τινῶν πρὸς τὸν δῆμον πῶς ἐχοήσανθ΄ ὑμῶν οἱ πρόγονοι, und das. 175 τὶ πεποιηχότες αὐτῶν ἔνιοι τίνος ὀρῆς τετυχήχασι, und über ähnliche Verbindung verschiedener Relativa zu 4, 3. — ἐκεῖνος ἐκείνοις, Parechese, wie ταῦτα τούτοις §. 93,

έχαστος έχάστω 18, 288, πολλοὶ πολλάχις unten § 113 u. a. m. — Ποτίδαιαν, zu 1, 12. — πολεμῶν — ἀναλώσας — ἐλῶν, zu einem Begriffe verschmolzen: als er im Kriege mit euch nach Aufwendung vieler Mittel die Stadt genommen.

- ἐπεχείρησεν, machte Miene. 108. τέως, zu 2, 21. - τηλικοῦτον - ὑπῆρχε, im Besitze einer Macht, in deren (bescheidener) Grösse zugleich eine Garantie für seine Treue lag. Gemeint ist die Zeit, wo Philippos noch vollauf zu thun hatte, um sich erst in seiner Herrschaft zu befestigen. Dazu im Gegensatz μείζω τῆς πρὸς αὐτοὺς πίστεως, = μείζω ἢ ὡς πιστεύειν αὐτῷ.

109. αν — αποχτείναντας, bei

τας, φίλους πεποίηνται, φασί δὲ καὶ συμμάχους ποιήσεσθαι. εἶτ' Ὀλύνθιοι μὲν ἴσασι τὸ μέλλον προορῷν, ὑμεῖς δὲ ὄντες Αθηναῖοι ταὐτὸ τοῦτ' οὐχὶ ποιήσετε; ἀλλ' αἰσχρὸν τοὺς τῷ περὶ πραγμάτων ἐπίστασθαι βουλεύσασθαι δοκοῦντας προέχειν ἦττον Ὀλυνθίων * τὸ συμφέρον εἰδότας ὀφθῆναι.

Ακούω τοίνυν αὐτὸν καὶ τοιοῦτόν τιν' ἐρεῖν λόγον, 110 οίον και πρότερόν ποτε Αριστόμαχος παρ' ύμιν έδημηγόοει, ώς ουκ έστιν όπως ποτέ Κερσοβλέπτης αίρήσεται Χερρόνησον αποστερείν επιχειρων έχθρος ύμιν είναι ούδε γάρ εί λάβοι και κατάσχοι, λυσιτελήσειν αὐτῷ. ἐκ μέν γ' έκείνης οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τριάκοντα τάλαντα ἡ πρόσοδος μη πολεμουμένης, εὶ πολεμήσεται δέ, οὐδέν ἐκ δὲ τῶν εμπορίων, α τότ' αν κλεισθείη, πλέον η τριακόσια τάλαντά έστιν ή πρόσοδος. ώστε τί βουλόμενος μικρά λαμβάνειν καὶ πολεμεῖν ἂν Ελοιτο, ἐξὸν τὰ πλείω καὶ φίλος είναι, θαυμάζειν φήσουσιν. έγω δ' ούκ απορώ μεν είπειν 111 πολλά, ἅ μοι δοχεῖ μᾶλλον ἄν τις ίδων ἀπιστεῖν εἰχότως η τούτοις πιστεύων έχεῖνον έᾶν μέγαν γίγνεσθαι οὐ μην άλλ' δ μάλιστα πρόχειρον έχω, τοῦτ' έρω. Ιστε δήπου Φίλιππον, άνδρες Αθηναΐοι, τουτονί τον Μακεδόνα, ώ πολύ δήπου μαλλον έλυσιτέλει τὰς ἐξ ἀπάσης Μακεδονίας προσόδους άδεως λαμβάνειν ή μετὰ κινδύνων τὰς έξ Αμφιπόλεως, καὶ χρῆσθαι φίλοις αίρετώτερον ἦν αὐτῷ τοῖς πατρικοῖς ὑμῖν ἢ Θετταλοῖς, οἱ τὸν πατέρα αὐτοῦ ποτ'

erster Gelegenheit. — ὅντες 'Αθηναῖοι, die ihr (ein so kluges Volk wie ihr) Athener seid. — τοῦς οὐχὶ ποιήσετε, zu §. 68. — τοὺς — προέχειν] Verb. τοὺς ὀσαοῦντας προέχειν τῷ ἐπίστασθαι βουλεύσασθαι περὶ τῶν πραγμάτων.

110. ἀχούω] Figur der Ηγρο-

110. ἀχούω Figur der Hypophora, s. zu 20, 105. — αὐτον, Aristokrates. Die Lesart mehrerer Mss. αὐτοὺς ist augenscheinlich durch φήσουσιν am Schlusse des §. veranlasst. — ᾿Αριστόμαχος, s. oben §. 13. — οὐχ ἔστιν, mit ra-

schem Uebergang zur or. recta. — τῶν ἐμπορίων, der dem Kersobleptes zugehörigen an der thrakischen Küste. — ἃ τότ ἀν αλεισθείη, im Kriegsfall. — τὰ πλείω (die eben genannte Summe), näml. Αμβάνειν. — φησουσιν, Aristokrates und die mit ihm unter einer Decke spielen.

111. φ - και ην αὐτφ] Vgl. zu 3, 24 u. Krüger Gr. §. 60, 6, 2. — οι - ἐξέβαλον, im Widerspruch mit der sonstigen Leberlieferung, nach welcher Amyntas durch die

112 έξέβαλον. άνευ γὰρ τούτου κάκεῖνο ἔστιν ίδεῖν ύμεῖς μέν, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, οὐδένα προὐδώκατε πώποτε τῶν φίλων, Θετταλοί δε οὐδένα πώποθ' δντινα οὔ. άλλ δμως ούτως έχόντων τούτων μικρά λαμβάνειν καὶ τοὺς ἀπίστους φίλους και το κινδυνεύειν άντι του μετ' άσφαλείας ζην 113 δράτε προηρημένον αὐτόν. τί δή ποτ' αἴτιον; οὐ γὰρ δὴ λόγον γε τὸ πρᾶγμα * ούτωσὶ πρόχειρον έχει. ὅτι, ὧ άνδρες Αθηναΐοι, δυοίν άγαθοίν όντοιν πάσιν άνθρώποις. τοῦ μεν ήγουμένου καὶ μεγίστου πάντων, τοῦ εὐτυχεῖν, τοῦ δὲ ἐλάττονος μὲν τούτου, τῶν δ' ἄλλων μεγίστου. τοῦ καλώς βουλεύεσθαι, ούχ άμα ή κτησις παραγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις, οὐδ' ἔχει τῶν εὖ πραττόντων οὐδεὶς ὅρον η τελευτήν της του πλεονεκτείν επιθυμίας δι' όπες πολλοί πολλάκις μειζόνων έπιθυμοῦντες τὰ παρόντα ἀπώλε-114 σαν. καὶ τί δεῖ Φίλιππον λέγειν ή τιν' άλλον: άλλ' δ πατήρ αὐτὸς ὁ Κερσοβλέπτου Κότυς, ἡνίκα μεν στασιάζοι πρός τινας, πρέσβεις πέμπων απαντα ποιείν ετοιμος ήν. καὶ τότε ήσθάνετο ώς άλυσιτελές τὸ τῆ πόλει πολεμεῖν. έπειδή δ' ύφ' αύτῷ τὴν Θράκην εἶχε, κατελάμβανε τὰς πόλεις, ηδίκει, μεθύων έπαρώνει, μάλιστα μέν είς αύτόν.

Illyrier und Olynthier seiner Herrschaft verlustig ging und mit Hülfe der Thessaler wieder eingesetzt wurde. Diod. 14, 92. Von Unterstützung der Lakedämonier dagegen sprechen Xen. Hell. 5, 2, 38. Isokr.

6, 46. Vgl. Diod. 15, 19. 112. άνευ, vgl. unten §. 138 und 18, 89. — Θετταλοὶ — οῦ, vgl. 1, 22. — μιχρὰ — ἀπίστους, mit Unterdrückung des selbstverständlichen Gegensalzes ἀντὶ τοῦ μεγάλα und αντί των πιστων.

113. οὐτωσὶ, wie man glauben sollte. — τοῦ μὲν — εὐτυχεῖν, vgl. zu 2, 22. — οὐχ — ἀνθρώποις, auch den Athenern nicht, vgl. zu

114. ἡνίχα, so oft. — πρός τινας, gegen die kleinen unabhängigen Fürsten Thrakiens. - πρέσ-

βεις πέμπων, nach Athen. - είχε, ist nothwendige Verbesserung H. Wolf's Das handschr. Exot (2 Mss. έχει) würde eine mehrmalige Eroberung des ganzen Thrakiens wie der athenischen Besitzungen voraussetzen lassen, wovon die Geschichte nichts weiss. Kotys bemächtigte sich nach u. nach des ganzen Gebietes und dann erst, πᾶσαν ἔχων τὴν ἀρχήν (§. 115), griff er die Besitzungen der Athener an. τας πόλεις, die der Athener im Theopompos bei Athen. 12, 531 δείπνον κατεσκεύασεν ὁ Κότυς ὡς γαμουμένης αὐτῷ τῆς Άθηνᾶς καὶ θάλαμον κατασκευάσας άνέμενε μεθύων την θεόν, ήδη δ' ἔκφρων γενόμενος έπεμπέ τινα τῶν δορυφόρων δψόμενον εί παραγέγονεν

εἶτα καὶ εἰς ἡμᾶς, τὴν χώραν ἐποιεῖθ' ἑαυτοῦ, τὸ πρᾶγμα ἀμήχανον ἦν. τῶν γὰρ ὑπὲρ τοῦ πλεονεκτεῖν ἐπιχειρούντων οἶς οὐ χρὴ οὐ τὰ δυσχερέστατα ἕκαστος εἴωθε λογίζεσθαι, ἀλλ' ὰ κατορθώσας διαπράξεται. ἐγὼ δὴ δεῖν ὑμᾶς οἴο-115 μαι τοῦτον τὸν τρόπον βεβουλεῦσθαι, ὅπως, ὰν μὲν ὰ χρὴ περὶ ὑμῶν γιγνώσκη Κερσοβλέπτης, μηδὲν ὑφ' ὑμῶν ἀδικήσεται, ὰν δὲ ἀλόγως ἀδικεῖν ἐπιχειρῆ, μὴ μείζων ἔσται τοῦ δίκην δοῦναι. ἀναγνώσομαι δ' ὑμῖν τὴν ἐπιστολήν, ἥν, ὅτε ἀφειστήκει Μιλτοκύθης, Κότυς ἔπεμψε, καὶ ἢν πᾶσαν ἔχων τὴν ἀρχὴν πέμψας Τιμομάχῳ τὰ χωρία ὑμῶν ἐξεῖλεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

* Τοῦτο, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, τὸ παράδειγμα έωρα-116 κότες, ὰν ἐμοὶ μὴ πεισθῆτε, κἀκεῖνο εἰδότες, ὅτι Φίλιπ-πος, ὅτε μὲν Αμφίπολιν ἐπολιόρκει, ἵν' ὑμῖν παραδῷ, πολιορκεῖν ἔφη, ἐπειδὴ δ' ἔλαβε, καὶ Ποτίδαιαν προσαφείλετο, ἐκείνην τὴν πίστιν βουλήσεσθε ἔχειν, ἥνπερ φαοὶ πρὸς Λακεδαιμονίους ποτ' εἰπεῖν Φιλοκράτην τὸν

ή θεὸς εἰς τὸν θάλαμον, ἀφικομένου δ' ἐκείνου καὶ εἰπόντος μησένα εἰναι ἐν τῷ θαλάμῷ τοξεύσας τοῦτον ἀπέκτεινε, καὶ ἄλλον δεύτερον ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ἔως ὁ τοῖς σουνεὶς-παραγενόμενος ἔφη πάλαι τὴν θεὸν αὐτοῦ γυναῖκα ταῖς αὐτοῦ χερσίν ἀνέτεμε τὴν ἄνθομπον ἀπὸ τῶν αἰδοίων ἀρξάμενος. Vgl. Harpokr. p. 115, 8. — τὸ πρῶγμ² ἀμήχανον ἡν, es war ein heilhoser Zustand.

115. Τιμομάχω] T. aus Acharna (Aesch. 1,56), Schwager des berühmten Kallistratos (D. 50, 49), wahrscheinlich derselbe, der auch zur Zeit des dritten Einfalls der Thebaner in den Peloponnes Ol. 103, 2. 367. die Athener commandirte (Xen. Hell. 7, 1, 41), erhielt Ol. 104, 4. 361. den Oberbefehl der

Flotte im Hellespont, D. 50, 14 ff., war jedoch weder besser noch glücklicher als seine Vorgänger: auch ihm wurde der Process gemacht, 19, 180. 36, 53. Aesch. 1, 56. 95.

116. ἀν ἐμοὶ μὴ πεισθῆτε] ἐμοὶ betont im Gegensatz żu der vergegenwärtigten Erfahrung: wenn ihr euch durch mich, durch mein Wort nicht überzeugen lasst. μἡ ist in mehreren Mss. von untergeordnetem Werthe ausgefallen. — ὅτε — προσαφείλετο, s. Bd. I. S. 3. — ἔχειν, näml. gegen Kersobleptes. — φασί, zu 20, 11. — Φιλοκράτην] Derselbe, welcher Ol. 97, 3. 390. als Anführer eines athenischen Geschwaders, das dem Euagoras von Kypros zu Hülfe geschickt ward, bei Rhodos durch den Spartaner Teleutias eine Niederlage erlitt. Xen. Hell. 4, 8, 24.

117 Εφιάλτου καὶ γὰρ ἐκεῖνόν φασιν, ἐξαπατώντων τι τῶν Αακεδαιμονίων καὶ προτεινόντων πίστιν ἢντινα βούλεται λαμβάνειν, εἰπεῖν ὅτί πίστιν ὰν οἴεται γενέσθαι μόνην, εἰ δείξειαν ὅπως, ὰν ἀδικεῖν βούλωνται, μὴ δυνήσονται, ἐπεὶ ὅτι γ' ἀεὶ βουλήσονται εὐ εἰδέναι εως ὰν οὐν δύνωνται, πίστιν οὐκ εἰναι. ταύτην, ὰν ἐμοὶ χρῆσθε συμβούλω, φυλάξετε τὴν πίστιν πρὸς τοῦτον τὸν Θρᾶκα, καὶ μὴ βουλήσεσθε εἰδέναι, τίνα ἀν, εἰ πάσης ἄρξειε Θράκης, πρὸς ὑμᾶς σχοίη γνώμην.

118 "Οτι τοίνυν όλως οὐδ' ύγιαινόντων ἐστὶν ἀνθρώπων τοιαῦτα γράφειν ψηφίσματα καὶ διδόναι τισὶ τοιαύτας δωρεάς, καὶ τοῦτ' ἐκ πολλῶν ράδιον γνῶναι. ἴστε γὰρ δήπου πάντες, ὧ ἀνδρες Αθηναῖοι, τοῦτο δμοίως ἐμοί, ὅτι τὸν Κότυν ποτ' ἐκεῖνον ἐποιήσασθε πολίτην ὅῆλον ὡς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εὐνουν ἡγούμενοι. καὶ μὴν καὶ χρυσοῖς στεφάνοις ἐστεφανοῦτε, οὐκ ἄν, εἴ γ' ἐχθρὸν ἡγεῖ-

119 σθε. ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ πονηρὸς καὶ θεοῖς ἐχθρὸς ἦν καὶ μεχάλα ὑμᾶς ἢδίκει, τοὺς ἀποκτείναντας ἐκεῖνον Πύ- θωνα καὶ Ἡρακλείδην, τοὺς Αἰνίους, πολίτας ἐποιήσασθ' ὡς εὐεργέτας καὶ χρυσοῖς στεφάνοις ἐστεφανώσατε. εἰ δὴ τότε, ὅθ' ὑμῖν οἰκείως ἔχειν ὁ Κότυς ἐδόκει, ἔγραψέ τις,

Den Spruch selbst legt Dion Chrysost. 74, 11 einem Lakedämonier in den Mund.

117. ἐξαπατώντων τι, zu 20, 5.— ηντινα βούλεται, jede beliebige, zu 20, 51. — ἐπεὶ — εἰδέναι] Krüger Gr. §. 55, 4, 9. — μη βουλησεσθε, mit imperativischer Bedeutung, wie Lys. 29, 13 μησεμίαν αὐτοῖς ἄδειαν δώσετε. Arist. Plut. 488 μαλακὸν δ' ἐνδώσετε μηδέν.

118. πολίτην] Cotys ut ab Atheniensibus civitatem sibi datam cognovit, et ego, inquit, illis meae gentis ius dabo. Valer. Max. 3, 7, 7. Die Einbürgerung auswärtiger Fürsten zu Athen, natürlich aus politischen Rücksichten, war nichts seltenes. Vgl. Thuk. 2, 29. Isokr.

9, 54. Dem. 20, 30. — στεφάνοις, zu 18, 89. — ούχ ᾶν, näml. στεφανοῦντες.

119. Πύθωνα καὶ Ἡρακλείδην] Arist. Pol. 5, 8, 12 Πάρρων (so oder Πάρων, auch Πύρρων daselbst die Mss., Πείθων Diog. Laert. 3, 46) δὲ καὶ Ἡρακλείδης οἱ Αἴνιοι Κότυν διέφθειραν τῷ πατρὶ τιμωροῦντες. Beide waren Schüler des Platon, vgl. Plut. Mor. p. 816 u. 1126 °. Philostr. Leb. des Apoll. 7, 2, 2. Diog. Laert. a. O. Python aber mit dem Redner aus Byzanz, dem Unterhändler des Philippos (zu 18, 136) zu identificiren liegt kein ausreichender Grund vor, selbst nicht in §. 127. Aenos war eine Stadt in Thrakien in der Gegend der Hebrosmündung.

ξάν τις ἀποκτείνη Κότυν, ξκόστον αὐτὸν εἶναι, * πότερον έξέδοτ' αν τὸν Πύθωνα καὶ τὸν ἀδελφόν, ἢ παρὰ τὸ ψήφισμα τοῦτο πολίτας ἐποιεῖσθε καὶ ὡς εὐεργέτας ἐτιμᾶτε; τί δ'; 'Αλέξανδρον ἐκεῖνον τὸν Θετταλόν, ἡνίκ' εἶχε μὲν 120 αἰχμάλωτον δήσας Πελοπίδαν, ἐχθρὸς δ' ὡς οὐδεὶς ἦν Θηβαίοις, ύμιν δ' οἰκείως διέκειτο οὕτως ώστε παρ' ὑμῶν στρατηγον αίτειν, έβοηθείτε δ' αὐτῷ καὶ πάντ' ἦν Αλέξανδρος, πρὸς Διὸς εί τις έγραψεν, αν τις αποκτείνη Αλέξανδρον, άγώγιμον είναι, άρ' αν ών μετα ταῦθ' ὕβρισε καὶ προύπηλάκισεν ἀσφαλὲς ἦν τω παρ' αὐτοῦ δίκην πειρᾶσθαι λαβεῖν; τί δὲ τάλλα λέγοι τις ἄν; ἀλλ' ὁ μάλιστα 121 δοκών νῦν ἡμῖν ἐχθρὸς εἶναι Φίλιππος ούτοσί, εἰ τόθ', δτ' Αργαίον κατάγοντας λαβών των ήμετέρων τινάς πολιτων, άφηκε μεν αὐτούς, ἀπέδωκε δε πάντα δο' ἀπώλεσαν αὐτοῖς, πέμψας δὲ γράμματα ἐπηγγέλλετο Ετοιμος εἶναι συμμαχίαν ποιείσθαι καὶ τὴν πατρικὴν φιλίαν άνανεοῦσθαι, εὶ τότ' ήξίωσε τυχεῖν τούτων καί τις ἔγραψε τῶν αφεθέντων ύπ' αὐτοῦ, ἐάν τις ἀποκτείνη Φίλιππον, ἀγώ-

120. ἀλλέξανδοον, von dem später folgenden ἀποκτείνη abhängig gedacht, ist weiter unten um der grösseren Deutlichkeit willen wiederholt. Οὐτος δὲ Φεραῖος μέν ἐστι, συνεμάχησαν δ' αὐτῷ ἀθηναῖοι κατὰ Θηβαίων, ὅτε δέσμιος ἢν παρ' αὐτῷ Πελοπίδας, Harpokr. p. 11, 10. Vgl. Diod. 15, 71. Plut. Pelop. 27 ff. Corn. Nep. Pelop. 5. — ἐβοηθεῖτε] Die Athener schickten zehntausend Mann in dreissig Schiffen unter Autokles zu Hülfe. Diod. a. O. — πάντ' ἢν ἀλλέξανδρος, wie 18, 43 πάντ' ἐκεῖνος ἢν αὐτοῖς, war, galt ihnen Alles. Vgl. Liv. 40, 11 Demetrius iis unus omnia est. — ἀν — προἐπηλάκισεν Von den Thebanern überwunden und genöthigt ihm Heeresfolge zu leisten, wandte er sich gegen die Athener, denen er besonders durch seine Kapereien grossen Abbruch that (Xen. Hell. 6, 4, 35 ἀθη

ναίοις πολέμιος, ἄδικος δὲ ληστής καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν): er brandschatzte die unter Athens Botmässigkeit stehenden Inseln; besiegte bei Peparethos eine athen. Flotte, Dem. 51, 8, eroberte Tenos, 50, 4, und soll selbst einen Raubzug bis in den Peiräeus gemacht haben, Polyaen. 6, 2, 2.

121. 'Aργαΐον] Nach dem Tode des Amyntas traten neben Philippos noch zwei dem makedonischen Königshause angehörige Kronprätendenten auf, Pausanias und Argäos. Letzteren unterstützten die Athener in der Hoffnung, so endlich in den Besitz der Stadt Amphipolis zu kommen, mit einer anschnlichen Flotte und dreitausend Hopliten unter Anführung des Mantias, der jedoch bei Methone von Philippos Ol. 105, 2. 359. geschlagen wurde. Diod. 16, 2. 3. Vgl. Bd. I. S. 2. — τούτουν, was jetzt Aristokrates dem

122 γιμον είναι, καλήν γ' ὕβριν ἢμεν ὰν ὑβρισμένοι. ἄρά γε ὁρᾶτε καὶ καταμανθάνετε, ιδ ἄνδρες Αθηναῖοι, ἐφ' ἐκάστου τούτων ἡλίκην ὰν ἀφληκότες ἦτε παράνοιαν, εἴ τι τοιοῦτον ἐτυγχάνετε ἐψηφισμένοι; ἔστι γὰρ οὐχ ὑγιαινόντων, οἶμαι, ἀνθρώπων, οὕθ' ὅταν τινὰ ὑπειλήφωσι φίλον, οὕτω πιστεύειν ὥστε, ὰν ἀδικεῖν ἐπιχειρῆ, τὸ ἀμύνασθαι σρῶν αὐτῶν ἀφελέσθαι, οὕθ' ὅταν ἐχθρόν τινα ἡγῶνται, οὕτως αὐ μισεῖν ὥστε, ὰν παυσάμενος βούληται φίλος εἰναι, τὸ ποιεῖν ἐξεῖναι ταῦτα κωλῦσαι ἀλλ' ἄχρι τούτου καὶ φιλεῖν, οἰμαι, χρὴ καὶ μισεῖν, μηδετέρου τὸν καιρὸν * ὑπερβάλλοντας.

Οὐ τοίνυν ἔγωγε οὐδ' ἐκεῖνο ἰδεῖν δύναμαι, ὡς οὐχὶ πάντες ἄνθρωποι τούτων ἀξιώσουσι τυχεῖν, ὅσοις πέρ ἐστι καὶ ἡτισοῦν εὐεργεσίας πρόφασις πρὸς ὑμᾶς, εὶ Χαριδήμω δώσειε, οἶον, εἰ βούλεσθε, Σίμων, Βιάνωρ, Αθηνόδωρος, ἄλλοι μυρίοι. εἰ μεν τοίνυν πᾶσι ψηφιούμεθα ταὐτά, λήσομεν, ὡς ἔοικε, μισθοφόρων ἔργον ἀνθρώπων ποιοῦντες, τὴν ἑκάστου σωτηρίαν τούτων δορυφοροῦντες εἰ δὲ τῷ μέν, τοῖς δ' οὕ, δικαίως ἐγκαλέσουσιν οἱ μὴ τυχόντες.

Charidemos zu verschaffen sucht.
— παλήν, ironisch, wie 9, 66: da würden wir schön angekommen sein.

122. παυσάμενος, näml. ἐχθρὸς το τὸ — χωλῦσαι, — χωλῦσαι, — χωλῦσαι τὸ ἐξεῖναι ποιεῖν ταῦτα. Ueber ποιεῖν ταῦτα auf einen singulären Begriff zurückbezogen zu 2, 3. Im Allg. vgl. Arist. Rhet. 2, 13 κατὰ τὴν Βίαντος ὑποθήχην καὶ φιλοῦσιν ὡς μισήσοντες καὶ μισοῦσιν ὡς φιλήσοντες. Soph. Αj. 679 ὅ 'τ' ἐχθρὸς ἡμῖν ἐς τοσόνο ἐχθαρτέος, ὡς καὶ φιλήσων αὐθις, ἔς τε τὸν φίλον τοσαῦθ ὑπουργῶν ὡφελεῖν βουλήσομαι, ὡς αἰὲν οὺ μενοῦντα. — ἄχρι τούτον] Das Pronomen den nachfolgenden Participialsatz vorbereitend: so weit, nāml. dass man in keinem

von beiden über das rechte Mass hinausgeht. Vergl. Isokr. 12, 120 διὰ τοῦτο δὲ προειλόμην πορρωτέρωθεν ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν, πρῶτον μὲν ἡγούμενος u. s. w., und 15, 69 τοῦτου ở ἔνεκα ταύτην ἐποιησάμην τὴν ὑπόθεσιν, ἡγούμενος u. s. w. Andok. 3, 13 διὰ τάδε δεῖν πολεμεῖν ἢ ἀδικουμένους ἢ βοηθοῦντας ἡδικημένοις.

123. ἄλλοι μυρίοι, zu 8, 25. — λήσομεν, ist mit δορυφοροῦντες zu verbinden, wozu μισδοφόρων — ποιοῦντες als erläuternde Nebensestimmung tritt. δορυφοροῦντες hier und §. 124 ist etwas stark: das Wort war den Athenern verhasst, da es lebhaſt an die Tyrannis erinnerte. Etwas milder unten §. 186. 203. 210. — τῷ μέν, τοῖς δ' οὖ, nāml. ψηφιούμεθα.

φέρ' έὰν δὲ δὴ καὶ Μενέστρατος ἡμᾶς ὁ Έρετριεὺς ἀξιοῖ 124 τὰ αὐτὰ καὶ αύτῷ ψηφίσασθαι, ἢ Φάϋλλος ὁ Φωκεὺς ἤ τις άλλος δυνάστης (πολλοῖς δὲ δήπου διὰ καιρούς τινας πολλάκις φίλοι γιγνόμεθα), πότερον ψηφιούμεθα πᾶσιν η ού; ψηφιούμεθα νη Δία. καὶ τί φήσομεν, ὧ ἄνδρες 'Αθηναΐοι, καλόν, εὶ τῶν Έλλήνων ἐπ' ἐλευθερία προεστάναι φάσχοντες τοὺς ὶδία δυνάμεις ἐπὶ τοῖς πλήθεσι κεχτημένους δορυφοροῦντες φανούμεθα; εὶ γάρ ἐστί τω δοτέον 125 τι τοιοῦτον, ώς έγωγε οὔ φημι, πρῶτον μεν τῷ μηδεν ηδικηκότι πώποτε, δεύτερον δε μηδ' αν άδικειν βούληται δυνησομένω, έπειθ' ώς άληθως όστις απασιν άνθρώποις έσται φανερός ύπερ του μή παθείν ταυτα εύρισκόμενος καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ ποιεῖν μετ' ἀδείας ἑτέρους κακῶς, τούτω δοτέον. ὅτι μεν τοίνυν ὁ Χαρίδημος οἴτε τῶν ἀναμαρτήτων έστὶ πρὸς ύμᾶς οὖτε τῶν ἵνα μή τι πάθη ταῦτα εύρισκομένων, εάσω άλλ' ώς οὐδε πιστός είς τον έπειτα

124. Μενέστρατος, sonst nicht weiter bekannt, wahrscheinlich der Vorgänger des Plutarchos von Eretria (zu 18, 71). — Φάϋλλος, Bruder des Onomarchos und nach dessen Tode Ol. 106, 4. 352. Anführer der Phoker. Diod. 16, 36. Ueber Athens damaliges Verhältniss zu Phokis s. zu 18, 18. — δυνάστης, — τύραννος, ein Wort, das hier der Redner geflissentlich umgeht. — πολλοῖς — γιγνόμεθα, die schlechte Gesellschaft entschuldigend. — νη Δία, zu 18, 101. — τῶν Ἑλλήνων — φάσχοντες, vgl. 18, 66. — ἐπὶ τοῖς πλήθεσι, zu 6, 18, und über den Plural zu 18, 46.

125. εἰ γὰο] Alle Mss. ausser Σ fügen vorher afs Antwort auf die Frage xαὶ - φανούμεθα; noch die Worte ἐγὼ μὲν οἰχ ὁρῷ oder οἰχ ἔχω hiuzu. Es bedarf derselben nicht, da die Antwort schon in der Frage selbst gegeben ist, und der Redner dadurch, dass er fragt, was man Rechtes zur Entschuldigung sagen könne, schon ausschuldigung sagen könne, schon aus

drückt, dass es nichts der Art gebe. Vgl. 21, 201. - δεύτερον δε δυνησομένω, ohne Wiederholung des Artikels, indem sich ungeachtet der Scheidung durch πρώτον μέν - δεύτερον δέ doch beide Züge, ja alle drei (denn der dritte ist nur durch einen Wechsel der Construction scheinbar selbstständig hingestellt), hier zu einem Ganzen vereinigen. Vgl. zu 5, 1 und Plat. Menex. 237 την εθγένειαν οθν πρώτον αὐτῶν ἐγκωμιάζωμεν, θεύτερον δε τροφήν τε καὶ παιδείαν. — ὑπερ τοῦ μὴ παθεῖν, zu seiner Sicherheit. ταῦτα, wie oben §. 123. 124, ist die vom Volke zu gewährende Vergünstigung, wie sie Aristokrates für Charidemos fordert. - ἴνα μή τι πάθη, jeder. Vgl.
 zu 8, 38. Der Redner scheint den Singular zu setzen, weil das ihm vorschwebende Bild des Charidemos alle übrigen, welche in die nämliche Kategorie gehören, in den Hintergrund drängt. — ως — χρόνον, bezieht sich auf das

χρόνον, ακούσατέ μου, καὶ σκοπείτε αν ύμιν δοθώς έξετάζειν δοχῶ.

Έγω νομίζω, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, ὅσοι μὲν τῶν ἡμε-126 τέρων έθων και νόμων έπιθυμηταί γενόμενοι * πολίται έσπούδασαν γενέσθαι, άμα τ' αὐτοὺς αν τυγχάνειν τούτων καὶ παρ' ήμιν οἰκείν καὶ μετέχειν ὧν ἐπεθύμησαν δσους δὲ τούτων μὲν μηδενὸς μήτ' ἐπιθυμία μήτε ζῆλος εἰσέρχεται, την πλεονεξίαν δ' άγαπωσιν, ην διά τοῦ δοκείν ύφ' ύμῶν τιμᾶσθαι καρποῦνται, τούτους δ' οἴομαι, μᾶλλον δε οίδα σαφώς, όταν ποτε μείζονος πλεονεξίας ετέ**φωθεν έλπίδα ίδωσιν, οὐδ' ότιοῦν ἡμῶν φροντίσαντας** 127 εκείνην θεραπεύσειν. οίον, ίν' είδητε καὶ ύμεῖς πρὸς δ ταῦτ' ἐγὼ βλέπων λέγω, Πύθων ούτοσί, ὅτε μὲν Κότυν εύθυς απεκτονώς ούκ ασφαλές ήγειτο τὸ απελθείν ὅποι τύχοι, ήλθεν ώς ύμας καὶ πολιτείαν ήτησε καὶ πάντων ξποιήσατο πρώτους ύμᾶς, ἐπειδή δὲ οἴεται τὰ Φιλίππου πράγματα συμφέρειν αύτῷ μᾶλλον, οὐδ' ότιοῦν ὑμῶν φροντίσας τακείνου φρονεί. οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν, ὧ ἄνδρες Αθηναίοι, παρά τούτοις τοίς ἐπὶ τῆ τοῦ πλεονεκτείν προαιρέσει ζωσιν ούδεν ούτε βέβαιον ούθ' όσιον, άλλα δεί τούτων, δστις εὖ φρονεῖ, φυλαττόμενον περιεῖναι, μὴ προ-128 πιστεύσαντα κατηγορείν. εί τοίνυν, ὧ ἄνδρες Αθηναίοι, τουναντίον ἢ τάληθες ὑπάρχει, θείημεν τὸν Χαρίδημον αὐτὸν καὶ γεγενῆσθαι περὶ ἡμᾶς σπουδαΐον καὶ εἶναι καὶ έσεσθαι, καὶ μηδέποτε άλλην γνώμην ἢ ταύτην σχήσειν, οὐδὲν μᾶλλον ἔχει καλῶς ταῦτ' αὐτῷ ψηφίσασθαι. εἰ μὲν γὰρ ἐπ' ἄλλο τι ταύτην τὴν ἄδειαν ἐλάμβανε, τὴν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ή τὰ Κερσοβλέπτου πράγματα, ήττον αν ήν zweite der oben aufgestellten Ersatze zu 20, 80. — $\eta \mu \tilde{\omega} \nu$, zu 1, 11. fordernisse, δεύτερον — δυνησο-

μένφ. 126. αν τυγχάνειν] ετύγχανον

- τούτοις σ'l Ueber σε im Nach-

126. αν τυγχανεως ετυγχανου άν, vgl. zu 9, 48. — τούτων, τούτων, 2, 3. — τὴν πλεονεξίαν δ' ἀγαπώσιν, ohne Wiederholung des Relativs. Vgl. Krüger Gr. §. 60, 6, 1.

Vgl. §. 130.

127. Πύθων, oben zu §. 119. οποι τύχοι, wie §. 72. 76.

128. τοῦναντίον, adverbialisch, wie 8, 33 τοῦναντίον ἢ νῦν. — αὐτὸν, für seine Person, im Gegensatz zu Kersobleptes, welcher weiter unten mit ihm zusammengestellt wird. — $\ddot{\eta} \tau \dot{\alpha}$, zu 9, 19. — $\pi \lambda \epsilon o \nu$ - δεινόν νῦν δ' ὑπὲρ οὖ καταχρήσεται τῆ διὰ τοῦ ψηφισματος πλεονεξία, οὐκ ἀξιόπιστον * οὐθ' ἡμῖν οὐτ' ἐκείνω λογιζόμενος αὐτὸν εὐρίσκω. σκέψασθε δὲ ὡς δικαίως ἕκα-129 στα ἐξετάζω, καὶ σφόδρα γε εἰκότως δεδιώς. ἐγὼ σκοπῶ Κότυν, ὅτι κηδεστὴς ἦν Ἰφικράτει τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ Χαριδήμω Κερσοβλέπτης, καὶ τὰ πεπραγμένα ὁρῶ πολλῷ μείζονα καὶ χάριτος πλείονος ἄξια ὑπὲρ Κότυος Ἰφικράτει ἢ ὑπὲρ Κερσοβλέπτου Χαριδήμω. σκεψώμεθα δ' οὑτωσί. ἴστε δήπου τοῦτ', ἄνδρες Αθηναῖοι, ὅτι χαλκῆς εἰκόνος 130 οὖσης παρ' ὑμῖν Ἰφικράτει καὶ σιτήσεως ἐν πρυτανείω καὶ δωρεῶν καὶ τιμῶν ἄλλων, δι' ὰς εὐδαίμων ἐκεῖνος ἦν, ὅμως ἐτόλμησεν ὑπὲρ τῶν Κότυος πραγμάτων ἐναντία τοῖς ἡμετέροις στρατηγοῖς ναυμαχεῖν, καὶ περὶ πλείονος ἐποιήσατο τὴν ἐκείνου σωτηρίαν ἢ τὰς ὑπαρχούσας ἑαυτῷ παρ' ὑμῖν τιμάς καὶ εὶ μὴ μετρίωτέραν ἔσχετε τὴν ὀργὴν ὑμεῖς

εξία, concret = πλεονεκτήματι, wie φιλοτιμία 2, 3 und Anderes 8, 70, — αὐτὸν, zu 8, 2.

8, 70. — αὐτὸν, zu 8, 2. 129. κηδεστης ην, verschwägert war, trotz des τὸν αὐτὸν τρόπον. Vgl. zu 20, 57. Der Redner hält sich hier nur an den allgemeinen Begriff der Verwandtschaft durch Verschwägerung: denn in der That scheint das besondere Verhältniss des Iphikrates zum Kotys ein anderes gewesen zu sein als das des Charidemos zum Kersobleptes. Iphikrates war Schwiegersohn des Kotys, Corn. Nep. Iph. 3 Menesthea filium reliquit ex Thressa natum, Coti regis filia. Athen. 3,131 ήγετο την Κότυος τοῦ Θρακῶν βασιλέως θυγατέρα. Kersobleptes hingegen, welcher beim Tode seines Vaters Ol. 105, 2. 359. noch ein μειραχύλλιον war (unten §. 163), kann nicht schon sieben Jahre später einen Schwiegersohn gehabt haben. Vermuthlich also war Charidemos, wie auch der Verf. des zweiten Arguments unserer Rede p. 620 sagt, mit einer Schwester des Kersobleptes vermählt.

130. χαλκῆς εἰχόνος, zu 20, 70. Die Errichtung dieses Standbildes, welche in die Zeit nach Abschluss des Friedens mit Sparta Ol. 102, 2. 371. fällt, ward, wiewohl vergeblich, von Harmodios als gesetzwidrig bestritten. Iphikrates selbst trat in dieser Angelegenheit mit einer Rede auf, welche man dem Lysias zuschrieb. Dion. Hal. Lys. 12. vgl. Arist. Rhet. 2, 23. Das Bild stand auf der Burg am Ein-gang des Parthenon, Pausan. 1, 24, 7. — σιτήσεως, zu 20, 107. — $\delta\omega \rho \epsilon \tilde{\omega} \nu - \tilde{\alpha} \lambda \lambda \omega \nu$, wie Bekränzung (18. R.), Atelie (20. R.), Proëdrie (18, 28). Diese Auszeichnungen wurden nicht sämmtlich gleichzeitig verliehen. Aesch. 3, 243 sagt, Iph. sei geehrt worden, weil er eine Mora der Lakedämonier vernichtet (unten §. 198): dies geschah bereits Ol. 97, 1. 392. — ὑπὲρ ναυμαχείν, als Strateg des Kotys in dem oben §. 104 ,erwähnten Kriege. — καὶ εἰ — εἰναι] Vgl. 51, 9 εί δε μη μετριωτέραν έσχετε την δογην της έχείνων πονηφίας, ούδεν αύτους εώχλυε τεθνάναι.

τῆς ἐκείνου προπετείας, οὐδὲν ἂν αὐτὸν ἐκώλυεν ἀθλιώτα-131 τον ανθρώπων απάντων είναι. αλλ' όμως ο Κότυς, υπ' έκείνου σωθείς και λαβών έργω της έκείνου φιλίας πείραν, έπειδη βεβαίως ηγήσατο σῶς είναι, οὐχ ὅπως ἀποδώσει χάριν έσπούδασεν αὐτῷ, καὶ πρὸς ὑμᾶς δι' ἐκείνου τι φιλάνθρωπον έπραξεν, ίνα συγγνώμης επί τοῖς πεπραγμένοις τύχη, άλλὰ πᾶν τοὐναντίον ήξίου μὲν αὐτὸν συμπολιορχεῖν 132 τὰ λοιπὰ τῶν υμετέρων χωρίων, οὐκ ἐθέλοντος δ' ἐκείνου λαβών αὐτὸς τήν τε βαρβαρικήν δύναμιν καὶ τὴν ὑπ' ἐκείνου συνειλεγμένην, καὶ τὸν Χαρίδημον τοῦτον προσμισθωσάμενος, προσέβαλλε τοῖς ὑμετέροις χωρίοις, καὶ εἰς τοῦτο * κατέστησε τὸν Ἰφικράτην ἀπορίας, ώστε ἀπελθόντα εἰς "Αντισσαν οίκειν καὶ πάλιν εἰς Δοῦν, ἡγούμενον ώς μὲν ύμᾶς οὐχὶ καλῶς ἔχειν ἐλθεῖν, οὺς ὑστέρους ἐπεποίητο τοῦ Θρακὸς καὶ τοῦ βαρβάρου, παρ' ἐκείνω δ' οὐκ ἀσφαλές είναι μένειν, δν ούτως δλιγωρούντα έώρα τῆς ἑαυτοῦ 133 σωτηρίας. ἐὰν οὖν, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, καὶ Κερσοβλέπτης εκ τῆς τῷ Χαριδήμω νῦν ἀδείας κατασκευαζομένης αύξηθεὶς όλιγωρη μεν εκείνου, νεωτερίζη δέ τι καὶ κινή προς ύμας, έξαρχει τουθ' ύμιν, εαν Χαρίδημος έξαπατηθη, τὸν Θρακα Ισχυρον ἐφ' ὑμας αὐτοὺς κατεσκευακέναι; έγω μεν ούκ άξιω. και γάρ εκείνο νομίζω δίκαιον, εί μεν αίσθάνεται ταῦτα καὶ προορά Χαρίδημος, είθ' όπως τοιούτων ψηφισμάτων τεύξεται διαπράττεται, ώς επιβου-

Iph. war ein geschlagener Mann, wenn, nachdem ihn Kotys verlassen, auch die Athener sich von ihm lossagten.

131. οὐχ — καὶ —] καὶ knupft kein neues Moment an, sondern führt nur den negativen Satz weiter aus. — δι ἐκείνου — ἔπραξεν, durch ihn — ausführen liess. — τὰ λοιτὰ — χωρίων, s. unten §. 158.

132. "Αντισσαν, Stadt an der Westküste von Lesbos. — $\Delta \varrho \tilde{\nu} \nu$, Stadt in Thrakien bei Maroneia,

nach Theopompos bei Harpokr. p. 63, 23 von lphikrates selbst angelegt. — τοῦ Θρακὸς καὶ τοῦ βαρ-βάρου, von einer Person, mit Wiederholung des Artikels, um das zweite nicht minder ins Gewicht fallen zu lassen, wie unten §. 150 u. ö. Vgl. zu 1, 25.
133. ἐξαρκεῖ — καιεσκευακέναι;

133. ἐξαρχεῖ — κατεσκευακέναι; wird der Umstand, dass Charidemos der Getäuschte ist, der Schaden des Ch. euch darüber trösten, dass ihr selbst dem Thraker die Gewalt gegen euch in die Hände gegeben habt? — ταῦτα, was Ker-

λεύοντι μη επιτρέπειν αὐτῷ, εἶ δὲ λέληθεν αὐτόν, δοφ 134 μαλλον εύνουν τις αυτον υπείληφεν είναι, τοσούτω μαλλον προϊδέσθαι και ύπερ αύτου και ύπερ εκείνου. Εστι γάρ σίλων άγαθών οὐ τὰ τοιαῦτα χαρίζεσθαι τοῖς εὐνοις, έξ ών κάκείνοις καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἔσται τις βλάβη, ἀλλ' δ μεν αν μέλλη συνοίσειν αμφοίν, συμπράττειν, δ δ' αν αὐτὸς ἄμεινον ἐχείνου προορᾶ, πρὸς τὸ καλῶς ἔχον τίθεσθαι καὶ μὴ τὴν ἤδη χάριν τοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου παντὸς περὶ πλείονος ήγεῖσθαι. οὐ τοίνυν οὐδ' ἐκεῖνο λογιζόμενος 135 δύναμαι κατιδείν, ώς, εί καὶ βάρβαρος καὶ ἄπιστος ὁ Κερσοβλέπτης, όμως προνοηθείη γ' αν μη τα τηλικαῦτα άδικῆσαι Χαρίδημον. ὅταν γὰρ πάλιν ἐξετάσω, ἡλίκων Κότυς Ιφικράτην αποστερήσειν μέλλων οὐδεν εφρόντισε, παντελώς * τούτω γε οὐδεν ὰν ήγοῦμαι μελησαι τῶν ἀπολουμένων Χαριδήμω. δ μέν γ' έκεῖνον τιμάς, σίτησιν, εἰκό-136 νας, πατρίδα, ἣ ζηλωτὸν αὐτὸν ἐποίησεν, ὀλίγου δέω λέγειν πάνθ' ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἄξιον ἡν Ἰφικράτει, νομίζων ἀποστερήσειν οὐκ ἐπεστράφη ούτος δ' ώς άληθῶς τίνος ὰν καὶ λόγον σχοίη, μη Χαρίδημον αποστερήση; οὐδ' ότιοῦν έστι γὰς πας' έμιν αὐτῷ, οὐ παϊδες, οὐκ εἰκών, οὐ συγγενείς, οὐκ ἄλλο οὐδέν. καὶ μὴν εἰ μήτε φύσει πιστὸς ὁ 137 Κερσοβλέπτης, έκ τε των γεγενημένων πρότερον δικαίως άπιστος, μηδέν τε τοιοῦτον ὑπάρχει τοῖς πράγμασι, δι' δ κὰν παρὰ γνώμην καὶ φύσιν προνοηθείη τι τοῦ Χαριδήμου, τίνος είνεκα άπλῶς καὶ κομιδῆ τετυφωμένως οὕτως, ά

sobleptes im Schilde führt. — $\mu \dot{\gamma}$ έπιτρέπειν, näml. τοῦτο διαπράττεσθαι.

134. τοῖς — αὐτοῖς und ἀμφοῖν — ἐχείνου, s. zu 1,5. — αὐτὸς — ἐχείνου, Der Uebergang vom Plural zum Singular ist hinreichend durch ἀμφοῖν angebahnt. — πρὸς τὸ χαλῶς ἔχον τίθεσθαι, zum Besten wenden. — ἤθη, — παραντίχα. — τοῦ — παντὸς, wie unten § 196. 207. Dieselbe Kürze bei den Rö-

mern. Cic. Tusc. 1, 1 quae tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum maioribus nostris comparanda?

136. εἰκόνας, generell. Vgl. oben §. 130 χαλαῆς εἰκόνος οὕσης. — οὐσ ὁτιοῦν ἐστι γὰρ] γὰρ bis hinter das betonte ἐστι zurückgeworfen. Vgl. 20, 56.

137. πράγμασι, Umstände. άπλῶς καὶ κομιδῆ, gehört beides zu τετυφωμένως: so ganz und gar βούλεται διαπράξασθαι, συλλάβωμεν αὐτῷ, καὶ ταῦτα ἐφ' ἡμῖν ὄντα; ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ.

"Ότι τοίνυν άνευ τοῦ τοῖς πράγμασι μὴ συμφέρειν τὸ ψήφισμα οὐδὲ πρὸς δόξαν συμφέρει τῆ πόλει τοιοῦτον οὐδεν εψηφισμένη φαίνεσθαι, καὶ τοῦτο δεῖ μαθεῖν ὑμᾶς. εὶ μεν γάρ, ὧ άνδρες Αθηναῖοι, πόλιν οἰκοῦντί τω καὶ νόμοις πολιτευομένω τὸ ψήφισμα ἐγέγραπτο, δεινὸν ὂν ήττον αν ήν αισχρόν νῦν δε γεγραπται Χαριδήμω τῷ πόλιν μεν οὐδ' ήντινοῦν οἰκοῦντι, Θρακὶ δε ανθρώπω βασιλεί στρατηγούντι καὶ διὰ τῆς ἐκείνου βασιλείας πολ-139 λοὺς ἀδικοῦντι. ἴστε γὰρ δήπου τοῦθ', ὅτι πάντες οἱ ξεναγοῦντες οδτοι πόλεις καταλαμβάνοντες Έλληνίδας άρχειν ζητοῦσι, καὶ πάντων, ὅσοι περ νόμοις οἰκεῖν βούλονται την αύτων όντες έλεύθεροι, κοινοί περιέρχονται κατά πασαν χώραν, εί δει τάληθες είπειν, έχθροί. άρ' οὐν, ώ άνδρες Αθηναΐοι, * καλὸν ἢ πρέπον ὑμῖν, τοῦ μὲν ἕνεκα της έαυτοῦ πλεονεξίας ἐπιβουλεύσοντος οίς ὰν τύχη τοιαύτην φυλακήν έψηφισμένους φαίνεσθαι, τοῖς δ' ὑπέρ τῆς έαυτῶν έλευθερίας ἀμυνομένοις εἴργεσθαι τῆς ὑμετέρας 140 συμμαχίας προειρηχέναι; έγω μεν ούχ ύπολαμβάνω τοῦτο ούτε καλώς έχειν ούθ' ύμῶν ἀξίως. πῶς γὰς οὐκ αἰσχρὸν Δακεδαιμονίοις μεν έγκαλεῖν, ὅτι τοὺς τὴν Δσίαν οἰκοῦντας Έλληνας έγραψαν έξειναι δράσαι πάν ο τι αν θέλη

thöricht. — συλλάβωμεν, verhelfen zu — . τούτων zu suppliren ist nicht nöthig. Vgl. Isae. 9, 25 τούτω τὰ ψευδή συλλαμβάνει, und die Formel βοηθεῖν τὰ δίχαια.

138. ἀνευ, s. §. 112. — τοῖς πράγμασι, dem Staate. — ἐψηφισμένη, νοι πόλει attrahirt. Anders §. 139 πρέπον ὑμῖν — ἐψηφισμένους φαίνεσθαι. — πόλιν οἰκοῦντι, der einen festen Wohnsitz hat. — δεινὸν — αἰσχρὸν, vgl. zu 8, 30. — ἀνθρώπω, nicht ohne einen Anflug von Geringschätzung. βασιλεῖ, in seiner Eigenschaft als König.

139. οὐτοι, deren Charidemos einer ist. — οἰς ἂν τύχη, zu 1, 3.

— εἴογεσθαι τῆς ὑμ. συμμαχίας, mit Beziehung auf den oben §. 81 und 85 besprochenen Passus im Antrag des Aristokrates.

140. Λακεδαιμονίοις — βασιλεύς]
Der 01. 98, 2. 387. von Sparta abgeschlossene antalkidische Friede, welcher die asiatischen Griechen in völlige Abhängigkeit von Persien brachte, ward allgemein als eine Schmach angesehen. Vergl. Isokr. 4, 175 ff. 12, 106. Dem. 15, 29. Plut. Ages. 23. Artax. 21. — δράσαι — βασιλεύς] Ebenso Isokr. 12, 106 διαροήδην γράψαντες χρῆσθαι τοῦθ' ὁ τι ἄν αὐτὸς βούληται. Dagegen heisst es in dem

βασιλεύς, αὐτοὺς δ' ἐκδοῦναι καὶ τοὺς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας Κερσοβλέπτη καὶ πάντας, ὅσων περ ἂν οἴηται κρείττων Χαρίδημος ἔσεσθαι; οὐ γὰρ ἄλλο τι ποιεῖ τὸ ψήφισμα τουτί, ὅτε τῷ μὲν ἐκείνου στρατηγῷ οὐ διείρηται τί πρακτέον ἢ μή, πᾶσι δ' ἄν τις ἀμύνηται, τοσοῦτος ἐπήρτηται φόβος.

Καὶ μήν, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, καὶ γεγονός τι πρᾶγμα 141 φράσαι πρὸς ὑμᾶς βούλομαι, δι' οὖ μᾶλλον ἔθ' ὑμῖν γενήσεται δῆλον ὡς σφόδρα δεῖ λῦσαι τὸ ψήφισμα τουτί. ὑμεῖς ἐποιήσασθε ἔν τισι καιροῖς καὶ χρόνοις Αριοβαρ-ζάνην πολίτην καὶ δι' ἐκεῖνον Φιλίσκον, ὥσπερ νῦν διὰ Κερσοβλέπτην Χαρίδημον. ὢν δ' ὅμοιος ἐκεῖνος τούτψ τῆ προαιρέσει τοῦ βίου διὰ τῆς Αριοβαρζάνου δυνάμεως πόλεις κατελάμβανεν Ἑλληνίδας, εἰς ας εἰσιων πολλὰ καὶ δεινὰ ἐποίει, παῖδας ἐλευθέρους ἀδικῶν καὶ γυναῖκας ὑβρίζων, καὶ πάντα ποιῶν ὅσ' αν ἄνθρωπος ποιήσειεν ἄνευ νόμων καὶ τῶν ἐν πολιτείς καλῶν τεθραμμένος, εἰς ἐξουσίαν ἐλθών. ἐν δὴ Δαμψάκω τινὲς ἄνθρωποι γύγνονται 142 δύο· Θερσαγόρας ὄνομα αὐτῷ, θατέρω δ' Ἐξήκεστος· οῦ

Tractat bei Xen. Hell. 5, 1, 31 einfach Αρταξέρξης βασιλεύς νομίζει δίχαιον τὰς ἐν τῆ Ασία πόλεις έντου είναι, und bei Diod. 14, 110 τὰς κατὰ τὴν Ασίαν Ἑλληνίδας πόλεις ὑπὸ βασιλέα τετάχθαι. — καὶ πάντας, zu 18, 86. — διείρηται] Auch hier schreibt Dindorf nach mehreren Mss. διβρηται, vielleicht richtig. S. oben zu §. 72.

leicht richtig. S. oben zu § 72.

141. καιροίς καὶ χρόνοις Letzteres, wohl nur dem καιροίς zu Liebe im Plural, stellt die Sache als eine allgemein vergangene hin, ersteres deutet die Zeitumstände an. Zur Erläuterung 59, 35 ην δὲ ὁ χρόνος οὐτος, ῷ ἀστεῖος μὲν ην ἄσχων ἀθηνησιν, καιρὸς δὲ, ἐν ῷ ἐπολεμεῖθ ὑμεῖς πρὸς Λακεθαιμονίους τὸν ὕστερον πόλεμον. Vergl. 24, 15. — ἀριοβαρζάνην, nebst seinen drei Söhnen, § 202. Der Grund dieser Auszeichnung ist

Demosthenes III.

unbekannt. Ar. war als Satrap von Phrygien einer der Haupttheilnehmer an dem Außtande gegen Artaxerxes 0l. 103, 1. 368. Dem. 15, 9. Diod. 15, 90. — Φιλίσχον, aus Abydos, §. 202, welcher angeblich im Namen des Artaxerxes als Friedensstister, in Wahrheit aber um sür Ariobarzanes, der sehon auf Absall sann, die Hülfe der Griechen zu gewinnen und von diesem mit reichen Geldmitteln versehen nach Griechenland kam. Xen. Hell. 7, 1, 27. Diod. 15, 70. — ἀδικών, = ἐκτέμνων.

142. τωὲς — δύο, zu 20, 145. Lampsakos gehörte zur Satrapie Phrygien am Hellespont. — αὐτῷ, βατέρῳ δὲ, wenn richtig, offenbar ser nachlässig "ausgedrückt. Die von einigen Mss. gehotene Aenderung αὐτῶν βατέρῳ, τῷ δὲ liegt sehr nahe. Sauppe dagegen will

παραπλήσια τοῖς παρ' ἡμῖν γνόντες περὶ * τῶν τυράννων άποκτιννύασι τον Φιλίσκον, δικαίως, την αύτων πατρίδα ολόμενοι δείν έλευθερούν. εί δή των τότε ύπερ Φιλίσκου λεγόντων, ότε εμισθοδότει μεν τοῖς εν Περίνθω ξένοις, είχε δ' δλον τὸν Έλλήσποντον, μέγιστος δ' ήν τῶν ὑπάρχων, έγραψέ τις ώσπες ούτος νυνί, έάν τις άποκτείνη Φιλίσκον, αγώγιμον αὐτον έκ τῶν συμμάχων εἶναι, πρὸς Διὸς θεάσασθε, είς δσην αισχύνην αν ή πόλις ήμων εληλύθει. 143 ήπε μεν γαρ ο Θερσαγόρας και ο Έξηκεστος είς Λέσβον, καὶ ῷκουν ἐκεῖ· εἰ δ' ἐφήπτετό τις τῶν Φιλίσκου φίλων η παίδων, έξεδίδοτ' αν ύπο τοῦ ύμετέρου ψηφίσματος. πως οὖν οὖκ αἰσχρὸν καὶ δεινὸν ὰν ἦτε πεποιηκότες, ὧ άνδρες Αθηναΐοι, εί τοὺς μέν παρ' ύμιν τοιοῦτό τι πράξαντας χαλκοῦς ἱστάντες καὶ ταῖς μεγίσταις δωρεαῖς τιμῶντες φαίνεσθε, τοὺς δ' ετέρωθί που την αὐτην τούτοις διάνοιαν ύπερ της αύτων πατρίδος έχοντας εκδότους είναι κατεψηφισμένοι; τοῦτο τοίνυν ἐπ' ἐκείνου μέν, εὖ ποιοῦν. ού συνέβη φενακισθεῖσιν ύμιν αἰσχύνην όφλειν έπὶ τούτου δέ, εαν εμοί πείθησθε, φυλάξεσθε. μη γαρ ώρισμένου μηδενός, αλλ' απλως αν τις αποκτείνη Χαρίδημον γεγραμμένου, τάχ' ἄν, εἰ τύχοι, καὶ τοιοῦτόν τι συμβαίη. Βούλομαι τοίνυν ήδη καὶ τὰ πεπραγμένα έξετάσαι 144

αὐτῷ streichen. Vgl. Hom. Il. 24, 527 δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔθει δώρων οἰα δίσωσι, κακῶν, ἔτερος δὲ ἑάων. — τοῖς παρ' ἡμῖν] Jeder Athener wusste, dass damit Harmodios und Aristogeiton (zu 20, 18) gemeint waren. Vgl. §. 143. — Περίνθφ, Stadt an der Propontis, berühmt durch die nachfolgende Belagerung durch Philippos. Vgl. zu 18, 87.

. 143. εἰς Δέσβον, welche Insel damals den Athenern verbündet war.

— ἐξεδίδοτ ἄν, d. i. nicht ἐξεδίσοτε ᾶν, wie es Weber fasst, was wenn auch spłachlich zulässig (vgl. 19, 61 τὰ δόγματα, ὑφ' ὧν καθείλον αὐτῶν τὰ τείχη), doch dese

halb nicht passend ist, weil einmal die Athener selbst als Urheber des Beschlusses, sodann aber die Auslieserung als von den Lesbiern und nicht von den Athenern ausgehend zu denken ist, sondern έξεδίδοτο αν, näml. der eine wie der andere. Vgl. ἦκε oben. — χαλκοῦς, in Erz, vgl. zu 20, 70. — καὶ — τιμῶντες, zu 18, 18. — κατεψηφισμένοι, näml. φαίνοισθε. — ἐν ποιῶν, glücklicher Weise, Gott sei Dank, vgl. zu 18, 231. — αἰσχύνην ὁφλεῖν, Epexegese zu τοῦτο, ohne den Artikel, vgl. zu 3, 12. 144. Hier beginnt der dritte Theil der Rede, wo gezeigt wird,

τῷ Χαριδήμω διὰ βραχέων, κὰὶ δεῖξαι τὴν ὑπερβολὴν τῆς αναιδείας των επαινούντων αὐτόν. Εν δ' ύμιν εκείνο ύπισχνουμαι καί μου μηδείς άχθεσθή τή ύποσχέσει ού μόνον ύμιν επιδείξω της φυλακης ούκ άξιον, ην γέγραφεν ούτος, άλλα και δίκην δόντ' αν δικαίως την μεγίστην, εί περ οί κακόνοι καὶ φενακίζοντες ύμας καὶ διὰ παντὸς * έναντία πράττοντες κολάζοιντ' αν δικαίως. ἴσως δέ τισι 145 λογιζομένοις ύμων, ότι πρώτον μεν πολίτης γέγονεν ώνθρωπος, είτα πάλιν χρυσοίς στεφάνοις ώς εὐεργέτης έστεφάνωται, θαυμάζειν επελήλυθεν εί τὰ τηλικαῦτα οῦτως έξηπάτησθε δαδίως. εὖ τοίνυν ἴστε, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι. ότι έξηπάτησθε. καὶ δι' ά γε εἰκότως τοῦτο πεπόνθατε, ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς φράσω. ὅτι, ὡ ἀνδρες Αθηναῖοι, πολλὰ γιγνώσχοντες όρθως ύμεις ού δια τέλους αὐτοίς χρησθε. οίον τί λέγω; εί τις ύμᾶς έροιτο, τί πονηρότατον νομίζετε 146 τῶν ἐν τῆ πόλει πάντων ἐθνῶν, οὕτε τοὺς γεωργοὺς οὕτε τοὺς ἐμπόρους οὖτε τοὺς ἐκ τῶν ἀργυρείων οὖτε τῶν τοιούτων ούδεν αν είποιτε, αλλ' εί τους έπι μισθώ λέγειν καὶ γράφειν εἰωθότας εἴποι τις, εὖ οἶδ' ὅτι συμφήσαιτ' αν απαντες. μέχρι μέν δή τούτου καλως έγνωκατε, έπειτα

ώς ανάξιός έστι τυχείν τούτων ῷ

γέγραπται, §. 18. — καί μου — ὑποσχέσει, zu 18, 199. 145. ὅτι — χοῆσθε] Dieses hier thur leise angerührte Thema hat D. später unter drohenderen Verhältnissen in den philippischen Reden weit nachdrücklicher angeschlagen,

am derbsten 3, 3.

146. οἶον τί λέγφ; zum Beispiel - was sage ich doch? Der Redner thut, als könne er aus der grossen Zahl der sich ihm aufdrängenden Beispiele nicht gleich das rechte finden. _ ¿θνῶν, Zünfte, Stände. Harpokr. p. 65, 23 έθνος οὐ μόνον τὸ μέγα καὶ πολυάνθρωπον γένος, άλλὰ καὶ ἰδίως μέρος τι τῆς πόλεως. Vgl. Xen. Gasim. 3, 6 οἰσθά τι οὐν έθνος, έφη, ηλιθιώτερον δαψω-δων; Plat. v. Staat 1,351 ° η πόλιν

η στρατόπεδον η ληστάς η κλέπτας η άλλο τι έθνος. Dem. 19, 131 εἰ μη φυλην όλην καὶ βουλην καὶ ξ θνος προπηλακιε ξ = d. latein. natio, Cic. p. Sest. 45. p. Mur. 33. — τοὺς ἐπί — εἰωθότας] 51, 21 παρα γαρ των λεγόντων, οθς ίστε έπι μισθώ τούτο πράττοντας πυνθάνεσθε ποϊόν τιν' έχαστον δεϊ νομίζειν, ούχ αὐτοὶ θεωρεῖτε. χαίτοι πώς ούχ άτοπον τούτρυς μέν αύτους πονηροτάτους των πολιτων νομίζειν, τους δ' υπό τούτων ἐπαινουμένους χρηστοὺς ἡγεῖσθαι; καὶ γάρ τοι πάντα δι' αὐτῶν ποιοῦνται, καὶ μόνον οὐχ ὑπὸ κήρυ-κος πωλοῦσι τὰ κοινά, καὶ στεφανούν δυ αν αὐτοῖς σοχή καἶ μὴ στεφανοῦν χελεύουσι, χυριωτέρους αύτους των υμετέρων δογμάτων χαθιστάντες.

147 οὐκέτ' ὀρθῶς τὸ λοιπόν. οὺς γὰρ αὐτοὶ πονηροτάτους νομίζετε πάντων, τούτοις περὶ τοῦ ποῖόν τιν' ἔκαστον χρὴ νομίζειν πεπιστεύκατε ' οἱ δ' ὃν ἂν αὐτοῖς λυσιτελῆ, καὶ χρηστὸν καὶ πονηρὸν εἶναί φασιν, οὐχ ὃν ἂν ἢ δίκαιον καὶ ἀληθές. ὅπερ πεποιήκασι τὸν Χαρίδημον τοῦτον οἱ δήτορες πάντα τὸν χρόνον, ὡς καὶ ὑμεῖς ὁμολογήσετε, ἐπειδὰν ἀκούσητέ μου τὰ πεπραγμένα αὐτῷ.

147. λυσιτελή, näml. φάναι. — όπεο πεποιήχασι. 20 \$. 68.

σπερ πεποιήχασι, zu §. 68.

148. καὶ ψιλοῦ, fügt nicht etwas Neues, sondern nur eine nähere Bestimmung hinzu: denn die Schleuderer bildeten einen, und zwar dem Range nach den letzten Theil der Leichtbewaffneten. Vgl. Xen. Cyrop. 7, 4, 15. — ἐν — μέρει, zu 2, 14. — τοὺς — λογισμοὺς, vgl. §. 85. 190. und zu 2, 16.

149. ξν – πρώτον, adverbialisch. – ὑπὸ – Ἰφικράτους, welcher um Ol. 103, 1. 368. gegen Amphipolis nach Thrakien gesendet worden war (Aesch. 2, 27), dieses aber, ungeachtet es auf dem Friedenscongress von Ol. 102, l. den

Athenern zugesprochen worden war (Aesch. 2, 32) und auch der König von Persien ihre Rechte daran anerkannt hatte (D. 19, 137), nicht in Besitz zu nehmen vermochte. ---Τιμόθεον, welcher um Ol. 104, 1. 364. den Iphikrates im Oberbefehl ablöste. Vgl. Diod. 15, 47. 81. — 'Aoπάλου] Dieser H. ist nicht mit dem später durch Veruntrenung der von Alexander in Babylon aufgehäusten Schätze und durch die Bestechung der athenischen Demagogen berüchtigt gewordenen H. zu verwechseln. Näheres ist weder über ihn noch über die Umstände bekannt, unter denen die hier erwähnten Geissel zu Amphipolis ausαὐτῷ, ψηφισαμένων ύμῶν ώς ύμᾶς κομίσαι παρέδωκεν Αμφιπολίταις καὶ τοῦ μὴ λαβεῖν Αμφίπολιν τοῦτ' ἐμποδών κατέστη. δεύτερον δέ, μισθουμένου Τιμοθέου πάλιν αὐτὸν καὶ τὸ στράτευμα, τούτω μέν οὐ μισθοῖ, πρὸς δὲ Κότυν πλέων ώχετο έχων τὰς ὑμετέρας τριαχοντόρους, ὃν ακοιβώς ήδει των όντων ανθρώπων έχθρόταθ' ύμιν διακείμενον. καὶ μετὰ ταῦθ', ἐπειδή τὸν πρὸς Αμφίπολιν 150 πόλεμον πρότερον πολεμείν είλετο Τιμόθεος τοῦ πρὸς Χερρόνησον, και ούδεν είχε ποιείν ύμας έκει κακόν, μισθοί πάλιν αύτὸν 'Ολυνθίοις τοῖς ύμετέροις έχθροῖς καὶ τοῖς έχουσιν Αμφίπολιν κατ' έκεῖνον τὸν χρόνον. καὶ πλέων έκεισε, έκ Καρδίας άναχθείς, ενα τάναντία τη πόλει πολεμῆ, ὑπὸ τῶν ἡμετέρων τριήρων ἑάλω. διὰ τὸν παρόντα δὲ καιρὸν καὶ τὸ δεῖν ξένων ἐπὶ τὸν πόλεμον τὸν ἐπ' Αμφίπολιν, αντί τοῦ δίχην δοῦναι, ὅτι οὐχ αποδεδώχει τοὺς δμήρους καὶ διότι πρὸς Κότυν ἐχθρὸν ὄνθ' ὑμῖν ηὐτομόλησεν έχων τὰς τριακοντόρους, πίστεις δούς καὶ λαβών * έστράτευσε μεθ' ύμῶν. ὧν δ' ἐκεῖνον δίκαιον 151 ήν χάριν ύμιτ έχειν ούκ απολωλότα, τοῦτο παθόντ' αν δικαίως, άντὶ τούτων ώς δφείλουσα ή πόλις αὐτῷ στεφάνους καὶ πολιτείαν καὶ ἃ πάντες ἐπίστασθε δέδωκεν. καὶ ὅτι ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, τό τε ψήφισμα ἀνάγνωθί μοι τὸ περὶ τῶν ὁμήρων, καὶ τὴν Ἰφικράτους ἐπιστολὴν καὶ την Τιμοθέου, καὶ μετὰ ταῦτα την μαρτυρίαν ταυτηνί.

gehoben wurden. — μισθουμένου Τιμοθέου, als T. damit unging ihn anzuwerben. — μισθοῖ, nāml. ἑαυzòν καὶ τὸ στράτευμα. — τῶν

οντων, zu 5, 5.

150. μετὰ ταῦτα] Nach der gewöhnlichen Ansicht Ol. 105, 1. 360, welche indess nur auf einer verderbten Stelle der Scholien zum Aeschines (2, 31) beruht. In diesem Falle würde mindestens der Redner weit auseinander liegende Ereignisse allzu kurz zusammenziehen.
— εἰχε, Charidemos, ἐκεῖ, im Chersones.
— Ὀλυνθίους, 's. Bd. I. S. 2. τοῖς — καὶ τοῖς, oben zu §. 132.
 Καρδίας, Stadt an der Westküste des thrakischen Chersones.
 καὶ — ξένων, zur Erläuterung des καιρός.

151. α πάντες ἐπίστασθε, vgl. unten §. 185 und oben zu §. 130.

- ὅτι ταῦτ ἀληθῆ λέγω, zu 18, 37. — τὴν Ἰσμεράτους ἐπιστολῆν, mit der Nachricht von der Uebergabe der Geissel von Amphipolis an Charidemos, τὴν Τιμοθέου, die Anzeige von deren Freilassung durch Charidemos enthaltend, τὴν μαρτυρίων, auf das letztere Factum

όψεσθε γὰρ οὐ λόγους οὐδ' αἰτίαν, ἀλλ' ἀλήθειαν οὖσαν ὧν λέγω. λέγε.

ΨΗΦΙΣΜΑ. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ. ΜΑΡΤΥΡΙΑ.

152 'Ότι μὲν τοίνυν καὶ τὸ πρῶτον, οὖ πολεμεῖν ὑμῖν ῷετο, ἐκεῖσε ἐμίσθωσεν αὐτόν, πολλαχόσε ἄλλοσε μισθῶσαι παρόν, καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς οὐδὲν ἐκεῖ κακὸν εἶκε ποιεῖν ὑμᾶς, ἔπλει δεῦρο πάλιν, οὖ τὰναντία ἔμελλε πράξειν τῆ πόλει, καὶ τοῦ μὴ λαβεῖν Αμφίπολιν πάντων οὖτος αἰτιώτατός ἐστιν, ἀκηκόατ' ἐκ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς μαρτυρίας. καὶ τὰ μὲν πρῶτα τοιαῦτ' ἐστὶ τῶν ἔργων τῶν 153 Χαριδήμου, μετὰ ταῦτα δὲ ἄλλα θεάσασθε. χρόνου γὰρ διελθόντος καὶ τοῦ πολέμου πρὸς Κότυν ὄντος ἡδη πέμπει πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολήν (μᾶλλον δ' οὐχὶ πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς Κηφισόδοτον οὕτω σφόδρα ὑπ' αὐτοῦ γε οὐδ' ὰν ἐξαπατηθῆναι τὴν πόλιν ἡγεῖτο, συνειδὼς ἃ πεποίηκεν), ἐν ἦ Χερρόνησον ὑπέσχετο τῆ πόλει κομιεῖσθαι,

bezüglich. — $\delta\psi\epsilon\sigmaartheta\epsilon$, näml. hierin, \cdot in den zu verlesenden Beweisstücken. — λόγους, zu 8, 13. — λέγε — MAPTYPIA] Das Wahre hier herauszufinden ist kaum möglich. Die Mss. haben λέγε την μαστυρίαν (so $\Sigma Y \Omega$, die übrigen λέγε την έπιστολήν). ΨΗΦΙΣΜΑ. ΕΠΙ-ΣΤΟΛΗ. MAPTYPIA (die Pariser rs ΕΠΙΣΤΟΛΗ. ΨΗΦΙΣΜΑ. MAPTYPIA). Wir haben nach Reiske's Vorschlag mit den Züricher Herausgg. den Zusatz την μαρτυ-ρίαν gestrichen und ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ geschrieben: denn jedesfalls liess der Redner der Briefe zwei verlesen, und der Singular ist wohl erst aus §. 152 hierher gerathen. Weber hingegen schreibt λέγε τὴν ξπιστολήν. ΕΠΙΣΤΟΛΗ. ΨΗΦΙ-ΣΜΑ. ΕΠΙΣΤΟΛΗ. ΜΑΡΤΥΡΙΑ, indem er unter dem ersten Briefe den noch vor Erlass des Beschlusses der Athener von Iphikrates über den Empfang der amphipolitanischen Geissel und, was zu beweisen wäre,

vor deren Abgabe an Charidemos geschriebenen verstanden wissen will.

152. ού — ἐκεῖσε, beim Kotys, da er glaubte, die Athener würden zuerst den Chersones angreifen. δεύρο, im Gegensatz zu έχεῖσε, mit entsprechender Handbewegung. τῆς ἐπιστολῆς, nicht als ob nur ein Brief verlesen worden wäre: der Redner meint von beiden den Brief, welcher hier einzig in Betracht kommt, den des Timotheos, welcher über das Thun des Charidemos berichtete. Der des lphikrates gehörte ebenso wenig hierher als der obige Beschluss der Athener. Die alten Erklärer verkannten dies, wenn sie hinter ἐπιστολῆς noch die Worte καὶ τοῦ ψηφίσματος, die in minder guten Mss. sich finden, einschoben. — τὰ μὲν πρώτα,

oben zu §. 27. 153. Κηφισόδοτον, zu 20, 150. — Χερρόνησον — πομιείσθαι, = ὑπέσχετο συμπράξειν ὅπως Χερρόνησον ἡ πόλις πομιείται (§. 158).

πάντα τούτοις τάναντί' έγνωκώς ποιείν. δεί δ' ύμας τὸ πράγμα, οἶον ἦν, τὸ περὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀκοῦσαι (καὶ γάρ έστι βραχύ) καὶ θεωρήσαι τὸν τρόπον τάνθρώπου, ώς * ύμιν ἀπ' ἀρχῆς κέχρηται. ἐκείνος ως ἀπόμισθος γίγνεται 154 παρὰ τοῦ Τιμοθέου τότε, ἀπ' Αμφιπόλεως ἀναχωρῶν, διαβάς είς την 'Ασίαν, διά την σύλληψιν την 'Αρταβάζω συμβασαν τότε ὑπ' Αὐτοφραδάτου μισθοί τὸ στράτευμα καὶ αύτὸν τοῖς 'Αρταβάζου κηδεσταῖς. λαβών δὲ πίστεις καὶ δούς, όλιγωρήσας τῶν ὅρκων καὶ παραβάς αὐτούς. άφυλάκτων όντων ως ὰν πρὸς φίλον τῶν ἐν τῆ χώρα, καταλαμβάνει Σκηψιν καὶ Κεβρηνα καὶ Ἰλιον αὐτῶν. ἐγκρα-155 της δε γενόμενος τούτων των χωρίων πραγμ' έπαθε τοιούτον, οίον ούχ ότι στρατηγός άν ήγνόησε τις είναι φάσκων, άλλ' οὐδ' ὁ τυχών ἄνθρωπος. οὐδ' ὁτιοῦν γὰρ χωρίον έχων επί θαλάττη, οὐδ' όθεν αν σιτοπομπίας εὐπόρησε τοῖς στρατιώταις, οὐδ' αὖ σῖτον ἔχων ἐν τοῖς χωρίοις, ὑπέμεινεν ἐν τοῖς τείχεσι καὶ οὐ διαρπάσας ψίχετο, έπειδή γε άδικειν έγνω. ώς δὲ συλλέξας δύναμιν παρῆν δ Αρτάβαζος, άφειμένος παρά τοῦ Αὐτοφραδάτου, τῷ μὲν ύπῆρχεν ἐπισιτισμὸς ἐκ τῆς ἄνωθεν Φρυγίας καὶ Δυδίας

bot dem Staate bei Wiedererwerbung des Chersones seine Dienste an, versprach ihm dazu wieder zu verhelfen. – τὸ πρᾶγμα τὸ περὶ τὴν ἐπιστολήν, die Geschichte mit dem Briefe.

154. ἀπόμισθος, zu 4, 46. — ἀρταβάζω] Ol. 106, 1. 356. von Artaxerxes abgefallen und zuerst von dem athenischen Strategen Chares (zu 4, 24), dann von den Thebanern kräftig unterstützt, unterlag Artabazos endlich dem gegen ihn ausgesandten Autophradates. Seine beiden Schwäger, die Rhodier Memnon und Mentor, bewirkten von Charidemos unterstützt seine Freilassung. Artabazos begab sich, nachdem er noch eine Zeit lang den Krieg fortgeführt, nebst Memnon zum Philippos von Makedonien, er-

hielt jedoch später durch Verwendung des Mentor, der beim Artaxerxes in hohem Ansehn stand, die Erlaubniss zur Rückkehr nach Persien. Diod. 16, 22, 34, 52. — ώς ἄν πρὸς φίλον, nāml. εἶεν, vgl. 1, 21. — Σχῆψω καὶ Κεβρῆνα, beides Städte in Troas am Ida. — Ἰλιον] Plut. Sertor. 1 ἐάλω — τρίτον ὑπὸ Χαριδήμου, ταῖς πύλαις ππου τινὸς ἔμπεσόντος ἀποκλεῖσαι ταχὺ τῶν Ἰλιίων μῆ δυνηθέντων: Ausführlicher Polyaen. strat. 3, 14.

155. ἢγνόησε, = ἀγνοήσας ἔπαθεν. - ἐκ τῆς ἄνωθεν Φρυγίας, zu 1, 15. 18, 145. ἄνωθεν im Gegensatz zu dem unteren Phrygien, ἡ παρ Ἑλλησπόντω Φρυγία, auch ἡ μικρά, wie jenes ἡ μεγάλη genannt.

καὶ Παφλαγονίας οἰκείας οἴσης, τῷ δ' οὐδ' ότιοῦν ἄλλο 156 πλην πολιοφχία περιειστήκει. αλοθόμενος δ' οῦ ην κακοῦ καὶ λογισμον λαβών ὅτι ληφθήσεται, κὰν μηδενὶ τῶν ἄλλων, τῷ γε λιμῷ, εἰδεν, εἴτε δή τινος εἰπόντος εἴτ' αὐτὸς συνείς, ὅτι σωτηρία μόνη γένοιτ' ὰν αὐτῷ, ἣπερ ἄπαντας ἀνθρώπους σώζει. ἔστι δ' αὕτη τίς; ἡ ὑμετέρα, ὧ ἄνδρες 'Αθηναίοι, είτε χρή φιλανθρωπίαν λέγειν είθ' ο τι δήποτε. γνούς δε τοῦτο πέμπει την επιστολην ύμιν, ης άξιόν εστιν άχοῦσαι, βουλόμενος διὰ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ χομιεῖσθαι Xερρόνησον ὑμῖν, καὶ st διὰ τοῦ Kηφισόδοτον δοκεῖν ἐχθρον όντα τοῦ Κότυος χαὶ τοῦ Ἰφιχράτους ταῦτα βούλεσθαί, τριήρων εὐπορήσας παρ' ύμῶν ἀσφαλῶς ἐκ τῆς 157 Ασίας αποδράναι. τί δή συμβαίνει παραυτά, όθεν έξηλέγχθη φανερώς τὸ πρᾶγμ' ἐπ' αὐτοφώρφ; ὁ Μέμνων καὶ ό Μέντως, οι κηδεσταί τοῦ Αρταβάζου, ἄνθρωποι νέοι και κεχρημένοι απροσδοκήτω εὐτυχία τῆ τοῦ Αρταβάζου κηδεία, βουλόμενοι της χώρας άρχειν εύθύς εν είρηνη καὶ τιμάσθαι καί μη πολεμείν μηδέ κινδυνεύειν, πείθουσι τον Αρτάβαζον τοῦ μὲν τιμωρεϊσθαι τὸν Χαρίδημον ἀφεῖσθαι καὶ μὴ πολεμεῖν, ἀποστεῖλαι δ' ὑπόσπονδον, διδάσκοντες ώς ὑμεῖς, κὰν ἐκεῖνος μὴ θέλη, διαβιβᾶτε καὶ οὐ δυνήσε-158 ται κωλύειν. ώς δὲ τυγχάνει ταύτης τῆς ἀλόγου καὶ ἀπροσδοκήτου σωτηρίας ὁ Χαρίδημος, διαβάς εἰς τὴν Χερρόνησον έφ' αύτοῦ διὰ τὰς σπονδάς, τοσούτου ἐδέησεν ἐπελθεῖν τῷ Κότυι, γεγραφώς ὅτι οὐχ ὑπομενεῖ Κότυς αὐτὸν ἐπιόντα, ἢ τὴν Xερρόνησον ὅπως χομιεῖσ ϑ ε τμεῖς στμπρᾶξαι, ώστε πάλιν μισθώσας αύτὸν τῷ Κότυι τὰ ὑπόλοιπα τῶν

156. εἶτε — δήποτε, wie 18, 20. Die φελανθοωπία, die Bereitwilligkeit dem Bedrängten und Gekränkten beizuspringen, liessen die Athener sich geru nachrühmen, vgl. 20, 109. Freilich lief ihnen vor lauter Gutmüthigkeit zuweilen das Herz mit dem Kopfe davon. Der Begriff, den der Redner auf der Zunge hat, aber als unparlamentasch unterdrückt, ist leicht zu er-

gänzen. — χομιεῖσθαι, wie oben §. 153. — ταῦτα, s. zu 2, 3.

157. ἀφεῖσθαι, vgl. zu 4, 19.
158. ἀλόγον, ausser der Berechnung liegend, unbegreißich. Thuk.
6, 46 καὶ τῷ μὲν Νικίᾳ προσθε-χομένῳ ἡν τὰ παρὰ τῶν Ἐγεσταίων, τοῖν δὲ ἐτέροων καὶ ἀλογώτερα. — ἐφ' αὐτοῦ, für sich, ohne eure Beihülfe. Vergl. §. 205. — ὑπόλοιπα, von den früheren Käm-

ύμετέρων χωρίων Κριθώτην καὶ Ἐλεοῦντα ἐπολιόρκει. καὶ ότι ταῦτα καὶ ἡνίκα ἔτ' ἡν ἐν τῆ ᾿Ασία καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἔπεμπε πρὸς ύμᾶς έγνωχώς ποιεῖν έφενάχιζεν ύμᾶς, ἀπὸ τῆς διαβάσεως ἣν ἐποιήσατο γνώσεσθε ἐκ γὰς ᾿Αβύδου της τὸν άπαντα χρόνον ύμιν έχθρας, καὶ όθεν ήσαν οί Σηστὸν καταλαβόντες, εἰς Σηστὸν διέβαινεν, ον εἶγε Κότυς. καίτοι μη νομίζετε μήτ' αν τούς Αβυδηνούς αὐτὸν ύπο- 159 δέχεσθαι, μήτ' αν τους εν τῷ Σηστῷ τῆς ἐπιστολῆς ὑμῖν έκείνης πεπεμμένης, * εὶ μὴ συνήδεσαν φενακίζοντι αὐτῷ τότε καὶ συνεξηπάτων αὐτοί, βουλόμενοι τοῦ μεν διαβῆναι τὸ στράτευμα ύμᾶς παρέχειν τὴν ἀσφάλειαν, διαβάντος δ', ὅπερ συνέβη δόντος 'Αρταβάζου τὴν ἄδειαν, αὐτοῖς ύπάρξαι την χρείαν. ὅτι τοίνυν ούτω ταῦτ' ἔχει, λέγε τας επιστολάς, ην τ' έπεμψεν εκείνος, και τας παρά των άρχόντων των έκ Χερρονήσου γνώσεσθε γάρ έκ τούτων ότι ταῦθ' ούτως έχει.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Ένθυμεῖσθε όθεν διέβη, ἐξ Αβύδου, εἰς Σηστόν. ἄρ' 160 οὖν οἴεσθ' ὰν ὑποδέξασθαι τοὺς Αβυδηνοὺς ἢ τοὺς Ση-

pfen mit Kotys her. — Κριθώτην, Stadt am Eingang in die Propontis, bereits von den athenischen Ansiedlern unter Miltiades gegründet. Ephoros bei Harpokr. p. 115, 21. — Έλεοῦντα, Stadt an der Südspitze des Chersones. Die gewöhnliche hier auch von einer Handschr. (Υ) und von Harpokr. p. 69, 17 verretene Schreibart ist Έλαιοῦς. — ταῦτα — ποιεῖν, öhen zu §. 68. — Άρύδον, zu 18, 302. — Σηστὸν, Stadt auf der europäischen Seite des Hellespont, Abydos gegenüber. Sie war nach Vertreibung der Perser den Athenern tributpflichtig geworden und hatte denselben im peloponn. Kriege als Hauptstützpunkt für ihre Operationen im Helespont gedient. Thuk. 8, 62. Von Kotys mit Hülfe der Abydener ge-

nommen ward sie durch Chares OI. 106, 3/4. 353. zurückerobert. Diod. 16, 34. — δυ] Ein Paar Mss. haben ην, doch Σηστὸς ἡ πόλις λέγεται καὶ ἀφσενικῶς, Schol. Thuk. 1, 89. Vergl. Steph. Byz. unter Σηστός.

159. ὑποδέχεσθαι, ist Infinitiv des Imperfects, indem die Sache in die Zeit zurückversetzt wird, in welcher sie vor sich ging. — ΕΠΙ-ΣΤΟΛΗ] So nach Σ statt ΕΠΙ-ΣΤΟΛΑΙ. Der Schreiber verliest zuerst einen der Briefe aus dem Chersones, der vorzugsweise von dem Uebergange des Charidemos handeln mochte. Die anderen folgen unten §. 161.

160. ὅθεν — Σηστόν] Der Gegenstand des ὅθεν ist mit Nachdruck gleich an θιέβη angefügt.

στίους, εἰ μὴ συνεξηπάτων, ὅτε τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐπεμπεν ἐπιστολήν;

Λέγε αὐτοῖς τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν. καὶ θεωρεῖτε, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, τὰς ὑπερβολὰς ὧν αὐτὸς περὶ αὑτοῦ πρὸς ὑμᾶς ἔγραψεν ἐπαίνων, τὰ μὲν ὡς πεποίηκε λέγων, τὰ δ' ὑπισχνούμενος ποιήσειν. λέγε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

161 Καλά γε, οὐ γάρ; ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, τὰ γεγραμμένα καὶ χάριτος πολλῆς ἄξια, εἴ γ' ἦν ἀληθῆ. νῦν δ', ὅτε τῶν σπονδῶν οὐκ ὤετο τεύξεσθαι, ταῦτ' ἔγραφεν ἐξαπατῶν, ἐπειδὴ δ' ἔτυχε, λέγε οἶα ἐποίησεν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Οὐκοῦν τοῦ κομιεῖσθαι τὰ ἀπολωλότα χωρία ὑποσχομένου Χαριδήμου διαβάντος φησὶν ὁ ἄρχων Κριθώτης περὶ τῶν ὑπαρχόντων γεγενῆσθαι μείζους τῶν πρότερον τοὺς κινδύνους. λέγ' ἐξ ἑτέρας ἐπιστολῆς ἐπιδείξας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

* Λέγ' ἐξ ἑτέρας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

162 'Ορᾶτε ὅτι πανταχόθεν τὸ πρᾶγμα μαρτυρεῖται, ὅτι διαβὰς οὐκ ἐπὶ τὸν Κότυν, ἀλλ' ἐφ' ἡμᾶς μετ' ἐκείνου ἐπορεύετο. ἔτι τοίνυν ταύτην μόνην ἀνάγνωθί μοι τὴν ἐπιστολήν, τὰς δ' ἄλλας ἔα ὁῆλον γάρ που ὑμῖν γέγονεν ὡς πεφενάκικεν ὑμᾶς. λέγε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Die Mss. ausser Σ schalten noch of hinter ὅθεν ein, also: ὅθεν οἱ $\delta\iota$ ἐβη, ἐξ ᾿Αβύδον εἰς Σηστόν. — τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, den schon angedeuteten des Charidemos.

161. χαλά γε, οὐ γάρ; vgl. zn 18, 136 u. unten §. 186. — τὧν σπονδὧν, mit Artabazos, §.157. — τοῦ χομιεῖσθαι — διαβάντος, verb. διαβάντος Χαριδήμου, τοῦ ὑποσομένου χομιεῖσθαι τὰ ἀπολωλότα χωρία. — ἐπιδείξας] Der Redner fordert den Schreiber auf, ehe er zu lesen anfängt, die Papiere herzuweisen, damit er ihm die zu lesende Stelle zeige.

Ἐπίσχες. Ἐνθυμεῖσθε ὅτι γράψας μὲν ὡς ἀποδώσει Χερρόνησον, τὰ λοιπὰ ἀφελέσθαι μισθώσας αὐτὸν τοῖς ὑμετέροις ἐχθροῖς ἐπεχείρει, γράψας δὲ ὡς Αλεξάνδρου πρεσβευσαμένου πρὸς αὐτὸν οὐ προσεδέξατο, τοῖς λησταῖς φαίνεται τοῖς παρ' ἐκείνου ταὐτὰ πράττων. εὔνους γε, οὐ γάρ; ἀπλῶς ὑμῖν, καὶ οὐδὲν ὰν ἐπιστείλας ψεῦδος οὐδ' ἐξαπατήσας.

Οὐ τοίνυν ἐκ τούτων πω δῆλόν ἐσθ', οὕτω σαφῶς 163 δηλον όν, ως οὐδὲν πιστόν ἐσθ' ων ἐκεῖνός φησι καὶ προσποιείται τῆ πόλει προσέχειν, άλλ' έχ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων έσται φανερώτερον. τὸν μεν γὰρ Κότυν, εὖ ποιών, όντα γ' έχθρον ήμιν και πονηρον αποκτίννυσιν δ Πύθων, δ δε Κερσοβλέπτης δ νυνὶ βασιλεύων μειρακύλλιον ήν καὶ πάντες οἱ τοῦ Κότυος παῖδες, τῶν δὲ πραγμάτων κύριος διὰ τὴν παρουσίαν καὶ τὸ δύναμιν ἔχειν δ Χαρίδημος έγεγόνει, ήκε δὲ Κηφισόδοτος στρατηγῶν, πρὸς δν αὐτὸς ἔπεμψε τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, καὶ αἱ τριήρεις, αί, ὅτ' ἦν ἄδηλα τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῷ, καὶ μὴ συγχωροῦντος Αρταβάζου σώζειν έμελλον αὐτόν. τί δη προσ-164 ηκεν, ὦ ἀνδρες Αθηναῖοι, * τὸν ὡς ἀληθῶς ἁπλοῦν καὶ φίλον, παρόντος μεν στρατηγού ούχ ών έκεινος έφησεν αν αύτῷ φθονεῖν οὐδενός, ἀλλ' ον αὐτὸς ξαυτοῦ φίλον προείλετο των παρ' τμιν καὶ πρὸς δν τὴν ἐπιστολὴν ἐπε-

162. τὰ λοιπὰ, näml. τῶν ὑμετέρων χωρίων, §. 158. — ἀλεξάνδρου, des Tyrannen von Pherä, s.
oben zu §. 120. — προσεφέξατο]
Aus πρεσβευσαμένου ist τοὺς πρέσβεις zu entlehnen. Diese Gesandtschaft an Charidemos steht vermuthlich mit den oben zu §. 120
erwähnten Raubzügen Alexanders
gegen die Besitzungen der Athener
in Beziehung. — οὐ γάρ; wie
§. 161.

163. οὐ — πω δῆλον — δῆλον ὄν — ἀλλ', zu 8, 30. — εὐ ποιῶν, oben zu §. 143. — Πύθων, s. §. 119. — ἦχε — στρατηγῶν, 01. 105, 2. 358. Unter ihm diente Demosthenes als Trierarch, Aesch. 3, 51. — $\tau \dot{\alpha} \ \tau \tilde{\eta}_{S} \ \sigma \omega \tau \eta \varrho (\alpha_{S}, zu$ 4, 45.

164. τί προσήπεν τὸν — φίλον, ohne ποιήσαι, was in einigen Mss. hinzugefügt ist. Vgl. lsokr. 15, 119 τί προσήπει τὸν στράτηγὸν τὸν ἀγαθόν; — οὐχ ὧν, — οὐ τούτων οῦς. — ἔφησεν ᾶν] ᾶν, obwohl es in Σ und anderen Mss. feblt, möchten wir doch nicht missen, da das ἔφησεν nicht wohl als etwas Thatsächliches von Seiten des Charidemos auf eine nur gedachte Vielheit von Strategen be-

πόμφει, τετελευτηχότος δὲ Κότυος, χύριον δ' όντα τῶν πραγμάτων; οὐκ ἀποδοῦναι μεν τὴν χώραν εὐθέως ὑμῖν, κοινή δε μεθ' ύμων καθιστάναι τον βασιλέα της Θράκης, δηλώσαι δ' ώς είχεν εύνοϊκώς ύμιν, καιρού τοιούτου λα-165 βόμενον; έγωγ' αν φαίην. άρ' οὖν ἐποίησέ τι τούτων; πολλοῦ γε δεῖ. ἀλλὰ τὸν μὲν ἄπαντα χρόνον μῆνας ἑπτὰ διήγαγεν ήμᾶς πολεμῶν, ἐκ προφανοῦς ἐχθρὸς ὢν καὶ οὐδὲ λόγον φιλάνθρωπον διδούς. καὶ κατ' άρχας μεν ήμῶν δέκα ναυσὶ μόναις εἰς Πέρινθον δρμισαμένων, ἀκηκοότων ότι πλησίον έστιν έχεινος, όπως συμμίξαιμεν αὐτῷ καὶ περί τούτων είς λόγους έλθοιμεν, άριστοποιουμένους φυλάξας τοὺς στρατιώτας ἐπεχείρησε μὲν ἡμῶν τὰ σκάφη λαβείν, πολλούς δ' απέχτεινε των ναυτων, κατήραξε δ' είς την θάλατταν απαντας, ίππέας έχων καὶ ψιλούς τινας. 166 μετὰ ταῦτα δὲ πλευσάντων ἡμῶν οὐκ ἐπὶ τῆς Θράκης τόπον οὐδένα οὐδὲ χωρίον (οὐδὲ γὰρ τοῦτό γ' ὰν εἶποι τις ,,νη Δί' αμυνόμενος γαρ ύπερ τοῦ μη παθεῖν ἐποίει τι κακόν. σύκ έστι τοῦτο οὐ γὰς ἤλθομεν οὐδαμοῖ τῆς Θράκης), άλλ' ἐπ' Άλωπεκόννησον, ἡ Χερρονήσου μέν ἐστι καὶ ἦν ὑμετέρα, ἀκρωτήριον δ' ἀνέχον πρὸς τὴν Ἰμβρον άπωτάτω τῆς Θράκης, ληστῶν δ' ἦν.μεστὴ καὶ καταπον-167 τιστῶν, ἐνταῦθα δ' ἐλθόντων * ἡμῶν καὶ πολιορχούντων τούτους, πορευθείς διά Χερρονήσου πάσης της ύμετέρας ήμιν μέν προσέβαλλεν, έβοήθει δέ τοις λησταίς καὶ καταποντισταίς. και πρότερον προσκαθήμενος τον υμέτερον στρατηγον έπεισε και ηνάγκασε μη τα βέλτισθ' ύπερ ύμων

zogen werden kann. — λαβόμενον, ergreifend, benutzend.

165. ἡμᾶς πολεμῶν] D. verbindet sonst den Dativ mit πολεμεῖν, der Accusativ in dieser Verbindung ist erst späteren Schriftstellern geläufig. — καὶ κατ' ἀρχὰς u.s. w.] Die folgende Schilderung ist authentisch, da D. hier als Augenzeuge spricht. — περὶ τούτων, zu 2, 3.

166. νη Δί' άμυνόμενος γαυ, zu 20, 56. — 'Αλωπεκόννησον, an

der Westküste des Chersones, die südliche Spitze des Meerbusens Melas bildend. — ἀχοωτήριον ος, mit ἐστι zu verbinden, da καὶ ἦν ὑμετέρα nur beiläufig dazwischen geworfen ist.

167. ἐνταῦθα δ', das δὲ vom Anfang des §. 166 wieder aufnehmend, wie 8, 3. — πάσης τῆς ὑμετέρας, während die Athener das thrakische Land nicht berührten. — ἔπεισε — πράττειν] Die grosse Schonung, mit welcher D. hier,

πράττειν, ἢ αὐτὸς ὑπὸ τούτου ἐπείσθη ὧν ὡμολογήκει καὶ ὑπέσχετό τι πρᾶξαι, καὶ γράφει δὴ τὰς συνθήκας ταύτας τὰς πρὸς Κηφισόδοτον, ἐφ' αἶς ὑμεῖς οὕτως ἠγανακτήσατε καὶ χαλεπῶς ἡνέγκατε, ὥστε ἀπεχειροτονήσατε μὲν τὸν στρατηγόν, πέντε ταλάντοις δ' ἐζημιώσατε, τρεῖς δὲ μόναι ψῆφοι διήνεγκαν τὸ μὴ θανάτου τιμῆσαι. καίτοι πηλίκην 168 τινὰ χρὴ νομίζειν, ὧ ἄνδρες ᾿Αθηναῖοι, ταύτην τὴν ἀλογίαν, ὅταν τις ἴδη διὰ τὰς αὐτὰς πράξεις τὸν μὲν ὡς ἀδικοῦντα κολασθέντα πικρῶς οῦτως, τὸν δ' ὡς εὐεργέτην ἔτι καὶ νῦν τιμώμενον; ὅτι τοίνυν ταῦτ ἀληθῆ λέγω, τῶν μὲν τῷ στρατηγῷ συμβάντων δήπου μάρτυρες ὑμεῖς ἐστέ μοι καὶ γὰρ ἐκρίνεθ ὑμεῖς καὶ ἀπεχειροτονεῖτε καὶ ὡργίζεσθε, καὶ πάντα ταῦτα σύνισθ ὑμεῖς τῶν δ' ἐν Περίνθψ καὶ τῶν ἐν ᾿Αλωπεκοννήσψ κάλει μοι τοὺς τριηράρχους μάρτυρας.

ΜΑΡΤΥΡΈΣ.

Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπειδὴ Κηφισόδοτος μὲν ἀπηλ-169 λάγη τοῦ στρατηγεῖν, ὑμῖν δ΄ οὐκ ἐδόκουν καλῶς ἔχειν οὐδὲ δικαίως αἱ πρὸς ἐκεῖνον γραφεῖσαι συνθῆκαι, τὸν μὲν Μιλτοκύθην, τὸν διὰ παντὸς εὔνουν ὑμῖν τοῦ χρόνου, • λαβὼν προδοθέντα ὑπὸ τοῦ Σμικυθίωνος ὁ χρηστὸς οὖτος Χαρίδημος, οὐκ ὄντος νομίμου τοῖς * Θραξὶν ἀλλήλους

wenn auch in der Person eines Anderen, den Fehler des Kephisodotos bespricht, indem er ihn mehr als getäuscht denn als pflichtvergessen darstellt, lässt vermuthen, dass es auch mit der von Aesch. 3, 52 erwähnten Klage des D. gegen K. in dieser Angelegenheit seine besondere Bewandniss gehabt, oder dass der Sprecher der Rede, Euthykles, in besonderen persönlichen Verhältnissen zum K. gestanden haben möge. — καὶ γράφει δὴ, und so schreibt er. — τὰς πρὸς Κηφισόδοτον] Der Artikel bezeichnet das Bündniss als einen historisch wohlbekannten Gegenstand, als in den öffentlichen Debatten ge-

läufigen stehenden Ausdruck. — πέντε — τιμῆσαι] Aesch. 3, 52 ἀπ' εἰσαγγελίας αὐτοῦ κοινομένου περί θανάτου. Die Klage lautete, wie es scheint, auf Verrath, wenn auch nicht im strengsten Sinne Hochverrath: denn letztrer zog den Tod des Verbrechers nach sich. Im vorliegenden Falle war die Klage schätzbar, wie in den gleichen bei D. 24, 127 und 58, 70. Ueber τὸ μῆ τιμῆσαι zu 20, 135.

168. την άλογίαν, = το μησένα έχειν λόγον, άλλ' άλογιστι πράττειν Harpokr. p. 12, 20. - έχείνει 2 - ώργίζεσθε, ähnlich 8, 69. 169. Μιλτοχύθην, vgl. §. 104.

169. Μιλτοχύθην, vgl. §. 104.
— ὁ χρηστὸς, zu 3, 27. — Καρ-

αποκτιννύναι, γνούς δτι σωθήσεται, πρός Κερσοβλέπτην αν αχθη, παραδίδωσι Καρδιανοίς τοις ύμετέροις έχθροίς. κάκεῖνοι λαβόντες καὶ αὐτὸν καὶ τὸν υἱόν, ἀναγαγόντες εἰς τὸ πέλαγος ἐν πλοίφ, τὸν μὲν υίὸν ἀπέσφαξαν, ἐκεῖνον 170 δ' επιδόντα τὸν υἱὸν ἀποσφαττόμενον κατεπόντισαν. τῶν δὲ Θρακῶν ἀπάντων χαλεπῶς ἐνεγκόντων ἐπὶ τούτοις, καὶ συστραφέντων τοῦ τε Βηρισάδου καὶ τοῦ Αμαδόκου, ἰδών τὸν καιρὸν τοῦτον Αθηνόδωρος συμμαχίαν ποιησάμενος οδός τ' ήν πολεμείν. Εν φάβω δε καταστάντος του Κερσοβλέπτου γράφει δ Αθηνόδωρης συνθήκας, καθ' άς αναγκάζει τον Κερσοβλέπτην ομόσαι πρός τε ύμας καὶ τοὺς βασιλέας, εἶναι μὲν τὴν ἀρχὴν κοινὴν τῆς Θράκης εἰς τρεῖς διηρημένην, πάντας δ' ύμῖν ἀποδοῦναι τὴν χώραν. 171 ως δ' εν αρχαιρεσίαις ύμεις Χαβρίαν επὶ τὸν πόλεμον τοῦτον κατεστήσατε, καὶ τῷ μὲν Αθηνοδώρω συνέβη διαφείναι την δύναμιν χρήματα ούκ έχοντι παρ' ύμῶν οὐδ' άφορμην τῷ πολέμω, τῷ Χαβρία δὲ μίαν ναῦν ἔχοντι μόνην εκπλείν, τί πάλιν ποιεί οδτος δ Χαρίδημος; ας μεν

σιανοῖς — ἐχθοοῖς] Von allen Städten des Chersones war Kardia, wie die bedeutendste (9, 35), so auch die den Athenern am feindlichsten gesinnte. Beim nächstfolgenden Friedensschluss gelang es dieselbe gänzlich vom athen. Interesse loszureissen. Vgl. §. 181 u. Bd. I. S. 115.

sen. Vgl. §. 181 u. Bd. I. S. 115.
170. χαλεπῶς ἐνεγχόντων ἐπὶ τούτοις, nach der Analogie von ἀγαναχτεῖν, wie oben §. 167 ἐφ' αἰς ὑμεῖς οὕτως ἠγαναχτήσατε καὶ χαλεπῶς ἡνέγκατε, und 54, 15. — Αθηνόσωρος, oben zu §. 10. — πάντας, näml. τοὺς βασιλέας. — τὴν χώραν, den Chersones.

171. ἐν ἀρχαιρεσίαις, bei den alljährlich wiederkehrenden Magistratswahlen, welche in einen der letzten Monate des Jahres fielen. In diesen wurden regelmässig auch die zehn Strategen als ständige Behörde für das nächste Jahr gewählt (Xen. Mem. 3, 4, 1. Aesch. 3, 13).

Die ausdrückliche Erwähnung dieses eigentlich selbstverständlichen Umstandes lässt voraussetzen, dass die Ernennung des Chabrias unter besonderen Umständen geschah. Die Behörde der zehn Strategen hatte jetzt grossentheils ihren militärischen Charakter verloren, nur ausnahmsweise ward der eine und der andere noch zu kriegerischen Zwecken verwendet (zu 4, 26): man pflegte vielmehr in vorkommenden Fällen und zu bestimmten Expeditionen ausserordentlicher Weise die geeigneten Männer zu Führern zu ernennen. Die Ernennung des Chabrias als eines ausserordentlichen Strategen scheint zufällig gerade mit den Magistratswahlen zusammen gefallen zu sein, und diesen Umstand erwähnt der Redner, da er als aussergewöhnlich wohl den Zuhörern noch im Andenken war. - ἀφορμήν, zu 18, 233.

ώμοσε πρός τὸν Αθηνόδωρον συνθήκας έξαρνος γίγνεται καὶ τὸν Κερσοβλέπτην ἀρνεῖσθαι πείθει, γράφει δ' ἐτέρας πρός τὸν Χαβρίαν ἔτι τῶν πρὸς Κηφισόδοτον δεινοτέρας. ούκ έχων δ' έκεινος, οίμαι, δύναμιν στέργειν ήναγκάζετο τούτσις. ἀχούσαντες δ' ὑμεῖς ταῦτ' ἐν τῷ δήμω λόγων 172 δηθέντων πολλών καὶ των συνθηκών αναγνωσθεισών, ούτε την Χαβρίου δόξαν αισχυνθέντες ούτε τῶν συναγο**φε**υόντων * οὐδένα ἀπεχει**φοτονήσατε καὶ ταύτας πάλιν τὰς** συνθήκας, καὶ ἐψηφίσασθε ψήφισμα Γλαύκωνος εἰπόντος, ελέσθαι πρέσβεις δέχα ἄνδρας εξ ύμῶν αὐτῶν, τούτους δ' εν μεν ταῖς πρὸς Αθηνόδωρον συνθήκαις δρκίσαι πάλιν αὐτόν, εἰ δὲ μή, παρὰ μὲν τοῖν δυοῖν βασιλέοιν ἀπολαβείν τους δρχους, πρός δ' έχείνον όπως πολεμήσετε βουλεύεσθαι. ἐκπεπλευκότων δὲ τῶν πρέσβεων συμβαίνει 173 τοῖς χρόνοις εἰς τοῦθ' ὑπηγμένα τὰ πράγματα ἤδη, τριβόντων τούτων καὶ οὐδὲν άπλοῦν οὐδὲ δίκαιον ὕμῖν ἐθελόντων πράξαι, ώστ' έβοηθούμεν είς Εὐβοιαν, καὶ Χάρης ήκεν έχων τοὺς ξένους, καὶ στρατηγὸς ὑφ' ὑμῶν αὐτοκράτωρ είς Χερρόνησον έξέπλει. οθτω γράφει πάλιν συνθήκας

172. την Χαβρίου σόξαν, besonders geseiert von D. 20, 75 ff. — εἰπόντος, zu 20, 127. — ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, aus eurer eigenen Mitte, im Gegensatz zu Athenodoros, um die bisher von diesem vertretene Sache selbst in die Hand zu nehmen. — ξν μέν ταις πρός Αθ. συνθήκαις δοχίσαι πάλιν αὐτόν] So pr. m. Σ und Y Ω, wofür die übrigen Mss., auch Σ von nachbessernder Hand, αν (ξαν) μεν εμμένη ταις προς Αθ. συνθήκαις ο Κερσοβλέπτης, δοχίσαι πάλιν αὐτόν haben. Die Gesandtschaft der Athener wird freilich nicht an Charidemos, sondern an Kersobleptes gegangen sein: doch scheint der Redner absichtlich die Person des letzteren zu ignoriren und den ersteren als die eigentliche Triebfeder jener Vorgänge in den Vordergrund zu stellen. Im anderen Falle wäre der stillschwei-

gende Uebergang zum Charidemos in γράφει u. s. w. ungerechtferligt. ἐν ταῖς συνθήκαις, auf die Verträge, ε ορκίσαι ταῖς συνθήκαις ὥστε ἐμμένειν ἐν αὐταῖς. Vgl. ἐν θεσμῷ δήσαι u. Aehnl.

173. τούτων, Charidemos und Kersobleptes. — εἰς Εὔβοιαν, Ol. 105, 3. 358, s. zu 18, 99. — ἤκεν, zurūckkam (zu 1, 8), woher, ist unbekannt, natūrlich aber die Zeit unmittelbar vor dem Bundesgenossenkriege Ol. 105, 3. 358. zu verstehen. — αὐτοκράτωρ, mit unbeschränkter Gewalt, auch über die übrigen Strategen. Vgl. Xen. Hell. 1, 4, 20. — γράφει, Charidemos. Dieser Vertrag war es, durch welchen die Athener wieder in den Besitz des Chersones mit Ausnahme der Stadt Kardia kamen, welchen aber Diod. 16, 34 irrthümlich erst Ol. 106, 4. 353. ansetzt, indem er

πρός τὸν Χάρητα, παραγενομένου Αθηνοδώρου καὶ τῶν βασιλέων, ταύτας αἵπερ εἰσὶν ἄρισται καὶ δικαιόταται. καὶ ἔργψ ἑαυτὸν ἐξήλεγξεν ὅτι καιροφυλακεῖ τὴν πόλιν 174 ἡμῶν, καὶ οὐδὲν ἀπλοῦν ἔγνωκε ποιεῖν οὐδ' ἴσον. εἶθ' ὃν ὁρᾶτε ἐκ προσαγωγῆς ὑμῖν φίλον, καὶ ὅπως ἂν ὑμᾶς δύνασθαι νομίση, οὕτω πρὸς ὑμᾶς εὐνοίας ἔχωντα, τοῦτον οἴεσθε δεῖν ἰσχυρόν ποτ' ἐᾶσαι γενέσθαι, καὶ ταῦτα δι' ὑμῶν; οὐκ ἄρ' ὀρθῶς ἐγνώκατε. Γνα τοίνυν εἰδῆθ' ὅτι τὰληθῆ λέγω, λαβέ μοι τὴν ἐπιστολήν, ἡ μετὰ τὰς πρώτας συνθήκας ἡλθεν, εἶτα τὴν παρὰ Βηρισάδου μάλιστα γὰρ οὕτω γνώσεσθε διδασκόμενοι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Αέγε καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν τοῦ Βηρισάδου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

* Ἡ μὲν τοίνυν συμμαχία τοῖς βασιλεῦσι τοῦτον τὸν τρόπον μετὰ τὴν παράκρουσιν τὴν διὰ τῶν πρὸς Κηφισόσοτον συνθηκῶν συνεστάθη, ἤδη Μιλτοκύθου μὲν ἀνηρημένου, Χαριδήμου δ' ἔργφ φανεροῦ γεγενημένου ὅτι τῆς πόλεως ἐχθρός ἐστιν. ὡς γάρ, ὡν ἤδει διὰ παντὸς τοῦ χρόνου πάντων τῶν Θρακῶν εὐνούστατον ὄνθ' ὑμῖν, τοῦτον ὑποχείριον ἤξίωσε λαβών τοῖς ὑμετέροις ἐχθροῖς Καρδιανοῖς ἐγχειρίσαι, πῶς οὐ μεγάλης ἔχθρας δεῖγμα πρὸς ὑμᾶς ἐξέφερεν; ὡς δὴ τὸν πόλεμον δεδιώς τὸν πρὸς τοὺς Θρᾶκας καὶ πρὸς Αθηνόδωρον ἐποιήσατο συνθήκας μετὰ ταῦτα ὁ Κερσοβλέπτης, λέγε.

ΣΥΝΘΗΚΑΙ.

ihn mit der damals erfolgten Absendung neuer Kleruchen dorthin in Verbindung bringt.

174. ἐχ προσαγωγῆς, durch Hinführung, durch den Drang, die Macht der äusseren Umstände. Harpokr. las ἐχ προαγωγῆς, was er p. 69, 9 ἀντὶ τοῦ πρὸς ἀνάγχην καὶ οὐχ ἐχ φύσεως οὐθ ἀπλοϊκῶς

erklärt. — δύνασθαι, — δυνατοὺς είναι, wie 9, 2. — μετὰ τὰς πυώτας συνθήχας, die des Kephisodotos, §. 167. Der Brief, welcher vermuthlich von der Ermordung des Miltokythes handelte, mochte von keinem namhaften Manne sein, sonst würde der Redner kaum verfehlt haben, den Verfasser zu nennen.

Ταῦτα τοίνυν γράψας καὶ συνθέμενος, καὶ τὸν ὅρκον 176 ὅν ὑμεῖς ἠκούσατε ὀμόσας, ἐπειδὴ τὴν μὲν Αθηνοδώρου δύναμιν διαφειμένην εἶδε, μιῷ δὲ μόνον τριήρει Χαβρίαν ἡκοντα, οὖτε τὸν Ἰφιάδου παρέδωκεν υἱὸν ὑμῖν οὖτ' ἄλλ' οὐδὲν ὧν ὧμοσεν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν γεγραμμένων ἐν ταῖς συνθήκαις ἔξαρνος γίγνεται καὶ γράφει ταύτας τὰς συνθήκας. λαβέ μοι καὶ λέγε ταυτασί.

ΣΥΝΘΗΚΑΙ.

Έθυμεῖσθ' ὅτι καὶ τέλη καὶ δεκάτας ήξίου λαμβά-177 νειν, καὶ πάλιν ὡς αὐτοῦ τῆς χώρας οὖσης τοὺς λόγους ἐποιεῖτο, τοὺς δεκατηλόγους ἀξιῶν τοὺς αὐτοῦ τῶν τελῶν κυρίους εἶναι, καὶ τὸν ὅμηρον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰσιάδου, ὃν ὑπὲρ Σηστοῦ ἔχων ὤμοσε πρὸς τὸν ᾿Αθηνόδωρον παρα-δώσειν, οὐδ' ὑπισχνεῖται παραδώσειν ἔτι. * λαβὲ τὸ ψή-φισμα, ὁ πρὸς ταῦθ' ὑμεῖς ἐψηφίσασθε. λέγε.

$\Psi H \Phi I \Sigma M A$.

Έλθόντων τοίνυν μετὰ ταῦτα τῶν πρέσβεων εἰς Θρά-178 κην ὁ μὲν Κερσοβλέπτης ὑμῖν ἐπιστέλλει ταυτί, καὶ οὐδ' ὁτιοῦν ὡμολόγει δίκαιον, οἱ δ' ἕτεροι ταυτί. λέγε αὐτοῖς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Αέγε δὴ τὴν παρὰ τῶν βασιλέων. καὶ σκοπεῖτε εἰ ἄρα ὑμῖν δοχοῦσι μηδὲν ἐγκαλεῖν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Όρᾶτε καὶ συνίετε, ὦ ἄνδρες Αθηναΐοι, τὴν πονηρίαν

176. γράψας και συνθέμενος, Charidemos. — 'Ιφιάδου' Nach Arist. Pol. 5, 5, 9 war Iphiades das Haupt einer Hetärie zu Abydos: vermuthlich hatte sich diese insbesondere bei der Wegnahme von Sestos (oben §. 158) betheiligt und Charidemos daselbst als Unterpfand für die Treue der Sestier den Sohn

Demosthenes III.

des Iphiades an sich genommen. — ταύτας τὰς συνθήκας, die des Chabrias, §. 171.

177. ὑπὲρ Σηστοῦ ἔχων, zu §. 176. — τὸ ψήφισμα, das des Glaukon oben §. 172.

178. οἱ δ' ἔτεροι, Berisades und Amadokos. — ὁμῖν, ist nicht mit ἐγκαλεῖν, sondern mit δοκοῦσι zu καὶ τὴν ἀπιστίαν ὡς ἄνω καὶ κάτω. τὸ πρῶτον ἦδίκει Κηφισόδοτον, πάλιν φοβηθεὶς ᾿Αθηνόδωρον ἐπαύσατο ἀθθις ἢδίκει Χαβρίαν, πάλιν ὡμολόγει Χάρητι. πάντ' ἄνω καὶ κάτω πεποίηκε, καὶ οὐδὲν ἁπλῶς οὐδὲ δικαίως ἔπραξεν.

Μετά ταῦτα τοίνυν δσον μεν χρόνον ή ύμετέρα δύνα-179 μις παρῆν εν Ελλησπόντω, κολακεύων καὶ φενακίζων ὑμᾶς διαγέγονεν έπει δ' είδε τάχιστα τον Έλλήσποντον έρημον δυνάμεως, εύθυς ένεχείρει καταλύειν και απαλλάξαι τους δύο τῆς ἀρχῆς καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν, έργω πείραν έχων ότι των πρός ύμας οὐδεν μή δυ-180 νηθή πρότερον λύσαι, πρίν αν εκβάλη τούτους. Ένα δ' ώς έαστα τοῦτο περάνειε, ψήφισμα τοιοῦτο παρ' ὑμῶν εὕρετο, έξ οδ χυρωθέντος άν, εί μη δι' ήμας και ταύτην την γραφήν, ηδίκηντο μεν φανερώς οί δύο των βασιλέων, ήσυχίαν δ' αν ήγον οι στρατηγούντες αὐτοῖς, ὁ Βιάνωρ, δ Σίμων, δ * Αθηνόδωρος, φοβούμενοι την δια τοῦ ψηφίσματος συκοφαντίαν, δ δὲ ταύτης τῆς ἐξουσίας ἀπολαύσας καὶ πᾶσαν ὑφ' αύτῷ λαβών τὴν ἀρχὴν ἰσχυρὸς ἂν έχθοὸς ὑπῆοχεν ὑμῖν.

181 Έχει δ' δρμητήριον παρὰ πάντα τὸν χρόνον αὐτῷ τετηρημένον τὴν Καρδιανῶν πόλιν, ἡν ἐν ἀπάσαις μὲν ταῖς συνθήκαις ἔξαίρετον αὐτῷ γέγραφε, τὸ τελευταῖον δὲ καὶ φανερῶς αὐτὴν ἀφείλετο παρ' ὑμῶν. καίτοι τοῖς ἀπηλλαγμένοις μὲν τοῦ περὶ ἡμῶν τι φρονεῖν ἄδικον, μετὰ πάσης δ' ἀληθείας ἀπλῶς εὐνοεῖν ἡμῖν ἡρημένοις τί προσῆκεν

verbinden. — ὡς ἄνω καὶ κάτω, nāml. ἐστί: ,,vorn und hinten. ΄΄ — ἐπαύσατο, nāml. ἀδικῶν. — ἄνω καὶ κάτω, zu 2, 16.

179. ὅσον μὲν χρόνον, während des Bundesgenossenkriegs. — καταλύειν καὶ ἀπαλλάξαι, zu §. 4. — οὐδὲν μὴ, zu 18, 246.
180. εἰ μὴ δι' ἡμᾶς, wenn wir

180. εί μὴ δι' ἡμᾶς, wenn wir es nicht gehindert hätten, ohne uns, wie 19, 90 ἐκεῖνα δὲ τούτοις ᾶν

προσῆν, εἰ μὴ διὰ τούτους. Plat. Gorg. 516 Μιλτιάδην δὲ τὸν ἐν Μαραθῶνι εἰς τὸ βάραθρον ἐμβα-λεῖν ἐψηφίσαντο, καὶ εἰ μὴ διὰ τὸν πρύτανιν, ἐνέπεσεν ἄν. Vgl. Κrüger Gr. §. 54, 12, 10. — φο-βούμενοι — συκοφαντίαν, s. oben §. 12. — ταύτης τῆς ἐξουσίας, welche ihm der Antrag des Aristokrates verschaft, ποιεῖν ὅ τι ἄν βούληται, §. 67.

αύτοις όρμητήριον καταλιπείν χρήσιμον του πρός ήμας πολέμου; ίστε γὰρ δήπου τοῦτο, οἱ μὲν ἀφιγμένοι σαφῶς, 182 οί δ' άλλοι τούτων αχούοντες, ότι της Καρδιανών πόλεως έχούσης ώς έχει, εί γενήσεται τὰ πρὸς τοὺς Θρᾶκας εὐτρεπή τῷ Κερσοβλέπτη, παρ' ἡμέραν ἔξεστιν αὐτῷ βαδίζειν ἐπὶ Χερρόνησον ἀσφαλῶς. ὥσπερ γὰρ Χαλκὶς τῷ τόπφ τῆς Εὐβοίας πρὸς τῆς Βοιωτίας κεῖται, οὕτω Χερφονήσου κείται πρός της Θράκης ή Καρδιανών πόλις. ην ων έχει τόπον ώστις οίδεν ύμων, ούδ' εκείν' άγνοεί, τίνος είνεχα καιρού περιπεποίηται καὶ διεσπούδασται μή λαβεῖν ὑμᾶς. ὑν οὐ συμπαρασκευάσαι καθ' ὑμῶν αὐτῶν 183 όφείλετε, άλλα κωλῦσαι καθ' όσον δυνατόν, καὶ σκοπεῖν όπως μη γενήσεται, έπεὶ ότι γε οὐδ' ὰν όντινοῦν καιρον παρείη δεδήλωκεν. Φιλίππου γάρ είς Μαρώνειαν έλθόντος έπεμψε πρός αὐτὸν Απολλωνίδην, πίστεις δοὺς ἐκείνφ καὶ Παμμένει καὶ εὶ μὴ κρατῶν τῆς χώρας 'Αμάδοκος απείπε Φιλίππφ μη επιβαίνειν, ούδεν αν ην εν * μέσω πολεμείν ήμας πρὸς Καρδιανούς ήδη καὶ Κερσοβλέπτην. καὶ ότι ταῦτ' ἀληθη λέγω, λαβὲ τὴν Χάρητος ἐπιστολήν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

181. $\delta \rho \mu \eta \tau \eta \rho \iota \sigma \nu$, $= \ell \pi \iota \tau \epsilon \iota \chi \iota \sigma \mu \alpha$ (zu 18, 71). Kardia war vermöge seiner Lage am schmalsten Theile des Isthmos, welcher den Chersones mit dem thrakischen Festlande verbindet, in der That ein höchst günstig gelegener Stützpunkt für die Operationen nach beiden Seiten hin. S. §. 182. $-\frac{\eta \nu}{\nu} - \kappa \alpha \iota - \alpha \iota \tau \dot{\gamma} \nu$, wie oben § 111. $-\tau \dot{\delta} \tau \iota \lambda \epsilon \iota \tau \alpha \dot{\delta} \sigma \nu$, in dem mit Chares abgeschlossenen Vertrage.

182. ἐχούσης ὡς ἔχει, das nähere Eingehen auf bekannte Verhältnisse ablehnend: ebenso, wenn auch aus anderen Motiven, 3, 8. — τοὺς Θρῷκας, im Gegensalz zu den Athenern als den Besitzern des Chersones, die thrakischen Könige Amadokos u. s. w. — ὥσπερ — κεῖται, versinnlicht den mit der Localität weniger Vertrauten die Lage von

Umgebung hergenommenes Beispiel, in der nämlichen Art wie Herod. 4, 99 der geographischen Anschauung seiner Leser zu Hülfe zu kommen sucht. Ueber τόπος zu 4, 31. 183. δν, nāml. καιρόν. — δε-δήλωκεν, Charidemos. — Φιλίππου u. s. w.], Dieses Unternehmen des Philippos gegen Maroneia, eine thrakische Küstenstadt der Insel Samothrake gegenüber, fällt in die Zeit, wo Chares Sestos wieder erobert hatte, Ol. 106, 4. 353. Pammenes war der Anführer der Fünftausend, welche die Thebaner da-mals dem Artabazos (oben zu §. 154) zu Hülfe schickten. Diod. 16, 34. Apollonides ist der auch von [Dem.] 7, 39 erwähnte Kardianer, den Philippos später mit Ländereien im Chersones belehnte. — Χάρητος,

Kardia durch ein aus der nächsten

Ταῦτα μέντοι δεῖ σχοπουμένους ἀπιστεῖν καὶ μὴ τετυφωσθαι, μηδ' ως εὐεργέτη προσέχειν τὸν νοῦν. οἱ γὰρ ών αναγκαζόμενος φίλος είναί φησι φενακίζων ύμας χάριν έστι δίκαιον δφείλειν [Κερσοβλέπτη], οὐδ' ών μικρά άναλίσκων ιδία και τοῖς στρατηγοῖς και τοῖς ξήτορσι Χαρίδημος διαπράττεται πρός ύμας ἐπαίνους αύτοῦ γράφεσθαι. άλλ' ών, δσαχοῦ κύριος γέγονε τοῦ πράττειν δ τι βούλεται, πανταχοῦ κακῶς ἐπιχειρῶν ὑμᾶς ποιεῖν φαίνεται. 185 τούτων πολύ μᾶλλον δργίζεσθαι προσήχει. οἱ μὲν τοίνυν άλλοι πάντες, όσοι τι παρ' ύμῶν εύρηνται πώποτε, ἐφ' οίς εὖ πεποιήκασιν ύμᾶς τετίμηνται, οὖτος δὲ εἶς ἀπάντων τῶν ἄλλων μόνος ἐφ' οἶς ἐγχειρῶν οὐ δεδύνηται κακῶς ποιῆσαι. καίτοι τῷ τοιούτῳ τὸ δίκης, ἡν ἔδωκε δικαίως άν, άφεισθαι μεγάλη δωρεά παρ' ύμων ήν. άλλ' οὐ ταῦτα δοκεῖ τοῖς ὑήτορσιν, ἀλλὰ πολίτης, εὐεργέτης, στέφανοι, δωρεαί, δι' ὰ τούτοις ἰδία δίδωσιν. οἱ δ' ἄλλοι 186 πεφενακισμένοι κάθησθε, τὰ πράγματα θαυμάζοντες. τὸ τελευταΐον δε νυνί και φύλακας κατέστησαν ύμας εκείνου

der über diese Vorgänge Meldufig

nach Athen machte.

184. ών, ist nicht mit ἀναγκαζόμενος φίλος είναι, sondern mit φησί φεναχίζων ύμᾶς zu ver-binden und von χάριν abhängig zu machen: οὐχ ἔστι δίχαιον ὀφείλειν χάριν τούτων, ἄ φησί φεναχίζων δμας, αναγκαζόμενος φίλος είναι. — Κερσοβλέπτη] Die Erwähnung des Kersobleptes ist hier, wo offenbar nur von Charidemos die Rede sein kann, ebenso wenig an ihrer Stelle als oben §. 172. Wir halten das Wort mit den Züricher Herausgg. für ein späteres Einschiebsel. — οὐθ' ών — γράφεσθαι, — οὐθὲ τούτων (δί-, καιόν ἐστι χάριν ὀφείλειν), ὧν (wofür) διαπράττεται έπαίνους αὐτοῦ γράφεσθαι προς ύμᾶς, μικρά αναλίσκων. — γράφεσθαι, mit Beziehung auf den Antrag des Aristokrates. — άλλ' ών, so ist dem vorausgehenden οὐ γὰρ ών — οὐδ'

ών zu Liebe fortgefahren. Vgl. 57, 44. — ὀργίζεσθαι, — ὀργήν ἔχειν, vgl. zu 18, 99.

185. των ἄλλων μόνος, zu 20, 62. — πολίτης — σωρεαί, nur-ganz lose an σοχεί angeschlossen und als Schlagworte halb in der Lust schwebend. εὐεργέτης war nur ein Titel, der als solcher zwar keine Rechte mit sich führte, wohl aber in der Regel in Verbindung mit gewissen Rechten verliehen wurde. Vgl. Corp. inscr. gr. no. 84. 92 und Xen. vom Eink. 3, 11. δωρεαί scheinen in dieser Zusammenstellung Geschenke zu bedeuten, welche einen materiellen Vortheil mit sich brachten, wie z. B. die Atelie. Aehnlich Aesch. 3, 178 δωρεαί και στέφανοι και κηρύγματα και σιτήσεις έν πουτανείω und unten §. 201 τὰς τιμὰς καὶ τὰς παρ' ὑμῶν δωρεάς. — κάθησθε, wie etwa im Theater.

186. κατέστησαν - εί μη] Die

διὰ τοῦ προβουλεύματος τούτου, εἰ μὴ τὴν γραφὴν ἐποιησάμεθ' ἡμεῖς ταυτηνί, καὶ τὸ τοῦ μισθοφόρου καὶ θεραπεύοντος ἐκεῖνον ἔργον ἡ πόλις ὰν διεπράττετο, ἐφρούρει
Χαρίδημον. * καλόν γε, οὐ γάρ; ὧ Ζεῦ καὶ θεοί, δς
αὐτός ποτε τοὺς ὑμετέρους ἐχθροὺς μισθὸν λαμβάνων
ἐδορυφόρει, τοῦτον ὑφ' ὑμετέρου ψηφίσματος φανῆναι
φυλαττόμενον.

'Ισως τοίνυν εκείνο άν τίς μ' έροιτο, τί δή ποτε ταῦτ' 1874 είδως ούτως ακριβώς έγω και παρηκολουθηκώς ένίοις των άδιχημάτων είασα, καὶ οὐθ' ὅτ' αὐτὸν ἐποιεῖσθε πολίτην οὐδεν ἀντείπον, οἴθ' ὅτ' ἐπηνείτε, οἴθ' ὅλως πρότερον, πρίν τὸ ψήφισμα τουτί γενέσθαι, λόγον ἐποιησάμην οὐδένα. ἐγὼ δ', ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, πρὸς ὑμᾶς ἅπασαν έρῶ τὴν ἀλήθειαν. καὶ γὰρ ώς ἀνάξιος ἦν ἤδειν, καὶ παρην δτε τούτων ήξιοῦτο, και οὐκ ἀντεῖπον όμολογῶ. διὰ τί; ὅτι, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, πρῶτον μεν ἀσθενέστε-188 ρον ήγούμην έσεσθαι πολλών ψευδομένων ετοίμως περί αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς Ενα τάληθη λέγοντ' ἐμαυτόν Επειθ' ὧν μεν εκείνος εύρίσκετο εξαπατών ύμας, μα τον Δία καί θεούς πάντας οὐδενὸς εἰσήει μοι φθονείν, κακὸν δ' οὐδεν έωρων ύπερφυες πεισομένους ύμᾶς, εί τιν ήδικηκότα πολλά άφίετε καὶ προύκαλεῖσθέ τι τοῦ λοιποῦ ποιεῖν ύμᾶς ἀγαθόν : ἐν γὰρ τῷ πολίτην ποιεῖσθαι καὶ στεφανοῦν ταῦτ' ἐνῆν ἀμφότερα. ἐπειδὴ δ' ὁρῶ προσκατασκευαζόμενόν 189 τι τοιούτον, δι' ού, αν μόνον εύτρεπίσηται τους ένθάδε έξαπατήσοντας ύμᾶς ύπερ αύτοῦ, τῶν γ' έξω φίλων καὶ

minder guten Mss. haben αν κατέστησαν. Bei κατέστησαν schwebte dem Redner nur die Absieht des Antrags vor, die er als thatsächlich hinstellt: indem er aber sofort die Bedingung εἰ μὴ — ταυτηνί hinzufügt, giebt er dem Gedanken eine andere Wendung und zugleich die Richtung auf die Ausführung jener Absieht. Correcter würde gewesen sein καὶ εἰ μὴ — ταυτηνί, τὸ τοῦ μισθοφόρου u. s. w.

- οὐ γάρ; zu §. 161.
187. ἴσως - ἀντεῖπον] Ueber dieses Argument vgl. zu 18, 23. - ἐῖασα, zu §. 43. - ἐπηνεῖτε, mitchet Beschlusses, wo bei öffentlichen Belobigungen die Formel ἔδοξεν - ἐπαινέσαι τὸν δεῖνα u. s. w. stehend war. Vgl. Corp. inscr. gr. no. 90. 99. 101. 105. 107 u. a. 188. πολλῶν, die er bestochen, §. 184. - ταῦτ' ἀμφότεψα, näml. τὸ ἀφιέναι καὶ προκαλεῖσθαι.

βουλομένων ἄν τι ποιεῖν ὑμᾶς ἀγαθὸν κἀκεῖνον κωλύειν ἐναντία πράττειν ὑμῖν, οἶον Αθηνόδωρον λέγω, Σίμωνα, Βιάνορα, Αρχέβιον τὸν Βυζάντιον, τοὺς Θρᾶκας τοὺς δύο, τοὺς * βασιλεῖς, τούτων μηδενὶ μήτ' ἐναντιωθῆναι μήτε κω-190 λύειν ἐκεῖνον ἐξέσται, τηνικαῦθ' ἡκω καὶ κατηγορῶ. καὶ νομίζω τὸ μέν, οἶς ἔμελλεν ἐκεῖνος λαβὼν μηδὲν ὑπερμέγεθες τὴν πόλιν βλάψειν, ἀντιλέγειν ἡ κακῶς ἰδία πεπονθότος ἡ συκοφαντοῦντος εἶναι, τὸ δ', ἐφ' οἶς μέγα πρᾶγμα ἀλυσιτελὲς τῆ πόλει κατεσκευάζετο, ἐναντιοῦσθαι χρηστοῦ καὶ φιλοπόλιδος ἀνδρὸς ἔργον εἶναι. διὰ ταῦτ' ἐπ' ἐκείνοις οὐδὲν εἰπὼν νῦν λέγω.

"Εστι τοίνυν τις αὐτοῖς τοιοῦτος λόγος, δι' οἇ προσδοκῶσι παράξειν ύμᾶς, ώς ὁ Κερσοβλέπτης καὶ Χαρίδημος ίσως εναντία έπραττον τη πόλει τόθ' δτ' ήσαν εχθροί, νῦν δὲ φίλοι καὶ χρησίμους παρέχουσιν ξαυτούς. οὐ δὴ δει μνησικακείν οὐδε γαρ Δακεδαιμονίους οτ' εσώζομεν, ούκ ανεμιμνησκόμεθα εί τι κακώς εποίησαν ήμας όντες έχθροί, οὐδὲ Θηβαίους, οὐδ' Εὐβοέας τὰ τελευταΐα νυνί. 192 εγώ δ' ήγοῦμαι τοῦτον τὸν λόγον εἰ μὲν ἔν τινι καιρῷ βοηθείας γεγραμμένης τῷ Κερσοβλέπτη καὶ τῷ Χαριδήμφ, κωλυόντων ήμων ταύτην, έλεγον, όρθως αν λέγεσθαι εί δὲ τοιούτου μεν μηδενὸς όντος μηδε γεγραμμένου, βουλόμενοι δὲ μείζω τοῦ δέοντος ποιῆσαι διὰ τοῦ παρ' ὑμῶν . ἄδειαν λαβεῖν τοὺς ἐχείνου στρατηγοὺς ἐροῦσι, δεινὰ ποιεῖν αὐτοὺς ἡγοῦμαι. οὐ γάρ ἐστι δίκαιον, ἄνδρες Αθηναῖοι, τοὺς τῶν σωθῆναι ζητούντων λόγους πρὸς ὑμᾶς λέγειν ύπερ των όπως άδικειν αύτοις έξέσται πραττόντων.

189. βουλομένων αν, vorkommenden Falls. — 'Αρχέβιον' Wohl nicht verschieden von dem 20, 60 genannten.

190. $\vec{\tau}$ $\vec{\rho}$ \vec{k} $\vec{\nu}$ $\vec{$

191. Λακεδαιμονίους - Θηβαί-

ovs — $E\dot{v}\beta o \epsilon \alpha s$] Den Commentar hierzu giebt D. 18, 96 ff.

192. τοῦτον τὸν λόγον, von εἰ ἔλεγον abhāngig. Ueber die Stellung des εἰ zu 20, 43. — γεγοαμμένης, beantragt. — μείζω, Kersobleptes. — τοὺς ἐκείνου στρατηγούς, zwar auf Charidemos gemünzt, aber doch als etwas möglicher Weise öfter Vorkommendes allgemein hingestellt.

χωρὶς δὲ τούτων, εἰ μὲν ἐχθρὸς ὢν κακῶς * ἐποίει, φίλος 193 δὲ φήσας μετεβέβλητο, τάχ ἀν ταῦτά τις ἤκουεν ἐπειδὴ δ' οὐ τοιοῦτ' ἐστίν, ἀλλ' ἐξ οὖ φίλος εἶναι προσποιεῖται, ἐκ τούτου πλεῖστα καὶ ὑμᾶς ἐξηπάτηκεν, εἰ μὴ καὶ δι' ἐκεῖνα μισεῖν, διά γε ταῦτ ἀπιστεῖν δήπου προσήκει. καὶ μὴν περὶ τοῦ γε μὴ μνησικακεῖν ἔγωγε ώδί πως λέγω ὁ μὲν ἕνεκα τοῦ κακόν τι ποιεῖν τὰ τοιαῦτα ἐξετάζων μνησικακεῖ, ὁ δ' ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν ἀλλὰ φυλάξασθαι σκοπῶν σωφρονεῖ.

"Ισως τοίνυν καὶ τοιαύτην τινὰ ἐξοῦσιν ὑπόνοιαν, ὡς 194 ὡρμηκότα νῦν τὸν ἄνθρωπον φίλον εἶναι καὶ βουλόμενόν τι ποιεῖν ἀγαθὸν τὴν πόλιν εἰς ἀθυμίαν τρέψομεν, εἰ καταψηφιούμεθα, καὶ ποιήσομεν ὑπόπτως ἔχειν πρὸς ἡμᾶς. ἐγὼ δ', ὡ ἄνδρες ᾿Αθηναῖοι, θεάσασθε ὡς ἔχω. εἰ μετ' ἀληθείας ἁπλῶς ἦν ἡμῖν φίλος καὶ νὴ Δία πάντα τἀγαθὰ ἤμελλεν ἡμᾶς ποιήσειν, οὐδ' ὰν οὕτως ἤμην δεῖν τοῦτον ἀκούειν τὸν λόγον οὐδένα γὰρ ὰν νομίζω τοσαῦτ' ἀγαθὰ ποιῆσαι, δι' ὸν ὑμῖν προσήκειν ἐπιορκῆσαι καὶ παρ' ὰ φαίνεται δίκαια τὴν ψῆφον θέσθαι. ἐπειδὴ δὲ καὶ φε-195 νακίζων καὶ οὐδ' ὁτιοῦν ὑγιὲς πράττων ἐξελέγχεται, δυοῖν ἀγαθοῖν θάτερον ὑμῖν, ὰν καταψηφίσησθε, συμβήσεται ἢ γὰρ ἐξαπατῶν παύσεται, νομίσας οὐκέτι λανθάνειν, ἢ εἴπερ αὐτῷ βουλομένῳ πρὸς ὑμᾶς ἐστιν οἰκείως ἔχειν ὡς ἀληθῶς, ἀγαθόν τι ποιεῖν πειράσεται, γνοὺς ὅτι τῷ φενα-

193. ἐχθρος ῶν, nāml. Charidemos, dessen Name, nachdem beide oben genannt sind, hier ebenso wenig, wie es in mehreren Mss. geschehen ist, hinzugefügt źu werden braucht als der des Kersobleptes oben bei μείζω. — φίλος δὲ φήσας] Der hierin liegende schneidende Gegensatz zu ἐχθρὸς ῶν wird durch das schleppende ἐιναι, welches die schlechteren Mss. hinter φήσας haben, völlig verwischt. — τάχ' ᾶν — ἥχουεν, so liesse sich das wohl hören. — ταῦτις, ετοῦτον τὸν λόγον, §. 192. — πλείστα καὶ] καὶ ist tonlos und dem

betonten πλεΐστα nachgestellt. — τὰ τοιαῦτα, wie das von mir gegen Kersobleptes und Charidemos Vorgetragene.

194. καταψηφιούμεθα, abfällig entscheiden werden, näml. gegen den Antrag des Aristokrates. — ἔχω, = διάκειμαι, vgl. 2, 17. — δι' δν — προσηκείν] Der Infinitiv setzt das oblique Verhältniss fort, wie 60, 21 οἰμαι δ' ᾶν — οὐθένα οὖτ' ἀναίσχυντον οὕτε τολμηρὸν οὕτως εἰναι ὅντιν' ἀντιποιήσεσθαι τῶν πεπραγμένων, u. zu 20, 158.

195. λανθάνειν, näml. έξαπατών. — βουλομένω, s. oben §. 18. κίζειν οὐκέθ' ἃ βούλεται πράξει. ὥστε καὶ εἰ μηδε δι' εν τῶν ἄλλων, διὰ τοῦτο καταψηφίσασθαι συμφέρει.

Αξιον τοίνυν, ω άνδρες Αθηναΐοι, κακείνο έξετάσαι, πως ποθ' οἱ πάλαι τὰς τιμὰς ἔνεμον καὶ τὰς * δωρεὰς τοῖς ὡς ἀληθῶς εὐεργέταις, καὶ ὅσοι πολῖται τύχοιεν ὅντες καὶ ὅσοι ξένοι. κὰν μεν ἴδητ' ἐκείνους ἄμεινον ὑμῶν, καλὸν τὸ μιμήσασθαι, ὰν δ' ὑμᾶς αὐτούς, ἐφ' ὑμῖν ἔσται τὸ πράττειν. πρῶτον μεν τοίνυν εκείνοι Θεμιστοκλέα τὸν την εν Σαλαμίνι ναυμαχίαν νικήσαντα και Μιλτιάδην τον ήγούμενον Μαραθώνι καὶ πολλούς άλλους, οὐκ ἴσα τοῖς νῦν στρατηγοίς ἀγαθὰ εἰργασμένους, οὐ χαλκοῦς ἵστασαν 197 οὐδ' ὑπερηγάπων. οὐκ ἄρα τοῖς ἑαυτοὺς ἀγαθόν τι ποιοῦσι χάριν είχον; σφόδρα γε, ω ἄνδρες Αθηναίοι, καὶ απεδίδοσάν γε καὶ αύτῶν κάκείνων άξίαν . όντες γὰρ πολλοῦ πάντες ἄξιοι προϋκρινον ἐκείνους αύτῶν ἡγεῖσθαι. έστι δὲ σώφροσιν ἀνθρώποις καὶ πρὸς ἀλήθειαν βουλομένοις σχοπείν πολύ μείζων τιμή της χαλκης είκόνος τὸ 198 καλῶν κάγαθῶν ἀνδρῶν κεκρίσθαι πρώτους. καὶ γάρ τοί των έργων των τότε, ω άνδρες Αθηναίοι, ούδενος άπεστέοησαν ξαυτούς, οὐδ' ἔστιν οὐδεὶς ὅστις ὰν εἴποι τὴν ἐν Σαλαμίνι ναυμαχίαν Θεμιστοκλέους, άλλ' Αθηναίων, οὐδὲ

196. Vgl. die fast gleichlautende Stelle 13, 31 ff. und die verwandte bei Aesch. 3, 177 ff. — ἄμεινον, näml. νέμοντας. — τὸ πράττειν, was ihr thun wollt: so will ich euch keine Vorschriften machen. — πρώτον μὲν, zu 8, 14. — ἐν Σαλαμίνι — Μαραθώνι, zu 18, 208. — οὐχ ἴσα, sondern πολλῷ μείζω. — τοῖς νῦν στρατηγοῖς, zu §. 134. — χαλκοῦς, zu §. 134.

198. καὶ γάο τοι — πόλεως]
Aesch. 3, 186 προσέλθετε δὴ τῆ διανοία καὶ εἰς τὴν στοὰν τὴν ποικίλην ἀπάντων γὰρ ὑμῖν τῶν καλῶν ἔργων τὰ ὑπομνήματα ἔν τῆ ἀγορῷ ἀνάκειται. τὶ οὐν ἐστιν, ὁ ἄνδρες ᾿Αθηναῖοι, ὁ ἐγὼ λέγω; ἐνταῦθα ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη

γέγοαπται. τίς οὖν ὁ στοατηγός; οὐτωσὶ μὲν ἐρωτηθέντες ἄπαντες ἀποχρίναισθε ἄν ὅτι Μιλτιάσης, ἔκεῖ δὲ οὖκ ἔπιγέγοαπται. πῶς; οὖκ ἤτησε τὴν θωρέων ταὐτην; ἤτησεν, ἀλλ' ὁ σῆμος οὐκ ἔσωκεν, ἀλλ' ὁ σῆμος οὐκ ἔσωκεν, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ὁνόματος συνεχώρησεν αὐτῷ πρώτψ γραφῆναι, παρακαλοῦντι τοὺς στρατιώτας. Desgleichen von den Siegern am Strymon ders. §. 183 οὖτοι δεῦρο ἀφικόμενοι τὸν ὅῆμον ἤτησαν σωρέων καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ ὅῆμος τιμάς μεγάλας, ὡς τότ' ἔδοκει, τρεῖς λιθίνους Ἑρμᾶς στῆσαι ἐν τῆ στοῷ τῆ τῶν Ἑρμῶν, ἐφ' ὡτε μὰ ἐπιγράφειν τὰ ὀνόματα τὰ ἐαυτῶν, ὑνα μὴ τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ τοῦ δήμου δοχῆ εἶναι τὸ ἐπίγραμμα.

τὴν Μαραθῶνι μάχην Μιλτιάδου, ἀλλὰ τῆς πόλεως. νῦν δ', ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, πολλοὶ τοῦτο λέγουσιν, ὡς Κέρχυραν εἶλε Τιμόθεος καὶ τὴν μόραν κατέκοψεν Ἰφικράτης
καὶ τὴν περὶ Νάξον ἐνίκα ναυμαχίαν Χαβρίας δοκεῖτε
γὰρ αὐτοὶ τῶν ἔργων τούτων παραχωρεῖν τῶν τιμῶν ταῖς
ὑπερβολαῖς, αἶς δεδώκατε ἐπ' αὐτοῖς ἐκάστῳ τούτων. τὰς 199
μὲν δὴ πολιτικὰς οὕτως ἐκεῖνοὶ τε καλῶς καὶ λυσιτελούντως αὐτοῖς ἐδίδοσαν, καὶ ἡμεῖς οὐκ ὀρθῶς τὰς δὲ τῶν
ξένων πῶς; ἐκεῖνοι Μένωνι τῷ Φαρσαλίῳ δώδεκα μὲν
τάλαντα ἀργυρίου * δόντι πρὸς τὸν ἐπ' Ἡιόνι τῆ πρὸς
Αμφιπόλει πόλεμον, τριακοσίοις δ' ἱππεῦσι, πενέσταις
ἰδίοις, βοηθήσαντι, οὐκ ἐψηφίσαντ', αὐτὸν ἄν τις ἀποκτείνη, ἀγώγιμον εἶναι, ἀλλὰ πολιτείαν ἔδοσαν, καὶ ταύτην
ἱκανὴν ὑπελάμβανον εἶναι τὴν τιμήν. καὶ πάλιν Περδίκκα 200

- νῦν — Χαβρίας] Aesch. 3, 243 έπερώτησον δή τους δικαστάς, εί έγίνωσκον Χαβρίαν και Ίφικράτην καὶ Τιμόθεον, καὶ πυθοῦ παρ' αὐτῶν διὰ τί τὰς δωρεὰς αὐτοῖς ἔδωσαν καὶ τὰς εἰκόνας ἔστησαν. απαντες γὰρ αμα σοι ἀποκρινοῦν-ται, ὅτι Χαβρία μὲν διὰ τὴν περὶ Νάξον γαυμαχίαν, Ίφικράτει δὲ ότι μόραν Λακεδαιμονίων απέ**πτεινέ, Τιμοθέφ δὲ διὰ τὸν περί**πλουν τον είς Κέρχυραν, χαὶ ἄλλοις ὧν ξκάστω πολλά καὶ καλὰ κατὰ πόλεμον ἔργα πέπρακται. Kerkyra ward durch Timotheos Ol. 101, 1. 375. erobert, Xen. Hell. 5, 4, 63 f. Diod. 15, 36. Corn. Nep. Tim. 2. In das nämliche Jahr fällt der Sieg-des Chabrias bei Naxos, s. zu 20, 77, weit früher, Ol. 96, 4, 392, die That des lphikrates, s. zu 4, 24. Dieselbe Auszeichnung war nach der Seeschlacht bei Knidos Ol. 96, 3. 394, und zwar in einem Volksbeschlusse, dem Konon zu Theil geworden, s. 20, 69. *τῶν τιμῶν ταῖς ὑπερβολαῖς, z*u 20. 142.

199. π olitizàs, näml. τ i μ às. Die Mss. ausser Σ fügen noch $\delta \omega \varphi$ eàs

hinzu, wie, allerdings 13, 23 geschrieben steht, — *éxtīvoi tt* · καὶ ἡμεῖς] τε καὶ dient zur Vergleichung, wie 21, 106 τούτοις οἶς Εποίει καὶ διεπράττετο, (ὑβρίζειν) έχεινα τε χαὶ τὰ λοιπὰ πάντα. — Μένωνι — βοηθήσαντι] Eion war die an der Mündung des Strymon gelegene Hafenstadt von Amphipolis. Diese ward Ol. 76, 1. 476. durch Kimon den Persern abgewonnen, Herod. 7, 107. Thuk. 1, 98. Plut. Kim. 7. Menon ist der nämliche, welcher zu Anfang des peloponn. Krieges den Athenern Hülfstruppen aus Thessalien zuführte, Thuk. 2,22. Πενέσται hiessen die ursprünglichen Bewohner von Thessalien in ihrem Unterthänigkeitsverhältnisse zu den Einwanderern, ein Verhältniss ähnlich dem, in welchem die Heloten zu den Spartiaten standen. Ueber die thessalische Reiterei zu 6, 14. πολιτείαν ἔδοσαν] Dagegen [Dem.] 13, 23 οὐχ ἐψηφίσαντο πολιτείαν, ἀλλ' ἀτέλειαν ἔδωχαν μόνον.

200. Ηερδίκκα] Es ist hier dem D. etwas Menschliches begegnet, indem er Alexander I. mit seinem Sohne Perdikkas II. verwechselt.

τῷ κατὰ τὴν τοῦ βαρβάρου ποτ' ἐπιστρατείαν βασιλεύοντι Μακεδονίας, τοὺς ἀναχωροῦντας ἐκ Πλαταιῶν τῶν βαρβάρων διαφθείραντι καὶ τέλειον τάτύχημα ποιήσαντι τῷ βασιλεί, οὐκ ἐψηφίσαντο ἀγώγιμον ἀν τις ἀποκτείνη Περδίκκαν, ῷ βασιλεὺς ὁ Περσῶν ἐχθρὸς δι' ἡμᾶς ἀπεδέδεικτο, αλλα πολιτείαν έδωκαν μόνον, και γάρ τοι τότε μέν ούτω τίμιον ήν πασιν ανθρώποις το γενέσθαι πολίταις παρ' ύμιν, ώσθ' ύπερ του τυχείν τούτου τηλικαυτα ύμας άγαθὰ ήθελον ποιείν, νῦν δ' οὕτως ἄτιμον, ώστε τῶν τετυχηκότων πολλοί πλείω κακά των φανερως έχθρων είσιν 201 ύμᾶς εἰργασμένοι. οὐ μόνον δ' αὕτη τῆς πόλεως ή δωρεὰ προπεπηλάκισται καὶ φαύλη γέγονεν, άλλὰ καὶ πᾶσαι διὰ την των καταράτων καί θεοῖς έχθρων δητόρων, των τά τοιαῦτα γραφόντων ετοίμως, πονηρίαν, οδ τοσαύτην ύπερβολήν πεποίηνται της αύτων αισχροκερδίας, ώστε τὰς τιμάς και τάς παρ' ύμῶν δωρεάς, ώσπερ οι τὰ μικρὰ καὶ κομιδή φαῦλα ἀποκηρύττοντες, ούτω πωλοῦσιν ἐπευωνίζοντες καὶ πολλοῖς ἀπὸ τῶν αὐτῶν λημμάτων γράφοντες 202 πᾶν ος τι ὰν βούλωνται. πρῶτον μέν, ἵνα τῶν τελευταίων

Nur von dem ersteren, dem Φιλέλλην, der auch während der persischen Invasion schon dem griechischen Interesse sich geneigt bewies (s. zu 6, 11), kann das hier Ge-sagte gelten, obgleich über die näheren Umstände nichts bekannt ist. Auch anderwärts zuweilen, wie z. B. 19, 144, sind unserm Redner gleiche Ungenauigkeiten entfahren, welche, wie Aehnliches bei anderen Rednern, nicht auf Ignoranz oder absichtlicher Entstellung der Wahrheit beruhen, sondern eben nur den Beweis liefern, wie wenig es den Rednern, wenn das Angeführte nur bewies was es beweisen sollte, um diplomatische Genauigkeit in Nebendingen zu thun war. — $\alpha\gamma\omega$ - $\gamma\iota\mu\sigma\nu$, ohne $\varepsilon\iota\nu\alpha\iota$ nach Σ und andern Mss., wie §. 217 u. 9, 43. — πολίταις] Vgl. 20, 107. 122. 54, 16. 44. 57, 53.

201. οὐ μόνον — πᾶσαι] Aesch. 3, 178 δωρεαί δὲ καὶ στέφανοι καὶ κηρύγματα καὶ σιτήσεις έν πρυτανείω πότερον τότε ήσαν πλείους η νυνί; τότε μεν ην σπάνια τὰ καλά παρ' ήμιν και το της άρετης ὄνομα τίμιον, νῦν δ ἦδη χαταπέπλυται το πράγμα χαὶ το στεφανοῦν ἐξ ἔθους, ἀλλ' οὐχ ἐχ προνοίας ποιεϊσθε. — διὰ — βούλωνται] 51, 22 καὶ γάρ τοι πάντα δι' αύτων ποιουνται, και μόνον ούχ ύπο χήρυχος πωλούσι τὰ χοινά, καὶ στεφανοῦν ον αν αύτοῖς δοχή και μη στεφανούν κελεύουσι, χυριωτέρους αύτοὺς τῶν ἡμετέρων σογμάτων καθιστάντες. — ἐπευ-ωνίζοντες, verschleudernd. — ἀπὸ τῶν αὐτῶν λημμάτων, (vermittelst), um denselben Preis. Vgl. 3, 34. 59, 13.

202. πρῶτον — πρῶτον, das erste auf die Mehrheit der anzu-

πρώτον μνησθώμεν, Αριοβαρζάκην εκείνον οὐ μόνον αὐτὸν καὶ τοὺς υίεῖς τρεῖς ὄντας πάντων ήξίωσαν, ὅσων ήβουλήθησαν, άλλα και δύο Αβυδηνούς, μισαθηναιοτάτους * καὶ πονηροτάτους ἀνθρώπους, προσέθηκαν αὐτῷ, Φιλίσκον καὶ Αγαυον. πάλιν Τιμοθέου δόξαντός τι ποιήσαι τῶν δεόντων ύμιν, πρὸς τῷ πάνθ' ἃ μέγιστ' ἦν αὐτῷ δοῦναι, προσέθηκαν αὐτῷ Φρασιηρίδην καὶ Πολυσθένην, ἀνθρώπους οὐδ' έλευθέρους, όλέθρους καὶ τοιαῦτα πεποιηκότας, ολα λέγειν ολνήσειεν αν τις εξ φρονών. το τελευταίον δέ 203 νῦν, ἐπειδή Κερσοβλέπτην ήξίουν ὧν αὐτοῖς ἐδόκει, καὶ περί τούτων ήν ή σπουδή, προστιθέασι δύο αὐτῶ, τὸν μεν όσα ύμεις ακηκόατε είργασμένον κακά, τον δ' όλως ούδεις οίδεν ανθρώπων τίς έστιν, Ευδέρκην όνομα. τοιγάρτοι διὰ ταῦτα, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, μικρά, ἃ πρὸ τοῦ μεγάλ' ήν, φαίνεται, κάι τὸ πρᾶγμα ήδη και πορρωτέρω βαδίζει, καὶ οὐκέτι ταῦτ' ἀπόχοη, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ φυλάξετε ξααστον τούτων, ἐκείνων γε οὐδεμία χάρις, ώς ἔοικεν.

führenden Beispiele, das zweite auf deren Auseinanderfolge hinweisend. 'Αριοβαρζάνην, oben zu §. 141. - έχείνον, zu 18, 219. - προσέθηκαν, gaben zu, näml. als unter der nämlichen Vergünstigung mit begriffen. Vgl. 20, 84. — Φιλίσχον, oben zu §. 141. Agauos ist hicht weiter bekannt. — πάλιν, dem πρώτον μέν entsprechend. - Τι-Hov, s. zu 20, 84. Die hier nicht näher angedeutete Veranlassung war vermuthlich die oben §. 198 erwähnte Besitznahme von Kerkyra. - Φρασιηρίδην] Derselbe wird in Verbindung mit Timotheos auch 49, 43 erwähnt und ist vermuthlich nicht verschieden von dem Trierarchen dieses Namens aus Anaphlystos 50, 41. Von Polysthenes ist etwas Näheres nicht bekannt. Beide mochten zu Timotheos in demselben Verhältnisse stehen wie Strabax und Polystratos zum Iphikrates, 20, 84. – *ὀλέθοους*, zu 18, 127.

203. περὶ τούτων, über die dem

K. zu erweisende Ehre. — τον μέν, Charidemos. - τον δ' όλως οὐδεὶς οἰδεν] Der Redner verlässt die eingeleitete und streng genommen durch ein Participium fortzusetzende Construction (wie τον δ' όλως ούθενὶ ἀνθρώπων έγνωσμένον) und knüpft die zweite Hälfte als unabhängigen Satz an. Aehnlich 22, 17 ἀχούω δ' αὐτὸν τοιούτον έρεϊν τινα έν ύμιν λόγον, ώς ούχ ή βουλή γέγονεν αἰτία τοῦ μὴ πεποιῆσθαι τὰς ναῦς, ἀλλ' ὁ τῶν τριηροποιῶν ταμίας ἀποδρὰς ἄχετο ἔχων πένθ' ἡμιτάλαντα. An beiden Stellen ist in den minder guten Mss. durch Einschaltung eines Relativums, hier durch os hinter tamías, dort durch or hinter ὅλως nachgeholfen worden. ταῦτ', die Verschleuderung der öffentlichen Ehrenbezeigungen. φυλάξετε, oben zu §. 123. - τού- $\tau \omega \nu$, der Belehnten. — $\epsilon x \epsilon i \nu \omega \nu$, = τῶν τιμῶν χαὶ σωρεῶν.

204 Τοῦ μέντοι ταῦθ' οὕτως αἰσχρῶς προεληλυθέναι, εἰ δεῖ μετὰ παρρησίας εἰπεῖν τὰληθῆ, οὐδένες ὑμῶν, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μᾶλλόν εἰσιν αἴτιοι. οὐδὲ γὰρ δίκην ἔτι λαμβάνειν ἐθέλετε παρὰ τῶν ἀδικούντων, ἀλλὰ καὶ τοῦτ' ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς πόλεως. καίτοι σκέψασθε ὡς ἐκόλαζον οἱ πρόγονοι τοὺς ἀδικοῦντας ἑαυτούς, εἰ παραπλησίως 205 ὑμῖν. ἐκεῖνοι Θεμιστοκλέα λαβόντες μεῖζον αὐτῶν ἀξιοῦντα φρονεῖν ἐξήλασαν ἐκ τῆς πόλεως καὶ μηδισμὸν κατέγνωσαν καὶ Κίμωνα, ὅτι τὴν Παρίων μετεκίνησε πολιτείαν ἐφ' ἑαυτοῦ, παρὰ τρεῖς μὲν ἀφεῖσαν ψήφους τὸ μὴ θα-

204. τοῦτ', = τὸ ἐθέλειν δίκην

λαμβάνειν.

205. Θεμιστοχλέα - χατέγνωσαν] Die Verbannung des Themistokles durch den Ostrakismos ging vermuthlich Ol. 76, 1. 476. vor sich. Er zog sich nach Argos zurück und hier erst traf ihn einige Jahre später die von den Lakedämoniern in Athen angestiftete Beschuldigung wegen Einverständnisses mit den Persern. Thuk. 1, 135. Plut. Them. 23. Corn. Nep. Them. 8. — zατέγνωσαν, näml. αὐτοῦ. — Πα- ϱ ίων] Wir geben die Lesart der besten Mss. (Σ Y), ohne sie vollständig begründen zu können. Sauppe vermuthet, D. habe Kimon mit seinem Vater Miltiades verwechselt, von dessen Expedition nach Paros und darauf erfolgter Verurtheilung Herod. 6, 133-136 spright. Allein ist ein so grober Irrthum bei einem allbekannten Factum der vaterländischen Geschichte schon an sich einem D. nicht zuzutrauen, so würde auch der Ausdruck την Παρίων μετεχίνησε πολιτείαν auf das von Herodot dargelegte Sachverhältniss angewendet ganz verfehlt erscheinen. Rathsamer scheint es anzunebmen, dass bier auf ein Ereigoiss angespielt werde, von dem die Geschichte keine nähere Kunde aufbewahrt hat. In den übrigen Mss. ist, vermuthlich eben weil von Ki-

mons Verhältniss zu Paros sonst nichts verlautet, πάτριον beliebt worden. Zur Noth könnte man dies wohl auf den bekannten Lakonismus des K. deuten, doch wäre das viel zu stark ausgedrückt, da auf der andern Seite, wenn irgend Jemand, K. gegenüber den ungestümen Reformplänen der Demokraten für Aufrechterhaltung der von den Vätern überkommenenVerfassung schwärmte. Weber's Vorschlag endlich, παgovσαν, was er auf den in Kimons Abwesenheit von der Reformpartei unter Leitung des (Perikles und) Ephialtes bewirkten und zur Zeit thatsächlich gewordenen Verfas-sungszustand bezogen wissen will, ist kaum annehmbar. Denn abgesehen davon, dass auch dafür die historische Gewähr fehlt (denn das gegen K. nach seiner Rückkehr von Thasos eingeleitete Verfahren, worüber Plut. Kim. 14, kann nur gewaltsam hierher bezogen werden), so war ein unmittelbarer Angriff auf die bestehende Verfassung ein Verbrechen, das nicht nur damals, sondern zu allen Zeiten, auch jetzt, als ein todteswürdiges galt, also sicherlich ausserhalb des Kreises der von D. beabsichtigten Beweisführung lag. — $\dot{\epsilon} \varphi$ ' $\dot{\epsilon} \alpha v \tau o \tilde{v}$, eigenmächtig, vgl. §. 158. — $\pi \alpha \rho \dot{\alpha} \tau \rho \epsilon \tilde{\iota} s$ ψήφους, bei, mit drei Stimmen, nämlich über die Hälste, mit einer

νάτω ζημιῶσαι, πεντήχοντα δὲ τάλαντα ἐξέπραξαν. τούτον τον τρόπον προσεφέροντο τηλικαύτ' αὐτοὺς ἀγαθὰ είργασμένοις άνθρώποις. * δικαίως ού γάρ αὐτοῖς άπεδίδοντο την αύτων έλευθερίαν και μεγαλοψυχίαν των έργων, άλλα χρηστούς μεν όντας ετίμων, άδικείν δ' επιχειφοῦσιν οὐκ ἐπέτρεπον. ὑμεῖς δ', ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, τοὺς 206 τὰ μέγιστ' άδικοῦντας καὶ φανερῶς ἐξελεγγομένους, ἂν ξν η δύο άστεῖα εἴπωσι καὶ παρὰ τῶν φυλετῶν τινες ἡρημένοι σύνδικοι δεηθώσιν, άφίετε εάν δε και καταψηφίσησθέ του, πέντε καὶ είκοσι δραχμῶν ἐτιμήσατε. καὶ γάρ τοι τότε τὰ μὲν τῆς πόλεως ἦν εὖπορα καὶ λαμπρὰ δημοσία, ίδια δὲ οὐδεὶς ὑπερεῖχε τῶν πολλῶν. τεκμήριον δέ τὴν 20Τ Θεμιστοκλέους μεν οἰκίαν καὶ Μιλτιάδου καὶ τῶν τότε λαμποών, εί τις άρα ύμων οίδεν όποία ποτ' εστίν, όρα τῶν πολλῶν οὐδὲν σεμνοτέραν οὖσαν, τὰ δὲ τῆς πόλεως οἰκοδομήματα καὶ κατασκευάσματα τηλικαῦτα καὶ τοιαῦτα, ώστε μηδενί των επιγιγνομένων ύπερβολήν λελειφθαι, προπύλαια ταῦτα, νεώσοιχοι, στοαί, Πειραιείς, τάλλα οἶς

Majorität von drei Stimmen. παρὰ bezeichnet den Ausschlag. Dem Sinne nach wie oben § 167 τρεῖς μόναι ψῆφοι διήνεγχαν τὸ μὴ θανάτον τιμῆσαι. Vgl. 24, 138 Φίλιπον μικροῦ μὲν ἀπεκτείνατε; χρημάτων δὲ πολλῶν αὐτοῦ ἐκείνου ἀντιτιμωμένου παρ᾽ ὀλίγας ψήφους ἐτιμήσατε. Isae. 3, 37 ξενίας φεύγων — παρὰ τέτταρας ψήφους μετέσχε τῆς πόλεως. Ueber den Infinitiv zu 20, 135. — τῶν ἔργων, ist mit ἀπεδίδοντο zu verbinden.

206. ἀστεία, schlechte Witze, gerade wie in der Volksversammlung, s. 9, 54. — παρὰ — σύνδισοι] Der Redner scheint hier nicht die sehr gewöhnliche Sitte des Fürbittens im Allgemeinen, sondern einen besonderen Fall im Auge zu haben, wo die Stammgenossen die Sache des Beklagten zu der ihrigen machten und ihm aus ihrer eigenen Mitte Beistände beigaben. Vgl. An-

dok. 1. 150 δεῦρο Ανυτε, Κέφαλε, ἔτι δὲ καὶ οἱ φυλέται οἱ ἡρημένοι μοι συνδικεῖν, Θράσυλλος καὶ οἱ ἄλλοι. — πέντε καὶ εἴκοσι δραχμῶν] Allerdings ein starker Contrast zu dem sonst gewöhnlichen Strafansatz von tausend Drachmen. Auch hier aber verallgemeinert wohl der Redner einen einmal vorgekommenen Fall. — ἐτιμήσατε, zu 1, 11. — καὶ γάρ τοι τότε u. s. w.] Ein Lieblingsthema des Demosthenes. Vgl. die zum Theil wörtlich übereinstimmenden Stellen 3, 25. 13, 28 f. 22, 76. 24, 184.

207. τῶν πολλῶν, oben zu § 134.
— προπύλαια, der prachtvolle Vorbau am Eingang in die Burg, von Perikles ausgeführt, s. Plut. Per. 13.
— ταῦτα, hinweisend. — νεώσοικοι, in den drei Kriegshäfen Kantharos, Zea, Munychia, welche nach den im Peiräeus gefundenen Inschriften Lagerplätze für 372 Schiffe hatten. — στοαί, in verschiedenen

208 κατεσκευασμένην όρατε την πόλιν. νῦν δ' ἰδία μὲν ἑκάστως τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων τοσαύτη περιουσία ἐστίν, ῶστε τινὲς μὲν αὐτῶν πολλῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρας τὰς ἰδίας κατεσκευάκασιν οἰκίας, γῆν δ' ἔνιοι πλείω πάντων ὑμῶν τῶν ἐν τῷ δικαστηρίω συνεώνηνται 'δημοσία δ' ὑμεῖς ὰ μὲν οἰκοδομεῖτε καὶ κονιᾶτε, ὡς μικρὰ καὶ γλίσχρα, αἰσχύνη λέγειν. ἀλλ' ἔχετ' εἰπεῖν ὅ τι κοινῆ κτησάμενοι καταλείψετε, ώσπερ ἐκεῖνοι Χερρόνησον, 'Αμφίπολιν, δόξαν ἔργων καλῶν; ἡν οὶ τοιοῦτοι πολῖται πάντ' ἀναλίσκοντες τρόπον οὐχ οἶοί τέ εἰσιν ἀφανίσαι, ὡ ἄνδρες 209 'Αθηναῖοι. εἰκότως τότε μὲν γὰρ τῷ κυρίω τῶν φόρων * τάξαι 'Αριστείδη οὐδεμιῷ δραχμῆ πλείω τὰ ὑπάρχοντα ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντ' αὐτὸν ἔθαψεν ἡ πόλις ὑμῖν δ', εἴ τι δέοισθε, χρήματα ὑπῆρχε κοινῆ πλεϊστα τῶν πάντων Ἑλλήνων, ώσθ' ὁπόσου χρόνου ψηφίσαισθ'

Theilen der Stadt, darunter die bedeutendsten die βασίλειος und die ποιχίλη στοά, Paus. 1, 3 u. 15. — Πειραιεύς, die Hafenstadt mit ihren von dem, Milesier' Hippodamos angelegten Baulichkeiten und den von Themistokles begonnenen grossartigen Hafen- und Festungswerken.

208. ισστε -οικίας] Dass es davon rühmliche Ausnahmen gab, zeigt Plut. Phok. 18. $-\gamma \tilde{\eta} \nu - \sigma \nu \nu \epsilon \omega \nu \gamma \tau \alpha \iota$] Es haben sich mehr Angaben über den Werth als über den Umfang einzelner Grundstücke erhalten. Von letzteren mag hierher die 42, 5 über ein Grundstück von über 40 Stadien an Umfang gehören. $- d \gamma \mu \omega \sigma \iota \omega - \lambda \epsilon \gamma \epsilon \nu \iota$, vgl. 3, 29. $- \pi \alpha \nu \tau^2 \dot{\alpha} \nu \alpha \lambda \iota \sigma \kappa \nu \tau \epsilon \varsigma$, das Staatsvermögen natürlich. Vgl. Bd.1. S. XII. $- \dot{\alpha} \sigma \mu \nu \iota \sigma \kappa \iota$

3. Ali. — αφανίσαι, νετωιείει.
209. τῷ κυρίῳ τῶν φόρων τάξαι]
S. oben zu §. 69. φόροι, später συντάξεις, hiessen die Beiträge, welche die Staaten, die nach der Schlacht bei Platä mit Athen. zu einem Bunde zusammengetreten waren, als Bundesglieder jährlich zu entrichten hatten. Der Auftrag, diese nach

den Kräften eines jeden Staates festzusetzen, war dem Aristeides übertragen und von diesem mit ebenso grosser Gerechtigkeit als Unbestechlichkeit vollzogen worden. S. Thuk. 1, 96. Aesch. 2, 23. 3, 258. Diod. 11, 47. Plut. Arist. 24. οὐδεμιᾳ - ἐγένετο Plut. Arist. 24 ό δε τηλιχαύτης έξουσίας χύριος γενόμενος καὶ τρόπον τινὰ τῆς Έλλάδος ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰ πράγματα πάντα θεμένης πένης μεν έξηλθεν, έπανηλθε δὲ πενέστερος, ού μόνον καθαρώς καὶ δικαίως, άλλα καὶ προσφίλως πᾶσι καὶ άρμοδίως την έπιγραφην των χρημάτων ποιησάμενος. Philostr. Leb. d. Apoll. 6, 21, 5 'Αριστείδης έχεῖνος, ὄν φατε ὑμεῖς — πλεύσαντα ἐς τὰς νήσους ὑπὲο τῶν φόρων ξυμμέτρους τ' αὐτοὺς τάξαι καὶ ξὺν ταὖτῷ ἐπανελθεῖν τρίβωνι. άλλὰ — πόλις] Plut. Arist. 27 τάφος έστιν αὐτοῦ Φαληροί δειχνύμενος, ὅν φασι κατασκευάσαι τὴν πόλιν μηδ' ἐντάφια καταλιπόντι.
— ὑμῖν δ', zu 3, 20. — χρήματα
— Ἑλλήνων, zu 20, 10. — ὁπόσου χρόνου, von τοσούτου attra-

έξιέναι, τοσούτου μισθόν έχοντες έξῆτε. νῦν δ' οἱ μὲν τὰ κοινά διοικοῦντες έκ πτωχών εὖποροι καὶ πολλοῦ χρόνου τροφήν ἄφθονόν είσιν ήτοιμασμένοι ύμιν δε οὐδε μιᾶς ημέρας εφόδιά εστιν εν τῷ κοινῷ, ἀλλ' άμα δεῖ τι ποιεῖν καὶ πόθεν οὐκ ἔχετε. τότε μεν γὰο δ δῆμος ἦν δεσπότης των πολιτευομένων, νῦν δ' ὑπηρέτης. αἴτιοι δ' οἱ τὰ 210 τοιαῦτα γράφοντες καὶ συνεθίζοντες ύμας ύμων μεν αὐτων καταφρονείν, ένα δ' η δύο θαυμάζειν ανθρώπους. είθ' ούτοι κληρονομούσι της ύμετέρας δόξης καὶ τῶν ἀγαθῶν, ύμεις δ' οὐδ' ότιοῦν ἀπολαύετε, ἀλλὰ μάρτυρές ἐστε τῶν έτέρων αγαθών, οὐδενὸς άλλου μετέχοντες ἢ τοῦ ἐξαπατᾶσθαι. καίτοι πηλίκον τί ποτ' αν στενάξειαν οι άνδρες εκείνοι, οί ύπερ δόξης καὶ ελευθερίας τελευτήσαντες καὶ πολλών καὶ καλών ἔργων ὑπομνήματα καταλιπόντες, εἰ άρα αίσθοιντο, ότι νῦν ή πόλις εἰς ὑπηρέτου σχημα καὶ τάξιν προελήλυθε, καὶ Χαρίδημον εὶ χρη φρουρεῖν βουλεύεται; Χαρίδημον; οίμοι.

Αλλ' οὖ τοῦτ' ἐστὶ τὸ δεινόν, εὶ τῶν προγόνων, οἱ 211 διενηνόχασιν ἀπάντων ἀρετῆ, χεῖρον βουλευόμεθα, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντων ἀνθρώπων. πῶς γὰρ οὖκ αἰσχρὸν Αἰγινήτας μὲν τουτουσί, νῆσον οἰκοῦντας οὕτω μικρὰν καὶ οὐδὲν ἔχοντας ἐφ' ῷ μέγα χρὴ φρονεῖν αὐτούς, Λάμπιν, ὡς μέγιστα ναυκλήρια κέκτηται τῶν * Ἑλλήνων καὶ κατεσκεύακε

210. τοιαῦτα, wie Aristokrates.

— τῶν ἐτέρων ἀγαθῶν] ἐτέρων von ἀγαθῶν abhāngig, wie 18, 45 τῶν ἐτέρων κινδύνων. — καίτοι — αἴσθοιντο, zu 20, 87. — σχῆμα καὶ τάξιν, zu 2, 14. — ὑπηρέτου, oben zu §. 123. — Χαρίδημον;

οίμοι] Vergl. 22, 78 ύμεις δ΄ εἰς τοῦτο προήχθητ' εὐηθείας καὶ ῥαθυμίας, ώστ' οὐδὲ τοιαῦτα ἔχοντες παραθείγματα ταῦτα μιμεῖσθε, ἀλλ' ᾿Ανδροτίων ὑμῖν πομπείων ἐπισκευαστής, ᾿Ανδροτίων, ὡ γῆ καὶ θεοί.

211. τὸ δεινόν, wie 20, 47. — καὶ πάντων ἀνθρώπων, — οὐ μόνον τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ π. ά. — τουτουσί, mit wegwerfender Geste / wie §. 212 und ἐκείνους §. 213. — Λάμπιν] Diesen mit dem von D. 34 mehrfach erwähnten Schiffsführer Lampis, der ein Sclav war (das. §. 5) und mit Weib und Kind in Athen lebte (§. 37), zu

την πόλιν αὐτοῖς καὶ τὸ ἐμπόριον, μηδέπω καὶ τήμερον πολίτην πεποιήσθαι, άλλα μόλις της ατελείας αὐτὸν ήξιω-212 κέναι της του μετοικίου και Μεγαρέας τουτουσί τους καταράτους ούτως εὖ τὰ παρ' αὐτοῖς σεμνύνειν, ώστε Έρμωνα τὸν κυβερνήτην, τὸν μετὰ Λυσάνδρου λαβόντα τριήρεις διαχοσίας, ότ' εν Αιγός ποταμοίς ήτυχήσαμεν ήμεις, πεμψάντων Λακεδαιμονίων καὶ κελευόντων ποιήσασθαι πολίτην ἀποκρίνασθαι ὅτι, ὅταν αὐτοὺς ἴδωσι Σπαρτιάτην αὐτὸν πεποιημένους, τότε αὐτοὶ Μεγαρέα ποιήσονται. 213 καὶ 'Ωρείτας έκείνους, μέρος τέταρτον Εὐβοίας οἰκοῦντας, τον Χαρίδημον τοῦτον αὐτόν, ῷ μήτηρ μεν ὑπάρχει πολῖτις έχει, πατήρ δε ούκ έρω τίς ή πόθεν (ούδεν γάρ δεί πλείω τῶν ἀναγκαίων αὐτὸν ἐξετάζεσθαι), άλλ' ὅμως τὸ

identificiren ist man wohl kaum berechtigt. — τῆς ἀτελείας — τοῦ μετοιχίου] Auch in Athen kam Befreiung vom Schutzgeld vor. Corp.

inser. gr. no. 87.

212. τοὺς καταράτους | Nicht als ob damals besonderer Grund zur Erbitterung gegen Megara gewesen wäre: der Hass ist von älterem Datum. S. Plut. Perikl. 30. — Ερμωνα, früher auch als Steuermann des Kallikratidas von Xen. Hell. 1, 6, 32 erwähnt. — биихо-'σίας | Eigentlich nur etwa 170: denn die ganze Macht der Athener belief sich nur auf 180 Segel, u. von diesen entkamen noch 9 oder 10. Xen. Hell. 2, 1, 20 u. 28. Diod. 13, 105. Plut. Lys. 11. Paus. 3, 11, 5. Mit dergleichen Zahlen pflegen es die Redner nicht eben sehr genau zu nehmen. Die Schlacht bei Aegospotamoi ward Ol. 93, 4. 404. geliefert. — πεμψάντων — ποιήσονται] Gleichwohl nennt Xen. Hell. 1, 6, 32 den Hermon einen Megarer und nach Paus. 10, 9. 8 kam der-selbe wirklich in den Besitz des Bürgerrechts von Megara. Dagegen Plut. Mor. p. 826 ° φασὶν 'Αλεξάνδοω πολιτείαν Μεγαρείς ψηφίσασθαι, τοῦ ο είς γέλωτα θεμένου

την σπουθην αὐτῶν εἰπεῖν ἐχείνους, ὅτι μόνω πρότερον Ἡρακλεῖ καὶ μετ' έκείνον αὐτῷ ψηφίσαιντο. Freilich erzählt das Nämliche von den Korinthiern Senec. d. benef. 1, 13. Auch bei den Spartanern war Einbürgerung Fremder nicht Sitte, vgl. Arist. Polit. 2, 6, 12.

213. καὶ 'Ωρείτας ἐκείνους, so beginnt der Redner, um das begonnene oblique Verhältniss fortzusetzen, lässt dieses aber weiter unten wieder fallen und führt den Satz in selbstständiger Form zu, Ende. — μέρος — οἰχοῦντας, nicht an Flächeninhalt, sondern der politischen Eintheilung nach. Euböa zerfiel in die vier Gebiete von Karystos, Eretria, Chalkis und Oreos, von denen das letzte, das alte Histiäa, den äussersten Norden der Insel einnahm. — πατής — έξετάζεσθαι] Die gefährlichste Art der Hyposiopesis, wobei der Redner, indem er scheinbar den Bescheidenen und Ehrbaren spielt, doch durch gehässige Andeutungen, so viel oder so wenig auch immer dahinter ist, den Zuhörer berechtigt das Allerschlimmste zu denken. Vgl. 45, 3 ααὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὴν μητέρα γήμαντος την έμην αποδημούντος

ημισυ τοῦ γένους αὐτοῦ συμβαλομένου τοῦ ἡμίσεος μέχρι
τῆς τήμερον ἡμέρας οὐκ ἡξιώκασιν, ἀλλ' εἰς τοὺς νόθους
ἐκἔι συντελεῖ, καθάπερ ποτὲ ἐνθάδε εἰς Κυνόσαργες οἱ
νόθοι ὑμεῖς δ', ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, πάσης τῆς πόλεως 214
μεταδόντες αὐτῷ καὶ τετιμηκότες ἄλλοις ἔτι καὶ τοῦτ'
αὐτῷ προσθήσετε; ὅτι τί; ποίας ἔλαβε ναῦς ὑμῖν, δι'
ὰς ὑπὸ τῶν ἀπολωλεκότων ἐπιβουλεύεται; ἢ ποίαν πόλιν
παρέδωκεν αἰχμάλωτον λαβών; ἢ τίνας κινδύνους ὑπὲρ
ὑμῶν κεκινδύνευκεν; ἢ τίνας ἐχθροὺς τοὺς αὐτοὺς ὑμῖν
ἥρηται; οὐδεὶς ὰν εἰπεῖν ἔχοι.

Περὶ δὴ τῶν νόμων ὧν παραγεγράμμεθα, ὧ ἄνδρες 215 δικασταί, βούλομαι μικρὰ πρὸς ὑμᾶς εἰπὼν καταβαίνειν, ἃ νομίζω μνημονεύοντας ὑμᾶς ἄμεινον φυλάττειν, ἃν παραγειν * καὶ φενακίζειν οὖτοι ζητῶσιν. ὁ πρῶτος νόμος ἄντικρυς εἰρηκεν, ἄν τις ἀποκτείνη, τὴν βουλὴν δικάζειν ὁ δ', ἄν τις ἀποκτείνη, εὐθὺς γέγραφεν ἀγώγιμον εἰναι. τοῦτο φυλάττετε καὶ μέμνησθε, ὅτι πάντων ἐναντιώτατόν ἐστι τῷ κρίνειν τὸ μὴ διδόντα κρίσιν ἔκδοτον ποιεῖν. οὐκ ἐῷ μετὰ ταῦτα ὁ δεύτερος νόμος οὐδὲ τὸν ἑαλω-216

έμου δημοσία, τριηραρχούντος ύμιν, — δυ δε τρόπου, ούκ ίσως καλόν υίει περί μητρός ἀκριβώς εἰπειν, u. s. w. — τὸ ημισυ — συμβαλομένου, obwohl er selbst die Hälfte der (zum Bürgerthum erforderlichen) Abkunft beisteuerte, von mütterlicher Seite her nämlich. Zu Oreos galt wie zu Athen und wohl in den meisten griechischen Staaten (Arist. Polit. 3, 1, 9 ogiζονται δη προς την χρησιν πολί-την τον έξ αμφοτέρων πολιτων καὶ μὴ θατέρου μόνον, οίον πα-τρὸς ἡ μητρός) die Bestimmung, dass zum Bürgerrecht nur Abstammung von einem Bürger und einer Bürgerin befähige. - συντελεί, zählt. — Κυνόσαργες] Plut. Them. 1 τοῦτο ο ἔστιν ἔξω πυλών γυμνάσιον Ήρακλέους, έπεὶ κάκείνος ούκ ην γνήσιος έν θεοῖς, άλλ' ένείχετο νοθεία δια την μητέρα θνη-

Demosthenes III.

τὴν οὖσαν. Liv. 31, 24 templum Herculis gymnasiumque et lucus erat circumiectus. Gelegen war dieses Gymnasium nordöstlich von der Stadt unter dem Lykabettos. Der Zusatz ποτε zeigt, dass diese Absperrung der νόθοι zur Zeit der Rede ausser Gebrauch gekommen war

214. τοῦτ', was Aristokrates beantragt. — ὅτι τί; vgl. Krüger Gr. §. 51, 17, 8. — ποίας — ἥρηται] Als Gegenstück kann man die Schilderung 20, 76 ff. betrachten.

215. παραγεγράμμεθα, zu 18, 111. — καταβαίνειν, zu 20, 154. — ὁ πρώτος νόμος, oben §. 22. — φυλάττετε καὶ μέμνησθε, wie 20, 163.

216. δ δεύτερος νόμος, oben §. 29. Das dritte (§. 37), vierte (§. 44) und fünfte (§. 51) sind als mit dem zweiten unmittelbar zusam-

χότα ανδροφόνον λυμαίνεσθαι οὐδε χρήματα πράττεσθαι· δ δ' εν τῷ ποιεῖν ἀγώγιμον πάντα ταῦτα δέδωκεν· ἐπὶ γὰο τοῖς λαβοῦσιν ἔσται ποιεῖν ὅ τι ὰν βούλωνται. ἀπάγειν έ νόμος ώς τοὺς θεσμοθέτας κελεύει. καὶ τοῦτ', ἂν ἐν τῆ τοῦ πεπονθότος λάβη τις πατρίδι. ό δ' αγώγιμον αὐτῷ τῷ τὴν αἰτίαν ἐπενεγκόντι δίδωσιν 217 ώς αύτον, κάν της άλλοτρίας που λάβη. έστιν έφ' οίς αδικήμασι δέδωκεν αποκτείνειν ο νόμος ο δ' οὐδεν ύπειπών, κὰν ἐπὶ τούτοις τις κτείνη, δίδωσιν ἔκδοτον τὸν ἀθῷον ἀφειμένον ἐν τοῖς νόμοις. ἄν τις πάθη τι τοιοῦτον, δίκας δ νόμος κελεύει αίτεῖν πρώτον · δ δὲ τοὐναντίον οὐδεμίαν κρίσιν οὕτ' αὐτὸς εἰπών οὕτε, παρ' ὧν άξιοι λαβείν, αιτήσας, άγώγιμον εύθυς έγραψε, κάν τις 218 ἀφαιρῆται, παραχρῆμα ἔκοπονδον. ἀνδρολήψιον παρ' ὧν αν δ δράσας ή, αν μη διδώσι δίκας, κελεύουσιν οί νόμοι μέχρι τριών είναι δ δέ, αν αφέληταί τις τον άγοντα μή - βουλόμενος πρὸ δίκης ἐκδοῦναι, εὐθὺς ἔκοπονδον ποιεῖ. οὐκ ἐῷ νόμον, ἀν μὴ τὸν αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι τιθῆ τις, εἰσφέρειν δ δ' έπ' ανδρί γράφει ψήφισμα ίδιον. οὐκ έᾶ ψήφισμα δ νόμος χυριώτερον είναι νόμου δ δ' ύπαρχόντων νόμων ψήφισμα ποιεί κύριον τοὺς νόμους ἀναιρῶν. 219 * ταῦτα φυλάττετε καὶ μεμνημένοι κάθησθε. καὶ τὰς μὲν παραγωγάς, ας ούτοι ποιήσονται, χαίρειν έατε καὶ μή έπιτρέπετε λέγειν αὐτοῖς, κελεύετε δὲ δεῖξαι, ποῦ γέγραφε **πρίσιν, ἢ ποῦ γέγραφεν, ἄν τις άλῷ φόνου, κατὰ τούτου** τάς τιμωρίας. εί γάρ ἢ τὸν ἄλλοθί που κριθέντα καὶ

menhängende Bestimmungen nicht besonders aufgeführt.

217. $\tilde{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu - \delta \nu \delta\mu o_{\mathcal{G}}$, das sechste, oben § 53. Auch das siebente (§ 60) und achte (§ 62) sind aus gleichem Grunde übergangen. — $\dot{\imath}\pi\epsilon\iota\pi\dot{\imath}\nu$, oben zu § 53. — $\dot{\imath}\epsilon\iota\pi\dot{\imath}\nu$, over den ohen § 65 ff. angeführten Dikasterien. — $\alpha i\imath\dot{\gamma}-\sigma\alpha_{\mathcal{G}}$, näml. $\delta i\alpha_{\mathcal{G}}$.

218. $\alpha \nu \delta \rho o \lambda \dot{\eta} \psi i o \nu - \epsilon \dot{i} \nu \alpha i$, das neunte Gesetz, oben §. 82. — $\pi \alpha \rho$

 $\vec{ω}ν, = παρὰ τούτων, παρ' οἶς.$ — τὸν ἄγοντα, nicht als Object des ἀφαιρεῖσθαι, sondern als Person dessen zu fassen, dem der Thäter entzogen wird. — έξ, näml. ὁ νόμος, und zwar das zehnte, oben §. 86. — ὁ νόμος, das eilfte, oben §. 87. — ὑπαρχόντων νόμων, obgleich es Gesetze giebt, ungeachtet, im Angesicht der bestehenden Gesetze, ihnen zum Trotz.

219. χάθησθε, zu 20, 165. — οὐτοι, Aristokrates und Consorten.

ξαλωκότα ὅτι ἀεῖ κολάζειν ἔγραψεν, ἢ αὐτὸς ἔγραψε κρίσιν εἰ πεποίηκεν ἢ οὖ καὶ εἰ δικαίως ἢ ἀδίκως, οὐκ ἂν ἢδίκει. εἰ δὲ τὸ τῆς αἰτίας ὄνομα αὐτὸ γράψας ἄν τις 220 ἀποκτείνη, καὶ ὑπερβὰς τὸ καὶ ἀλῷ φόνου καὶ τὸ δόξη ἀπεκτονέναι καὶ τὸ δίκας ὑπεχέτω τοῦ φόνου καὶ τὸ τὰς τιμωρίας εἶναι κατ' αὐτοῦ τὰς αὐτὰς ἅσπερ ἀν τὸν Αθηναῖον κτείνη, καὶ πάνθ' ὅσα ἐστὶ δίκαια ὑπερβὰς ἀγώγιμον εἶναι γέγραφε, μὴ φενακίζεσθε, ἀλλ' εὖ ἴστε ὅτι πάντων παρανομώτατα εἴρηκεν.

220. αὐτὸ, oben zu §. 48.

(LIV.) REDE GEGEN KONON.

EINLEITUNG.

Der dieser Rede zum Grunde liegende Fall ist sehr einfach. Der Sprecher derselben, angeblich Ariston mit Namen, geht eines schönen Abends mit einem Freunde auf dem Markte spazieren. Da begegnet ihm eine Rotte Bummler, tüchtig angetrunken, von Konon angeführt. Einer von diesen hält den Begleiter des Ariston fest, drei andere, unter ihnen Konon und sein Sohn Ktesias, ein sauberes Früchtchen, fallen über ihn selbst her, reissen ihm den Rock vom Leibe, schlagen ihn nieder und bearbeiten ihn mit Hand und Fuss dermassen. dass er halbtodt in der Gosse liegen bleibt. Fast von den Aerzten aufgegeben erholt er sich gleichwohl nach langem Krankenlager und macht nun die Sache anhängig (§. 7 ff.). Zuerst wendet er sich mit seiner Klage an einen öffentlichen Schiedsrichter. Als aber hier Konon durch allerhand Winkelzüge und Advocatenkniffe die Entscheidung zu verzögern sucht (§. 26 ff.), bringt er die Sache an einen ordentlichen Gerichtshof, und vor diesem ist die Rede gehalten, und zwar Ol. 109, 3. 341 (§. 3). Welchen Erfolg sie hatte, wissen wir nicht, hoffen aber zur Ehre der athenischen Richter, einen günstigen. So einfach der Fall, so einfach und schmucklos und stellenweise im Ausdruck sogar ans Alltägliche streisend (vgl. §. 12. 13. 15) ist auch die Rede selbst. Nicht als ob ein Redner wie Demosthenes, wenn es ihm darauf ankam.

um den gehörigen Vorrath rhetorischer Kunstmittel verlegen gewesen wäre: allein offenbar war sein Client ein schlichter Bürgersmann, welchen er eben nur so und nicht anders reden lassen durfte. Und so hat diese Rede des Demosthenes vorzugsweise schon bei den alten Kunstrichtern als ein Muster des schlichten Stils gegolten. In dieser Beziehung sagt Dionysios von Halikarnass in der Schrift über die Redegewalt des Demosthenes Cap. 13, nachdem er die Schilderung der von Konon und seiner Sippe verübten Unbilden (§. 3-9) wortlich daraus angeführt, Folgendes: ταῦτα οὐ καθαρά καὶ άκριβῆ καὶ σαφῆ καὶ διὰ τῶν κυρίων καὶ κοινῶν δνομά-των κατεσκευασμένα, ὥσπερ τὰ Δυσίου; ἐμοὶ μὲν γὰρ ὑπάρχειν δοκεῖ. τί δ' οὐχὶ σύντομα καὶ στρογγύλα καὶ άληθείας μεστά καὶ τὴν ἀφελῆ καὶ ἀκατάσκευον ἐπιφαίνοντα φύσιν, καθάπερ ἐκεῖνα; πάντων μὲν οὖν μάλιστα. ούχὶ δὲ καὶ πιθανά καὶ ἐν ήθει λεγόμενά τινι καὶ τὸ πρέπον τοῖς ὑποχειμένοις προσώποις τε καὶ πράγμασι φυλάττοντα; ήδονῆς δ' ἄρα καὶ πειθοῦς καὶ χαρίτων, καιροῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἃ τοῖς Δυσιακοῖς ἐπάνθοῦσιν, ἀρα οὐχὶ πολλή μοῖρα; οὐκ ἔνεστ' ἄλλως εἰπεῖν. εὶ γοῦν μὴ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς οὖτινός ἐστιν ἑκάτερος τῶν λόγων (D. hat vorher zur Vergleichung eine verwandte Stelle aus der Rede des Lysias gegen Tisis angeführt) γνώριμος ήν, άλλ' ἀνεπιγράφοις περιετύχομεν αὐτοῖς, οὐ πολλοὺς άν ήμων οἴομαι διαγνωναι φαδίως, πότερος Δημοσθένους έστιν η Αυσίου, τοσαύτην δί χαρακτήρες δμοιότητα πρός άλλήλους έχουσι.

KATA KONQNOZ AIKIAZ.

LIV. p. 1256. R.

1 Υβρισθείς, ὧ ἄνδρες δικασταί, καὶ παθών ὑπὸ Κόνωνος τουτουὶ τοιαῦτα, ὧστε πολὺν χρόνον πάνυ μήτε τοὺς οἰκείους μήτε τῶν ἰατρῶν μηδένα προσδοκᾶν περιφεύξεσθαί με, ὑγιάνας καὶ σωθείς ἀπροσδοκήτως ἔλαχον αὐτῷ τὴν δίκην τῆς αἰκίας ταυτηνί. πάντων δὲ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων, οἶς συνεβουλευόμην, ἔνοχον μὲν φασκόντων αὐτὸν ἐκ τῶν πεπραγμένων εἶναι καὶ τῆ τῶν λωποδυτῶν ἀπαγωγῆ καὶ ταῖς τῆς ὕβρεως γραφαῖς, συμβουλευόντων δέ μοι καὶ παραινούντων μὴ μείζω πράγματα ἢ δυνήσομαι φέρειν ἐπάγεσθαι, μηδ' ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν

§. 1. πολύν χρόνον πάνυ] πάνυ verb. mit πολύν, wie Procem. 18 αν ύμεις βραχύ τί μοι πεισθήτε πάνν, und Plat. Hipp. mai. 282° εν ολίγω χρόνω πάνυ. — τῆς αἰχίας] Der Artikel mit Beziehung auf den besonderen den Richtern zur Entscheidung vorliegenden Fall. Dagegen kann bei Anführung einer Klage als Gattung der Artikel ebenso wohl stehen als nicht, je nachdem der Sprechende im Gedanken die eine Klage den übrigen derselben Art gegenüber stellt und sie vor diesen hervorhebt (wie gleich nachher τῆ τῶν λωποδυτῶν ἀπαγωγῆ και ταις της υβρεως γραφαίς) oder nicht. Ueber das Motiv der δίκη αίχίας s. zu 23, 50, über die ἀπαγωγή zu 23, 80, über die λωπο-

δύται zu 4, 47. Von der γραφή υβρεως unterscheidet sich die δίκη aixías einmal durch die mildere Form als Privatklage und die damit verbundene geringere Gefährde, sodann durch den beschränkteren Inhalt. Die αἰχία begreift nur Misshandlung durch Schläge, die υβρις jedwede mit Hohn verübte Ver-letzung an Leib und Ehre in sich. πράγματα, zu 1, 8. ἐπάγεσθαι, auf mich zu laden. - ὑπὲρ τὴν ήλιχίαν, als die Fähigkeit der Durchführung der Sache bedingend: "nicht eine Klage anzustellen, welche über meine Kräfte ginge." Das jugendliche Alter des Klägers liess, wenn er die Sache aufs Aeusserste trieb, gegenüber den Erfabrungen. Kniffen und Verbindungen eines alών ἐπεπόνθειν ἐγκαλοῦντα φαίνεσθαι, οῦτως ἐποίησα καὶ δι' ἐκείνους ἰδίαν ἔλαχον δίκην, ἥδιστ' ἄν, ὡ ἄνδρες Αθηναῖοι, θανάτου κρίνας τουτονί. καὶ τούτου συγγνώμην ε ἔξετε, εὐ οἰδ' ὅτι, πάντες, ἐπειδὰν ἃ πέπονθ' ἀκούσητε δεινῆς γὰρ οὖσης τῆς τότε συμβάσης ὕβρεως οὐκ ἐλάττων ἡ μετὰ ταῦτ' ἀσέλγειί ἐστι τουτουί. ἀξιῶ δὴ καὶ δέομαι πάντων ὁμοίως ὑμῶν, πρῶτον μὲν εὐνοϊκῶς ἀκοῦσαί μου περὶ ὧν πέπονθα λέγοντος, * εἶτ', ἐὰν ἡδικῆσθαι καὶ παρανενομῆσθαι δοκῶ, βοηθῆσαί μοι τὰ δίκαια. ἔξ ἀρχῆς δ' ὡς ἕκαστα πέπρακται, διηγήσομαι πρὸς ὑμᾶς, ὡς ἂν οἶός τε ὧ διὰ βραχυτάτων.

Έξήλθομεν, έτος τουτὶ τρίτον, εἰς Πάνακτον φρουρᾶς 3 ήμιν προγραφείσης. ἐσκήνωσαν οὖν οἱ υἱεῖς οἱ Κόνωνος τουτουὶ ἐγγὺς ἡμῶν, ὡς οὐκ ἀν ἐβουλόμην ἡ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔχθρα καὶ τὰ προσκρούσματ' ἐκεῖθεν ἡμῖν συνέβη, ἔξ ὧν δ', ἀκούσεσθε. ἔπινον ἑκάστοτε οὖτοι τὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ τάχιστα ἀριστήσαιεν, ὅλην. καὶ τοῦθ', ἕως περ ἡμεν ἐπὶ τῆ φρουρᾶ, διετέλουν ποιοῦντες. ἡμεῖς δ' ὧσπερ

ten Sünders wenig Hoffnung auf glücklichen Erfolg. — ἰδίαν —
δίαην] δίαη ist hier generell von der Klage überhaupt zu verstehen, und ἰδία δίαη fasst den Gegensatz zu der gegenüber gedachten δημοσία δίαη oder öffentlichen Klage schärfer als es der von δίαη zu γραφή ist. Vgl. 18, 210. — θανάτου, eine Strafe, die hei der λωποδυτών ἀπαγωγή erfolgte, ja selbst hei der γραφή ἔβρεως eintreten konnte, wogegen die δίαη αἰχίας nur eine Geldstrafe nach sich zog. Lysias b. Suid. unter ὅβρις.

υροις.

2. εὐ οἰο' ὅτι, zu 5, 10. — ἡ
μετὰ ταῦτ' ἀσέλγεια, vgl. unten
§. 26. — ροηθῆσαί μοι τὰ δίκαια,
— ροηθοῦντας ἀποδοῦναί μοι τὰ
δίκατα, mir zu meinem Rechte zu
verhelfen. Vgl. 27, 3. 68. 30, 25,
und unten §. 42 ροηθεῖν καὶ τὰ

δίκαια ἀποδιδόναι. — ώς — βραχυτάτων, zu 18, 246.

3. ἔτος τουτὶ τρίτον, vor zwei Jahren. Vgl. zu 3, 4. — εἰς Πάνακτον] 19, 326 ἀντὶ δὲ τοῦ τὸν 'Ωρωπὸν ὑμῖν ἀποδοδῆναι περὶ Δουμοῦ καὶ τῆς πρὸς Πανάκτω χώρας μεθ' ὅπλων ἑξερχόμεθα, ο, τέως ἡσαν Φωκεῖς σῶοι, οὐδὲ πώποτ' ἐποιήσαμεν. Der Zug fiel Ol. 109, 1. 343. Panakton war ein fester Platz an der attisch-böotischen Gränze. — φρουρᾶς ἡμῖν προγραφείσης, wohin wir als Garnison beordert waren. Die Ordre erging schriftlich aus dem Hauptquartier. Vgl. Harpokr. p. 170, 9. — ἀριστήσαιεν] Ist wohl allgem. vom Frühstücken zu verstehen. Im engeren Sinne ist ἄριστον (= prandium) das zweite um die Mittagszeit genommene Frühstück, dem ein erstes, ἀχράτισμα (= ientaculum),

4 ενθάδ' εἰώθαμεν, ούτω διήγομεν καὶ έξω. ἢν οὖν δειπνοποιείσθαι τοῖς ἄλλοις ωραν συμβαίνοι, ταύτην αν ήδη ἐπαρώνουν οὖτοι, τὰ μὲν πολλὰ εἰς τοὺς παϊδας ἡμῶν τούς ακολούθους, τελευτώντες δε καί είς ήμας αὐτούς. φήσαντες γὰρ καπνίζειν αὐτοὺς όψοποιουμένους τοὺς παῖδας ἢ κακῶς λέγειν, ὅ τι τύχοιεν, ἔτυπτον καὶ τὰς ἁμίδας κατεσκεδάννυον καὶ προσεούρουν καὶ ἀσελγείας καὶ ὕβρεως ούδ' ότιοῦν ἀπέλειπον. όρῶντες δ' ήμεῖς ταῦτα καὶ λυπούμενοι τὸ μεν πρώτον ἀπεπεμψάμεθα, ώς δ' εχλεύαζον ήμᾶς καὶ οὐκ ἐπαύοντο, τῷ στρατηγῷ τὸ πρᾶγμα είπομεν κοινή πάντες οἱ σύσσιτοι προσελθόντες, οὐκ ἐγω 5 τῶν άλλων έξω. λοιδορηθέντος δ' αὐτοῖς ἐκείνου καὶ κακίσαντος αὐτοὺς οὐ μόνον περὶ ὧν εἰς ἡμᾶς ἡσέλγαινον, άλλα και περί ων όλως εποίουν εν τῷ στρατοπέδω, τοσούτου εδέησαν παύσασθαι ή αισχυνθηναι, ωστ' έπειδή Θάττον συνεσκότασεν, εύθυς ώς ήμας είσεπήδησαν ταύτη τῆ ἐσπέρα, καὶ τὸ * μὲν πρῶτον κακῶς ἔλεγον, τελευτῶνπες δε καὶ πληγάς ενέτειναν εμοί, καὶ τοσαύτην κραυγήν καὶ θόρυβον περὶ τὴν σκηνὴν ἐποίησαν, ώστε καὶ τὸν στρατηγόν καὶ τοὺς ταξιάργους έλθεῖν καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτών τινας, όί περ εκώλυσαν μηδεν ήμας ανήκεστον παθείν, μηδ' αὐτοὺς ποιῆσαι παροινουμένους ὑπὸ του-6 τωνί. τοῦ δὲ πράγματος εἰς τοῦτο προελθόντος, ώς δεῦρ' έπανήλθομεν, ήν ήμιν, οξον είκός, εκ τούτων δργή καί

am frühen Morgen voranging. — εἰωθαμεν, näml. διάγειν.

4. ην — συμβαίνοι, gegen Abend. Vgl. unten §. 7 u. 10 u. zu 18, 169. Der Optaliv drückt die östere Wiederholung aus. — ἄν — ἐπορφνουν, s. Krüger Gramm. §. 53, 10, 3. — ὅ τι τύχοιεν, nāml. λέγοντες, vgl. zu 1, 3. — προσεούρουν, à la Diogenes, doch ohne dessen Veranlassung. Diog. Laert. 6, 46 ἐν δείπνφ προσερφίπτουν αὐτῷ τινες δστάρια ὡς κυνί, καὶ ὅς ἀπαλλαττόμενος προσεούρησεν αὐτοῖς ὡς

χύων. — ἀπεπεμψάμεθα, hiessen sie ihrer Wege gehen.

5. λοιδορηθέντος] Wegen der seltneren passiven Form vgl. 21, 132 τὴν λοιδορίαν, ἢν ἐλοιδορήθη Κρατίνφ περὶ τούτων. — ταύτη τῷ ἐσπέρα, des Tages, an welchem sie von dem Strategen gescholten worden. — τοὺς ταξιάρχους, die Hauptleute, welche die τάξεις oder von ihren Phylen zum Fussvolk gestellten Contingente commandirten. Vgl. zu 4, 26. — μηδ΄ αὐτοὺς ποιῆσαι, aus Nothwehr oder im Zorn über die zugefügte Schmach.

ἔχθρα πρὸς ἀλλήλους. μὰ τοὺς θεούς, οὐ μὴν ἔγωγε ψόμην δεῖν οὔτε δίκην λαχεῖν αὐτοῖς οὔτε λόγον ποιεῖσθαι τῶν συμβάντων οὐδένα, ἀλλ' ἐκεῖνο ἀπλῶς ἐγνώκειν, τὸ λοιπὸν εὐλαβεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι μὴ πλησιάζειν τοῖς τοιούτοις. πρῶτον μὲν οὖν τούτων ὧν εἴρηκα βούλομαι τὰς μαρτυρίας παρασχόμενος, μετὰ ταῦτα οἶα ὑπ' αὐτοῦ τούτου πέπονθα ἐπιδεῖξαι, ἵνα εἰδῆτε, ὅτι ῷ προσῆκε τοῖς τὸ πρῶτον ἁμαρτηθεῖσιν ἐπιτιμᾶν, οὖτος αὐτὸς πρότερος πολλῷ δεινότερ' εἴργασται.

MAPTYPIAI.

ΤΩν μεν τοίνυν οὐδένα ὤμην δεῖν λόγον ποιεῖσθαι, ταῦτ' ἔστιν. χρόνω δ' ὕστερον οὐ πολλῷ περιπατοῦντος, ὥσπερ εἰώθειν, ἑσπέρας ἐν ἀγορῷ μου μετὰ Φανοστράτου τοῦ Κηφισιέως, τῶν ἡλικιωτῶν τινος, παρέρχεται Κτησίας ὁ υίὸς ὁ τούτου, μεθύων, κατὰ τὸ Δεωκόριον, ἐγγὺς τῶν Πυθοδώρου. κατιδών δ' ἡμᾶς καὶ κραυγάσας, καὶ διαλεχθείς τι πρὸς αὐτὸν οὕτως ὡς ὰν μεθύων, ὥστε μἡ μαθεῖν ὅ τι λέγοι, παρῆλθε πρὸς Μελίτην ἄνω ἔπινον γὰρ ἐνταῦθα (ταῦτα γὰρ ὕστερον ἐπυθόμεθα) παρὰ * Παμφίλω τῷ κναφεῖ Κόνων οὐτοσί, Θεότιμός τις, Δρχε-

6. εὐλαβεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι] Beides bezeichnet die Vorsicht, ersteres bei selbstständigem Handeln, letzteres beim passiven Verhalten zur Abwehr. — ὑπ' αὐτοῦ τούτου, im Gegensatz zu seinen Söhnen. — τοῖς — ἀμαρτηθεῖσιν, näml. von den Söhnen des Konon zu Panakton. — πρότερος, als Tonangeber, allen voran.

7. τοῦ Κηφισιέως, aus Kephisia, einem Domos der Phyle Erechtheis am Fusse des Pentelikon nordöstlich von Athen gelegen. — Λεωκόριον] Η μερί με 120, 13 το Λεωκόριον είναι φησι Φανόσημος έν 3΄ Ατθίσος έν μέσφ τῷ Κεραμετοῦ. Es war benannt nach den Töchtern des Leos, Praxithea, Theope und Eubule, welche dieser auf

Geheiss des Orakels dem Staate opferte. D. 60, 29. Paus. 1, 5, 2. 10, 10, 1. Ael. verm. Gesch. 12, 28. Ueber den Zusammenhang der hier angedeuteten Localitäten s. Forchhammer in d. Kieler philol. Stud. S. 362. — των Πυθοδώρου, näml. οἰχιων. — ὡς ἂν μεθύων, näml. διαλεχθείη. Vergl. zn 1, 21. — Μελίτην, einen städtischen zur Phyle Kekropis gehörigen Demos, welcher auf den Hügeln in den westlichen Stadttheilen zu suchen ist. Vgl. Forchhammer a. a. O. S. 348 ff. τῷ χναφεί Die Athener pflegten zur Unterhaltung ihre müssige Zeit gern an Orten des Verkehrs hinzubringen. Am besuchtesten waren die Barbierstuben und Parfümerieläden (Lys. 23, 3. D. 25, 52), aber

βιάδης, Σπίνθαρος ὁ Εὐβούλου, Θεογένης ὁ Ανδρομένους, πολλοί τινες, οθς έξαναστήσας ὁ Κτησίας επορεύετο είς 8 την άγοράν. και ημίν συμβαίνει άναστρέφουσιν άπο τοῦ Φερρεφαττίου καὶ περιπατοῦσι πάλιν κατ' αὐτό πως τὸ Δεωκόριον είναι, καὶ τούτοις περιτυγχάνομεν. ώς δ' άνεμίχθημεν, είς μεν αὐτῶν, άγνώς τις, Φανοστράτφ προσπίπτει καὶ κατείχεν εκείνον, Κόνων δ' ούτοσὶ καὶ ὁ υίὸς αὐτοῦ καὶ ὁ ἀνδρομένους υίὸς ἐμοὶ περιπεσόντες τὸ μέν πρώτον εξέδυσαν, είθ' ύποσχελίσαντες και δάξαντες είς τὸν βόρβορον οὕτω διέθηκαν ἐναλλόμενοι καὶ ὑβρίζοντες, ώστε τὸ μὲν χεῖλος διακόψαι, τοὺς δ' ὀφθαλμοὺς συγκλεῖσαι, ούτω δε κακώς έχοντα κατέλιπον, ώστε μήτε άναστηναι μήτε φθέγξασθαι δύνασθαι. κείμενος δ' αὐτῶν 9 ήχουον πολλά καὶ δεινά λεγόντων. καὶ τὰ μὲν άλλα καὶ βλασφημίαν έχει τινά, καὶ ονομάζειν οκνήσαιμ' αν εν υμίν ένια, δ δε της θρεεώς έστι της τούτου σημείον καὶ τεκμήριον τοῦ πᾶν τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τούτου γεγενῆσθαι, τοῦθ' ύμιν έρω. έδε γαρ τους άλεκτρυόνας μιμούμενος τους νενικηκότας, οί δε κροτείν τοίς άγκωσιν αὐτὸν ήξίουν άντὶ πτερύγων τὰς πλευράς. καὶ μετὰ ταῦτα έγω μεν ἀπεκομίσθην ύπὸ τῶν παρατυχόντων γυμνός, οὖτοι δ' ψχοντο

auch die Werkstätten der gemeineren Handwerker, wie Schuster (Lys. 24, 20), Sattler (Xen. Mem. 4, 2, 1) u. s. w., verschmähte man nicht. Den Wein, welchen man dort trank, liess man, wenn ihn der Inhaber des Ladens nicht selbst verschenkte, vom κάπηλος über die Strasse holen. — Σπίνθαφος ὁ Εὐβούλον, auch 59, 39 genannt, vermuthlich der Sohn des Εὔβουλος Πηοβαλείσιος 59, 48, vollst. Εὔβουλος Σπινθάφου Πφοβαλίσιος nach der Inschrift b. Ross Demen v. Att. 156. — πολλοί τινες] τινες wie bei Zahlen, zu 20, 145.

8. τοῦ Φερρεφαττίου, des Tempels der Persephone od. poët Φερρέφασσα, att. Φερρέφαττα. Vgl. die etymologische Spielerei b. Plat. Krat. 404'. — καὶ τούτοις περιτυγχάνομεν] Krüger Gramm. §. 69, 32, 6. — κατείχεν, so lange die Rauferei währte. — ὁ νίὸς αὐτοῦ, Ktesias. — ἔξέδυσαν, nahmen mir den Rock, vgl. §. 9. — εἰς τὸν βόρβορον, in die Gosse. — συγκλείσαι, theils mit Koth, theils durch Schläge und die darauf folgende Geschwulst, welche das Außschlagen der Augen verhinderte.

9. ἐν ὑμίν, vor euch, zu 3, 10.

— ἦθε — πλευράς] Das Muster zu dieser burlesken Scene bilden die in Athen so beliehten Hahnenkämpfe, welche nach Ael. verm. Gesch. 2, 28 nach den Perserkriegen sogar von Staatswegen einmal jährlich im Theater gehalten wurden. — γυμνός, im Hemde, — γυμνός ἐν

θοιμάτιον λαβόντες μου. ώς δ' ἐπὶ τὴν θύραν ἦλθον, κραυγὴ καὶ βοὴ τῆς μητρὸς καὶ τῶν θεραπαινίδων ἦν, καὶ μόγις ποτὲ εἰς βαλανεῖον ἐνεγκόντες με καὶ περιπλύναντες ἔδειξαν τοῖς ἰατροῖς. ώς οὖν ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, τούτων ὑμῖν τοὺς μάρτυρας παρέξομαι.

* MAPTYPES.

Συνέβη τοίνυν, ὧ ἄνδρες δικασταί, καὶ Εὐξίθεον του-10 τονὶ τὸν Χολλείδην, ὄνθ' ἡμῖν συγγενῆ, καὶ Μειδίαν μετὰ τούτου ἀπὸ δείπνου ποθὲν ἀπιόντας περιτυχεῖν πλησίον ὄντι μοι τῆς οἰκίας ἤδη, καὶ εἰς τὸ βαλανεῖον φερομένψ παρακολουθῆσαι, καὶ ἰατρὸν ἄγουσι παραγενέσθαι. οὕτω δ' εἰχον ἀσθενῶς, ῶσθ', ἵνα μὴ μακρὰν φεροίμην οἴκαδε ἐκ τοῦ βαλανείου, ἐδόκει τοῖς παροῦσιν ὡς τὸν Μειδίαν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν κομίσαι καὶ ἐποίησαν οὕτω. λαβὲ οὖν καὶ τὰς τούτων μαρτυρίας, ἵν' εἰδῆθ' ὅτι πολλοὶ συν-ίσασιν ὡς ὑπὸ τούτων ὑβρίσθην.

MAPTYPIAI.

Δαβὲ δὴ καὶ τὴν τοῦ ἰατροῦ μαρτυρίαν.

MAPTYPIA.

Τότε μεν τοίνυν παραχρημα ύπο των πληγων, ας 11 ελαβον, και της ύβρεως ούτω διετέθην, ως ακούετε και μεμαρτύρηται παρα πάντων ύμιν των εὐθὸς ἰδόντων. μετὰ δε ταῦτα των μεν οἰδημάτων των εν τῷ προσώπῳ και των ελκών οὐδεν ἔφη φοβεῖσθαι λίαν ὁ ἰατρός, πυρετοὶ δε παρηκολούθουν μοι συνεχεῖς καὶ άλγηματα όλου μεν τοῦ σώματος πάνυ σφοδρὰ καὶ δεινά, μάλιστα δε των

χιτωνίσχω 21, 216 u. Arist. Lysistr. 501. Wolk. 965. — εἰς βαλανεῖον, in ein öffentliches, wie schon die Abwesenheit des Artikels zeigt, noeh deutlicher §. 10 ἴνα μὴ μακρὰν φεροίμην οἴκασε ἐχ τοῦ βαλανεῖου. Eigene Bāder hielten sich nur die Wohlbabenderen, Xen. v. Staat d. Ath. 2, 10.

10. Χολλείδην] Χολλεϊδαι, welches man am Hymettos sucht, war ein Demos der Phyle Leontis. τουτονὶ bezeichnet den Zeugen als anwesend. — $\tau \tilde{\eta}_S$ οἰχίας, der eigenen Behausung des Sprechers, an welcher vorbei er zum nächsten Bade getragen wurde.

11. των εύθυς ιδόντων, näml.

πλευρών καὶ τοῦ ἤτρου, καὶ τῶν σιτίων ἀπεκεκλείσμην. 12 καὶ ὡς μεν ὁ ἰατρὸς ἔφη, εἰ μὴ κάθαρσις αξματος αὐτομάτη μοι πάνυ πολλὴ συνέβη περιωδύνῳ ὅντι καὶ ἀπομουμένῳ ἤδη, κὰν ἔμπυος γενόμενος διεφθάρην νῦν δὲ τοῦτ' ἔσωσε τὸ αξιια ἀποχωρῆσαν. ὡς οὖν καὶ ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, καὶ παρηκολούθησέ μοι * τοιαύτη νόσος ἐξ ῆς εἰς τοὖσχατον ἤλθον, ἐξ ὧν ὑπὸ τούτων ἔλαβον πληγών, λέγε τὴν τοῦ ἰατροῦ μαρτυρίαν καὶ τὴν τῶν ἐπισκοπούντων.

MAPTYPIAI.

13 "Ότι μεν τοίνυν οὐ μετρίας τινὰς καὶ φαύλας λαβὼν πληγάς, ἀλλ' εἰς πᾶν έλθων διὰ τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀσέλγειαν τὴν τούτων πολὺ τῆς προσηκούσης ἐλάττω δίκην εἴληχα, νομίζω δῆλον ὑμῖν γεγενῆσθαι. οἴομαι δ' ὑμῶν ἐνίους θαυμάζειν, τί ποτέ ἐστιν, ὰ πρὸς ταῦτα τολμήσει Κόνων λέγειν. βούλομαι δὴ προειπεῖν ὑμῖν, ὰ ἐγὼ πέπυσμαι λέγειν αὐτὸν παρεσκευάσθαι, ἀπὸ τῆς ὕβρεως καὶ τῶν πεπραγμένων τὸ πρᾶγμ' ἄγοντα εἰς γέλωτα καὶ σκώμ-14 ματα ἐμβαλεῖν πειράσεσθαι, καὶ ἐρεῖν ὡς εἰσὶν ἐν τῆ πόλει πολλοί, καλῶν κάγαθῶν ἀνδρῶν υἱεῖς, οῖ παίζοντες

mich nach geschehener That. — τῶν σιτίων ἀπεκεκλείσμην, nicht etwa zufolge ärztlicher Verordnúng, sondern "ich konnte nichts über meine Zunge bringen." Reiske.

12. χάθαρσις, Entleerung, Ergiessung, Abgang. — ἐξ ὧν — πληγών, mit παρηχολούθησε zu verbinden. Das doppelte ἐξ mit dem Relativ fällt eben so unangenehm ins Ohr, wie das doppelte ἐί §. 15. ὑπὸ τούτων, Konon, Ktesies Τλασσαν, Κοποη, Κτεστανουν,

sias, Theogenes, s. § . 8.

13. οὐ — φαύλας, wie auch wir sagen , keine schlechten Schläge, ''
d. h. tüchtige. — εἰς πᾶν, — εἰς τοὕσματον. Ein Zusatz, wie κακοῦ, ist hier völlig entbehrlich. — τῆς προσηκούσης, s. § . 1. — τί — α΄] τί ist als collectiv zu denken.

βούλομαι — παρεσχευάσθαι] Figur der Hypophora. Vgl. Bd. II. S. 7. — ἀπὸ — πειράσεσθαι καὶ ἐρεῖν, als weitere Aussührung des λέγειν αὐτὸν παρεσκευάσθαι nachlässig an πέπυσμαι angeschlossen. Man erwartet ἀπὸ — ἀπαγαγῶν — ἐμβαλεῖν πειράσεται καὶ ἑρεῖ. — τὰ πεπραγμένα, das Thatsächliche, Handgreisliche in seinen einzelnen Theilen, τὸ πρᾶγμα, der ganze Streich.

14. καλών — υἰες, hübscher Leute Kinder. Dergleichen Coterien von an sich harmloser, wenn auch nicht preiswürdiger Tendenz, geführlich aber in so fern als daraus wohl in bewegten Zeiten die politischen Hetärien sich recrutirten, fanden in einer so volkreichen Stadt

οξα άνθρωποι νέοι σφίσιν αὐτοῖς ἐπωνυμίας πεποίηνται, καὶ καλοῦσι τοὺς μὲν ἰθυφάλλους, τοὺς δὲ αὐτοληκύθους, ξοῶσι δ' ἐχ τούτων ἑταιρῶν τινες, χαὶ δὴ χαὶ τὸν υἱὸν τὸν ξαυτοῦ εἶναι τούτων ξνα, καὶ πολλάκις καὶ περὶ ξταίρας καὶ εἰληφέναι καὶ δεδωκέναι πληγάς, καὶ ταῦτ' εἶναι νέων ανθρώπων, ήμας δε πάντας τους αδελφούς παροίνους μέν τινας καὶ ύβριστὰς παρασκευάσειν, άγνώμονας δε καὶ πικρούς. έγω δ', ω άνδρες δικασταί, χαλεπως 15 έφ' οίς πέπονθα ένηνοχώς ούχ ήττον τοῦτ' άγανακτήσαιμ' αν και ύβρισθηναι νομίσαιμι, εί οίόν τ' είπειν, εί ταῦτ' άληθη δόξει Κόνων ούτοσὶ λέγειν περί ήμων, καὶ τοσαύτη τις άγνοια παρ' ύμιν έστιν, ώσθ', όποιος άν τις έκαστος είναι φή ή ό πλησίον αὐτὸν αἰτιάσηται, τοιοῦτος νομισθήσεται, τοῦ δὲ καθ' ἡμέραν * βίου καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων μηδ' ότιοῦν ἔσται τοῖς μετρίοις ὄφελος. ἡμεῖς 16 γὰρ οὖτε παροινοῦντες οὐδ' ὑβρίζοντες ὑπ' οὐδενὸς ἀνθρώπων έωράμεθα, οὐτ' άγνωμον οὐδεν ήγούμεθα ποιείν, εί περί ων ήδικήμεθ' άξιοῦμεν κατά τοὺς νόμους δίκην

wie Athen sich ganz von selbst zusammen. Von einem förmlich organisirten Vereine dieser Art, den Sechzigern, berichtet Athen. 14,614". (zu 2, 19). — αὐτοληχύθους, ist Die verschiedenen unübersetzbar. Erklärungen der alten Grammatiker vollst. bei Bekker Anecd. gr. 465, 17: ήτοι άντὶ τοῦ εὐζώνους τινάς καὶ ἐτοίμους πᾶν ὁτιοῦν ποιεῖν καὶ ὑπομένειν ἢ ἀντὶ τοῦ πένητας καὶ μηθὲν ἄλλο κεκτημένους ἢ ληχύθους η αὐτουργούς. η άντὶ τοῦ είς πληγάς έτοίμους καὶ οίον τύπτοντας χαὶ μαστιγοῦντας χαὶ ὑβρίζοντας. η τους έχ προχείρου διδόντας ἀργύριον καὶ ἐτοἰμους πρὸς τὰς μίξεις καὶ γὰρ εἰχον ἐν ταῖς ληκύθοις ἀργύρια, καὶ λύσαντες δὲ πολλάκις τὴν λήκυθον ἐχρῶντο τῷ ἰμάντι πρὸς τὸ μαστιγοῦν. καὶ ὁ πένης ἄπὸ τοῦ ἐαυτῷ τὰς ληκύθους εἰς τὰ βαλανεῖα εἰσφέ-Qειν. οἱ δὲ ἄσωτος, ἀπὸ τοῦ ἐν

ταις ληπύθοις έχειν τὰ σύμβολα καὶ φέφειν εἰς τὰ συμπόσια. — παφασκευάσειν] So Σ, wofür in den übrigen Mss. κατασκευάσει und κατεσκευάκασι geändert ist. Der Infinitiv ist noch von πέπυσμαι abhängig: hiustellen als —, machen zu —.

15. έφ' οἶς, zu 23, 170. — ταῦτ' ἀγανακτήσαιμι — εἰ] Plat. Euthyphr. 4 ταῦτα δὴ οὖν καὶ ἀγανακτεῖ ὅ τε πατὴρ καὶ οἱ ἄλλοι οἰκεῖοι ὅτι u. s. w. — εἰ οἰόν τ' εἰπεῖν, wenn man das aussprechen darf, näml. hier, vor und von euch, euch zutrauen darf. — ὁποῖος — νομισθήσεται] Εἰπ āhnlicher Gedanke 18, 276. — αὐτὸν, nāml. εἰναι,

16. οὖτε — οὖθ΄ (so verbessert Baiter das hdschr. οὖθ΄) — οὖτε, dem obigen ἡμᾶς δὲ παροίνους μέν τικας καὶ ὑβριστὰς παρασκευάσειν, ἀγνώμονας δὲ καὶ πικρούς §. 14

λαβείν. ίθυφάλλοις δέ καὶ αὐτοληκύθοις συγχωρούμεν είναι τοῖς υἱέσι τοῖς τούτου, καὶ ἔγωγ' εἴχομαι τοῖς θεοῖς είς Κόνωνα καὶ τοὺς υίεῖς τοὺς τούτου καὶ ταῦτα καὶ τὰ 17 τοιαύτα απαντα τρέπεσθαι. οδτοι γάρ είσιν οί τελούντες άλλήλους τῷ ἰθυφάλλω καὶ τὰ τοιαῦτα ποιοῦντες, ἃ πολλην αισχύνην έχει και λέγειν, μη ότι γε δη ποιείν άνθοώπους μετρίους. άλλα τί ταῦτ' ἐμοί; θαυμάζω γὰρ ἔγωγε, εί τίς εστι πρόφασις παρ' ύμιν ή σχηψις εύρημένη, δι' ήν, αν ύβρίζων τις έξελέγχηται και τύπτων, δίκην οὐ δώσει, οί μέν γὰρ νόμοι πολύ τάναντία καὶ τὰς άναγκαίας προφάσεις, όπως μη μείζους γίγνωνται, προείδοντο οίον (ἀνάγκη γάρ μοι ταῦτα καὶ ζητεῖν καὶ πυνθάνεσθαι διὰ 18 τοῦτον γέγονεν) εἰσὶ κακηγορίας δίκαι φασὶ τοίνιν ταύτας διὰ τοῦτο γίγνεσθαι, ενα μὴ λοιδορούμενοι τύπτειν άλλήλους προάγωνται. πάλιν αίχίας είσίν καὶ ταύτας ακούω δια τοῦτ' εἶναι τὰς δίκος, ενα μηδείς, ὅταν ήττων ή, λίθω μηδε των τοιούτων αμύνηται μηδενί, αλλα την έκ τοῦ νόμου δίχην ἀναμένη. τραύματος πάλιν εἰσὶ γραφαὶ . 19 τοῦ μὴ τιτρωσκομένων τινῶν φόνους γίγνεσθαι. τὸ φαυλότατον, οίμαι, τὸ τῆς λοιδορίας, πρὸ τοῦ τελευταίου καὶ

entsprechend. — ίθυφάλλοις δὲ καὶ αὐτοληκύθοις, zu 23, 200.

17. οἱ τελοῦντες — ἰθυφάλλω] Hiernach scheint es, dass die Orgien der Verbrüderten unter gewissen mysteriösen, vielleicht nur burlesken Ceremonien begangen wurden, wozu schon vordem Alkibiades durch Nachäffung der eleusinischen Mysterien den Ton angegeben hatte (Plut. Alk. 22). — και λέγειν, μὴ ὅτι γε δή, schon zu sagen, geschweige denn gar. — πολὺ τάναντία, ganz im Gegentheil, vgl. 23, 6. — τὰς ἀναγκαίας προφά- $\sigma \epsilon \iota \varsigma - \pi \rho \circ \epsilon \iota \delta \circ \nu \tau \circ , = \pi \rho \circ \epsilon \iota \delta \circ \nu \tau \circ$ όπως μη αι άναγκαῖαι προφάσεις · μείζους γίγνωνται. Die Gesetze haben durch Aufstellung eines Rechtsverfahrens für jede Veranlassung,

wo einer in den Fall der Nothwehr kommt, gezwungen ist sein Recht gegen den Angreifer zu wahren, ein Sehutzmittel gegeben, um zu verhindern, dass nicht durch Selhsthülfe die That weiter um sich greife, aus dem kleineren Verbrechen ein grösseres sich entwickele. — ἀνάγχη — γέγονεν] Der Sprecher nimmt eine einfältige Miene an, doch nur um den Contrast zu seinem rauflustigen Gegner zu heben. — χαηγορίας δίχαι, zu 23, 50.

18. αἰχίας, oben zu § 1. — τῶν τοιούτων, was eine gefährliche Verwundung herbeiführen kann. — τοαύματος, zu 23, 24. — τοῦ — γίγνεσθαι, wie § 19, vergt. zu 18, 107.

19. τὸ τῆς λοιδορίας, zu 4, 45.

δεινοτάτου προεώραται, τοῦ μὴ φόνον γίγνεσθαι, μηδέ κατά μικρόν υπάγεσθαι έκ μεν λοιδορίας * είς πληγάς, έκ δὲ πληγῶν εἰς τραύματα, ἐκ δὲ τραυμάτων εἰς θάνατον, άλλ' εν τοῖς νόμοις εἶναι τούτων εκάστου τὴν δίκην, μη τη του προστυχόντος όργη μηδέ βουλήσει ταυτα κρίνεσθαι. είτ' εν μεν τοῖς νόμοις ούτως αν δ' είπη Κό-20 . νων ,,, ιθύφαλλοί τινές έσμεν ήμεῖς συνειλεγμένοι, καὶ ἐρῶντες οθς αν ήμιν δόξη παίομεν και άγχομεν, είτα γελάσαντες ύμεις αφήσετε; ούχ οίομαί γε. ού γαρ αν γέλως ύμων έλαβεν οὐδένα, εἰ παρών ἐτύγχανεν, ἡνίκα εἰλκόμην καὶ ἐξεδυόμην καὶ ὑβριζόμην, καὶ ὑγιὴς ἐξελθών φοράδην ήλθον οἴκάδε, ἐξεπεπηδήκει δὲ μετὰ ταῦθ' ἡ μήτης, καὶ κραυγή καὶ βοή τῶν γυναικῶν τοσαύτη παρ' ἡμῖν ἦν, ώσπερανεί τεθνεῶτός τινος, ώστε τῶν γειτόνων τινὰς πέμψαι πρός ήμας έρησομένους δ΄ τι έστὶ τὸ συμβεβηχός. ύλως δ', ω άνδρες δικασταί, δίκαιον μεν ούδενὶ δήπου 21 σκηψιν οὐδεμίαν τοιαύτην οὐδε ἄδειαν ὑπάρχειν παρ' ύμῶν, δι' ἣν ύβρίζειν ἐξέσται· εἰ δ' ἄρ' ἐστί τφ, τοῖς δι' ήλικίαν τούτων τι πράττουσι, τούτοις αποκείσθαι προσήκει τὰς τοιαύτας καταφυγάς, καὶ ἐκείνοις οὐκ εἰς τὸ μὴ δοῦναι δίχην, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς προσηχούσης ἐλάττω. ὅστις 22 δ' ετών μέν εστι πλειόνων ή πεντήκοντα, παρών δε νεωτέροις ανθρώποις και τούτοις υίέσιν, ούχ ὅπως απέτρεψεν ή διεκώλυσεν, άλλ' αὐτὸς ήγεμων καὶ πρώτος καὶ πάντων βδελυρώτατος γεγένηται, τίν' αν ούτος αξίαν των

Hervorhebung des Begriffs, besonders gern nach Participien, wie 6, 22. 8, 56. 9, 5. 17. 18 u. ö. — ἀποκεῖσθαι, vgl. 23, 42. — ἐκείνοις, geht auf dieselben, welche eben mit οὖτοι bezeichnet wurden. Der Redner wendet sich hier schon im Gedanken zu der entgegengesetzten Classe, welcher sein Gegner angehört.

22. καὶ τούτοις υίέσιν, die er doch von dergleichen Streichen abzuhalten die Pflicht wie das Recht hatte. — οὐχ ὅπως, zu 6, 9. —

προεώραται, näml. δ νόμος.
 ἐν τοῖς νόμοις, zu 23, 23.

^{20.} ἐρῶντες, schwerlich richtig. Ist das Wort nicht verderbt, worauf allerdings die Lesart des Σερωτες hinzuführen scheint, so fehlt mindestens, worauf schon §. 14 hinweist, etwas zur näheren Bestimmung des Begriffs. — φοράδην, auf der Bahre. — ὅ τι ἐστὶ] Krüger Gramm. §. 54, 6, 2.

^{21.} παρ' ὑμῶν, eurerseits. — τούτοις] Das pron. demonstr. zur

πεπραγμένων ύπόσχοι δίκην; έγω μεν γάρ οὐδ' άποθανόντα οίομαι. καὶ γὰρ εὶ μηδέν αὐτὸς είργαστο τῶν πεπραγμένων, άλλ' εί παρεστηχότος * τούτου Κτησίας, δ υίδς δ τούτου, ταῦθ' α περ νυνὶ πεποιηκώς έφαίνετο, 23 τοῦτον εμισεῖτ' ὰν δικαίως. εὶ γὰς οὕτω τοὺς ξαυτοῦ προήκται παϊδας, ώστ' εναντίον εξαμαρτάνοντας έαυτοῦ. καὶ ταῦτα ἐφ' ὧν ἐνίοις θάνατος ἡ ζημία κεῖται, μήτε φοβείσθαι μήτ' αλοχύνεσθαι, τι τοῦτον οὐκ ὰν εἰκότως παθείν οίεσθε; έγω μέν γάρ ήγουμαι ταυτ' είναι σημεία τοῦ μηδε τοῦτον τὸν ξαυτοῦ πατέρα αἰσχύνεσθαι εἰ γὰρ έκεινον αὐτὸς ἐτίμα καὶ ἐδεδίει, κὰν τούτους αύτὸν ἢξίου. Ααβὲ δή μοι καὶ τοὺς νόμους, τόν τε τῆς ὕβρεως

καὶ τὸν περὶ τῶν λωποδυτῶν καὶ γὰρ τούτοις ἀμφοτέροις

ενόχους τούτους όψεσθε. λέγε.

NOMOI.

Τούτοις τοῖς νόμοις ἀμφοτέροις ἐκ τῶν πεπραγμένων ένοχος Κόνων εστίν ούτοσί και γαρ υβριζε και ελωποδύτει. εὶ δὲ μὴ κατὰ ζτούτους προειλόμεθ' ἡμεῖς δίκην λαμβάνειν, ήμεις μεν απράγμονες καὶ μέτριοι φαινοίμεθ' 25 αν είκότως, οδτος δ' δμοίως πονηρός. και μην εί παθείν τί μοι συνέβη, φόνου και των δεινοτάτων αν ήν υπόδικος. τὸν γοῦν τῆς Βραυρωνόθεν ἱερείας πατέρα ὁμολογουμένως

- οὐδ' ἀποθανόντα, näml. ἀξίαν ἂν ύποσχεῖν δίκην. — ἄπεο νυνὶ, nāml. πεποιηκώς φαίνεται, und zwar μετ' αὐτοῦ. Bemerkenswerth ist die Häufung des Pron. ovros. Die Mss. ausser Z fügen noch ein ούτος zwischen απερ und νυνί hinzu. — τοῦτον, Konon.

23. προήπται, verzieht. — έγω μέν, zu 3, 8. — τοῦτον, Konon, dessen Vater also noch am Leben war. — ήξίου, näml. τιμᾶν καὶ δεδιέναι.

24. τόν τε της μβρεως] So ist nach Dindorfs Aenderung gegeben: της υβρεως ΣΦ, τούς της υβρεως Akr, was theils wegen des folgen-

den αμφοτέροις, theils deshalb unstatthast ist, weil es in der That nur ein einziges Gesetz über diesen Gegenstand gab, ὁ νόμος τῆς δβρεως, D. 21, 35. 46. Aesch. 1, 15. 17. Die Weglassung des Artikels ist bei so einfacher Aufzählung wenig wahrscheinlich. Uebrigens wird der Gegenstand eines Gesetzes ebenso oft im blossen Genitiv (z. B. 21, 35 ήν ο της βλάβης υμίν νόμος πάλαι, ην ο της αίκίας, ην ο της υβρεως, 37, 45 τους νόμους τους των έπιαλήρων) als mit περί beigefügt. 25. εί παθείν τί μοι συνέβη, zu 2, 15. — φόνου και των θεινοτά-

των, nicht als specifisch verschie-

Digitized by Google

οὐχ ἁψάμενον τοῦ τελευτήσαντος, ὅτι τῷ πατάξαντι τύπτειν παρεκελεύσατο, ἐξέβαλεν ἡ βουλὴ ἡ ἐξ Αρείου πάγου. δικαίως εἰ γὰρ οἱ παρόντες ἀντὶ τοῦ κωλύειν τοὺς ἢ δι' οἶνον ἢ δι' ὀργὴν ἥ τιν' ἄλλην αἰτίαν ἐξαμαρτάνειν ἐπιχειροῦντας αὐτοὶ παροξυνοῦσιν, οὐδεμί' ἐστὶν ἐλπὶς σωτηρίας τῷ περιπίπτοντι τοῖς ἀσελγαίνουσιν, ἀλλ' ἕως ὰν ἀπείπωσιν, ὑβρίζεσθαι ὑπάρξει ὅπερ ἐμοὶ συνέβη.

* "Α τοίνυν όθ' ή δίαιτα εγίγνετο εποίουν, βούλομαι 26 πρὸς ύμᾶς εἰπεῖν καὶ γὰρ ἐκ τούτων τὴν ἀσέλγειαν θεάσεσθε αὐτῶν. ἐποίησαν μεν γὰρ ἔξω μέσων νυκτῶν τὴν ώραν, οὕτε τὰς μαρτυρίας ἀναγιγνώσκειν ἐθέλοντες οὕτε

den zu denken. — τον γοῦν — πάγου] Ueber die Form des Beispiels zu 23, 31. Brauron war eine alte Ortschaft im Osten von Attika, südlich von Marathon (j. Vraona). Hier landete der Sage nach die flüchtige Iphigenia mit dem aus Tauroi mitgenommenen Bilde der Artemis, welche davon den Beinamen Βραυρωνία erhielt und sowohl dort an Ort und Stelle (Herod. 6, 138. Paus. 1, 33, 1 u. 3, 16, 7) als zu Athen auf der Burg verehrt wurde (Paus. 1, 23, 7. vgl. Deinarch. 2, 12). Der Thäter wird hier als der Vater der Priesterin der Artemis bezeichnet, vielleicht weil es Aufsehen machte, dass der Areopag auf die Fürbitte einer so angesehenen Person keine Rücksicht nahm. — ἐξέβαλεν, näml. aus seiner eigenen Mitte. Der areopagitische Rath bestand aber aus den abgegangenen Archonten. Plut. Sol. 19. - η τιν' άλλην αίτίαν, zu 9, 19. — άπείπωσιν, näml. οἱ ἀσελγαίνοντες: es satt haben. Vgl. §. 27.
26. ἡ δίαιτα] Privathändel wur-

26. ἡ δίαιτα] Privathändel wurden in der Regel erst vor ein Schiedsgericht gebracht, um wo möglich eine gütliche Beilegung herbeizuführen. Die Schiedsrichter, διαιτηταί, waren entweder öffentliche,

Demosthenes III.

von Amtswegen mit diesem Geschäfte beaustragte, oder private, compromissarische, von den Parteien nach vorgängiger Einigung besonders für ihren Fall erwählte. Beide unterschieden sich, abgesehen davon dass von öffentlichen Diäteten stets nur einer in jeder Sache fungirte, während die Zahl der Privatschiedsrichter unbestimmt war. namentlich dadurch, dass die Entscheidung der letzteren in jedem Falle bindend war, dagegen von dem Spruche der ersteren Appellation an einen ordentlichen Gerichtshof freistand. Das hier gehaltene Schiedsgericht gehörte der letzteren Classe an. Vgl. unten §. 29. — . 69' ή δίαιτα εγίγνετο] δίαιτα ist nicht nur die Function, eines Schiedsrichters und dessen Spruch, sondern auch, wie hier, der Termin, an welchem letzterer erfolgt, der Schlusstermin. - ἐποίησαν — τὴν ὥραν, sie zogen die (zum Geschäft bestimmte, ordnungsmässige) Zeit bis über Mitternacht hinaus. — οὖτε — διδόναι, was natürlich von Seiten des Schiedsrichters und der Gegenpartei Widerspruch und weitläufige Discussionen herbeiführte. Verlesen des Zeugnisses oder Insinuation desselἀντίγραφα διδόναι, τῶν τε παρόντων ἡμῖν καθ' ἔνα ούτωσὶ πρὸς τὸν βωμὸν ἄγοντες καὶ ἐξορκίζοντες, καὶ γράφοντες μαρτυρίας οὐδὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐξ ἑταίρας εἶναι παιδίον αὐτῷ τοῦτο καὶ πεπονθέναι τὰ καὶ τά, ἃ μὰ τοὺς θεούς, ἄνδρες δικασταί, οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἐπετίμα τῶν παρόντων καὶ ἐμίσει, τελευτῶντες δὲ καὶ αὐτοὶ 27 οὖτοι ἑαυτούς. ἐπειδὴ δ' οὖν ποτ' ἀπεῖπον καὶ ἐνεπλήσθησαν ταῦτα ποιοῦντες, προκαλοῦνται ἐπὶ διακρούσει καὶ τῷ μὴ σημανθῆναι τοὺς ἐχίνους ἐθέλειν ἐκδοῦναι περὶ τῶν πληγῶν παῖδας, ὀνόματα γράψαντες. καὶ νῦν

ben durch abschristliche Mittheilung an den andern Theil war unerlässlich. — παρόντων, als Zeugen. Ueber καθ' ένα mit dem Genitiv zu 4, 20. — ούτωσὶ, nur so, d. h. als ob es sich von selbst verstände, ohne weiteres. — πρὸς τὸν βωμον] Harpokr. p. 120, 27 Δ. έν τῷ κατὰ Κόνωνος ,,τῶν τε παρόντων καθ' ένα ήμιν ούτωσι και πρός τον λίθον ἄγοντες καὶ ἐξορκοὖντες." ἐοίκασι ο Αθηναίοι πρός τινι λίθω τους δρχους ποιείσθαι, ώς Αριστοτέλης εν τῆ Αθηναίων πολιτεία και Φιλόχουος έν τῷ γ΄ ὑπο-Die letzteren spreσημαίνουσιν. chen vermuthlich von dem 2600s auf dem Marktplatze, bei dem die Archonten vereidigt wurden (Plut. Sol. 25) und von welchem herab auch Bekanntmachungen durch den Herold geschahen (πρατήρ λίθος, Poll. 3, 78. 126. vgl. Plut. Sol. 8). οὐδὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα, nāml. ούσας. Vgl. 40, 61 ἐὰν — βοᾶ καὶ σχετλιάζη μηθεν προς το πραγμα. — άλλ' έξ εταίρας είναι, als Inhalt der Zeugnisse. - rovro, Ktesias. — πεπονθέναι, er selbst, Konon, näml. durch die lüderlichen Streiche seines Früchtchens. - 78λευτώντες - ξαυτούς] πρός τὸν βωμον άγοντες και έξορχίζοντες mit Schäfer zu ergänzen gestattet die Anlage des Satzes nicht. Vielmehr verst. ἐπετίμων καὶ ἐμίσουν,

zuletzt geriethen sie selbst, Vater und Sohn, mit Schimpfreden an einander.

27. ταῦτα ποιοῦντες, = ἐπιτιμῶντες ἑαυτοῖς. — προχαλοῦνται – παϊδας] προχαλεϊσθαι, πρόχληous hiess so wohl das eigene Erbieten als die an den Gegner gestellte Aufforderung zu einer Leistung (z. B. Ablegung eines Eides, twie §. 40, Auslieferung eines Actenstücks, am häufigsten, wie bier, Stellung der eigenen Sklaven zur Tortur), mit der Bestimmung, dass von dem Ausfall derselben die Entscheidung der streitigen Sache abhängen solle. Hierüber ward ein schriftliches Instrument aufgenommen und bei der Untersuchung zu den Acten gebracht. Der Gegner war rechtlich nicht genöthigt auf dieses Erbieten oder diese Forderung einzugehen, obwohl im Weigerungsfalle immer ein moralisches Präjudiz gegen ihn entstand (z. B. Lys. 7, 36). , έθέλειν hängt von προχαλοῦνται ab: sie erboten sich Sklaven hergeben zu wollen, περί τῶν πληγῶν, um über die Rauserei in peinliches Verhör genommen zu έχῖνοι hiessen die Gewerden. fässe, in welche die bei der Untersuchung beigebrachten schriftlichen Beweismittel gelegt und welche dann selbst versiegelt und von dem Diäteten nach erfolgtem Spruch für

οἴομαι περὶ τοῦτ' ἔσεσθαι τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων αὐτοῖς. ἐγὼ δ' οἰμαι δεῖν πάντας ὑμᾶς ἐκεῖνο σκοπεῖν, ὅτι οὖτοι, εἰ τοῦ γενέσθαι τὴν βάσανον ἕνεκα προὐκαλοῦντο καὶ ἐπίστευον τῷ δικαίῳ τοὑτῳ, οὐκ ἂν ἤδη τῆς διαίτης ἀποφαινομένης, νυκτός, οὐδεμιᾶς ὑπολοίπου σκή- 28 ψεως οὔσης, προὐκαλοῦντο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ τὴν δίκην ληχθῆναι, ἡνίκ' ἀσθενῶν ἐγὼ κατεκείμην καί, οὐκ εἰδὼς εἰ περιφεύξομαι, πρὸς ἄπαντας τοὺς εἰσιόντας τοῦτον ἀπέφαινον τὸν πρῶτον πατάξαντα καὶ τὰ πλεῖσθ' ὧν ὑβρίσμην διαπεπραγμένον, τότ' ἀν εὐθέως ἡκεν ἔχων μάρτυρας πολλοὺς ἐπὶ τὴν οἰκίαν, τότ' ἀν τοὺς οἰκέτας παρεδίδου καὶ τῶν ἐξ Αρείου πάγου τινὰς παρεκάλει· εἰ γὰρ ἀπέθανον, παρ' ἐκείνοις * ἀν ἡν ἡ δίκη. εἰ δ' ἄρ' 29 ἠγνόησε ταῦτα καὶ τοῦτο τὸ δίκαιον ἔχων, ώς νῦν φήσει, οὐ παρεσκευάσατο ὑπὲρ τηλικούτου κινδύνου, ἐπειδή γ'

den Fall einer Revision desselben an den in der Sache competenten Gerichtsvorstand abgegeben wurden. Nach der Versiegelung dieser Actenkapsela war Beibringung eines weiteren Beweisinstruments unzulässig. Der Gegner suchte daher unter dem Vorwande einer anzustellenden Proklesis den Schluss der Acten zu verbindern und die Ansetzung eines neuen Termins herbeizuführen. Es versteht sich, dass der . Kläger sich darauf nicht einliess. ονόματα γράψαντες, zu welchem sie (in aller Eile, im Augenblicke erst) ein Paar Namen (von Sklaven) aufgeschrieben hatten, anstatt näml. rechtzeitig eine förmliche und von Zeugen beglaubigte Proklesis anzustellen. — τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων, zu 4, 16. — τῷ δικαίφ τούτφ, diesem Rechtsmittel, diesem Mittel sein gutes Recht zu beweisen. Vgl. §. 29. 30. — της διαίπης αποφαινομένης, in dem Augenblicke, wo das Urtheil gefällt werden sollte. ἀποφαίνεσθαι ist der eigentliche Ausdruck als Med.

vom Schiedsrichter, der eine an ihn gebrachte Sache entscheidet, vgl. 33, 19. 20, als Pass. vom Schiedsspruche selbst.

28. τὸν πρῶτον πατάξαντα, als den welcher den ersten Schlag that. — τότ ἂν — οἰκίαν, um eine Proklesis anzustellen. Eine solche wurde, wenn sie aufrichtig gemeint war, nie ohne Zeugen vorgenommen. 46, 4 ἄπαντα γὰρ ὅσα παρέχονται εἰς τὸ ὁκαστήσιον προκαλούμενοι ἀλλήλους οἱ ἀντίδικοι, διὰ μαρτυρίας παρέχονται. Vgl. 45, 61. 59, 123. Lys. 7, 34. — τῶν ἐξ ᾿Αρείον πάγον τινὰς, als Zeugen. — παρ ἐκείνοις — δίκη] Ueber die Competenz des Areopags in Sachen des Mords s. 23, 65 ff.

29. ταῦτα, dass ich noch vor angestellter Klage ihn als den Haupthäter bezeichnete. — τοῦτο τὸ δίααιον, wie oben § 27. — παρεσκευάσατο, vorhereitet, gefasst war. — τηλικούτου, wie die eventuelle Klage auf Mord. —

ἀνεστηκώς ήδη προσεκαλεσάμην αὐτόν, ἐν τῆ πρώτη συνόδω πρὸς τῷ διαιτητῆ παραδιδοὺς ἐφαίνετ' ἀν· ὧν
οὐδὲν πέπρακται τούτω. ὅτι δ' ἀληθῆ λέγω καὶ διακρούσεως ἕνεκα ἡ πρόκλησις ἦν, λέγε ταύτην τὴν μαρτυρίαν・
ἔσται γὰρ ἐκ ταύτης φανερόν.

MAPTYPIA.

30 Περὶ μὲν τοίνυν τῆς βασάνου ταῖτα μέμνησθε, τὴν ὥραν ἡνίκα προὐκαλεῖτο, ὧν ἔνεκ' ἐκκρούων ταῦτ' ἐποίει, τοὺς χρόνους τοὺς πρώτους, ἐν οἶς οὐδαμοῦ τοῦτο βουληθεὶς τὸ δίκαιον αὐτῷ γενέσθαι φαίνεται, οὐδὲ προκαλεσάμενος, οὐδ' ἀξιώσας. ἐπειδὴ τοίνυν ταῦτα πάντα ἡλέγχετο, ὅπερ παρ' ὑμῖν, πρὸς τῷ διαιτητῆ, καὶ φανερῶς ἐδείκνυτο πᾶσιν ὧν ἔνοχος τοῖς ἐγκεκλημένοις, ἐμβάλλε-31 ται μαρτυρίαν ψευδῆ, καὶ ἐπιγράφεται μάρτυρας ἀνθώπους, οὺς οὐδ' ὑμᾶς ἀγνοήσειν οἴομαι, ἐὰν ἀκούσητε, "Διότιμος Διοτίμου Ἰκαριεύς, ᾿Αρχιβιάδης Δημοτέλους 'Αλαιεύς, Χαιρήτιος Χαιριμένους Πιθεὺς μαρτυροῦσιν ἀπιέναι ἀπὸ δείπνου μετὰ Κόνωνος, καὶ προσελθεῖν ἐν

άνεστηχώς, vom Krankenbett. — προσεχαλεσάμην, zu 23, 63. — συνόδφ, Termin. — παραδιδούς, nāml. τοὺς οἰχέτας. — ὅτι — λέχω, zu 18, 37. — ἦν, geschab.

31. ἐπιγράφεται, lässt eintragen. Vgl. 21, 87 κλητῆρα οὐδ' δντινοῦν ἐπιγραψάμενος, 44, 55 τοῦτον ἐπεγράψατο τῆ διαμαρτυρία. Das nachfolgende Formular ist als Originaldocument von

Interesse und giebt den Massstab zur Beurtheilung der in mehrere Reden des D. eingelegten Zeugen-aussagen. — Ἰκαριεύς] Ikaria war ein Demos der Phyle Aigeïs, den man vermuthlich an der megarischen Gränze zu suchen hat. Αρχιβιάδης, mit dem Bein. ὁ Λααωνιστής. Plut. Phok. 10 u. unt. zu 34. — Άλαιεύς] Es gab zwei Demen Namens Άλαί, unterschieden durch die Beinamen Αίξωνίδες u. Αραφηνίδες. Ersterer, zur Phyle Kekropis gehörig, lag südlich von Athen an der Westküste unweit des Hymettos, letztrer, zur Aigeïs gehörig, an der Ostküste bei Brauron. Auch auf Inschristen werden bei Angabe des Demotikon beide nicht unterschieden. - Πιθεύς, so Σ st. Πιτθεύς, eine Form, welche neben jener auch auf Inschriften.

άγορα μαχομένοις Αρίστωνι και τω νίει τω Κόνωνος, και μη πατάξαι Κόνωνα Αρίστωνα, ώς ύμας εὐθέως πι-32 στεύσοντας, τὸ δ' άληθες οὐ λογιουμένους, ὅτι πρῶτον μεν οὐδέποτ' αν οὔθ' δ Δυσίστρατος οὐθ' δ Πασέας ούθ' δ Νικήρατος ούθ' δ Διόδωρος, οն διαρρήδην μεμαρτυρήκασιν δράν ύπο Κόνωνος τυπτόμενον έμε καί θοιμάτιον εκδυόμενον καὶ τάλλα όσα έπασχον ύβριζόμενον, άγνῶτες ὄντες * καὶ ἀπὸ ταυτομάτου παραγενόμενοι τῷ πράγματι τὰ ψευδή μαρτυρείν ήθέλησαν, εἰ μὴ ταῦθ' έωρων πεπονθότα, έπειτ' αὐτὸς εγώ οὐδέποτ' αν, μη παθών ύπὸ τούτου ταῦτ', ἀφεὶς τοὺς καὶ παρ' αὐτῶν τούτων δμολογουμένους τύπτειν έμε πρός τον οὐδ' άψάμενον πρώτον εἰσιέναι προειλόμην. τί γὰρ ἄν; ἀλλ' ὑφ' 33 οδ γε πρώτου ἐπλήγην καὶ μάλισθ' ύβρίσθην, τούτω καὶ δικάζομαι καὶ μισῶ καὶ ἐπεξέρχομαι. καὶ τὰ μὲν παρ' έμοῦ πάνθ' ούτως ἐστὶν ἀληθῆ καὶ φαίνεται τούτω δὲ μη παρασχομένω τούτους μάρτυρας ήν δήπου λόγος οὐδείς, άλλ' ήλωκέναι παραχρημα ύπηρχε σιωπη. συμπόται δ' όντες τούτου καὶ πολλῶν τοιούτων ἔργων κοινωνοὶ εἰκότως τὰ ψευδή μεμαρτυρήκασιν. εί δ' έσται τὸ πράγμα τοιοῦτον,

wiewohl seltner, vorkommt. Die-Lage dieses zur Phyle Kekropis gehörigen Demos ist noch nicht ermittelt.

32. ώς — πιστεύσοντας, zu 18. 122. — Νικήρατος Diesen, so wie den 19, 290 gleichfalls ohne weitere Angabe genannten N. u. den 21, 165 als Sohn des Nikias bezeichneten N. hält Böckh Urk. üb. d. att. Seew. S. 247 für den dort mehrmals vorkommenden Νικήρατος Νικίου Κυδαντίδης u. für einen Urenkel des bekannten Feldherrn Nikias. — εἰσιέναι, eigentlich εἰς τὸ δικαστήριον: das Wort hat jedoch nach und nach ganz die Bedeutung des Anstellens einer Klage angenommen. Vgl. 45, 7 αταν πρὸς ἐχείνους εἰσίω, das. 41 ὅταν είσίω πρός τούς ταῦτα μεμαρτυρηχότας.

33. φαίνεται, näml. άληθη δντα. - μὴ παρασχομένω, = εἰ μὴ παρ-έσχετο. — λογος, Ausflucht. έαν — μαρτυρείν, giebt die nähere · Bestimmung zu τοιούτον, = εί ἔσται (d. i. ἐξέσται) ἀπαναισχυντεῖν χαὶ τὰ ψευδή φανερῶς μας-τυρεῖν, ἐάν τινες ἄπαξ ἀπαναι-σχυντήσωσι χαὶ τὰ ψευδή φανερώς μαρτυρείν τολμήσωσιν. Νόthigenfalls könnte die Stelle auch so gefasst werden: wenn aber die Sache (die That, um welche es sich handelt) so sein soll (näml. wie sie oben §. 31. bezeugt ist), sobald gewisse Leute frech genug sind und offenbar falsch Zeugniss ablegen. Doch steht dieser Erklärung entgegen, dass dann ἔσται πρᾶγμα am Schlusse in anderem Sinne als vorher zu nehmen sein würde.

ξὰν ἄπαξ ἀπαναισχυντήσωσί τινες καὶ τὰ ψευδή φανερώς τολμήσωσι μαρτυρείν, οὐδεν δε τῆς άληθείας ὄφελος, 34 πάνδεινον έσται πράγμα. άλλα νη Δία ούχ είσὶ τοιοῦτοι. άλλ' ἴσασιν ύμῶν, ώς έγω νομίζω, πολλοί καὶ τὸν Αρχιβιάδην καὶ τὸν Χαιρήτιον τὸν ἐπιπόλιον τουτονί, οί μεθ' ημέραν μεν έσκυθρωπάκασι καὶ λακωνίζειν φασὶ καὶ τρίβωνας έχουσι καὶ άπλᾶς ύποδέδενται, ἐπειδὰν δὲ συλλεγῶσι καὶ μετ' άλλήλων γένωνται, κακῶν καὶ αἰσχρών οὐδὲν ἐλλείπουσι· καὶ ταῦτα τὰ λαμπρὰ καὶ νεανικά 35 έστιν αὐτῶν. ,,οὐ γὰρ ἡμεῖς μαρτυρήσομεν ἀλλήλοις; οὐ γάρ ταῦθ' εταίρων εστί καὶ φίλων; τί δε καὶ δεινόν εστιν ών παρέξεται κατά σοῦ; τυπτόμενόν φασί τινες όρᾶν; ήμεις δε μηδ' ήφθαι το παράπαν μαρτυρήσομεν. * έκδεδύσθαι θοιμάτιον; τοῦτ' ἐκείνους πρότερον πεποιηκέναι ήμεῖς μαρτυρήσομεν. τὸ χεῖλος ἐρράφθαι; τὴν κεφαλήν δέ γ' ήμεῖς ή Ετερόν τι κατεαγέναι φήσομεν." 36 άλλα καὶ μάρτυρας ἰατρούς παρέχομαι. τοῦτ' οὐκ ἔστιν. ὦ ἄνδρες δικασταί, παρὰ τούτοις. ὅσα γὰρ μὴ δι' αύ-

34. ἀλλὰ νη Δία, Hypophora, vgl. zu 18, 101. — τὸν ἐπιπόλιον] Alter schützt vor Thorheit nicht. — λαχωνίζειν] Die Hinneigung zu Sparta in Athen, welche noch zu Kimons Zeit in Nacheiferung schlichter, aber tüchtiger spartanischer Gesinnung sich kund gab, hatte im Lauf der Zeit und im Gegensatze zu der vom pelop. Kriege her datirenden Erschlaffung und Verweichlichung der Sitten zu burschikoser geckenhaster Nachäffung der schlichten spartanischen Tracht sich verflacht. Dergleichen Renommisten mit wüstem Bart und Haar, mit Stock und Babuschen (ἀπλαῖ, Harp. p. 26, 5 Καλλίστρατός φησι τὰ μονόπελμα τῶν ὑποδημάτων οὕτω καλείσθαι) und kurzem grobem Kittel (μετρία ἐσθής Thuk. 1, 16, 3ραχεία ἀναβολή Plat. Protag. ν42, gewöhnlich τρίβων, τριβώviov, sonst auch die Lieblingstracht

der kynischen und stoischen Philosophen), hiessen Lakonisten. Vgl. die Schilderungen bei Arist. Vög. 1281 ff. u. Plat. a. a. O. Ein Prachtexemplar dieser Gattung war Archibiades. Plut. Phok. 10 ήν δέτις Άρχιβιάδης ἐπικαλούμενος Λακωνιστής, πώγωνά τε καθειμένος ὑπερφυῆ μεγέθει καὶ τρίβωνα ψορών ἀεὶ καὶ σκυθρωπάζων. — ἐπειδὰν δὲ συλλεγῶσι, — νυκτὸς δὲ.

35. τὰ λαμπρὰ καὶ νεανικά, ihre wundervollen und heldenmüthigen Reden, vgl. 18, 313. — οὐ γάρ, zu 8, 68. — παρέξεται, Ariston. — τυπτόμεγον, näml. αὐτὸν ὑπὸ σοῦ. — ἡφθαι, näml. σέ. — ἐκείνους, Ariston und die mit ihm waren. — ἐρράφθαι, nachdem sie ihm durchgeschlagen war, §. 8. Vgl. unten §. 41. — κατεαγέναι, näml. dir.

36. ὅσα — εὐπορήσουσιν, vollst. ὅσα γὰρ μὴ δι' αὐτῶν μαρτυρή-

τῶν, οὐδενὸς μάρτυρος καθ' ἡμῶν εὐπορήσουσιν. ἡ δ' ἀπ' αὐτῶν ἑτοιμότης οὐδ' ὰν εἰπεῖν μὰ τοὺς θεοὺς δυναίμην ὅση καὶ οἵα πρὸς τὸ ποιεῖν ὁτιοῦν ὑπάρχει. ἵνα δ' εἰδῆτε, οῖα καὶ διαπραιτόμενοι περιέρχονται, λέγε αὐτοῖς ταυτασὶ τὰς μαρτυρίας, σὸ δ' ἐπίλαβε τὸ ὕδωρ.
ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ.

Τοίχους τοίνυν διορύττοντες καὶ παίοντες τοὺς ἀπαντώντας, ἀρ' ὰν ὑμῖν ὀκνῆσαι δοκοῦσιν ἐν γραμματειδίω 37 τὰ ψευδῆ μαρτυρεῖν, οἱ κεκοινωνηκότες τοσαύτης καὶ τοιαύτης φιλαπεχθημοσύνης καὶ πονηρίας καὶ ἀναιδείας καὶ ὑβρεως; πάντα γὰρ ταῦτ' ἔμοιγ' ἐν τοῖς ὑπὸ τούτων πραττομένοις ἐνεῖναι δοκεῖ. καίτοι καὶ τούτων ἕτερ' ἐστὶ πεπραγμένα τούτοις δεινότερα, ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ οἶοί τε γενοίμεθ' ὰν πάντας ἐξευρεῖν τοὺς ἡδικημένους.

"Ο τοίνυν πάντων ἀναιδέστατον μέλλειν αὐτὸν ἀκούω 38 ποιεῖν, βέλτιον νομίζω προειπεῖν ὑμῖν εἶναι. φασὶ γὰρ παραστησάμενον τοὺς παῖδας αὐτὸν κατὰ τούτων ὀμεῖσθαι, καὶ ἀράς τινας δεινὰς καὶ χαλεπὰς ἐπαράσεσθαι καὶ τοιαύτας, οίας ἀκηκοώς γέ τις θαυμάσας ἀπήγγελλεν ἡμῖν. ἔστι δέ, ὧ ἄνδρες δικασταί, ἀνυπόστατα μὲν τὰ τοιαῦτα τολμήματα· οὶ γὰρ οἶμαι βέλτιστοι καὶ ἡκιστ' ἂν αὐτοί τι ψευσάμενοι μάλισθ' ὑπὸ τῶν τοιούτων * ἐξαπατῶν-

σουσιν, τούτων οὐδενὸς u. s. w. - καὶ διαπραττόμενοι, im Gegensatze zu den Reden oben §. 35. περιέρχονται, mit Beziehung auf das Umherlungern der Bummler, die Ort und Gelegenheit für ihre Suiten abpassen. Vgl. 57, 33. συ - υσωρ, geht den Gerichtsbeamten an welcher die Klepsydra (zu 18, 139) beaufsichtigte. Poll. 8, 113 επιμελητής τις κληρωτός έγένετο, δς καὶ ἐπεκαλεῖτο δ ἐφ' ύδως, ὁ παραφυλάττων την ἰσό-τητα τῆς κλεψύδρας. Das Anhalten der Klepsydra geschah, um die ohnehin karg zugemessene Zeit (zu §. 44) zu schonen, und dem Redner ward wenigstens die Zeit zu Gute gerechnet, welche über dem

Verlesen von Actenstücken durch den Gerichtsschreiber verging. Vgl. 45, 8. 57, 21.

37. τοίχους διορύττοντες, wohl weniger um zu rauben, was sonst gewöhnlich der Zweck des Einbruchs ist (vgl. 35, 47), als um Schabernack zu üben. — ἐν γραμματειδίφ, absichtlich um des Gegensatzes willen verkleinernd: auf einem Wisch Papier, ἐν γραμματειδίφ μιχρῷ πάνυ, wie 56, 1.

38. κατά τούτων, similich zu fassen: auf sie herab, (mit) auf ihre Häupter (gelegten Händen), gerade wie καθ΄ ἐερῶν, auf die Opfer, 57, 26. Vgl. zu 23, 67. — ἀπήγγελλεν] Das Imperf., wie

ται ο διμην άλλά δεῖ πρὸς τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον ἀπο39 βλέποντας πιστεύειν. την δὲ τούτου πρὸς τὰ τοιαῦτ'
όλιγωρίαν ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἐρῶ πέπυσμαι γὰρ ἐξ ἀνάγκης. ἀκούω γάρ, ὧ ἄνδρες δικασταί, Βάκχιόν τὲ τινα,
ὃς παρ' ὑμῖν ἀπέθανε, καὶ Δριστοκράτην τὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς διεφθαρμένον καὶ τοιούτους ἑτέρους καὶ Κόνωνα τουτονὶ ἑταίρους εἶναι μειράκια ὄντας καὶ Τριβαλλοὺς ἐπωνυμίαν ἔχειν τούτους τὰ τε Ἑκαταῖα καὶ τοὺς
ὄρχεις τοὺς ἐκ τῶν χοίρων, οἶς καθαίρουσιν ὅταν εἰσιέναι
μέλλωσι, συλλέγοντας ἑκάστοτε συνδειπνεῖν ἀλλήλοις, καὶ

20, 105. — οἱ γὰρ οἶμαι βέλτιστοι, wie έν οίμαι πολλοίς 20, 3. 39. τὰ τοιαῦτα, wie ein Eidschwur ist. — ἐξ ἀνάγχης, noth-gedrungen. Vgl. die ἀναγχαῖαι προφάσεις oben §. 17. — παρ υμίν, vor euch gerichtet, durch euren Spruch. - Τοιβαλλούς, eigentlich ein thrakischer Volksstamm am Istros, als Spitzname angeblich οἱ ἐν τοῖς βαλανείοις ἀναγώγως διατριβόμενοι. Δ. έν τῷ κατὰ Κόνωνος αίκιας καὶ Τριβαλλους έπωνυμίαν έχει οί δε τους είκαίους καὶ τοὺς βίους κατατρί-βοντας. Phot. lex. p. 600. ...Wie wir etwa sagen möchten Polacken, Tartaren, Husaren, Kroaten. " ' — τὰ 'Εκαταῖα] Am Schlusse eines jeden Monats pflegten die Wohlhabenderen zur Abwehr des Unheils der Hekate und anderen unglückabwendenden Gottheiten zur Nachtzeit an Kreuzwegen Speisen auszusetzen, welche gewöhnlich von armen Leuten für gute Prise erklärt wurden. Plut. 594 παρά της Εκάτης έξεστιν τούτο πυθέσθαι, είτε τὸ πλουτείν είτε τὸ πεινην βέλτιον. φησὶγὰρ αυτη τοὺς μὲν ἔχοντας καὶ πλουτοῦν-τας δείπνον κατὰ μῆν' ἀποπέμπειν, τοὺς δὲ πένητας τῶν ἀνθρώπων άρπάζειν πρίν καταθεί-ναι. Vgl. das. d. Schol., auch

Plut. symp. quaestt. 7, 6. p. 709 οί τη Έχατη και τοις αποτροπαίοις έχφέροντες τὰ δεῖπνα, und Lucian. Todtengespr. 1, 1 ταῦτα λέγε αὐτῷ καὶ προσέτι ἐμπλησάμενον τήν πήραν ήχειν θέρμων τε πολλῶν καί εἴ που ευροι ἐν τῆ τριόδω Εχάτης δείπνον χείμενον η ωον έχ χαθαρσίου η τι τοιούτον. Hinter Exaraía schaltet die Vulg. noch κατεσθίειν ein, offenbar ein Erklärungsversuch des unverständlichen κατακαίειν, das in $oldsymbol{\Sigma} \mathbf{F} oldsymbol{\Psi}$ steht. Wir haben dies nach Baiters Vorschlag getilgt. Reiske schlug dafür καταπίνειν oder κατ' άγυιας, Schäfer ein selbstgebildetes κατακάπτειν vor: möglich dass ein einfaches αλέπτειν darin steckt. — ols — μέλλωσι, ohne Bezie-hung auf bestimmte Personen: ,,man." Harpokr. p. 104, 10 έθος ην Αθήνησι καθαίρειν την έκκλησίαν χαὶ τὰ θέατρα χαὶ ὅλως τὰς τοῦ δήμου συνόδους μιχροῖς πάνυ χοιριδίοις, ἄπερ ωνόμαζον χαθάρσια. Dass die Reste des Opfers, wie der Schol. zu Aesch. 1, 23 sagt, ins Meer geworfen worden seien, ist nach vorliegender Stelle nicht sehr wahrscheinlich. — η ότιουν, näml. ποιείν, was in δμνύναι und έπιορχείν enthalten ist.

φᾶον δμνύναι καὶ ἐπιορκεῖν ἢ ὁτιοῦν. οὐ δὴ Κόνων ὁ 40 τοιοῦτος πιστός ἐστιν ὀμνύων, οὐδὲ πολλοῦ δεῖ, ἀλλ' ὁ μηδ' εὖορκον μηδὲν ἂν ὁμόσας, κατὰ δὲ δὴ παίδων ὧν μὴ νομίζετε μηδ' ἂν μελλήσας, ἀλλὰ κὰν ὁτιοῦν παθὼν πρότερον, εἰ δ' ἀναγκαῖον, ὀμνύων ὡς νόμιμον, ἀξιοπιστότερος τοῦ κατὰ τῶν παίδων ὀμνύοντος καὶ διὰ τοῦ πυρός. ἐγὼ τοίνυν ὁ δικαιότερόν σου πιστευθεὶς ἂν κατὰ πάντα, ὧ Κόνων, ἢθέλησα ὀμόσαι ταυτί, οὐχ ὑπὲρ τοῦ μὴ δοῦναι δίκην ὧν ἢδίκηκα καὶ ὁτιοῦν ποιῶν, ὡσπερ σύ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ προσυβρισθήναι, ὡς οὐ κατεπιορκησόμενος τὸ πρᾶγμα. λέγε τὴν πρόκλησιν.

ΠΡΟΚΛΗΣΙΣ.

Ταῦτ' ἐγὼ καὶ τότ' ἠθέλησα ὀμόσαι, καὶ νῦν ὀμ-41 νύω τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεὰς ἄπαντας καὶ πάσας ὑμῶν

40. οὐδὲ πολλοῦ δεῖ, s. zu 20, 20. — ὁ μηδ' — νόμιμον, = ich. — εῦορχον, was man mit gutem Gewissen beschwören kann, an sich Unverfängliches. Der Gegensatz εί-δ' αναγκαῖον zeigt, dass hier der Begriff des Freiwilligen, der Leichtsertigkeit vorschwebt, welche in selbst geringfügigen Fällen gleich mit einem Eide bei der Hand ist. — κατά παίδων, oben zu §. 38. — ων μη νομίζετε, näml. μηδέν, wie vor-hergeht: in keinem Falle, wo es nicht herkömmlich ist. Der Schwur πατ' έξωλείας (zu 23, 67) beschränkte sich als der stärkste nur auf die wichtigsten Fälle. — μηδ' αν μελλήσας, näml. όμεῖσθαι, der sich nicht einmal einfallen lässt, geschweige dass er es thut. άναγκαῖον, nāml. εἶη ὀμνύναι. — διὰ τοῦ πυρός, ist wohl der wirkliche Ausdruck der Formel des feierlichsten Eides, wodurch sich Einer, um die Wahrheit seiner Aussage zu bekräftigen, durchs Feuer zu

gehen vermisst, ein bildlicher Ausdruck, der auch im gemeinen Leben bei Betheuerungen vorkommt (Arist. Lysistr. 133) und in dem Gottesurtheil der Feuerprobe (Soph. Antig. 265) seine reale Seite findet. — ταυτί, auf die nachfolgende Proklesis hinweisend. — καὶ ὁτιοῦν] καὶ ist nicht die Copula, sondern das den nachfolgenden Begriff hervorhebende ,, auch ···: auch nur irgend etwas. — προσυβοισθηναι, durch Verweigerung der Genugthuung, s. §. 43. — πρόκλησων, ohen zu §. 27.

41. ὑμῶν ἔνεκα] Es ist ein sehr gewöhnlicher und durch die Oeffentlichkeit der Gerichtsverhandlungen fast nothwendig herbeigeführter Kunstgriff der attischen Redner, selbst bei Privathändeln das grosse Publicum zu interessiren, indem man die That als eine nicht dem Individuum als solchem, sondern als Mitglied der Staatsgemeinde zugefügte und somit die allgemeine Sicherheit gefährdende

ενεκα. ω άνδρες δικασταί, καὶ τῶν περιεστηκότων, ή μὴν παθών ύπὸ Κόνωνος * ταῦτα ών δικάζομαι, καὶ λαβών πληγάς, καὶ τὸ χεῖλος διακοπεὶς οὕτως ώστε καὶ δαφῆναι, καὶ ύβρισθεὶς την δίκην διώκειν. καὶ εὶ μὲν εὐορκῶ, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο καὶ μηδέποτ' αὖθις τοιοῦτο μηδεν πάθοιμι, εί δ' επιορχώ, εξώλης άπολοίμην αὐτός τε καὶ εἴ τί μοι ἔστιν ἢ μέλλει ἔσεσθαι. άλλ' οὐκ 42 ἐπιορχῶ, οὐδ' ὰν Κόνων διαρραγῆ. ἀξιῶ τοίνυν ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες δικασταί, πάνθ' ὅσα ἐστὶ δίκαια ἐπιδείξαντος έμοῦ καὶ πίστιν προσθέντος ύμιν, ώσπερ αν αὐτὸς έκαστος παθών τὸν πεποιηκότα ἐμίσει, οὕτως ὑπὲρ ἐμοῦ ποὸς Κόνωνα τουτονὶ τὴν ὀργὴν ἔχειν, καὶ μὴ νομίζειν ζόιον τῶν τοιούτων μηδέν, δ κὰν ἄλλφ τυχὸν συμβαίη, άλλ' εφ' ότου ποτ' αν συμβη, βοηθείν και τα δίκαια άποδιδόναι, καὶ μισείν τοὺς πρὸ μὲν τῶν άμαρτημάτων θρασείς και προπετείς, εν δε τῷ δίκην ὑπέχειν ἀναισχύντους καὶ πονηφούς καὶ μήτε δόξης μήτε έθους μήτ' άλλου μηδενός φροντίζοντας πρός τὸ μὴ δοῦναι δίκην. 43 άλλα δεήσεται Κόνων και κλαιήσει. σκοπείτε δή, πότερός εστιν ελεεινότερος, δ πεπονθώς οία εγώ πέπονθα . ύπὸ τούτου, εὶ προσυβρισθεὶς ἄπειμι καὶ δίκης μὴ τυχών, ἢ Κόνων, εὶ δώσει δίκην; πότερον δ' ὑμῶν ἑκάστω συμφέρει εξείναι τύπτειν και ύβρίζειν ή μή; εγώ μεν

vorstellte. Vgl. §. 42. — τῶν περιεστηχότων, zu 18, 196. — τὴν δίκην διώκειν, wie γραφὴν γράφεσθαι. Vgl. Antiph. 2, 1, 6 πολλὰς καὶ μεγάλας γραφὰς διώξας οὐδεμίαν είλεν. — ἐξώλης — ἔσεσθαι, zu 23, 67. — οὐδ ᾶν Κ. διαρραγῆ] Vgl. 18, 21 οὐδ ᾶν σὸ διαρραγῆς ψευδόμενος.

42. $\pi\alpha\vartheta\hat{\omega}\nu$, = $\tilde{\epsilon}i\tilde{\epsilon}\pi\alpha\vartheta\epsilon\nu$. - $\tilde{\epsilon}\varphi$ oτου, persönlich: an wem auch.

43. δεήσεται Κ. καὶ κλαιήσει] Herkömmlich war es, dass der Angeklagte selbst am Schlusse seiner Vertheidigung, oder auch nach der Verurtheilung, um eine gelinde Strafe zu erlangen, mit Bitten und Jammern sich an die Gnade der Richter wandte (19, 310. 21, 99. 30, 32 u. ō.), noch häufiger, was freilich im vorliegenden Falle nicht anwendbar war, dass man Frau und Kinder kommen liess, um durch deren Flehen und Heulen das harte Herz der Richter zu rühren (19, 281. 21, 182. 25, 84 u. ō., vgl. Arist. Wesp. 560 ff.). — προσυρρισθείς, durch das folgende καὶ δίκης μη τυχών erläutert: wenn mir auch noch die Schmach zu Theil wird, dass ich nicht zu mei-

οίομαι μή. οὐκοῦν, ὰν μεν ἀφιῆτε, ἔσονται πολλοί, ἐὰν δε κολάζητε, ἐλάττους.

Πόλλ' ἂν εἰπεῖν ἔχοιμι, ὧ ἄνδρες δικασταί, καὶ ὡς 44 ἡμεῖς χρήσιμοι καὶ ὁ πατήρ, ἕως ἔζη, καὶ τριηραρχοῦντες καὶ στρατευόμενοι καὶ τὸ προσταττόμενον * ποιοῦντες, καὶ ὡς οὐδὲν οὖθ' οὖτος οὖτε τῶν τούτου οὐδείς ἀλλ' οὖτε τὸ ΰδωρ ἱκανόν, οὖτε νῦν περὶ τούτων ὁ λόγος ἐστίν. εἰ γὰρ δὴ ὁμολογουμένως ἔτι τούτων καὶ ἀχρηστοτέροις καὶ πονηροτέροις ἡμῖν εἶναι συνέβαινεν, οὐ τυπτητέοι οὐδὲ ὑβριστέοι δήπου ἐσμέν.

Οὐκ οἶδ' ὅ τι δεῖ πλείω λέγειν οἴομαι γὰς ὑμᾶς οὐδὲν ἀγνοεῖν τῶν εἰρημένων.

nem Rechte kommen kann. — ἀφιῆτε — πολάζητε, Κοποπ. πολλοὶ — ἐλάπτονο welche dies thun

λοί — ἐλάττους, welche dies thun.

44. αὐτοὶ, wir Brūder. — τριηραρχοῦντες, zu 18, 102. Vor Gericht berief man sich gern auf die
Bereitwilligkeit in Erfüllung der
obliegenden Bürgerpflichten (s. bes.
Lys. R. 21 u. 7, 31) und stellte
den geringeren Eißer des Gegners
als Mangel an Patriotismus dar.
D. 18, 257. 21, 151 ff. u. ō. —
οὐδὲν — οὐδεὶς, nāml. χρήσιμοι
γεγόνασιν. — τὸ ἔδωρ, die (durch
die Klepsydra) mir zugemessene

Zeit. S. zu 18, 139. Diese war bei Privatrechtshändeln natürlich weit geringer als bei Staatsprocessen, z. B. bei einer Erbschaftstreitigkeit eilfmal geringer als bei der γραφή παραπρεσβείας, 43, 8 u. Aesch. 2, 126. Daher häufig Klagen über Wassermangel vor Gericht, wie 40, 38. 41, 30. 44, 45. 45, 86 u. ö. — ἀχρηστοτέροις, wie oben § 16. — οὐα οἰδ — εἰσημένων] Dieselbe Schlussformel auch 20, 167. 36, 62 u. 38, 28.

(LVII.) REDE GEGEN EUBULIDES.

EINLEITUNG.

Aller Wahrscheinlichkeit nach schon Solon hatte das athenische Bürgerrecht an die Bedingung der Abstammung aus legitimer Ehe, d. h. der von einem Bürger mit einer Bürgerin geschlossenen, geknüpft und somit die Ausschliessung der Kinder eines Bürgers mit einer Fremden oder vóθοι vom Bürgerrechte ausgesprochen. Dafür spricht in Ermangelung directer Zeugnisse einmal schon die Erbunfähigkeitserklärung der νόθοι durch das solonische Gesetz (Arist. Vog. 1660 ἐρα δὲ δὴ καὶ τὸν Σόλωνός σοι νόμον νόθω δε μη είναι αγγιστείαν παίδων όντων γνησίων, έαν δὲ παϊδες μη ώσι γνήσιοι, τοῖς έγγυτάτω γένους μετείναι τῶν χρημάτων), sodann der Umstand, dass dieselben auch in einem andern Puncte, hinsichtlich der gymnastischen Uebungen, als nicht gleich berechtigt mit den Bürgerlichen erscheinen, indem ihnen zu diesem Zwecke ein abgesonderter Platz, das Gymnasium im Kynosarges, angewiesen war (Dem. 23, 213. Plut. Them. 1). Dagegen kann ein anderer Umstand, der nämlich, dass vor dem peloponnesischen Kriege mehr als ein namhaster Mann, der nicht aus legitimer Ehe entsprossen war, wie Kleisthenes, Themistokles, Kimon, gleichwohl unbestritten als Bürger galt, nicht schwer ins Gewicht fallen, wenn man bedenkt, dass auch in der Folgezeit, wo jene Bestimmung doch ohne Frage in Krast war, die nämliche Erscheinung mehr als einmal wiederkehrt, eine Erscheinung, die wohl ihre natürlichste Lösung darin findet,

dass das Gesetz über die Qualification zum Bürger nicht immer mit gleicher Strenge gehandhabt und nur dann zur Ausübung gebracht wurde, wenn entweder ein Kläger gegen den Einzelnen auftrat oder durch besondere Umstände, wie in den unten aufzuführenden Fällen, das allgemeine Interesse mit ins Spiel kam. Eben so wenig endlich kann auch, so scheint es, die Nachricht des Plutarch im Per. c. 37, dass Perikles es gewesen, welcher als Bedingung für die Legitimität der Geburt den Nachweis der bürgerlichen Abstammung auch mutterlicher Seits angeordnet habe (γνησίους νόμον έγραψε μόνους Αθηναίους είναι τοὺς ἐκ δυεῖν Αθηναίων γεγονότας), in ihrem ganzen historischen Zusammenhange zu dem Schlusse berechtigen, dass Solon die vo3oi nicht vom Bürgerrechte ausgeschlossen habe. Bald nach dem Erlass des perikleischen Gesetzes nämlich, so erzählt Plutarch. in dem Hungerjahre unter dem Archon Lysimachides Ol. 83, 4. 445/444, machte der König von Aegypten eine Getreidesendung von 4000 Medimnen nach Athen zur Vertheilung unter die Bürger. Bei dieser Gelegenheit ward auf den Grund jenes Gesetzes eine Masse von Reclamationen, die bisher nicht geltend gemacht worden oder unberücksichtigt geblieben waren, gegen die vóJoi erhoben, und die darauf angestellte Untersuchung ergab nun 14040 echte Bürger, dagegen beinahe 5000 solche, die sich unbefugter Weise ins Bürgerrecht eingedrängt hatten, nun aber aus der Bürgergemeinde ausgestossen wurden *). Es liegt auf der Hand, dass diesen Leuten, die doch zur Zeit, als das Gesetz des Perikles erschien, insgesammt schon am Leben waren, ein schreiendes Unrecht geschah, wenn bis auf diesen Zeitpunct auch die vó301 Anspruch auf das Bürgerrecht besessen hatten, ein Unrecht, das weder einem Staatsmanne wie Perikles zuzutrauen ist, noch auch vom Volke so geduldig hingenommen worden wäre. Vielmehr scheint klar, dass Perikles eine so entschiedene Massregel nur auf ein älteres Gesetz hin wagen konnte und dass sein Gesetz, vermuthlich eben erst durch die Concurrenz bei jener Getreidevertheilung hervorgerufen, kein von Grund aus neues, sondern nur eine Erneuerung und Wiedereinschärfung des mittlerweile

^{*)} Nach Philochoros beim Schol. zu Arist. Wesp. 718. fanden sich 14240 Bürger und 4760 Auszuweisende, in Summa 19000, eine in ihrer Rundheit etwas verdächtige Zahl.

eingeschlafenen solonischen Gesetzes war. Eine Analogie hierzu giebt ein Vorgang, der etwa vierzig Jahre später fiel. In den Wirren des peloponnesischen Krieges gerieth auch ienes perikleische Gesetz wieder in Vergessenheit, ja gegen das Ende des Krieges hin sah sich der Staat genöthigt durch Einbürgerung einer grossen Anzahl Fremder den Abgang an Kräften zu ersetzen (Diod. 13, 97). Erst bei Einführung der neuen Ordnung der Dinge unter Eukleides Ol. 94, 2. 403. ward auf Antrag des Aristophon (Athen. 13, 577b) das Gesetz erneuert, welches als Bedingung des Bürgerrechts die legitime Abstammung auch mütterlicher Seits forderte, jedoch kraft der inzwischen ausgesprochenen allgemeinen Amnestie mit der ausdrücklichen Bestimmung, dass das Gesetz erst vom Augenblick des Erlasses an gültig sein und also auch diejenigen vó3oi, welche bis dahin das Burgerrecht ohne Genehmigung des Staates usurpirt hätten, nebst ihren Descendenten im ungestörten Besitze desselben verbleiben sollten (vgl. unten §. 30). Doch war auch diesmal die Sache von keinem Bestand. Das athenische Bürgerrecht blieb fortwährend ein Gegenstand der Speculation für Nichtberechtigte, Gunst und Bestechung verfehlten ihre Wirkung nicht (vgl. unten §. 59), und nur in einzelnen Fällen ward der Schutz des Gesetzes gegen Eindringlinge von den Berechtigten angerufen. Erst unter dem Archon Archias Ol. 108, 3. 346/345. ward wieder eine Massregel im Grossen ähnlich der unter Perikles, eine allgemeine Prüfung und Säuberung der Bürgerrolle, wie es scheint auf den Antrag des Demophilos (Aesch. 1, 86, vgl. das. 77 u. 2, 182), angeordnet, und bei dieser Gelegenheit, wo abermals zahlreiche Ausweisungen stattfanden (s. unten §. 2), sind die vorliegende Rede des Demosthenes sowohl als auch die beiden des Isãos für Euphiletos (Dion. v. Halik. üb. Isãos cap. 16) und gegen Bootos (Harp. unter Κειριάδης u. ληξις) gehalten worden.

Die Veranlassung zu dieser Massregel ist uns nicht überliefert, es wird aber diese nicht etwa in dem plötzlich erwachten bürgerlichen Gewissen oder in irgend welcher augenblicklichen Laune zu suchen, sondern, gerade wie zur Zeit des Perikles, eine solche gewesen sein, welche das besondere Interesse der Bürger als solcher in Bewegung setzte und aus persönlichen Rücksichten eine Ermittelung des wahren Bestandes der Bürgerschaft als nothwendig erscheinen

liess. Es findet sich in der Geschichte Athens in jener Periode kein Ereigniss, welches hierzu eine passendere Gelegenheit geboten hatte als das vom Verf. der Biogr. der zehn Redner p. 8434 erzählte. Diphilos hatte durch Wegbrechen der Bergfesten in den Silbergruben auf unrechtmässige Weise sich bereichert. Ihn zog Lykurgos zur Verantwortung und auf dessen Antrag ward sein Vermögen, welches auf 160 Talente angewachsen war, unter die Bürger vertheilt, und zwar so. dass 50 Drachmen auf den Kopf kamen, was für jenen Zeitpunct eine Zahl von 19200 Bürgern ergiebt. Hier wie dort war zum Behuf der Vertheilung eine genaue Ermittelung der Kopfzahl erforderlich und hier wie dort wird diese in Folge der gegen die unbefugter Weise sich Zudrängenden erhobenen Reclamationen nicht durch eine einfache Zählung. sondern nur durch eine förmliche und sorgfältige Prüfung der Bürgerrolle haben bewerkstelligt werden können. Ueber die Zeit der Vertheilung des Vermögens des Diphilos fehlt es an allen Angaben. Dass Lykurgos diese Massregel erst während seiner Finanzverwaltung habe beantragen können, ist unerweislich: dass aber selbst ein Staatsmann, wie er, in solche Verschleuderung des Staatsvermögens willigen konnte, ist nur erklärlich in einer Zeit wie die um Ol. 108, 3. war, wo nach eben mit Philippos von Makedonien geschlossenem Frieden die Bedürfnisse des Staates minder dringend waren, nach überstandener Kriegsnoth aber dem erschöpften Bürger ein wenn auch noch so geringer Zuschuss willkommen sein musste.

Bas älteste vielleicht schon von Solon angeordnete Rechtsmittel gegen unbesugte Anmassung des Bürgerrechts war allem Anschein nach die γραφή ξενίας, und die damit verwandte γραφή δωροξενίας für den Fall, dass die Richter durch Bestechung zu einem falschen Spruche sich hatten verleiten lassen. Der überhand nehmende Unfug machte jedoch durchgreifendere Massregeln nothwendig, und eine solche muss schon Perikles zur Prüfung der gesammten Bürgerschaft in Anwendung gebracht haben. Ob diese indess schon damals zu einer bestimmten Form ausgeprägt worden sei, ist nicht mehr zu ermitteln, obwohl der Natur der Sache nach die Procedur im Wesentlichen keine andere gewesen sein kann als die bei der διαψήφισις, wie wir diese theils in einzelnen Gemeinden, denen das Gemeindebuch abhanden gekommen war (s. unten § 26. 60), theils und vorzüglich

bei der allgemeinen Abstimmung über die Bürgerrolle im vorliegenden Falle angewendet finden. Eine solche geschah nur auf besonders deshalb vom Volke gefassten Beschluss (§. 7. 15) und wurde innerhalb der einzelnen Demen vorgenommen. Zu diesem Zwecke versammelten sich zur festgesetzten Zeit die Gemeindemitglieder unter dem Vorsitz ihres Demarchen, und wurden zunächst von diesem durch einen Eid verpflichtet, nach Pflicht und bestem Wissen und Gewissen stimmen zu wollen. Dann ward das Verzeichniss der Demoten verlesen und bei jedem Einzelnen gefragt, ob der Genannte von legitimer Abkunst sei oder nicht. Ward diese nicht beanstandet, so schritt man sogleich zur Abstim-, mung. Trat jedoch ein Kläger auf, so ward zuerst dieser, dann der Angeschuldigte gehört und darauf abgestimmt (§. 8 ff.). Die Verwerfung zog Ausweisung aus dem Demos nach sich, was man ἀποψήφισις, ἀποψηφίζεσθαι nannte (§. 2. 4. 6. 11. 58. 59. 62). Das Urtheil des Demos trat aber nicht ohne Weiteres in Geltung, sondern wurde, wie sich aus Aesch. 1, 77 f. deutlich ergiebt, erst durch Bestätigung eines ordentlichen Gerichtshofs rechtskräftig. Wenn nun der-Ausgewiesene sich bei dem Spruch des Demos beruhigté, so trat er aus dem Bürgerverbande in den Stand der Schutzverwandten über: glaubte er sich hingegen in seinem Rechte verletzt, so stand ihm Appellation, ἔφεσις, an das Gericht frei (§. 6-56.61). Hier ward die Sache auss Neue geführt, nur dass umgekehrt der Ausgewiesene als Kläger das erste Wort hatte, und dagegen der Demarch, wie es scheint, als der natürliche Vertreter seines Demos im Namen desselben die Rechtmässigkeit des Spruchs vertheidigte (§. 1. 4). Freisprechung vor Gericht zog Wiedereinsetzung in den vorigen Stand (§. 61), abermalige Verwerfung hingegen den Verkauf als Sklav nach sich.

In diesem Falle war der Sprecher der vorliegenden Rede, Euxitheos. Aus der Gemeinde Halimus ausballotirt appellirt er an ein Geschwornengericht und legt in überzeugender Weise die Kniffe und Ränke dar, durch welche sein Demarch und persönlicher Feind Eubulides dieses verwerfende Urtheil herbeigeführt.

Zum besseren Verständniss der in der Rede berührten Verwandtschaftsverhältnisse folgt hier eine Uebersichtstafel vom Geschlecht des Euxitheos väterlicher wie mütterlicher Seits. ;

Sohn	Sohn. Tochter (?)		Tochter	Olympichos	re Apollodoros
Lysanias	Nikiades. Tochter (?) S	Z.	härestrate	Nikarete	*Euxitheos. vier andere
Thukritides - Lysarete	itos vier andere	ï	zweiter Ehe mit Chärestrate	Timokrates Nik	Euxitheos Tochter drei Söhne Sohn
Thuk	Tochter (?) *Euxitheos.	-	Damostratos	heon	Damostratos. Kallistratos. Dexitheos
Charisios	Thukritides. Charisiades. Tochter (?)		erster Ehe	iter Amytheon	γ .
	Thukr	,	•	Tochter	Ktesibios

Demosthenes III.

ΕΦΕΣΙΣ ΠΡΟΣ ΕΥΒΟΥΛΙΔΗΝ.

LVII. p. 1299. R.

Πολλὰ καὶ ψευδῆ κατηγορηκότος ἡμῶν Εὐβουλίδου, καὶ βλασφημίας οὖτε προσηκούσας οὖτε δικαίας πεποιημένου, πειράσομαι τάληθῆ καὶ τὰ δίκαια λέγων, ὦ ἄνδρες δικασταί, δεῖξαι καὶ μετὸν τῆς πόλεως ἡμῖν καὶ πεπονθότα ἐμαυτὸν οὐχὶ προσήκοντα ὑπὸ τούτου. δέομαι δ' ἀπάντων ὑμῶν, ὧ ἄνδρες δικασταί, καὶ ἱκετεύω καὶ ἀντιβολῶ, λογισαμένους τό τε μέγεθος τοῦ παρόντος ἀγῶνος καὶ τὴν αἰσχύνην, μεθ' ἦς ὑπάρχει τοῖς ἁλισκομένοις ἀπολωλέναι, ἀκοῦσαι καὶ ἐμοῦ σιωπῆ, μάλιστα μέν, εἰ δυνατόν, μετὰ πλείονος εὐνοίας ἢ τούτου * (τοῖς γὰρ ἐν κινδύνψ καθεστηκόσιν εἰκὸς εὐνοϊκωτέρους ὑπάρχειν), εἰ 2 δὲ μή, μετά γε τῆς ἴσης. συμβαίνει δέ μοι τὸ μὲν καθ΄ ἡμᾶς, ὧ ἄνδρες δικασταί, καὶ τὸ προσήκειν μοι τῆς πόλεως θαρρεῖν καὶ πολλὰς ἔχειν ἐλπίδας καλῶς ἀγωνιεῖσθαι,

§. 1. μετὸν τῆς πόλεως ἡμῖν, wie προσήχειν μοι τῆς πόλεως §. 2 u. 6, = πολίτας ἡμᾶς εἶναι. Vgl. unten §. 23. 25. Aesch. 1, 78. - δέομαι καὶ ἰκετεύω καὶ ἀντιβολῶ, wie 27, '68. 45, 1. 85. Lys. 18, 27. - ἀπολωλέναι] Die zu erwartende Strafe (s. Einl. S. 128) galt der Vernichtung gleich. Ebenso §. 60. 65. - καὶ ἐμοῦ, wie die andern, die in gleicher Angelegenheit vor Gericht gestanden. Vgl. §. 4 - μάλιστα, am liebsten. - μετὰ πλείονος - ὑπάρ-

χειν] Ebenso argumentirt Lys. 19, 3. — ὑπάρχειν, näml. ὑμᾶς, was ausser Σ die Mss. vor ὑπάρχειν einschalten. — μετά γε τῆς ἴσης] Nur das kann der Angeklagte von Rechtswegen verlangen: die Richter schworen ὁμοίως ἀμφοῦν ἀπροάσεσθαι. S. 18, 2.

2. καὶ τὸ προσήκειν μοι τῆς πόλεως, enthâlt die nāhere Bestimmung zu τὸ καθ΄ ἡμᾶς (so corrigirt Schāfer das hdschr. ὑμᾶς, vgl. weiter unt. οὖ πρὸς τὸ καθ΄ αὐτὸν ἔκαστος ἀγωνιζόμεθα). In gleichem Verhältniss

τὸν καιρὸν δὲ καὶ τὸ παρωξύνθαι τὴν πόλιν πρὸς τάς άποψηφίσεις φοβείσθαι · πολλών γὰς έξεληλαμένων δικαίως εκ πάντων των δήμων συγκεκοινωνήκαμεν της δόξης ταύτης οἱ κατεστασιασμένοι, καὶ πρὸς τὴν κατ' ἐκείνων αλτίαν, ού πρός τὸ καθ' αύτὸν ξκαστος άγωνιζόμεθα, ωστ' εξ ανάγκης μέγαν ήμιν είναι τὸν φόβον. οὐ μην άλλα καίπες τούτων ούτως έχόντων, α νομίζω πεςί 3 τούτων αὐτῶν πρῶτον * εἶναι δίχαια, ἐρῶ πρὸς ὑμᾶς. έγω γαρ οίομαι δείν ύμας τοις μεν έξελεγχομένοις ξένοις οὖσι χαλεπαίνειν, εἰ μήτε πείσαντες μήτε δεηθέντες ύμων λάθοα καὶ βία των ύμετέρων ίερων καὶ κοινων μετείχον, τοῖς δὲ ἡτυχηχόσι καὶ δεικνύουσι πολίτας ὄντας αύτους βοηθείν και σώζειν, ενθυμουμένους ότι πάντων ολιτρότατον πάθος ήμιν αν συμβαίη τοις ήδικημένοις, εί των λαμβανόντων δίκην όντες αν δικαίως μεθ' ύμων έν τοῖς διδοῦσι γενοίμεθα καὶ συναδικηθείημεν διὰ τὴν τοῦ πράγματος ὀργήν. ὤμην μεν οὖν ἔγωγε, ὧ ἄνδρες δικα-4 σταί, προσήμειν Εὐβουλίδη, καὶ πᾶσι δὲ ὅσοι νῦν ἐπὶ ταϊς ἀποψηφίσεσι κατηγορούσιν, ὅσα ἴσασιν ἀκριβῶς λέγειν καὶ μηδεμίαν προσάγειν άκοὴν πρὸς τὸν τοιοῦτον άγωνα, οθτω γάρ τουτο άδικον και σφόδρα πάλαι κέ-

steht nachher τὸ παρωξύνθαι τὴν πόλιν πρὸς τὰς ἀποψηφίσεις zu τὸν καιρὸν. — καλῶς, mit gutem Erfolg. — τὰς ἀποψηφίσεις, s. die Einl. S. 128. — τῆς δόξης, nāml. ὡς δικαίως ἐξεληλαμένοι. — οἱ καχεστασιασμένοι, wir die wir mit Gewalt unterdrückt sind. D. gebraucht das Wort gern von solchen, welche den Umtrieben und Cabalen einer Partei vor Gericht erliegen, vgl. § 7. 17. 44, 3. 58, 22. Ueber κατὰ in der Zusammensetzung zu 8, 52.

3. ἃ νομίζω — ἡμᾶς] Doch wohl eher ἃ νομίζω είναι δίκαια, περί τούτων αὐτῶν πρῶτον ἐρῶ πρὸς ἡμᾶς. — ξένοις οὖσι, — ὅτι ξένοι εἰσίν, wie 24, 74 τοὺς ἐξεληλεγμένους ἀδικοῦντας τὴν πό-

λίν, 26, 22 τοῖς ἐξεληλεγμένοις οὐσι φαύλοις und unten §. 51 τοῖς ἐξεληλεγμένοις — ἀποχρυπτομένοις. Vgl. 23, 74. — χοινών, — ὁσίων, 23, 65. — ὄντες ἄν, näml. wenn uns nicht das Bürgerrecht streitig gemacht worden wäre: ,, wenn wir, die wir von Rechtswegen mit unter euch sitzen und die Verbrecher zur Strafe ziehen sollten, statt dessen selbst zur Strafe gezogen würden. " — τὴν τοῦ πράγματος ὀργήν, zu 18, 99. 4. και σφόθοα, ist nicht mit πάλαι, sondern mit ἄθιχον zu ver-

4. καὶ σφόδρα, ist nicht mit πάλαι, sondern mit ἄδικον zu verbinden. — ὥστε — οἱ νόμοι] 44, 55 ὁ δὲ γε νόμος ἀκοὴν τῶν τεκευτηκότων κωλύει διαμαρτυρεῖν ζῶντος τοῦ πατρὸς τὰ ὑπὰ ἐκείνου πραχθέντα. 46, 6 οἱ δὲ

πριται, ώστε οὐδὲ μαρτυρεῖν ἀποὴν ἐῶσιν οἱ νόμοι, οὐδ' έπὶ τοῖς πάνυ φαύλοις ἐγκλήμασιν, εἰκότως ὅπου γὰρ είδεναι τινες ήδη φήσαντες ψευδείς εφάνησαν, πως, ά γε 5 μηδ' αὐτὸς οἶδεν ὁ λέγων, προσήκει πιστεύεσθαι; άλλὰ μην όπου γε μηδ' ύπεύθυνον καθιστάντα ξαυτον έξεστι, δι' ων αν ακούσαί τις φη, βλέπτειν μηδένα, πως ανυπευθύνω γε λέγοντι προσήκει πιστεύειν ύμᾶς; ἐπειδὴ τοίνυν οδτος είδως τους νόμους, και μαλλον ή προσήκεν, άδίκως και πλεονεκτικώς την κατηγορίαν πεποίηται, άναγκαΐον εμοί περί ών εν τοῖς δημόταις ύβρίσθην πρώτον 6 εἰπεῖν. ἀξιῶ δ', ὦ ἀνδρες ᾿Αθηναῖοι, μηδέπω τὶν τῶν δημοτών ἀποιψήφισιν ποιείσθαι τεκμήριον * ύμας, ώς άρα οὐχὶ προσήχει μοι τῆς πόλεως. εἰ γὰρ πάντ' ἐνομίζετε τὰ δίκαια δυνήσεσθαι τοὺς δημότας διακρίναι, οὐκ ὰν ἐδώκατε τὴν εἰς ὑμᾶς ἔφεσιν· νῦν δὲ καὶ διὰ φιλονεικίαν καὶ διὰ φθόνον καὶ δι' έχθραν καὶ δι' άλλας προφάσεις έσεσθαί τι τοιούτον ήγούμενοι την είς ύμας

γε νόμοι οὐ ταῦτα λέγουσιν, ἀλλ α αν εἰδῆ τις καὶ οἰς αν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύουσιν ἐν γραμματείω γεγραμμένα, κα μητ ἀφελεῖν ἐξῆ μηδὲν μήτε προσθεῖναι τοῖς γεγραμμένοις. ἀκοὴν δ' οὐκ ἐῶσι ζωντος μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τεθνεῶτος. — ὅπου — πιστεύεσθαι] Gleiche Satzbildung 21, 9 ὅπου γὰρ ἐπόντος τοῦ φόβου τούτου φαίνονταί τινες οὐδὲν ἦττον ὑβρισταί, τί χρὴ τοὺς τοιούτους προσσοκαν ἀν ποιεῖν, εἰ μήθεὶς ἐπῆν ἀγὼν μηδὲ κίνδυνος; vgl. 20. 7.

5. ὑπεύθυνον — ἀνυπευθύνω] ὑπεύθυνος od. ὑπόθικος (τῆς μαφτυφίας), verantwortlich für die Wahrheit seiner Aussage ist jeder Zeuge vor Gericht (vgl. 40, 54, 45, 13. 43. 44. 46. 4). Beruht eine Aussage nur auf Gerüchten, blossem Hörensagen, wo also kein Zeuge da ist, so könnte höchstens derjenige, welcher sich darauf be-

ruft, die Verantwortlichkeit auf sich nehmen (ὑπεύθυνον καθιστάναι ξαυτόν). Eine solche jedoch ist vor Gericht, wo alles bewiesen werden muss, überhaupt gar nicht. zulässig. Gleichwohl hatte es Eub. dahin gebracht, dass in der Versammlung der Demoten der Sprecher auf solches Gerede hin verurtheilt worden war. — zαὶ μᾶλλον η προσήχεν, ,, nur zu gut, " ist nicht mit ἀδίχως (denn es kann nie auch nur im entferntesten προσήχειν άθίχως χαὶ πλεονεχτιχώς την χατηγορίαν ποιείσθαι), sondern mit είδως τους νόμους als

nähere Bestimmung zu verbinden.
6. τὴν εἰς ὑμᾶς ἔφεσιν | S. die Einl. S. 128: Uebrigens ist diese ganze Anrede, wie Aehnliches anderwärts (zu 3, 20), nicht an die anwesenden Athener als Individuen oder auch nur die gegenwärtige Generation, sondern an die moralische Person des Volks gerichtet.

— νῦν δὲ, zu 1, 9. — προφά-

τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἐποιήσατε καταφυγήν, δι' ἣν καλῶς ποιοῦντες, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, τοὺς ἠδικημένους ἅπαντας σεσώκατε. πρῶτον μὲν οὖν ὃν τρόπον ἐν τοῖς δημό-7 ταις συνέβη τὴν διαψήφισιν γενέσθαι, φράσω πρὸς ὑμᾶς τὸ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πάντα λέγειν τοῦτ' ἐγὼ ὑπολαμβάνω, ὅσα τις παρὰ τὸ ψήφισμα πέπονθεν ἀδίκως καταστασιασθεὶς ἐπιδεῖξαι.

Εὐβουλίδης γὰρ οὖτος, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, ὡς ὑμῶν 8 ἴσασι πολλοί, γραψάμενος ἀσεβείας τὴν ἀδελφὴν τὴν Αακεδαιμονίου τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων οὐ μετέλαβεν. ὅτι δὴ ἐν ἐκείνψ τῷ ἀγῶνι τὰ δίκαια, τούτψ δὲ τἀναντία ἐμαρτύρησα, διὰ ταύτην τὴν ἔχθραν ἐπιτίθεταί μοι. καὶ βουλεύων, ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ κύριος ὧν τοῦ θ' ὅρ-

σεις, Gründe, zu 23, 49. — καλῶς ποιοῦντες, zu 18, 231.

7. εἰς αὐτὸ — λέγειν, zur Sache selbst reden, nichts was nicht zur Sache gehört. Die östere Erwähnung dieses Punctes (s. §. 33. 59, 60. 63. 66) lässt vermuthen, dass dies, wie überhaupt vor Gericht, so insbesondere bei den aus der Diapsephisis hervorgegangenen Rechtshändeln der Abkürzung der Procecedur wegen vorschriftsmässig war. — τοῦτ', auf das Folgende hin-weisend: das sis αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πάντα λέγειν besteht nach meiner Meinung darin, dass man - nachweist. — παρά τὸ ψήφισμα, gegen den Beschluss, durch welchen die Prüfung der Bürgerrolle angeordnet worden war. Vgl. τὰ ὑμῖν έψηφισμένα §. 15.

8. ἀσεβείας Die γραφή ἀσεβείας war gegen jede Art der Verletzung der den Göttern schuldigen Ehrfurcht gerichtet. Erhielt der Kläger nicht den fünsten Theil der Stimmen, so versiel er ausser der versassungsmässigen Busse von tausend Drachmen in partielle Atimie, wodurch ihm der Besuch gewisser Heiligthümer verwehrt war.

Andok. 1, 33. Dass eine weitere Verkürzung der politischen Rechte nicht statt fand, ergiebt sich daraus, dass Eub. nach dem Verluste dieser Klage gleichwohl zum Demarchen, ja sogar zum Rathmann ernannt wurde. — Δακεδαιμοvíov] Von Ländern und Städten entlehnte Eigennamen kommen bei den Griechen nicht selten vor. Bekannt sind Namen wie 'Αθήναιος, Bοίωτος, Άχαιός. Kimon nannte seine Söhne Λακεδαιμόνιος, 'Η-λείος und Θέσσαλος (Plut. Kim. 16), und Themistokles drei von seinen Τόchtern Ἰταλία, Σύβαρις und Ἰστα (Plut. Them. 32) u. s. w. — διὰ ταύτην τὴν ἔχθραν, — διὰ τοῦτο ἔχθρως πρός με διαπείμενος. — βουλευσης — βουλευτης ων. Dass der Rath der Fünfhundert an der Ausführung der Diapsephisis neben den Demarchen irgend welchen Theil genommen habe. nirgends überliefert. scheint daher, dass damals Eub. zufällig zugleich Senator und Vorstand seines Demos, die Erwähnung aber der ersten Würde entweder überhaupt nur darauf be-rechnet war, den Eub. noch mehr

κου καὶ τῶν γραμματείων, ἐξ ὧν ἀνεκάλει τοὺς δημότας, 9τί ποιεί; πρώτον μέν, ἐπειδή συνελέγησαν οἱ δημόται, κατέτριψε την ημέραν δημηγορών και ψηφίσματα γράφων. τοῦτο δ' ήν οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλ' ἐπιβουλεύων εμοί, ὅπως ώς ὀψιαίτατα ή διαψήφισις ή περὶ εμοῦ γένοιτο καὶ διεπράξατο τοῦτο. καὶ τῶν μεν δημοτῶν οί δμόσαντες έγενόμεθα τρεῖς καὶ ξβδομήκοντα, ἡρξάμεθα δε τοῦ διαψηφίζεσθαι δείλης όψίας, ώστε συνέβη, ήνίκα 10 τουμον όνομ' έκαλεϊτο, σκότος είναι ήδη * * καὶ γὰρ ἦν περί έξηκοστόν, και εκλήθην ύστατος άπάντων των εν έκείνη τη ημέρα κληθέντων, ηνίκα οι μεν πρεσβύτεροι τῶν δημοτῶν ἀπεληλύθεσαν εἰς τοὺς ἀγρούς τοῦ γὰρ δήμου ήμιν, ὦ ἄνδρες δικασταί, πέντε καὶ τριάκοντα στάδια τοῦ ἄστεως ἀπέχοντος καὶ τῶν πλείστων ἐκεῖ οἰκούντων, απεληλύθεσαν οι πολλοί οι δε κατάλοιποι ήσαν 11 οὐ πλείους ἢ τριάχοντα. ἐν δὲ τούτοις ἦσαν ἅπαντες οἱ τούτω παρεσκευασμένοι. ἐπειδὴ δ' ἐκλήθη τὸ ἐμὸν ὄνομα,

bloszustellen, oder zur Erläuterung des besonderen Falls geschah, dass die Abstimmung nicht innerhalb der Gemeinde selbst, wie es wohl sonst gebräuchlich war, sondern in Athen vor sich ging. Eub. berief unter dem Vorwande seiner Eigenschaft als Senator die Demoten nach der Stadt. — χύριος ὧν τοῦ ŏφxου, als Demarch, als welcher er die Gemeindemitglieder zum Behuf der Abstimmung zu vereidigen hatte. Wie Eub. diese Gewalt missbrauchte, ist unten §. 63 gesagt. — τῶν γραμματείων, = τοῦ ληξιαρχιχοῦ od. κοινοῦ γραμματείου §. 26. 60. Der Plural ist vielleicht aus der Anlage des Ganzen nach Jahrgängen zu er-klären. — ἀνεκάλει, näml. εἰς τὴν πόλιν.

9. δημηγοςῶν καὶ ψηφίσματα γράφων] Eub. behandelte von vornherein die Versammlung als eine reine Gemeindeversammlung, in welcher über die Angelegenhei-

ten des Demos debattirt und Beschluss gefasst wurde. Denn in seinen eigenen Sachen ist jeder Demos souverain. — τοῦτο σ' ἦν ἢν geht auf Eubulides, τοῦτο ist Prädicat u. fasst das vorhergehende δημηγορῶν καὶ ψηφίσματα γράφων kurz zusammen: dies (nāml. Reden haltend und Anträge stellend) war er, dies that er nicht von ungefāhr. Vgl. zu 3, 34. — ἐκαλείτο, damit über mich abgestimmt werde.

10. περὶ ἐξηκοστὸν] Krüger Gramm. §. 60, 8, 1. — τοῦ γὰρ — ἀπέχοντος] Der Demos Halimus, der zur Phyle Leontis gehörte, lag eine kleine Meile südlich von Athen an der Westküste beim j. Capo Kalamaki. Vgl Arist. Vög. 496. Paus. 1, 31, 1.

11. οἱ τούτω παρεσκευασμένοι, — οἱ τούτω συνεστώτες §. 13. ἐπειδὴ ἐκλήθη — ἀναπηθήσας οὐτος] Nicht der Demarch also,

άναπηδήσας ούτος έβλασφήμει κατ' έμοῦ ταχὺ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλη τῆ φωνῆ, ώσπες καὶ νῦν, μάςτυςα μὲν ὧν κατηγόρησεν ουδένα παρασχόμενος ούτε των δημοτών ούτε των άλλων πολιτών, παρεκελεύετο δε τοῖς δημόταις ἀποψηφίζεσθαι. άξιοῦντος δ' έμοῦ ἀναβαλέσθαι εἰς τὴν ὑστεραίαν 12 διά τε την ωραν και το μηδένα μοι παρείναι, τό τε πράγμα άφνω προσπεπτωκέναι, ίνα τούτω τ' έξουσία γένοιτο όπόσα βούλοιτο κατηγορήσαι καὶ μάρτυρας εί' τινας έχοι παρασχέσθαι, έμοί τε εκγένοιτο απολογήσασθαι εν απασι τοῖς δημόταις καὶ τοὺς οἰκείους μάρτυρας παρασχέσθαι. καὶ ὁ τι γνοίησαν περὶ ἐμοῦ, τούτοις ἤ θελον ἐμμένειν οδ-13 τος ών μεν εγώ προύκαλούμην ούδεν εφρόντισε, την δε ψηφον εύθυς εδίδου τοῖς παροῦσι τῶν δημοτῶν, οὕτε ἀπολογίαν οὐδεμίαν έμοὶ δοὺς οὖτ' ἔλεγχον οὐδένα ἀκριβῆ ποιήσας. οἱ δὲ τούτψ συνεστῶτες ἀναπηδήσαντες ἐψηφίζοντο. καὶ ήν μεν σκότος, οἱ δε λαμβάνοντες δύο καὶ τρεῖς ψήφους ξααστος παρὰ τούτου ἐνέβαλλον εἰς τὸν καδίσκον. σημείον δέ οἱ μεν γὰρ ψηφισάμενοι οὐ πλείους η τριάκοντ' ήσαν, * αί δὲ ψῆφοι ηριθμήθησαν πλείους

sondern ein Anderer, vermuthlich dessen Schreiber, rief die Namen nach der Liste auf. — μάρτυρα μὲν — οὐθένα παρασχόμενος — — παρεκελεύετο θὲ] Eigentlich sollte παρακελευόμενος θὲ fortgefahren werden, der Redner verlässt jedoch die angefangene Construction und fügt den Schlussgedanken in selbstständiger Form an. Vgl. 59, 79 φέρε θὲ καὶ μαρτυρίαν παράσχωμαι ὑμῖν θὶ ἀπορητίτου μὲν γεγενημένην, όμως θὲ αὐτοῖς τοῖς πεπραγμένοις ἐπιδείδω φανερὰν οὐσαν αὐτὴν καὶ ἀληθή.

12. παρείναι, ähnlich dem lat. adesse, zum Beistand gegenwärtig sein, zur Seite stehen. Vgl. §. 14. — ἐν ἄπασι τοῖς δημόταις, vor allen versammelten Demoten, zu 3, 10. — μάρτυρας, ist Prädicat zu τοὺς οἰπείους. — γνοίησαν, näml.

οἱ δημόται. — τούτοις, auf das collective ὅ τι bezüglich, wie unten §. 28 u. ö. Vgl. zu 2, 18. 13. ὧν προὐχαλούμην, nicht in

13. ὧν προὐκαλούμην, nicht in juristischer Bedeutung, wie 54, 27: wozu ich mich erbot. — τὴν ψῆσον ἐδίδου, foderte zur Abstimmung auf, wie § 14. 15. 16. 59, 90. Lys. 15, 2. — ἀπολογίαν ἐμοὶ δούς, wie λόγον δοῦναι, zu 2, 29. — δύο καὶ τρεῖς, der eine zwei, der andere drei. — παρὰ τούτου, von Eubulides, der als Vorsitzender die Stimmsteine zu vertheilen hatte. — εἰς τὸν κα-δίσκον] Poll. § 17 καδίσκος ἐστὶ τὸ ἀγγεῖον, ῷ τὰς ψήφους ἐγκαθίεσαν. In den Gerichtshöfen, wo jeder Richter zwei Stimmsteine erhielt, bediente man sich zweier Stimmgefässe, von denen das eine, der κύριος κ., die Stimmen, welche das Urtheil bestimmen sollten, das

14 ή έξήκοντα, ώστε πάντας ήμας έκπλαγηναι. καὶ ταῦθ'
ως άληθη λέγω, καὶ ὅτι οὖτε ἐδόθη ἡ ψῆφος ὅπασι,
πλείους τ' ἐγένοντο τῶν ψηφισαμένων, μάρτυρας ὑμῖν
παρέξομαι. συμβαίνει δέ μοι περὶ τούτων τῶν μὲν φίλων ἢ τῶν ἄλλων Αθηναίων μηδένα μάρτυρα παρεῖναι
διά τε τὴν ώραν καὶ διὰ τὸ μηδένα παρακαλέσαι, αὐτοῖς
δὲ τοῖς ἡδικηκόσι με χρήσασθαι μάρτυσιν. ὰ οὖν οὐ δυνήσονται ἔξαρνοι γενέσθαι, ταῦτα γέγραφα κὐτοῖς. λέγε.

MAPTYPIA.

15 Εὶ μὲν τοίνυν, ὦ ἄνδρες δικασταί, συνέβαινε τοῖς Αλιμουσίοις περὶ ἀπάντων τῶν δημοτῶν διαψηφίσασθαι ἐν ἐκείνη τῆ ἡμέρα, εἰκὸς ἦν καὶ εἰς ὀψὲ ψηφίζεσθαι, ἵν' ἀπηλλαγμένοι ἠσαν ποιήσαννες τὰ ὑμῖν ἐψηφισμένα. εἰ δὲ πλείους ἢ εἴκοσιν ὑπόλοιποι ἦσαν τῶν δημοτῶν, περὶ ὧν ἔδει τῆ ὑστεραία διαψηφίσασθαι, καὶ ὁμοίως ἦν ἀνάγκη συλλέγεσθαι τοὺς δημότας, τί ποτ' ἦν τὸ δυσχερὲς Εὐβουλίδη ἀναβαλέσθαι εἰς τὴν ὑστεραίαν καὶ περὶ ἐμοῦ πρώτου τὴν ψῆφον διδόναι τοῖς δημόταις;

andere, der axvoos x., die überzähligen aufnahm. Bei der Diapsephisis war die Modalität der Abstimmung eine andere: hier ward nur ein einziges Stimmgefäss gebraucht (6 zadioxos).

14. ἐν ἄπασι, s. oben zu §. 12.

— πλείους, năml. ψῆφοι. — μάρ>
τυρα, als Zeugen. — διὰ — παραπαλέσαι, theils weil die Mehrzahl wegen der vorgeschrittenen
Zeit sich entfernt hatte (§. 10),
theils weil ich die Gefahr nicht
ahnend nicht auf den Gedanken
gekommen war Jemand zu meinem
Beistand aufzubieten. — αὐτοῖς —
μάρτυσιν] In Ermangelung eigener
Zeugen konnte man auch die Gegenpartei zur Aussage über ein
Factum auffordern und diese musste
das Zeugniss entweder leisten oder
durch eine ἐξωμοσία ihr Nichtwis-

sen von der Sache versichern. Die Aussage selbst (denn ὁ νόμος μαφτυρεῖν ἐν γραμματείφ πελεύει 45, 44. 46, 6) ward dann natürlich vom Sprecher oder seinem Beistande selbst formulirt. Vgl. Aesch.

1, 45. 47. 67.

15. τν ἀπηλλαγμένοι ἦσαν ποιήσαντες] ἦσαν ist geändert st. des hdschr. ἤεσαν und der Vulg. ἐτησαν. Ueber τνα mit dem Indic. des Praet. zu 4, 27. ἀπαλλάττεσθαι drückt das schnelle Vorübergehen der im Partic. beigefügten Haudlung aus. So 49, 65 ἤξίον καὶ αὐτὸς ὀμόσας ἀπηλλάτχθαι. Isae. 5, 19 ἐξήσκεσε τὰ ἡμέτερα ἡμῖν κομισαμένοις ἀπηλλάχθαι. Plat. Gorg. 491 ἐτλον ἀπαλλάγηθι. — τὰ ὑμῖν ἐψηφισμένα, zu § 7. — πλείους ἢ είκοσιν] Αm ersten Tage hatten sich

διότι, ὧ ἄνδρες δικασταί, οὖκ ἢγνόει Εὐβουλίδης ὅτι, εἰ 16 λόγος ἀποδοθήσοιτο καὶ παραγένοιντό μοι πάντες οἱ δημόται καὶ ἡ ψῆφος δικαίως δοθείη, οὐδαμοῦ γενήσονται οἱ μετὰ τούτου συνεὰτηκότες. ὅθεν δ' οὖτοι συνέστησαν, ταῦτα, ἐπειδὰν περὶ τοῦ γένους εἴπω, τότε, ὰν βούλησθε ἀκούειν, ἐρῶ. νῦν δὲ τί καὶ δίκαιον νομίζω καὶ τί παρ-17 εσκεύασμαι ποιεῖν, ἄνδρες δικασταί; δεῖξαι πρὸς ὑμᾶς ἐμαυτὸν Αθηναῖον ὄντα καὶ τὰ πρὸς πατρὸς καὶ τὰ πρὸς μητρός, καὶ μάρτυρας τούτων, οὺς ὑμεῖς * ἀληθεῖς φήσετε εἶναι, παρασχέσθαι, τὰς δὲ λοιδορίας καὶ τὰς αἰτίας ἀνελεῖν ὑμᾶς δ' ἀκούσαντας τούτων, ἐὰν μὲν ὑμῖν πολίτης ὢν κατεστασιάσθαι δοκῶ, σώζειν, εἰ δὲ μή, πράττειν ὁποῖον ἄν τι ὑμῖν εὐσεβὲς εἶναι δοκῆ. ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν.

Διαβεβλήκασι γάρ μου τὸν πατέρὰ, ὡς ἐξένιζεν καὶ 18 ὅτι μὲν άλοὺς ὑπὸ τῶν πολεμίων ὑπὸ τὸν Δεκελεικὸν πόλεμον καὶ πραθεὶς εἰς Δευκάδα Κλεάνδρω περιτυχών τῷ ὑποκριτῷ πρὸς τοὺς οἰκείους ἐσώθη δεῦρο πολλοστῷ χρόνω, παραλελοίπασιν, ὡσπερ δὲ δέον ἡμᾶς δι' ἐκείνας τὰς ἀτυχίας ἀπολέσθαι, τὸ ξενίζειν αὐτοῦ κατηγορήκασιν.

73 eingefunden (§. 9): war also von diesen der Sprecher der sechzigste, so blieben noch dreizehn. Wahrscheinlich waren einige der Demoten, etwa zehn, ausgeblieben, welche mit dem Reste am nächsten Tage an die Reihe kamen.

16. ἀποδοθήσοιτο, schuldiger Massen. Aesch. 1, 162 ἀποδοθέντος τοῦ ὕδατος αὐτῷ καὶ λόγου. Vgl. zu 2, 30. — οὐδαμοῦ γενήσονται, sich würden verkriechen, würden einpacken müssen. Vgl. 19, 116 οὐδαμοῦ γὰο ἄν φανηναι καθ ἐαυτὸν ἐκεῖνον, εἰ μὴ τοὺς συναγωνιζομένους τούτων τινὰς εἰχεν.

17. ὑμᾶς δ' ἀχούσαντας — σώζειν, näml, δίχαιον νομίζω.

18. ἐξένιζεν] So Harpokr. p. 74. 25 statt des hdschr. ἐξένισε. Ders. 19 έγω δ' έξ αὐτῶν τούτων μάλιστ' ἂν οἶμαι ὑμῖν ἐμαυτὸν Αθηναΐον όντα επιδείξειν. και πρώτον μεν ώς εάλω καί έσώθη, μάρτυρας ύμιν παρέξομαι, έπειθ' ότι ἀφικόμενος τῆς οὐσίας παρὰ τῶν θείων τὸ μέρος μετέλαβεν, εἶθ' ὅτι οὕτ' ἐν τοῖς δημόταις οὕτ' ἐν τοῖς φράτορσιν οὕτ' άλλοθι οὐδαμοῦ τὸν ξενίζοντα οὐδεὶς πώποτ' ήτιάσατο ώς είη ξένος. καί μοι λαβε τας μαρτυρίας.

MAPTYPIAI.

Περὶ μὲν τῆς άλώσεως καὶ τῆς σωτηρίας, ἡν συνέβη 20 γενέσθαι τῷ πατρὶ δεῦρο, ἀκηκόατε. ὡς δ' ὑμέτερος ἦν πολίτης, ω ἄνδρες δικασταί (τὸ γὰρ ὂν καὶ άληθὲς οὕτως ύπάρχει), μάρτυρας καλῶ τοὺς ζῶντας ἡμῖν τῶν συγγενῶν τῶν πρὸς πατρός. κάλει δέ μοι πρῶτον μὲν Θουκριτίδην καὶ Χαρισιάδην ο γὰρ τούτων πατήρ Χαρίσιος άδελφὸς ἦν τοῦ πάππου τοῦ ἐμοῦ Θουκριτίδου καὶ Δυσ-21 αρέτης τῆς ἐμῆς τήθης, θεῖος δὲ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ (ἀδελφὴν γὰρ ὁ πάππος ούμὸς ἔγημεν οὐχ * ὁμομητρίαν). έπειτα Νικιάδην καὶ γὰο ὁ τούτου πατὴο Δυσανίας άδελφὸς ήν τοῦ Θουκριτίδου καὶ τῆς Λυσαρέτης, θεῖος δὲ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ· ἐπειτα Νικόστρατον· καὶ γὰρ δ τούτου πατήρ Νικιάδης άδελφιδοῦς ἦν τῷ πάππῳ τῷ έμῷ καὶ τῆ τήθη, ἀνεψιὸς δὲ τῷ πατρί. καί μοι κάλει τούτους πάντας. σὸ δ' ἐπίλαβε τὸ ὕδως.

έλπίζοντα σωθήσεσθαι, und σω-

ελπίζοντα σωνησεσναί, und σωτηρία unten §. 20.

19. μάλιστ' ἄν — ἐπιδείξειν]
Οb μάλιστ' ἄρ' oder ἐπιδεῖξαι? —
τὸ μέρος, sein Theil, das von den
Oheimen ihm Ausgesetzte, vgl.
§. 25. — φράτορσιν, zu §. 23.
20. τῆς σωνηρίας, der Rückkehr, wie 50. 16 τρορῶντες τὸν kehr, wie 50, 16 τηροῦντες την οἴκαθε σωτηρίαν. — τῶν συγγενῶν] Vgl. die Geschlechtstafel l. in der Einl. S. 129. — τῶν πρὸς πατρός] Die männliche Linie hat, wie überall, auch hier den Vortritt, dann folgt die weibliche §. 22. — Θουπριπίσην] Für diese attische Form st. Oeo - (Oev dorisch) geben die Inschriften zahlreiche Belege, wie Θούδημος, Θουτιμίδης, Θουχαρίων u. s. w. Vgl. ausser dem bekannten Θουκυδίδης noch Θούφραστος b. Arist. Wesp. 1302, Θούδιππος b. Isae. 9, 17. 19, und Θούκριτος unten §. 41.

21. άδελφην — δμομητοίαν] Ehen zwischen Bruder und Schwester gestattete das Gesetz, dafera beide von verschiedenen Müttern waren. Vgl. Plut. Them. 32. Kim. 4. — ἀνεψιὸς τῷ πατρί, Geschwisterkind mit meinem Vater.

$MAPTYPE\Sigma$.

Τῶν μὲν τοίνυν πρὸς ἀνδρῶν τῷ πατρὶ συγγενῶν 22 ἀκηκόατε, ὧ ἄνδρες ᾿Αθηναῖοι, καὶ μαρτυρούντων καὶ διομνυμένων ᾿Αθηναῖον εἶναι καὶ συγγενῆ τὸν ἐμὸν πατέρα αὐτοῖς ὧν οὐδεὶς δήπου, παραστησάμενος τοὺς συνεισομένους αὐτῷ τὰ ψευδῆ μαρτυροῦντι, κατ᾽ ἐξωλείας ἐπιορκεῖ. λαβὲ δὴ καὶ τὰς τῶν πρὸς γυναικῶν τῷ πατρὶ συγγενῶν μαρτυρίας.

MAPTYPIAI.

Οἱ μὲν τοίνυν ζῶντες οἶτοι τῶν συγγενῶν τοῦ πατρὸς 23 καὶ πρὸς ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν μεμαρτυρήκασιν ὡς ἦν ἀμφοτέρωθεν ᾿Αθηναῖος καὶ μετῆν τῆς πόλεως αὐτῷ ὁικαίως. κάλει δή μοι καὶ τοὺς φράτορας, ἔπειτα τοὺς γεννήτας.

Hinter πατρί ist allem Anschein nach eine Lücke, zu deren Ausfüllung das Material unten §. 67 gegeben ist. Es war hier von einem dritten Oheim des Thukritos und dessen Sohne, so wie von den etwaigen Schwiegersöhnen aller drei die Rede. S. zu §. 67. — σῦ σ᾽ ἐπίλαβε τὸ ὕδωρ, zu 54, 36.

22. μαρτυρούντων καὶ διομνυμένων, letztres vom Zeugeneid, wie unten §. 39. 44 u. Antiph. 5, 12. 15. Lys. 4, 4. Anders 23, 63. — 'Αθηναΐον, ist als nothwendig nach Dobree's Vorschlag aufgenommen. Vgl. §. 23. — παραστησά-μενος, darf nicht buchstäblich genommen werden. In der eigentlichen Bedeutung kommt beim Eide παραστήσασθαι nur vor von denen, welche ihre Kinder als Schwurzeugen sich zur Seite stellen, um auf deren Haupt den Eid abzulegen. S. 29, 26. 33. 54, 38. Hier ist es allgemeiner zu fassen: vor denen, im Beisein, Angesichts derer, welche -. Die συνεισόμενοι sind nicht irgendwelche dritte Personen, sondern die Mitzeugen, jeder Einzelne von denen, welche hier aussagen. Ueber den Eid κατ ξξωλείας zu 23, 67. Vgl. 54, 41 εἰ δ' ἐπιορχῶ, ἐξώλης ἀπολοίμην αὐτός τε u. s. w. — τῶν — συγγενῶν] Vgl. unten §. 37 f. u. die Geschlechtstafel II.

23. τους φράτορας - τους γεννήτας] Die Bewohner des alten Athen waren in vier φυλαί oder Stämme, jede Phyle wieder in drei φρατρίαι und jede Phratrie wieder in dreissig γένη oder Geschlechter eingetheilt, von denen eiu jedes 30 γεννήται oder Familien(väter) enthielt. Im Laufe der Zeit war der politische Zusammen-hang dieser Eintheilung verloren gegangen, gleichwohl bestanden, durch das Band alter gemeinsamer Sacra zusammengehalten, Phratrien und Geschlechter als Organe zu deren Ausübung fort. Bedeutsam waren beide als Mittel die bürgerliche Abkunst zu constatiren. Nur Bürger hatten Theil daran; und unerlässliche Pflicht des Bürgers war es, seine Kinder innerhalb Jahresfrist nach der Geburt in

$MAPTYPE\Sigma$.

Δαβὲ δὴ καὶ τὰς τῶν δημοτῶν μαςτυςίας, καὶ τὰς τῶν συγγενῶν πεςὶ τῶν φρατόςων, ὡς είλοντό με φρατείαςχον.

MAPTYPIAI.

24 Τὰ μὲν τοίνυν ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φρατόρων καὶ δημοτῶν καὶ γεννητῶν, ὧν προσήκει, μαρτυρούμενα ἀκηκόατε ἐξ ὧν ἔστιν ὑμῖν εἰδέναι, πότερόν ποτ ἀστὸς ἢ ξένος ἦν, ὧ ταῦθ ὑπῆρχεν. καὶ γὰρ εἰ μὲν εἰς ἕνα ἢ δύο ἀνθρώπους κατεφεύγομεν, εἴχομεν ἄν τιν ὑποψίαν παρεσκευάσθαι τούτους εἰ δ' ἐν ἅπασιν, ὅσοις περ ἕκαστος ὑμῶν, ἐξητασμένος * φαίνεται καὶ ζῶν ὁ πατὴρ καὶ νῦν ἐγώ, λέγω φράτορσι, συγγενέσι, δημόταις, γεννή-

seine Phratrie sowohl als in sein Geschlecht (unten §. 54) unter eidlicher Erhärtung ihrer legitimen Abkunft einzuführen und in deren Listen eintragen zu lassen. vorliegenden Falle waren daher die Mitglieder beider Genossenschaften, Phratoren und Genneten, vollgültige Zeugen. — $\tau \tilde{\omega} \nu \delta \eta \mu o \tau \tilde{\omega} \nu$ Wesentliches Bedingniss der Ausübung des Bürgerrechts war ferner die Einzeichnung der Söhne in das Gemeindebuch, das ληξιαρχιχὸν γραμματεῖον des väterlichen Demos (§. 26. 61), welche mit erlangter Volljährigkeit, also mit zurückgelegtem 18. Lebensjahre, nach nachgewiesener Berechtigung er-Die Demoten werden hier aufgefordert, die ordnungsmässige Einzeichnung des Sprechers in die Bürgerrolle zu bezeugen. — ràs τῶν συγγενῶν — φρατρίαρχον] φρατρίαρχος hiess der Vorstand einer Phratrie. Die Wahl zu einem solchen ist ein Ausdruck des Vertrauens, welches einen Zweifel an dem Bürgerthum des Gewählten nicht aufkommen lässt. Nicht die Phratoren selbst werden hierbei als Zeugen aufgerufen, um nicht in ihrer eigenen Sache auszusagen, sondern die συγγενείς, d. h. nicht die Blutsverwandten, von denen oben §. 20 f. die Rede war, sondern hier = οἱ γεννῆται, ein Ausdruck, der immer nur das politische Verwandtschaftsverhältniss bezeichnet, dem jedoch, da diesem der Begriff der natürlichen Verwandtschaft zum Grunde lag, zuweilen der allgemeinere οἱ συγγενείς substituirt wird, wie unten §. 39 und b. Isä. 7, 27, vergl. mit §. 13. 15. 17, und Harp. unter γεννῆται.

24. συγγενῶν, im Gegensatz zu γεννητῶν = Blutsverwandte', wie schon die Aufeinanderfolge der einzelnen Kategorien mit Rückblick auf §. 20—23 zeigt. — ὧν προσήχει, = ὑφ' ὧν προσήχει μαρτυρείσθαι. — ἀστὸς, ist weder hier noch unten §. 24. 25. 30. 35. 36. 40. 43. 45. 54 in einem von πολίτης und ἀθηναῖος verschiedenen Sinne gebraucht. — ἐν ἄπασιν, vor Allen und durch sie, zu §. 12. - ἐξητασμένος, erprobt, echt. — λέγω φράτουσι, zu 8, 24. — ἔνε-

ταις, πῶς ἔνεστιν ἢ πῶς δυνατὸν τούτους ἄπαντας μὴ μετ' ἀληθείας ὑπάρχοντας κατεσκευάσθαι; εἰ μὲν τοίνυν 25 εὖπορος ἀν ὁ πατὴρ χρήματα δοὺς τούτοις ἐφαίνετο πείσας συγγενεῖς αὐτοὺς ἑαυτοῦ φάσκειν εἶναι, λόγον εἶχεν ὑποψίαν τιν' ἔχειν ὡς οὐκ ἦν ἀστός εἰ δὲ πένης ἀν ἄμα συγγενεῖς τε παρέσχετο τοὺς αὐτοὺς καὶ μεταδιδόντας τῶν ὄντων ἐπεδείκνυε, πῶς οὐκ εὖδηλον ὅτι τῇ ἀληθείς προσήκει τούτοις; οὐ γὰρ ἀν δήπου, εἴ γε μηδενὶ ἦν οἰκεῖος, χρήματ' αὐτῷ προστιθέντες οὖτοι τοῦ γένους μετεδίδοσαν. ἀλλ' ἦν, ὡς τό τε ἔργον ἐδήλωσε καὶ ὑμῖν μεμαρτύρηται. ἔτι τοίνυν ἀρχὰς ἔλαχε καὶ ἦρξε δοκιμαστείς. καί μοι λαβὲ τὴν μαρτυρίαν.

MAPTYPIA.

Οἴεταί τις οὖν ὑμῶν ἐᾶσαί ποτ' ἂν τοὺς δημότας 26 ἐκεῖνον ξένον καὶ μὴ πολίτην ἄρχειν παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' οὐκ ἂν' κατηγορεῖν; οὐ τοίνυν κατηγόρησεν οὐδὲ εἶς,

στιν — δυνατον] Beides bezeichnet die Möglichkeit, ersteres so weit sie durch die Umstände, letzteres so weit sie durch die Natur der Sache bedingt ist. — ὑπάρχοντας, πäml. φράτορας, συγγενείς u. s. w. ἡ-μων, wenn sie dies nicht in Wahrheit wären.

Sache §. 59. — ην, näml. οἰκεῖος αὐτοῖς. — ἀρχάς — δοκιμασθείς] Abernals ein Beweis des Bürgerthums. Dem Antritt eines jeden Amtes, mochte es, wie in den meisten Fällen, durchs Loos oder durch Wahl verliehen sein, ging eine δοκιμασία oder Prüfung voraus, in welcher der Candidat ausser Anderem auch seine bürgerliche Abkunft nachzuweisen hatte. S. unt. §. 67.

26. τοὺς δημότας] Unklar ist, ob blos Gemeindeämter (der Sprecher war z. B. Demarch gewesen, \$\frac{1}{2}\$. 63) oder auch Staatsämter zu verstehen seien. Im letzten Falle würden die Demoten hier als diejenigen genannt sein, welche vor Allen wissen mussten, wie es mit der Abkunft des Mannes stand, zugleich aber auch als Mitglieder u. Vertreter der ganzen Staatsgemeinde vorgestellt. — κατηγορέῦν, bei der Dokimasie. — διαψηφίσεις, eigentlich nur eine. Der Plural wohl mit Beziehung auf die

οὐδ' ἢτιάσατο. ἀλλὰ μὴν καὶ διαψηφίσεις ἐξ ἀνάγκης έγένοντο τοῖς δημόταις ομόσασι καθ' ἱερῶν, ὅτ' ἀπώλετο αὐτοῖς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματείον δημαρχοῦντος Αντιφίλου τοῦ πατρὸς τοῦ Εὐβουλίδου, καί τινας ἀπήλασαν αύτων περί εκείνου δ' οὐδείς οὖτ' εἶπεν οὖτ' ἢτιάσατο 27 τοιούτον οὐδέν. καίτοι πᾶσίν ἐστιν ἀνθρώποις τέλος τοῦ βίου θάνατος, καὶ περὶ ὧν μεν ἄν τις ζῶν αἰτίαν σχη, δίχαιον τοὺς παϊδας τὴν ἀειλογίαν παρέχειν περί ών δ' αν μηδείς αὐτὸν ζωντα καταιτιάσηται, πῶς οὐ δεινὸν εἰ τοὺς παϊδας ὁ βουλόμενος κρινεῖ; εἰ μέν τοίνυν * περί τούτων μηδείς λόγος έξητάσθη, δώμεν τοῦτο λεληθέναι εί δ' εδόθη καὶ διεψηφίσαντο καὶ μηδεν ήτιάσατο πώποτε μηδείς, πῶς οὐ δικαίως ὰν ἐγὼ κατ' ἐκεῖνον Αθηναίος είην τὸν τελευτήσαντα πρὶν άμφισβητηθήναι τοῦ γένους αὐτῷ; ώς δὴ ταῦτ' άληθῆ λέγω, κάλει καὶ τούτων μάρτυρας.

$MAPTYPE\Sigma$.

wiederholte Handlung des Abstimmens. Uebrigens kann das W. διαψήφισις ebenso wohl von einem Durchstimmen durch alle Glieder der Gemeinde als von einem Auseinanderstimmen oder Absondern der Berechtigten von den Unberechtigten durch Abstimmung (ähnlich διαχειροτονία das Abstimmen bei vorliegender Alternative) verstanden werden. Vergl. die Einl. S. 128. — τοῖς δημόταις, der Gemeinde Halimus. — καθ' ἰερῶν, wie 59, 60 ὀμόσαι καθ' ἰερῶν τελείων. Vgl. zu 54, 38. — απάλετο, angeblich wenigstens, s. unten §. 60. 62. — τὸ ληξιαρχιχὸν γραμματεῖον, das Gemeindebuch, είς ὃ ένεγράφοντο οἱ τελεωθέντες των παίδων, οἶς ἐξῆν ήθη τὰ πατρῷα οἰχονομεῖν, παρ δ χαὶ τοῦνομα γεγονέναι, διὰ τὸ των λήξεων ἄρχειν, λήξεις δ' είσὶν οἱ τε κλῆροι καὶ αἱ οὐσίαι. Harpokr. p. 120, 17. — δημαρ-χοῦντος] "Αρχων τις ἡν ὁ δήμαρ-

ούτοι δε τας απογραφας χος. εποιούντο τῶν προσόντων εκάστω δήμφ χωρίων. ἔτι δὲ καὶ τὰ ληξιαρχικά γραμματεῖα παρά τού-τοις ήν, καὶ συνῆγον τοὺς δήμους δπότε δεήσειεν, και ψηφον αὐτοῖς έδίδοσαν. Harp. p. 55, 16. - τινας ἀπήλασαν αὐτῶν] S. unt. §. 60. 27. πασιν - θάνατος] Fast wörllich so auch 18, 97. — την ἀειλογίαν, — τὸ ἀεὶ λόγον καὶ εὐθύνας ὑπέχειν, Harp. p. 6, 22. — περὶ τούτων] Der Plural, hier wohl zunächst durch das vorhergehende περὶ ὧν veranlasst, geht, wie häufig (zu 2, 3), auf einen singulären Begriff: über die Frage nach seiner Abkunft. — ἐξητάσθη, auf die Bahn, zur Erörterung gebracht, angestellt worden ist. τοῦτο, das, um was es sich handelt, oh ich Bürger bin oder nicht,
— κατ' έκείνον, von seiner Seite, wie χατὰ θάτερα ἀστὸς §. 30, χατ' ἀμφότερα συγγενής §. 39. — ώς — μάρτυρας, zu 18, 37.

"Ετι τοίνυν παίδων αὐτῷ τεττάρων γενομένων όμο-28 μητρίων έμοὶ καὶ τελευτησάντων, έθαψε τούτους εἰς τὰ πατρῷα μνήματα, ὧν ὅσοι πέρ εἰσι τοῦ γένους κοινωνοῦσιν καὶ τούτων οὐδεὶς οὐκ ἀπεἴπε πώποτε, οὐκ ἐκώλυσεν, οὐ δίκην ἔλαχεν. καίτοι τίς ἐστιν ὅστις ἀν εἰς τὰ πατρῷα αὐτῶν μνήματα τοὺς μηδὲν ἐν γένει τιθέντας ἐάσαι; ὡς τοίνυν καὶ ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, λαβὲ τὴν μαρτυρίαν.

MAPTYPIA.

Περὶ μὲν τοίνυν τοῦ πατρός, ὡς Αθηναῖος ἦν, ταῦτ 29 ἔχω λέγειν, καὶ μάρτυρας παρέσχημαι τοὺς ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐψηφισμένους εἶναι πολίτας, μαρτυροῦντας ἐκεῖνον ἑαυτοῖς ἀνεψιὸν εἶναι. φαίνεται δὲ βιοὺς ἔτη τόσα καὶ τόσα ἐνθάδε, καὶ οὐδαμοῦ πώποτε ὡς ξένος ἐξετασθείς, ἀλλὰ πρὸς τούτους ὄντας συγγενεῖς καταφεύγων, οὖτοι δὲ καὶ προσδεχόμενοι καὶ τῆς οὐσίας μεταδιδόντες ὡς αὐτῶν ἑνί. τοῖς χρόνοις τοίνυν οὕτω φαίνεται γεγονὼς ώστε, 30 εἰ καὶ κατὰ θάτερα ἀστὸς ἦν, εἶναι πολίτην προσήκειν αὐτόν γέγονε γὰρ πρὸ Εὐκλείδου. περὶ δὲ τῆς μητρὸς (καὶ γὰρ ταύτην διαβεβλήκασί μου) λέξω, καὶ μάρτυρας ὧν ὰν λέγω καλῶ. καίτοι, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, οὐ * μόνον παρὰ τὰ ψηφίσματα τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν διέβαλλεν

28. τὰ πατρῷα μνήματα] Solcher Erbbegräbnisse gedenken D. 43, 79. Plut. Kim. 4. Leb. d. zehn Redn. 838'. Sie galten als unantastbares Eigenthum der Familie, Fremde aber in ihnen beizusetzen war untersagt. Cic. leg. 2, 26 de sepulcris autem nihil est apud Solonem amplius quam ne quis ea deleat neve alienum inferat.
— αὐτῶν, s. oben zu §. 12. — τοὺς μηθὲν ἐν γένει, von τιθέντας abhängig. οἱ ἔν γένει, die Geschlechtsangehörigen. Vgl. Soph. K. Oed. 1430. — ἐάσαι, gewähren liesse.

29. ὑπ² αὐτῶν τούτων, von Eubulides und seinem Anhange. — τόσα καὶ τόσα, so und so viel. —

auf die Zahl selbst kommt nichts an. So 34, 25 τὸ δὲ σύμπαν κεφάλαιον γίγνεται τόσον καὶ τόσον. — ἐξετασθείς, befunden.

30. τοῖς χούνοις, der Zeit nach. Der Plural erklärt sich daraus, dass im Folgenden zwei scharf gesonderte Zeitpuncte einander entgegengestellt werden. — καὶ, schon, — nur, auch nur. κατὰ βάτερα, zur Hälfte, d. i. väterlicher Seits. Denn die nur müterlicher Seits bürgerlicher Abkunft waren, haben, wie es scheint, immer als Fremde gegolten. — ἀστὸς — πολίτην, oben zu §. 24. — πρὸ τὸλεἰσον] S. die Einl. S. 126. — μον, zu 18, 28. — τὰ ψηφίσματα τὰ περὶ τὴν ἀγορὰν, die

ήμας Βὐβουλίδης, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοὺς νόμους, οἱ κελεύουσιν ἔνοχον εἶναι τῆ κακηγορία τὸν τὴν ἐργασίαν τὴν ἐν τῆ ἀγορᾶ ἢ τῶν πολιτῶν ἢ τῶν πολιτίδων ὀνειδίζοντά 31 τινι. ἡμεῖς δ' ὁμολογοῦμεν καὶ ταινίας πωλεῖν καὶ ζῆν οὐχ ὅντινα τρόπον βουλόμεθα. καὶ εἴ σοί ἐστι τοῦτο σημεῖον, ὧ Εὐβουλίδη, τοῦ μὴ ᾿Αθηναίους εἶναι ἡμᾶς, ἐγώ σοι τούτου ὅλως τοὐναντίον ἐπιδείξω, ὅτι οὐκ ἔξεστι ξένψ ἐν τῆ ἀγορᾶ ἐργάζεσθαι. καί μοι λαβὼν ἀνάγνωθι πρῶτον τὸν Σόλωνος νόμον.

$NOMO\Sigma$.

32 Λαβε δη καὶ τὸν Αριστοφῶντος οὕτω γάρ, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, τοῦτον ἔδοξεν ἐκεῖνος καλῶς καὶ δημοτικῶς νομοθετῆσαι, ὥστε ψηφίσασθαι πάλιν ἀνανεώσασθαι.

$NOMO\Sigma$.

Προσήκει τοίνυν ὑμῖν βοηθοῦσι τοῖς νόμοις μὴ τοὺς ἐργαζομένους ξένους νομίζειν, ἀλλὰ τοὺς συκοφαντοῦντας πονηρούς. ἐπεί, ὧ Εὐβουλίδη, ἔστι καὶ ἕτερος περὶ τῆς ἀργίας νόμος, ὧ αὐτὸς ἔνοχος ὢν ἡμᾶς τοὺς ἐργαζομένους

Verordnungen, welche den Verkauf auf dem Markte, Handel und Wandel betreffen. — ἔνοχον τινι] Dieses Gesetz rührt von Solon her (§. 31), welcher angele-gentlich darauf bedacht war, die heimische Industrie zu heben und die Gewerbe zu Ehren zu bringen. Vgl. bes. Plut. Sol. 22. 24. Freilich das letztere ist ihm nicht sonderlich gelungen. Denn wenn auch Einzelne sich über das herrschende Vorurtheil hinwegsetzten, so galt es doch, wie fast überall in Griechenland, so auch in Athen für`den Bürger stets als anrüchig, Handel und Gewerbe selbst zu treiben und in Person auf dem Markte feil zu halten. Und auch unser Sprecher kann die Schaam hierüber nicht ganz überwinden, wenn er hier fortführt ήμεῖς δ'

όμολογοῦμεν — βουλόμεθα. Vgl.

31. ταινίας, fertige Kopfbinden.

- ὅτι - ἐργάζεσθαι, ausser wenn er Steuer deshalb zahlte, §. 34.

- ἀργάζεσθαι, bürgerliche Nahring treiben. - τὸν Σόλωνος νόμον, über den zuletzt erwähnten Punct.

Punct.

32. Αριστοφώντος, des bekannten Staatsmanns aus Azenia, zu 18, 70. — ἐκεῖνος, Solon. — ψη-φίσασθαι, ihr, das Volk auf Antrag des Aristophon. Der Umstand, dass das Gesetz als ein solches des Aristophon bezeichnet wird, lässt voraussetzen, dass dasselbe nicht blos eine neue Auflage des solonischen gewesen sei, sondern auch noch andere verwandte Bestimmungen enthalten habe. — περὶ τῆς ἀργίας] Nach Lysias im

διαβάλλεις. άλλὰ γὰρ τοσαύτη τις ἀτυχία ἐστὶ περὶ ή-33 μας νυν, ωστε τούτω μεν έξεστιν έξω του πράγματος βλασφημεῖν καὶ πάντα ποιεῖν, ὅπως μηδενὸς τῶν δικαίων έγω τύχω εμοί δ' επιτιμήσετε ίσως, εαν λέγω ών τρόπον οξτος έργάζεται περιιών έν τη πόλει. καὶ εἰκότως: ά γὰρ ὑμεῖς ἴστε, τί δεῖ λέγειν; σκοπεῖτε δή νομίζω γὰρ έγωγε τὸ, ἐν τῆ ἀγορᾶ ἡμᾶς ἐργάζεσθαι μέγιστον εἶναι σημείον του ψευδείς * ήμιν αίτίας τουτον έπιφέρειν. ήν 34 γάρ φησι ταινιόπωλιν είναι καὶ φανεράν πάσι, προσήκε δήπουθεν είδότας αὐτὴν πολλούς ήτις ἐστὶ μαφτυρεῖν, καὶ μὴ μόνον ἀκοήν, ἀλλ' εἰ μὲν ξένη ἦν, τὰ τέλη ἔξετάσαντας τὰ ἐν τῆ ἀγορᾶ, εἰ ξενικὰ ἐτέλει, καὶ ποδαπή ήν επιδεικνύντας εἰ δε δούλη, μάλιστα μεν τον πριάμενον, εὶ δὲ μή, τὸν ἀποδόμενον ήχειν καταμαρτυροῦντα, εἰ δὲ μή, τῶν ἄλλων τινά, ἢ ώς ἐδούλευσεν ἢ ώς ἀφέθη έλευθέρα. νῦν δὲ τούτων μεν ἀπέδειξεν οὐδέν, λελοιδόρηκε δ', ώς εμοί δοκεί, οὐδέν τι. τοῦτο γάρ εστιν ό συχοφάντης, αἰτιάσασθαι μεν πάντα, εξελέγξαι δε μηδέν. έπειτα κάκεινο περί της μητρός είρηκεν, ότι έτίτθευσεν. 35

rhetor. Wörterb. am Phot. ed. Pors. p. 665 bereits von Drakon eingeführt (vgl. Plut. Sol. 17. Diog. Laert. 1, 55) und von Solon erneuert mit der Bestimmung, dass einmalige Verurtheilung die Busse von hundert Drachmen, dreimalige Atimie nach sich ziehen solle. Vgl. Plut. Sol. 22. Dagegen lassen Herod. 2, 177 und Diod. 1, 77 den Solon dies Gesetz aus Aegypten holen, und Theophrast bei Plut. Sol. 31 nennt Peisistratos als dessen Urheber.

33. ἔξω τοῦ πράγματος, ohen zu §. 7. — ὅν — ἐργάζεται, was er für ein (sauberes) Handwerk treibt. — περιιών, mit Bez. auf das Herumlungern solcher, die sich müssig umhertreiben und auf unrechten Wegen gehen. Vgl. zu 18, 158 und 54, 36. — εἰκότως, nāml. ἐπιτιμήσετέ μοι. Daher

lässt der Sprecher den Gegenstand wieder fallen, doch nicht ohne auf schlaue Weise für seinen Zweck gerade genug gesagt zu haben.

34. εἰδότας — ἐστὶ, — πολλοὺς εἰδότας ἤτις ἐστὶν αὐτή. — ἀχοήν, ohen §. 4. — τὰ τέλη — ἐπιδειχνύντας, indem sie aus den Marktbüchern nachwiesen, ob sie Fremdensteuer entrichte und (ob gleichfalls aus den Büchern?) von wannen sie wäre. — μάλιστα μὲν τὸν πριάμενον, als den gegenwärtigen Besitzer. — ἤπειν, nāml. προσῆπε. — οὐδέν τι, ins Blane hinein. So $\Sigma F \Phi$, die Lesart der übrigen Mss. οὐδέν ὅ τι οὖ ist mindestens nicht übel erfunden. — τοῦτο γάρ ἐστιν, definirend: denn darin besteht das Wesen des Sykophanten. Ueber dieses zu 18, 189. 35. ἐτίτθευσεν, um Lohn, Am-

Demosthenes III.

ήμεις δέ, ότε ή πόλις ήτύχει και πάντες κακώς έπραττον, ούκ άρνούμεθα τοῦτο γενέσθαι δν δὲ τρόπον καὶ ών ένεκα ετίτθευσεν, εγώ σαφως ύμιν επιδείζω. μηδείς δ' ύμων, ω ανδρες Αθηναίοι, δυσχερως ύπολάβη καὶ γαρ νῦν ἀστὰς γυναϊκας πολλὰς εξοήσετε τιτθευούσας, ὰς ὑμίν καὶ κατ' όνομα, ἐὰν βούλησθε, ἐροῦμεν. εἰ δέ γε πλούσιοι ήμεν, οὖτ' ἂν τὰς ταινίας ἐπωλοῦμεν, οὖτ' ἂν όλως ήμεν αποροι. άλλα τί ταῦτα κοινωνεῖ τῷ γένει; 36 έγω μεν οὐδεν οἶμαι. μηδαμῶς, ὧ ἄνδρες δικασταί, τοὺς πένητας ατιμάζετε (ἰκανὸν γὰρ αὐτοῖς τὸ πένεσθαι κακόν), μηδέ γε τοὺς ἐργάζεσθαι καὶ ζῆν ἐκ τοῦ δικαίου προαιρουμένους άλλ' ακούσαντες, έαν ύμιν επιδεικνύω τῆς μητρός τούς οίχείους οίους προσήκεν είναι άνθρώποις * έλευθέροις, αν καταιτιαται περί αὐτῆς ταύτας τὰς διαβολάς έξομνυμένους, καὶ μαρτυροῦντας αὐτὴν ἀστὴν οὖσαν είδεναι, ούς ύμεῖς φήσετε πιστούς είναι, δικαίαν ή-37 μιν θέσθε την ψηφον. έμοι γαρ ήν πάππος, ω άνδρες Αθηναίοι, τῆς μητρὸς πατήρ, Δαμόσρατος Μελιτεύς. τούτω γίγνονται τέτταρες παϊδες, έκ μέν ής τὸ πρώτον έσχε γυναικός θυγάτης και υίος, ῷ ὄνομα Αμυθέων, ἐκ δὲ της υστερον, Χαιρεστράτης, ή μήτης ή έμη και Τιμοκράτης. τούτοις δὲ γίγνονται παϊδες, τῷ μὲν Αμυθέωνι Δαμόστρατος, τοῦ πάππου τοὖνομ' ἔχων, καὶ Καλλίστρατος

τον, bei der allgemeinen Nahrungslosigkeit am Ende des peloponnesischen Krieges und nachher Vgl. §. 45. — ἀστὰς γυναϊκας, und nicht blos Sklavinnen, was sehr gewöhslich war. — οῦτ ἀν ὅλως ἤμεν ἄποροι, auf den ersten Blick eine etwas seltsame Folgerung: aber man begreift, dass der Sprecher nicht forlfahren konnte, οῦτ ἀν ἐτιτθεύομεν. — ἐγὰ μὲν, zu 3,8, 36. μηθέ γε] Οἡ μῆτι γε? — ἐκ τοῦ δικαίου, = δικαίως, das δίκαιον als der Punct betrachtet, von dem man beim Erwerh ausgeht. Arist. Plut. 755 οὐχ ἐκ δικαίου τὸν βίον κεκτημένοι. Lys.

19, 9 χτησάμενοι έχ τοῦ διχαίου. — ἐὰν — εἰναι] Verb. ἐὰν ὑμῖν ἐπιδειχνὸω τῆς μητρὸς τοὺς οἰκείους (ὄντας) οἴους προσῆχεν εἰναι — καὶ (ἐὰν ὑμῖν ἐπιδειχνὸω) μαρτυροῦντας (τούτους), οῶς ὑμεῖς φήσετε πιστοὺς εἰναι. Die Worte ὰν — ἐξομνυμένους sind Apposition zum ersten Glied. καταιτάται, näml. Eubulides, wie §. 40. ταύτας τὰς διαβολὰς, zur πäheren Bestimmung des ᾶν καταιτάται.

37. S. die Geschlechtstafel II.

— Μελιτεύς, zu 54, 7. — ἐκ μὲν
ης — γυναικός] Krüger Gramm.

§. 51, 12. — τοῦ πάππου τοῦ-

καὶ Δεξίθεος. καὶ ὁ μὲν Ἀμυθέων ὁ τῆς μητρὸς ἀδελφὸς τῶν ἐν Σικελία στρατευσαμένων καὶ τελευτησάντων ἐστί, καὶ τέθαπται ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασιν. καὶ ταῦτα μαρτυρήσεται. τῆ δ' ἀδελφῆ αὐτοῦ συνοικησάση 38 Διοδώρω Αλαιεῖ υἰὸς γίγνεται Κτησίβιος. καὶ οὖτος μὲν ἐτελεύτησεν ἐν Ἀβύδω μετὰ Θρασυβούλου στρατευόμενος, ζῆ δὲ τούτων ὁ Δαμόστρατος ὁ τοῦ Ἀμυθέωνος, τῆς μητρὸς ἀδελφιδοῦς τῆς ἐμῆς. τῆς δὲ Χαιρεστράτης τῆς ἐμῆς τήθης τὴν ἀδελφὴν λαμβάνει Ἀπολλόδωρος Πλωθεύς τούτων 'γίγνεται 'Ολύμπιχος, τοῦ δ' 'Ολυμπίχου Απολλόδωρος, καὶ οὖτος ζῆ. καί μοι κάλει αὐτούς.

$MAPTYPE\Sigma$.

Τούτων μεν τοίνυν άκηκόατε μαρτυρούντων καὶ διο-39 μνυμένων τὸν δὲ καὶ δμομήτριον καὶ κατ' άμφότερ' ἡ μῖν συγγενῆ καλῶ, καὶ τοὺς υἱεῖς αὐτοῦ. τῷ γὰρ Τιμο-κράτει τῷ τῆς μητρὸς ἀδελφῷ τῆς ἐμῆς ὁμοκατρίψ καὶ

νομ' έχων, nach der Sitte dem ältesten Sohne den Namen des väterlichen Grossvaters zu geben. 39, 27 άξιοῖ αὐτὸς ὡς δὴ πρεσβύτερος ὧν τοῦνομ' ἔχεἰν τὸ τοῦ
πρὸς πατρὸς πάππου. Vgl. 43,
74 und Eustath. z. Hom. Il. 5,
546 παλαίτατον ἔθος ἡν τοὺς έγγόνους χαλείσθαι τοῖς τῶν πάππων ονόμασιν. — έν Σικελία, bei der bekannten Expedition dorthin im Laufe des pelop. Krieges Ol. 91, 2 u. 3. 415 f. - τέθαπται, natürlich nur symbolisch, d. h. in dem zu diesem Zwecke errichteten Kenotaph am Wege nach der Akademie (zu 18, 289). Paus. 1, 29, 11 μετα δε τους αποθανόντας έν Κορίνθω στήλην έπὶ τοϊσθε έστάναι την αύτην σημαίνει τὰ έλεγεῖα, τοῖς μὲν ἐν Εὐβοία καὶ Χία τελευτήσασι, τοὺς δ΄ ἐπὶ τοῖς ἐσχάτοις τῆς Ασιανῆς ἡπείρου διαφθαρῆναι δηλοῖ, τοὺς δὲ ἐν Σιχελία. γεγοαμμένοι δέ είσιν οί τε στοατηγοί πλην Νικίου καί τῶν στρατιωτῶν ὁμοῦ τοῖς αστοῖς Πλαταιεῖς.

38. 'Αλωτί, zu 54, 31. — ἐν 'Αβύδω] Unklar ob in der Schlacht bei Abydos Ol. 92, 2. 411, Thuk: 8, 104, oder bei dem Zuge dorthin Ol. 98, 1. 388, Xen. Hell. 5; 1, 26 ff., welcher letztere jedoch nicht von dem berühmten Feldherrn aus Steiria, sondern von dem minder berühmten Thr. aus Kollytos geführt wurde. Ueber Abydos zu 18, 302. — Πλωδεύς] Der vermuthlich in der Epakria gelegene Demos Πλωδεώς gehörte zur Phyle Aigeis. Als Demotikon findet sich auch auf Inschriften ebensowohl Πλωδεύς als Πλωδευές. — 'Ολύμπιχος, auch auf att. Inschriften vorherrschende dorische Form, — 'Ολυμπικός.

39. τον δε και δμομήτρουν, ist wohl verderlit. διμομήτρου sind nur Geschwister, welche ven einer Mutter stammen. Nun hatte aber der Sprocher keine lebenden Ge-

δμομητείω γίγνεται * Εὐξίθεος, τοῦ δ' Εὐξιθέου τρεῖς υἰεῖς οὖτοι πάντες ζῶσιν. καί μοι κάλει τοὺς ἐπιδημοῦντας αὐτῶν.

$MAPTYPE\Sigma$.

Δαβὲ δή μοι καὶ τὰς τῶν φρατόρων τῶν συγγενῶν τῶν τῆς μητρὸς καὶ δημοτῶν μαρτυρίας, καὶ ὧν τὰ μνήματα ταὐτά.

MAPTYPIAI.

40 Τὰ μὲν τοίνυν τοῦ γένους τοῦ τῆς μητρὸς οὕτως ὑμῖν ἐπιδειχνύω καὶ πρὸς ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν ἀστήν.
τῆ δὲ μητρὶ τῆ ἐμῆ γίγνεται, ὡ ἄνδρες δικασταί, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ Πρωτομάχου, ῷ αὐτὴν ὁ Τιμοκράτης ὁμομή-τριος καὶ ὁμοπάτριος ὢν ἀδελφὸς ἔδωκε, θυγάτηρ, εἶτα ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐμοῦ ἐγώ. Ὁν δὲ τρόπον τῷ πατρὶ τῷ ἐμῷ συνψκησε, ταῦθ' ὑμᾶς ἀκοῦσαι δεῖ καὶ γὰρ ὰ περὶ τὸν Κλεινίαν αἰτιᾶται καὶ τὸ τιτθεῦσαι τὴν μητέρα 41 καὶ ταῦτα πάντα ἐγὼ σαφῶς ὑμῖν διηγήσομαι. ὁ Πρωτόμαχος πένης ἦν ἐπικλήρου δὲ κληρονομήσας εὐπόρου, τὴν μητέρα βουληθεὶς ἐκδοῦναι πείθει λαβεῖν αὐτὴν τὸν Θούκριτον τὸν πατέρα τὸν ἐμόν, ὄντα ἑαυτοῦ γνώριμον,

schwister mehr (§. 28), und, wie er sogleich selbst sagt, meint er ja auch Euxitheos, den Sohn des Bruders (und zwar eines ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος) seiner Mutter. Wir vermuthen daher Tor δε και δμομητρίου (näml. τῆς μη- ... τρὸς ἀδελφοῦ, was aber hinzuzusetzen nicht nöthig, da ja eben die Verwandtschaft der Mutter nachgewiesen wird) vióv. Vgl. die Geschlechtstafel II. - των συγγενῶν, = τῶν γεννητῶν, wie §. 23. So nach Sauppe's Verbesserung st. καὶ συγγενῶν. Vgl. §. 69 ἀλλὰ μην και φράτορες τών οἰκείων αὐτης και σημόται ταῦτα μεμαρτυρήπασω. Dazu kommt, dass genau genommen die Phratoren der Mutter keine anderen sind als die-

ihres Mannes, in dessen Phratrie sie mit der Verheirathung eintrat. Ueber die Verwandtschaft derselben aber können von Rechtswegen nicht diese zeugen, sondern nur die Phratoren des Geschlechts, dem sie ursprünglich, vom Vater her, angehört. — ων τὰ μνήματα ταὐτά, oben §. 28.

40. τὰ μὲν, hinsichtlich. — ἔ-

ταυτά, oben §. 28.

40. τὰ μὲν, hinsichtlich. — ἔδωπε, als πύριος, was der Bruder
nach des Vaters Tode über die
Schwester wurde. — παὶ γὰρ —
διηγήσομαι] Der Sprecher will
hiermit dem Einwurf begegnen,
dass dies ἔξω τοῦ πράγματος sei.
S. zu §. 7. — αἰτιᾶται, Eubulides, wie oben §. 36.

des, wie oben §. 36.
41. ἐπικλήρου — Θούκοιτου]
Das nächste Recht an eine Erb-

καὶ ἐγγυᾶται ὁ πατὴρ τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Τιμοκράτους Μελιτέως, παρόντων τῶν τε Θείων ἀμφοτέρων τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων μαρτύρων καὶ τούτων ὅσοι ζῶσι, μαρτυρήσουσιν ἡμῖν. μετὰ δὲ ταῦτα 42 χρόνω ὕστερον παιδίων αὐτῆ δυοῖν ἤδη γεγενημένων, καὶ τοῦ μὲν πατρὸς στρατευομένου καὶ ἀποδημοῦντος μετὰ Θρασυβούλου, αὐτὴ δ' οὖσα ἐν ἀπορίαις ἡναγκάσθη τὸν Κλεινίαν τὸν τοῦ Κλειδίκου τιτθεῦσαι, τῷ μὲν εἰς ἐμὲ ἡκοντι κινδύνω νῦν μὰ τὸν Δία οὐχὶ συμφέρον * πρᾶγμα (ἀπὸ γὰρ ταύτης τῆς τιτθείας ἄπασα ἡ περὶ ἡμᾶς γέγονε βλασφημία), τῆ μέντοι ὑπαρχούση πενία ἴσως καὶ ἀναγκαῖα καὶ ἀρμόττοντα ποιοῦσα. φαίνεται τοίνυν οὐχ 43 δ ἐμὸς πατὴρ πρῶτος, ὧ ἄνδρες Άθηναῖοι, λαβών τὴν ἐμὴν μητέρα, ἀλλ' ὁ Πρωτόμαχος, καὶ παῖδας ποιησάμενος καὶ θυγατέρα ἐκδούς 'ὸς καὶ τετελευτηκώς ὅμως

tochter, ἐπίκληφος, hatte, wenn der Vater ohne Testament verstorben war, der nächste männliche Anverwandte. War sie schon vermählt, so durste dieser sie von ihrem Ehemann znrückfodern (Isä. 3, 64. 10, 19), und ebenso, wenn er selbst schon vermählt war, von seiner Frau sich trennen, um eine gute Partie sich nicht entgehen zu łassen. Im letzten Falle aber hatte er wenigstens die moralische Pflicht die erste Frau weiter zu versor-gen. αληφονομήσας ist ganz wörtlich zu nehmen. Eine Erbtochter galt als unzertrennlich von ihrem Vermögen, blos als ein Anhängsel desselben. Ein Vater, der nur eine Tochter hatte, konnte nicht anders testiren als σὺν ταύτη (Isä. 3, 68), d. h. wem er sein Vermögen vermacht, der muss auch die Tochter mit in den Kauf nehmen : starb er aber ab intestato, so fiel mit dem Vermögen auch die Tochter dem nächsten Verwandten zu. In einem dieser Fälle war Pr., er hatte eine reiche Erbtochter geerbt. - έγγυᾶται, lässt sich

verloben. Das Verlöbniss, ein Haupterforderniss beim Abschluss der Ehe, bestand darin, dass der zύριος dem Bräutigam vor Zeugen und eidlich die legitime Abstammung der Braut verbürgt. D. 44, 49. 46, 18. 59, 52. — τῶν θείων ἀμφοτέρων, Lysanias und Charisios, §. 20.

42. μετὰ δὲ ταῦτα χρόνω εστερον] Vgl. das den Rednern so geläufige εὐθὺς oder εὐθέως παραχοήμα, und bes. 35, 27 εὐθὲς ἀπ΄ ἀρχῆς ἀρξάμενοι. — μετὰ Θρασυβούλου] Welcher Zug des Thr. hier zu verstehen sei, ist nicht mehr zu ermitteln. Reiske versteht den nach Lesbos Ol. 97, 390. Xen. Hell. 4, 8, 28. — αὐτὴ δ΄ οὐσα] Krüger Gramm. §. 56, 14, 2. — ποιήσασα — ποιούσα, erstres vom Uebernehmen, letztres vom Vollziehen des Austrags zu verstehen.

43. παΐδας ποιησάμενος, als ein Begriff zu fassen ohne Rücksicht auf die Zahl, = παιδοποιησάμενος. Denn in Wahrheit hatte Pr. von der Nikarete nur eine

μαστυρεί τοῖς ἔργοις ἀστὴν ταύτην καὶ πολίτιν εἶναι. ὡς σον ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, κάλει μοι πρῶτον μέν τοὺς τοῦ Πρωτομάχου υἱεῖς, ἔπειτα τοὺς ἐγγυωμένω παρόντας τῷ πατρὶ καὶ τῶν φρατόρων τοὺς οἰκείους, οἶς τὴν γαμηλίαν εἰσήνεγκεν ὑπὲρ τῆς μητρὸς ὁ πατήρ, εἶτα Εὐνικον Χολαργέα τὰν τὴν ἀδελφὴν λαβόντα τὴν ἐμὴν παρὰ τοῦ Πρωτομάχου, εἶτα τὸν υἱὰν τῆς ἀδελφῆς. κάλει τούτους.

$MAPTYPE\Sigma$.

44 Πῶς οὖν οὐν ὰν οἰντρότατα, ιδ ἄνόρες Αθηναῖοι, πάντων εγὰ πεπονθώς εἶην, εἰ τῶν συγγενῶν ὄντων τοσούτων τούτων καὶ μαρτυρούντων καὶ διομνυμένων εμοὶ προσήκειν, μηδεὶς μηδενὶ τούτων ἀμφισβητῶν ὡς οὐκ εἰκὶ παλῖται, ἐμὲ ψηφίσαιτο εἶναι ξένον; λαβὲ δή μοι καὰ τὴν τοῦ Κλεικίου καὶ τὴν τῶν συγγεκῶν αὐτοῦ μαρτυρίαν οἱ ἴσασι δήπου, τίς οὖσά ποτε ἡ ἐμὴ μήτηρ ἐτίτθενσεν αὐτόν. οὐ γὰρ ἃ τήμερον ἡμεῖς φαμεν, εἴορκον αὐτοῖς μαρτυρεῖν, ἀλλ' ὰ πάντα τὸν χρόνον ἤδεσαν τὴν ἡμετέραν μὲν μητέρα, τιτθὴν δὲ τούτου νομιζομένην.
45 καὶ γὰρ εἰ ταπεινὸν ἡ τιτθή, τὴν ἀλήθειαν οὐ φεύγω.

einzige Tochter. — τοῖς ἔργοις, durch seine Heirath und durch die bei der Verheirathung seiner Tochter geleistete ἐγγύνσως (zu §. 41). — ἀστην και πολίτιν, zu §. 24. — τοὺς τοῦ Ποωταμάχου υἰεῖς, aus zweiter Ehe. Vermuthlich sollen diese bezeugen, dass der Vater die Tochter erster Ehe als aus legitimer Verhindung hervorgegangen betrachtete. — τοὺς — πωτρὶ, die schon oben §. 41 erwähnten. — τὴν γαμηλίαν εἰσήνενων, das Hoehzeitessen ausrichtete, ein Fest, das der junge Ehemann, wenn es seine Mittel erlaubten, im Namen der Frau seinem Theile derselhen, den nächsten Angehörigen, zu geben pflegte. Vgl. 1sā. 3, 76. 79. 8, 18, 20. π.

unten §. 69. — Χολαργέα] Der Demos Χολαργός, dessen Lage unbekannt ist, gehörte zur Phyle Akamantis. — τὴν ἀδελφὴν, meine Stiefschwester, die Tochter des Protomachos und der Nikarete. — λαβόντα, wie oben nach vorhergegangenem Verlöbniss.

44. εἰ — μηθεὶς — ψηφίσαιτο, — εἰ τις — μὴ ψηφίσαιτο. — α, als Prādicat (āhnlich dem τοῦτο oben §. 9), und zwar im Plural dem vorhergehenden α μὲν zu Liebe (wie 23, 184), übrigens von νομιζομένην abhāngig, — εὅορκον εὐτοῖς μαρτυρεῖν, α νομιζομένην ἤθεσαν τὴν ἐμὴν μητέρα, für was (Bürgerin oder nicht) nach ihrem besten Wissen meine Mutter damals galt.

45. ταπεινάν] Krüger Gramm.

οὐ γὰρ εἰ πένητες ἦμεν, ἠδικήκαμεν, ἀλλ' εἰ μὴ πολῖται· οὐδὲ περὶ τύχης, * οὐδὲ περὶ χρημάτων ἡμῖν ἐστιν ὁ παρων ἀγών, ἀλλ' ὑπὲρ γένους. πολλὰ δουλικὶ καὶ ταπεινὰ πράγματα τοὺς ἐλευθέρους ἡ πενία βιάζεται ποιεῖν, ἐφ' οἶς ἐλεοῖντ' ἄν, ὧ ἄνδρες Αθηναῖοι, δικαιότερον ἢ προσαπολλύοιντο. ὡς γὰρ ἐγὼ ἀκούω, πολλαὶ καὶ τιτθαὶ καὶ τρυγήτριαι γεγόνασιν ὑπὰ τῶν τῆς πόλεως κατ', ἐκείνους τοὺς χρόνους συμφορῶν ἀσταὶ γυναῖκες, πολλαὶ δ' ἐκ πενήτων πλούσιαι νῦν. ἀλλ' αὐτίκα ὑπὲρ τούτων. νῦν δὲ τοὺς μάρτυρας κάλει.

MAPTYPEΣ.

Οὐχοῦν ὅτι μὲν καὶ τὰ πρὸς μητρός εἰμι ἀστὸς καὶ 46 τὰ πρὸς πατρός, τὰ μὲν ἐξ ὧν ἄρτι μεμαρτύρηται μεμαθήκατε πάντες, τὰ δ' ἐξ ὧν πρότερον περὶ τοῦ πατρός, λοιπὸν δέ μοι περὶ ἐμαυτοῦ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν τὸ μὲν ἀπλούστατον, οἶμαι, καὶ δικαιότατον, ἐξ ἀμφοτέρων ἀστὸν ὅντα με, κεκληρονομηκότα καὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ γένους, εἰναι πολίτην οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ προσήκοντα πάντα ἐπιδείξω μάρτυρας παρεχόμενος, ὡς εἰσήχθην εἰς τοὺς φράτορας, ὡς ἐνεγράφην εἰς τοὺς δημότας, ὡς ὑπ' αὐτῶν τούτων προεκρίθην ἐν τοῖς εὐγενεστάτοις κληροῦσθαι τῆς ἱερωσύνης τῷ Ἡρακλεῖ, ὡς ἦρχον ἀρχὰς δοκιμασθείς. καὶ μοι κάλει αὐτούς.

§. 43, 4, 11. — περὶ τύχης, über Glücksumstände: ,, was für. eine Figur wir in der Welt machen. 'Reiske. — περὶ — ὑπὶς, zu 2, 3. — ὑπὸ — συμφοροῦν, oben §. 35. 46. τὰ πρὸς μητρὸς, an den zuletzt besprochenen Punct acknüpfend, obgleich die Ordnung der Beweisführung die umgekehrte war. Vgl. zu 8, 32 u. 23, 20. — τὰ προσήχοντα, näml. πολίτη, u. zu πάντα ἐπισείξω verst. ἐμοὶ ὑπάς-χοντα. — εἰσήχ θην 'εἰς τοὺς φράτορας] S. oben zu §. 23. und unten §. 54. — ἐνεγράφην εἰς τοὺς δημότας] S. oben zu §. 23. — ὑπὰ αὐτῶν — 'Ηραχλεῖ] Die De-

men hatten ihre Schutzgottheiten (Paus. 1, 26, 6), denen besondere Sacra, σημοτικά ἐεφά, dargebracht wurden. Wie Herakles zu Halimus, so ward Hebe zu Aixone verehrt (Corp. inscr. gr. 93), Artemis Kolänis zu Myrrhinus (Das. 100) u. s. w. Mehr bei Paus. 1, 31. Die Priesterstellen besetzten die Demoten selbst und zwar so, dass sie zuerst eine Anzahl Wahlmänner aus sieh ernanten (προκρίνειν) und dann unter diesen das Loos entscheiden hessen. Vgl. unten §. 62. — πρχον άρχας δοπιμασθείς, ohen zu §. 25.

$MAPTYPE\Sigma$.

Οὐκ οὖν δεινόν, ὦ ἄνδρες δικασταί; εὶ μὲν ἔλαχον ίερεύς, ωσπερ προεχρίθην, έδει αν με και αυτόν θύειν ύπερ τούτων και τούτον μετ' έμου συνθύειν, νύν δε τούς αὐτοὺς τούτους ἐμὲ μεθ' αὐτῶν μηδὲ συνθύειν ἐἄν; φαίνομαι τοίνυν, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον άπαντα παρά πάσι τοῖς νῦν κατηγοροῦσι πολίτης ώμο-48 λογημένος * * οὐ γὰρ ὰν δήπου τόν γε ξένον καὶ μέτοι-κον, ως νῦν φησιν Εὐβουλίδης, οὖτ ἀρχὰς ἄρχειν, οὖθ * ίερωσύνην κληρουσθαι μεθ' ξαυτού προκριθέντα είασεν. καὶ γὰρ οὖτος ἦν τῶν κληρουμένων καὶ προκριθέντων. οὐδέ γ' ἄν, ὦ ἄνδρες Αθηναῖοι, παλαιὸς ὢν έχθρὸς έμοὶ τούτον τὸν καιρὸν περιέμενεν, ὃν οὐδεὶς ἤδει γενησόμε-49 νον, εἴ πέρ τι συνήδει τοιοῦτον. ἀλλ' οὐ συνήδει διό πες τον μεν άλλον απαντα χρόνον δημοτευόμενος μετ? έμου και κληφούμενος οὐδεν εώρα τούτων, επειδή δ' ή πόλις πάσα τοῖς ἀσελγῶς εἰσπεπηδηχόσιν εἰς τοὺς δήμους δογιζομένη παρώξυντο, τηνικαῦτά μοι ἐπεβούλευσεν. ήν δ' έκεινος μεν ο καιρός του συνειδότος αύτω τάληθή λέγειν, δ δε νυνί παρών εχθρού και συκοφαντείν βουλο-50 μένου. έγω δ', ω άνδρες δικασταί, - καί μοι πρός

47. ὥσπερ προεκρίθην, näml. κληροῦσθαι. — ὑπὲρ τούτων, für Eubulides und seine Partei. — συνθύειν, als Mitglieder der Gemeinde. — ἐἔν] Dieser Inf. ist locker an das noch vorschwebende δεινὸν angefügt. — τὸν μὲν ἄλλον χρόνον, zu 20, 16.

48. ξένον καὶ μέτοικον, wie ἀστὸς und πολίτης hier gleichbedeutend gebraucht. Vgl. §. 55, und über die eigentl. Bedeutung zu 20, 29. — ἐερωσύνην κληροῦσθαι] ἰερωσύνην ξ. 46 u. 62, doch ἱερωσύνην κληροῦσεται auch Aesch. 1, 188. — κληρουμένων καὶ προκερθέντων] Εigentlich umgekehrt: doch s. zu 8, 29. 69 u. 23, 20. — τοῦτον τὸν καιρὸν, wo das

Volk eine allgemeine Prüfung der Bürgerrolle angeordnet. — συνήδει, näml. εμοί, mit und von mir wusste. Vgl. §. 51.

49. δημοτευόμενος μετ' έμοῦ, in der Gemeinde, als Demot mit mir verkehrend. — κληφούμενος, um Gemeindeämter. — τούτων, was er mir jetzt nachsagt. — ἐκεῖνος, geht auf die ganze Zeit, in welcher der Sprecher an den Gemeindeangelegenheiten sich betheiligte.

50. καί μοι — ἀχθεσθη, Figur der Prodiorthosis, wie § 59. Vgl. zu 18, 199. — εἰ — ὑπείληφα] So nach ΣΓΦ, während die übrigen Mss. εἰ weglassen. Allerdings

Διὸς καὶ θεῶν μηθεὶς θορυβήση, μηθ' ἐφ' ῷ μέλλω λέγειν ἀχθεσθῆ, εἰ ἐμαυτὸν Δθηναῖον ὑπείληφα, ῶσπερ
ὑμῶν Ἐκαστος ἑαυτόν, μητέρα ἐξ ἀρχῆς νομίζων, ῆν περ
εἰς ὑμᾶς ἀποφαίνω, καὶ οὐχ ἑτέρας μὲν ὧν, ταύτης δὲ
προσποιούμενος πατέρα πάλιν, ὧ ἄνδρες Δθηναῖοι, τὸν
αὐτὸν τρόπον. καίτοι εἰ τοῖς ἐξελεγχομένοις ὧν μέν εἰ-51
σιν ἀποκρυπτομένοις, ὧν δ' οὐκ εἰσὶ προσποιουμένοις
δίκαιον ὑπάρχειν παρ' ὑμῖν τοῦτο σημεῖον ὡς εἰσὶ ξένοι, ἐμοὶ δήπου τοὐναντίον ὡς εἰμὶ πολίτης. οὐ γὰρ ἂν
ξένην καὶ ξένον τοὺς ἐμαυτοῦ γονέας ἐπιγραψάμενος μετέχειν ἢξίουν τῆς πόλεως, ἀλλ' εἴ τι τοιοῦτον συνήδειν,
ἐζήτησ' ὰν ὧν φήσω γονέων εἶναι. ἀλλ' οὐ συνήδειν
διό περ μένων ἐπὶ τοῖς οὖσι δικαίως γονεῦσιν ἐμαυτῷ
τῆς πόλεως μετέχειν * ἀξιῶ.

"Έτι τοίνυν δοφανός κατελείφθην, καὶ φασί με εὖπο-52 φον εἶναι καὶ τῶν μαςτύρων ἐνίους ὡφελουμένους μοι 'μαςτυρεῖν συγγενεῖς εἶναι. καὶ ἄμα μὲν κατ' ἐμοῦ λέγουσι τὰς ἐκ τῆς πενίας ἀδοξίας καὶ περὶ τὸ γένος διαβάλλουσιν, ἄμα δὲ δι' εὐπορίαν φασὶ πάντα με ώνεῖσθαι. ὡστε πότερα χρὴ αὐτοῖς πιστεύειν; ἐξῆν δὲ δή-53 που τούτοις, εἶ νόθος ἢ ξένος ἦν ἐγώ, κληρονόμοις εἶναι τῶν ἐμῶν πάντων. εἶθ' οὖτοι μικρὰ λαμβάνειν καὶ κιν-

war nach vorausgeschicktem ἐγὼ ein selbstständiger Satz beabsichtigt. Der Redner lässt jedoch im Eifer die begonnene Construction fallen und schliesst, wenn auch nachlässig, den Rest mit εἰ an den Zwischensatz an. — ἐαυτὸν, näml. ἐληναῖον ὑπείληφε. — εἰς ὑμᾶς ἀποφαίνω, wie εἰπεῖν εἰς τὴν βουλήν, εἰς τὸν ὅῆμον, 24, 47. — προσποιούμενος, näml. εἶναι.

51. ἀποχουπτομένοις — προσποιουμένοις, = ὅτι ἀποχρύπτονται — προσποιούνται, wie oben 8. 3. — τοὐναντίον, nāml. δίκαιον ὑπάρχειν παρ' ὑμῖν σημεῖον. — ἐπιγραψάμενος, mir zulegend. — συνήδειν, nāml. αὐτοῖς,

wie §. 48.

52. ἀφελουμένους, um ein Stück Geld. — τὰς ἀδοξίας] Ueber diesen Plural s. zu 8, 70.

53. τούτοις, = τοις έμοι μαρτυρούσι συγγενείς είναι. - νόθος ἢ ξένος, hier eben so gleichbedeutend gebraucht (denn die illegitimen Kinder gehörten als solche in die Kategorie der Schutzverwandten oder ξένοι) wie oben ἀστὸς und πολίτης, ξένος und μέτοικος. - κληφονόμοις, zu 23, 200. - εἰθ', zu 18, 117. - κινθυνεύειν ἐν ψευθομαρτυρίαις] ἐν bezeichnet den Punct, in dem die Gefahr beruht, den Gegenstand derselben. Vgl. 24, 3 ἔμοὶ δ' ἐν χιλίαις ὑπὲρ ὑμῶν ὁ κίνθυνος. Anders 41, 16 κινθυνεύειν τὴν

δυνεύειν εν ψευδομαρτυρίαις και επιορκείν μάλλον αίρούνται ή πάντ' έχειν, καὶ ταῦτ' ἀσφαλῶς, καὶ μηδεμιᾶς έξωλείας υπόχους έαυτους ποιείν; ούκ έστι ταυτα, άλλ', οίμαι, συγγετείς όντες τὰ δίκαια ποιούσι, βοηθούντες 54 αύτῶν ένί. καὶ ταῦτ' οὐχὶ νῦν πεπεισμένοι ποιοῖσιν, άλλα παιδίον όντα με εύθέως ήγον είς τους φράτορας, εἰς Ἀπόλλωνος πατρώου ήγον, εἰς τάλλα ἱερά. καίτοι οὐ δήπου παῖς ὢν ἐγὼ ταῦτ' ἔπειθον αὐτοὺς ἀργύριον διδούς. άλλα μην ο πατηρ αὐτὸς ζῶν, ὀμόσας τὸν νόμιμον τοῖς φράτορσιν ὅρχον, εἰσήγαγέ με ἀστὸν ἐξ ἀστῆς έγγυητης αύτῷ γεγενημένον εἰδώς, καὶ ταῦτα μεμαρτύρη-55 ται. είτ' εγώ ξένος; που μετοίχιον καταθείς; ή τίς των έμῶν πώποτε; ποῦ πρὸς ἄλλους δημότας έλθων καὶ οὐ δυνηθείς εκείνους πείσαι δεύρ' εμαυτον ενέγραψα; που τι ποιήσας ών, όσοι μή καθαρώς ήσαν πολίται, πεποιηκότες φαίνονται; οὐδαμοῦ. άλλ' άπλῶς, ἐν οἶς ὁ πάππος δ τοῦ πατρός, δ έμός, δ πατήρ, ένταῦθα καὶ αὐτὸς φαίνομαι δημοτευόμενος. καὶ νῦν πῶς ἄν τις ὑμῖν σα-

ψευδομαρτυρίαν, riskiren. — έξωλείας, zu 23, 67.

54. παιδίον — φράτορας] S. oben zu §. 23, und über die Feierlichkeiten, unter denen am Fest der Apaturien alljährlich diese Einführung geschah, Andok. 1, 126. D. 43, 14. — εὐθέως, nach der Geburt, sobald es nämlich anging, d. h. bei der nächsten Feier der Apaturien. — εἰς ᾿Απόλλωνος πατρώου ήγον, — εἰς τοὺς γεννήτας. Denn der Dienst des Ἀπόλλων πατοφός (vgl. zu 18, 141) war nebst dem des Ζεύς έρχειος (unten §. 67) der gemeinsame Mittelpunct aller Geschlechter und das religiöse Band, wodurch dieselben zusammengehalten wurden. τάλλα ίερά ist ausser dem letztern wohl an die besonderen Sacra des Demos, hier vornehmlich an den Dienst des Herakles (§. 46) zu denken. — ὀμόσας — ὄφχον] Andok. 1, 126 λαβόμενος τοῦ βωμοῦ ὤμοσεν ἡ μὴν μὴ εἶναί οἱ υἱὸν ἄλλον μηθὲγενέσθαι πώποτε εἰ μὴ Ἱππόνικον ἐκ τῆς Γλαύκωνος θυγατρός, ἢ ἐξώλη εἶναι καὶ αὐτὸν καὶ τὴν οἰκίαν. — ἐγγυητῆς, oben zu §. 41.

55. μετοίχιον] Harpokr. p. 126, 29 μέτοιχος μέν έστιν ὁ ἐξ ἐτέρας πόλεως μετοιχών ἐν ἐτέρα καὶ μὴ πρὸς ὀλίγον ὡς ἔξενος ἐπιδημῶν, ἀλλὰ τὴν οἴκησιν αὐτόθι κατακτησίμενος. ἐδιόθοντο θὲ ὑπ' αὐτῶν καθ' ἔκαστον ἔτος δραγμαὶ ἰβ', ὅπερ ἀνόμαστο μετοίχιον. — πρὸς ἄλλονς δημότας, χι Angehörigen anderer Demen. — δεῦς', == εἰς τὸν δῆμον τῶν Άλεμενσίων. — ὁ πάππος ὁ τοῦ πατρός, ὁ ἐμός, ὁ κατήρ] So nach Reiske's Verbesserung st. des hdschr. ὁ πάππος ὁ τοῦ πατρός, ὁ ἐμὸς πατήρ. Απders versuchten die Stelle zu emendiren Baiter: ὁ πατὴρ ὁ τοῦ πα-

φέστερον επιδείξειε * μετον της πόλεως αύτῷ; ενθυμεί-56 σθω γὰρ Εκαστος υμών, ὦ ἄνδρες Αθηναίοι, τοὺς ξαυτώ προσήκοντας τίν' άλλον ἂν δύναιτο ἐπιδεῖξαι τρόπον ἢ τὸν αὐτὸν ἐμοί, μαρτυροῦντας, ὀμνύοντας, πάλαι τοὺς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὄντας:

Διὰ ταῦτα τοίνυν έγω πιστεύων έμαυτῷ κατέφυγον είς ύμας. όρω γάρ, ω άνδρες Αθηναίοι, ου μόνον των αποψηφισαμένων 'Αλιμουσίων έμοῦ χυριώτερ' όντα τὰ δικαστήρια, άλλα και της βουλης και του δήμου. δεκαίως κατά γάρ πάντα αί παρ' ύμῶν εἰσι κρίσεις διχαιόταται.

Ένθυμεῖσθε τοίνυν κάκεῖνο, δσοι τῶν μεγάλων δή-57 μων έστέ, ώς οὐδέν ἀπεστερείτε οὖτε κατηγορίας οὖτ άπολογίας. καὶ πολλά άγαθά γένοιτο πᾶσιν ύμιτν τοῖς δικαίως τούτφ τῷ πράγματι χρησαμένοις, ὅτι καὶ τῶν . ἀναβαλέσθαι δεομένων οὐκ ἀφήρησθε τὸ παρασκευάσασθαι , ώ καὶ τοὺς συκοφαντοῦντας καὶ δι' ἔχθραν ἐπι-

τρός, ὁ ἐμὸς πατήρ, Sauppe: ὁ πάππος, ὁ τοῦ πατρὸς πατήρ (mit Bez. auf §. 37), ὁ ἐμὸς πατήρ, Dindorf: ὁ πάππος ὁ πρὸς (so nach Valckenaer) πατρὸς καὶ ὁ

έμὸς πατής.

56. τοὺς αὐτοὺς — ὄντας, und nicht erst jetzt auf unrechtmässige Weise erworben. οντας, = είναι, hängt von ἐπιδεῖξαι ab. — ἀλλὰ — δήμου, insofern als in gewissen Fällen (s. zu 20, 93 und die Einleit. S. 128) die Bestätigung oder Entscheidung in letzter Instanz von den Geschworenen gegeben wurde. — κατά — δικαιόταται] Eine handgreisliche captatio benevolentiae. Der Grund des Uebergewichts der Gerichte lag nicht in der grösseren Gerechtigkeit der Geschworenen, sondern in dem besonderen Organismus der Verfassung Athens. Und überhaupt ist es misslich die verschiedenen Staatsgewalten, von denen jede in besonderen Kreisen thätig

ist, unter einem einseitigen Gesichtspuncte miteinander zu ver-

gleichen.

57. τῶν μεγάλων δήμων] Einer der volkreichsten Demen war z. B. Acharna, welches im pelop. Kriege allein 3000 Hopliten stellte, Thuk. 2, 20. Zu den unbedeutenderen gehörte Halimus mit seinen etwa 80 Demotes, ob. §. 15. Die δημοι οί μικροί της Αττικής bei Paus. 1, 31, 1 aber sind nicht die letzteren im Gegensatze zu den ersteren, sondern die Demen der Landschaft im Gegensatze zur Stadt oder den Demen, welche zusammen den Stadtbezirk ausmachten. - καὶ τῶν - παρασκευάσασθαι] Der Sprecher, dem das Gegentheil widerfahren war (oben §. 12), argumentirt so, dass, wenn in den volkreicheren Demen, wa die Abstimmung der Natur der Sache nach viele Tage bindurch währen und die zu untersuchenden Fälle weit zahlreicher sein müssen,

58 βουλεύοντας έξηλέγχετε. καὶ ύμᾶς μὲν ἄξιον ἐπαινεῖν, ὧ άνδρες Αθηναΐοι, τοὺς δὲ καλῷ καὶ δικαίω πράγματι μὴ καλώς χρησαμένους ψέγειν. Εν ούδενὶ τοίνυν εύρήσετε των δήμων δεινότερα γεγενημένα των παρ' ήμιν. οξτοι γάρ ἀδελφῶν όμομητρίων καὶ όμοπατρίων τῶν μέν εἰσιν απεψηφισμένοι, των δ' ού, και πρεσβυτέρων ανθρώπων απόρων, ών τους υίεις εγκαταλελοίπασιν και τούτων, αν 59 βούλησθε, μάρτυρας παρέξομαι. δ δε πάντων δεινότατον οί συνεστηχότες πεποιήχασι (χαί μοι πρός Διός χαί θεων μηδεὶς ὑπολάβη δυσκόλως, ἐὰν τοὺς ήδικηκότας ἐμαυτὸν * πονηφούς όντας ἐπιδειχνύω· νομίζω γὰφ ὑμῖν την τούτων πονηρίαν δειχνύς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα λέγειν τὸ γενόμενόν μοι) οδτοι γάρ, ω άνδρες Αθηναΐοι, βουλομένους τινάς άνθρώπους ξένους πολίτας γενέσθαι, Άναξιμένην καὶ Νικόστρατον, κοινῆ διανειμάμενοι πέντε δραχμάς ξκαστος προσεδέξαντο. καὶ ταῦτ' οὐκ ὰν ἐξομόσαιτο Εὐβουλίδης οὐδ' οἱ μετ' αὐτοῦ μὴ οὐα εἰδέναι. καὶ νῦν τούτων οὐκ ἀπεψηφίσαντο. τί οὖν οὐκ ὰν οἴε-60 σθε τούτους ιδία ποιῆσαι, οί κοινῆ ταῦτ' ἐτόλμων; πολλούς, δ άνδρες δικασταί, οί μετ' Ευβουλίδου συνεστώτες καὶ ἀπολωλέκασι καὶ σεσώκασιν Ενεκ' ἀργυρίου επεὶ καὶ τὸ πρότερον (ἐρῶ δ' εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὦ ἄνδρες 'Αθηναῖοι) δημαρχῶν ὁ Εὐβουλίδου πατήρ, ώσπερ εἶπον, Αν-

gleichwohl keinem der Verdächtigten unter dem Vorwande, dass die
Sache keinen Aufschub leide, das
Recht sich zu vertheidigen und die
zur Führung seiner Vertheidigung
erforderliche Zeit verweigert werde,
diese Verweigerung in einem so
kleinen Demos wie der seinige als
gänzlich ungerechtfertigt erscheinen müsse.

nen müsse.

58. $\pi \alpha \varrho^{\circ}$ $\mathring{\eta} \mu \mathring{\nu}$, $= \mathring{\epsilon} \nu \tau \mathring{\varrho}$ $\mathring{\eta} \mu \varepsilon$ - $\tau \mathring{\epsilon} \varrho \varphi \mathring{\varrho} \mathring{\eta} \mu \varphi$. $-\mathring{\alpha} \mathring{\sigma} \mathring{\epsilon} \mathring{\kappa} \varphi \mathring{\omega} \nu$ $-\tau \mathring{\omega} \nu$ $\mu \mathring{\epsilon} \nu$ $-\tau \mathring{\omega} \nu$ $\mathring{\sigma}^{\circ}$ $\mathring{\sigma}^{\circ}$, zu 6, 11. - $\mathring{\sigma} \mathring{\nu} \iota \iota$ $-\mathring{\epsilon} \jmath \varkappa \iota \iota$ $\mathring{\epsilon} \mathring{\kappa} \iota \iota$ $\mathring{\epsilon} \iota$ wenn es mit rechten Dingen zuging, mit dem Vater auch der Sohn und mit dem

Bruder der Bruder springen musste. Zu ἐγκαταλελοίπασιν verst. ἐν τῷ δήμῳ, wie §. 61.

59. οἱ συνεστηχότες, Eubulides und die mit ihm unter einer Decke spielten. Vgl. §. 11. u. 60. — παί μοι — μοι, zu §. 50. — αὐτὰ τὸ πράγμα, zu §. 7. — ποινῆ — ἔχαστος, nachdem sie die bedungene Summe unter sich getheilt, so dass auf jeden fünf Drachmen kamen. — προσεδέξαντο, näml. εἰς τὸν δῆμον. — οὐα αν ἔξομόσαιτο — μὴ οὐα εἰδέναι] Κτüger Gramm. §. 67, 12, 7. 60. ὥσπερ εἶπον, oben §. 26.

- το χοινον γραμματείον, hier

τίφιλος, τεχνάζει βουλόμενος παρά τινων λαβεῖν ἀργύριον, καὶ έφη τὸ κοινὸν γραμματεῖον ἀπολωλέναι, ώστ έπεισε διαψηφίσασθαι τοὺς Αλιμουσίους περὶ αὐτῶν, καὶ κατηγορών δέκα των δημοτών εξέβαλεν, οθς απαντας πλην ένος κατεδέξατο το δικαστήριον. καὶ ταῦτα πάντες ໃσασιν οι πρεσβύτεροι. πολλοῦ γ' ἔδεόν τινας έγκαταλι-61 πείν των μή 'Αθηναίων, ὅπου καὶ τοὺς ὄντας πολίτας συνιστάμενοι έξέβαλον, ούς τὸ δικαστήριον κατεδέξατο. καὶ ὢν έχθρὸς τῷ ἐμῷ πατρὶ τότε οὐ μόνον οὐ κατηγόρησεν, άλλ' οὐδὲ τὴν ψῆφον ἥνεγκεν ώς οὐκ ἦν Αθηναῖος. τῷ τοῦτο δῆλον; ὅτι ἀπάσαις ἔδοξε δημότης εἶναι. καὶ τί δεί περί των πατέρων λέγειν; άλλ' * Εὐβουλίδης αὐτὸς ούτοσί, ήνίκα ἐνεγράφην ἐγὼ καὶ ὀμόσαντες οἱ δημόται διχαίως πάντες περί έμου την ψηφον έφερον, ούτε κατηγόρησεν οὖτ' ἐναντίαν τὴν ψῆφον ἢνεγκεν· καὶ γὰρ ένταῦθα πάλιν έμε πάντες έψηφίσαντο δημότην. καὶ εί φασί με τοῦτο ψεύδεσθαι, ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ ὕδατος ὅστις βούλεται τούτων τάναντία μαςτυρησάτω. εἰ τοίνυν, ὧ62 άνδρες Αθηναΐοι, τοῦτο δοχοῦσιν οδτοι λέγειν μάλιστ' ισχυρόν, ως απεψηφίσαντό μου νῦν οι δημόται, εγώ τετράκις ἐπιδεικνύω πρότερον, ὅτε ὁσίως ἄνευ συστάσεως έψηφίσαντο, καὶ έμε καὶ τὸν πατέρα δημότας αύτῶν εἶναι ψηφισαμένους, πρώτον μέν γε τοῦ πατρὸς δοκιμασθέντος, είτ' έμοῦ, είτ' εν τῆ προτέρα διαψηφίσει, ὅτε ἢ-,

= τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον (§. 26), sonst = τὸ φρατορικὸν γραμματεῖον (44, 41), lsā. 7, 1. 17. — κατεθέξατο, wieder aufnahm, in den vorigen Stand setzte, nāmlich nachdem sie wegen unrechtmāssiger Ausweisung Appellation eingelegt hatten.

61. πολλοῦ — κατεθέξατο | Uebergang zum vorliegenden Fall. — τὴν ψῆφον ἦνεγκεν, gab seine Stimme ab, stimmte dahin. — ἀπάσαις, nāml. ταῖς ψήφοις, mit allen Stimmen. — καὶ τί δεῖ — ἀλλὰ] Gleiche Satzbildung 9, 25.

59. 23, 114. — περὶ τῶν πατέρων, von unseren beiderseitigen. — ἐνεγράφην, in das Gemeindebuch, oben zu §. 23. — ὀμόσαντες, bezieht sich auf den Eid, den die Demoten zu leisten hatten, keinem Aufnahme in die Gemeinde zu gestatten, dessen Berechtigung dazu nicht vollkommen erwiesen war. — πάλυ ἐμὲ, wie oben den Vater. — ἔπὶ τοῦ ἔμοῦ ὕδατος, — ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι 18, 139.

62. δοχιμασθέντος, bei der δοχιμασία είς ἄνδρας, welche der Einzeichnung in das Gemeindebuch φάνισαν ούτοι τὸ γραμματεῖον· τὸ δὲ τελευταῖον προκρίναντες ἐμὲ ἐψηφίσαντο ἐν τοῖς εὐγενεστάτοις κληροῦσθαι τῆς ἰερωσύνης τῷ Ἡρακλεῖ. καὶ ταῦτα πάντα μεμαρεύρηται.

Εὶ δὲ δεῖ τὴν δημαρχίαν λέγεινὶ, δι' ἡν ωργίζοντό μοί τινες, ἐν ἡ διάφορος ἐγενόμην εἰσπράττων ὀφείλοντας πολλοὺς αὐτῶν μισθώσεις τεμενῶν καὶ ἔτερ' ὰ τῶν κοινῶν διηρπάκεισαν, ἐγὼ μὲν ὰν βουλοίμην ὑμᾶς ἀκούειν, ἀλλ' ἴσως ἔξω τοῦ πράγματος ὑπολήψεσθε ταῦτ' εἰναι, ἐπεὶ καὶ τοῦτ' ἔχω δεικνύναι τεκμήριον ὡς συνέστησαν. ἔκ τε γὰρ τοῦ ὅρκου ἐξήλειψαν τὸ ψηφιεῖσθαι γνώμη τῆ δικαιοτάτη καὶ οὕτε χάριτος ἕνεκ' οὕτ' ἔχθρας. 64 καὶ γὰρ τοῦτο φανερὸν ἐγένετο καὶ ὅτι ἱεροσυλήσαντες τὰ ὅπλα (εἰρήσεται γάρ), ὰ ἐγὼ ἀνέθηκα τῆ ᾿Αθηνᾶ, καὶ τὸ ψήφισμα ἐκκολάψαντες, ὁ ἐμοὶ ἐψηφίσαντο οἱ δημό-

vorausging und wobei vor allem der Beweis der Civität geführt werden musste. Vgl. 21, 157. 27, 5. 30, 6. — διαψηφίσει] Sonach H. Wolf's Verbesserung st. διαδικασία, wie ΣΦ (worüber zu 20, 147), und δοκιμασία, wie die übrigen Mss. haben. Die nämliche Handlung hiess oben §. 26 διαψήσεις έξ ἀνάγκης. — προκρίναντες — Ήρακλεί, oben §. 46. 63. δημαρχίαν, zu §. 26. Die Demarchen führten die Verwaltung

63. σημαρχίαν, zu § 26. Die Demarchen führten die Verwaltung der Gemeindegüter, τεμένη, verpachteten dieselben (Beispiele von Pachteontracten im Corp. inscr. graec. 93. 103) und trieben die Pachtsummen, μισθώσεις, so wie die sonstigen Leistungen, zu denen die Demoten verpflichtet waren, ein (Corp. inscr. 80. 101). Zu den letzteren mögen gehören die ετερ' ἃ τῶν κοινῶν διησπάκεισαν. — ἔξω τοῦ πράγματος, zu §. 7. — ἐπεὶ, schliesst sich an den schon in βουλοίμην ἂν angedeuteten und noch deutlicher in den Worten ἀλλ' — εἰναι ausgedrückten Gedanken an, dass der Sprecher auf

weitere Aussührung dieses Punctes verzichtet. — τοῦτ², auf das Nachfolgende hinweisend. — ἔχ τε μὰρ, ohne entsprechendes καὶ, welches, vom Redner ohne Zweisel erst heabsichtigt, in dem neuen Satze ausgeht, welcher mit καὶ γὰρ τοῦτο ausgeknight ist. — τὸ ψηφιείσθαι γνώμη τῷ δικαιοτάτη] Derselbe Passus auch im Heliasteneide, s. 20, 118. Eubulides untersching die angeführten Worte bei der Vereidigung der Demoten, κύριος ὧν τοῦ ὅρχου § 8.

64. τὰ ὅπλα, die Schilde. Weihung von Schilden, wie der im Parthenon auf der Burg (Corp. inscr. graec. 139. Paus. 1, 25, 7) und anderwärts (vgl. Aesch. 3, 116. Paus. 1, 13, 2. 5, 10, 4. 5. 6, 19, 4. 10, 19, 4), geschah wohl meist zum Andenken an kriegerische Ereignisse und ward als ein der Gottheit schuldiger Tribut betrachtet. Der Sprecher hingegen, der, wenn er die Waffen getragen, dies kaum verschwiegen haben würde, wird durch seine Widmung nichts andres beabsichtigt

ται, * συνώμνυον οὖτοι ἐπ' ἔμὲ οἱ ὑπ' ἔμοῦ τὰ κοινὰ εἰσπραχθέντες. καὶ εἰς τοσοῦτ' ἀναιδείας ἐληλύθασιν, ὥστ' ἔλεγον περιιόντες ἐμὲ τῆς ἀπολογίας ἕνεκεν τάῦτα ποιῆσαι. καὶ τἰς ὑμῶν ὰν καταγνοίη μου τοσαύτην μανίαν, ὧ ἄνδρες δικασταί, ὥστε τηλικούτων ἕνεκεν πρὸς τὸ πρᾶγμα τεκμηρίων ἄξια θανάτου διαπράξασθαι, καὶ ὰ ἔμοὶ φιλοτιμίαν ἔφερε, ταῦτ' ἀφανίζειν; τὸ δὲ πάν-65 των δεινότατον οὐ δήπου γε φήσαιεν ὰν ἐμὲ κατασκευάσαι. οὐ γὰρ ἔφθη μοι συμβᾶσα ἡ ἀτυχία, καὶ εὐθύς, ὥσπερ φυγάδος ἤδη μου ὅντος καὶ ἀπολωλότος, τούτων τινὲς ἐπὶ τὸ οἰκίδιον ἐλθόντες ἐν ἀγρῷ νύκτωρ ἐπεχείρησαν διαφορῆσαι τὰ ἔνδοθεν οὕτω σφόδρα ὑμῶν καὶ τῶν νόμων κατεφρόνησαν. καὶ ταῦτα τοὺς εἰδότας, ἐὰν βούλησθε, καλοῦμεν.

Πολλά δ' ἔχων καὶ ἄλλα ἐπιδεῖξαι, ἃ τούτοις ἐστὶ 66 διαπεπραγμένα καὶ ἃ εἰσιν ἐψευσμένοι, ἡδέως μὲν ἂν ὑμῖν λέγοιμι, ἐπειδὴ δὲ ἔξω τοῦ πράγματος νομίζετ' εἰναι, ἐάσω. ἀναμνήσθητε δ' ἐκείνων, καὶ θεάσασθε ως πολλὰ καὶ δίκαια ἔχων πρὸς ὑμᾶς ῆκω. ωσπερ γὰρ τοὺς

haben als etwas zum Schmuck des (vermuthlich in seinem Demos gelegenen) Tempels einer Gottheit beizutragen, der er sich besonders verpflichtet glaubte. — τὸ ψήφισμα — δημόται] Wie der Staat die um die Gesammtheit, so pflegten auch die Demoten die um ihren Demos verdienten Mitbürger mit Kränzen und andern Ehrenzeichen zu beschenken und die deshalb gefassten Beschlüsse in Stein gehauen öffentlich auszustellen. Belege dazu im Corp. inscr. gr. 100. 101. Vgl. Aesch. 3, 41. — περιιόντες, zu §. 33. — $\hat{\epsilon}\mu\hat{\epsilon}$, ich selbst, nicht sie. — $\tau\tilde{\eta}s$ ἀπολογίας ἔνεκεν, um aus der den Gegnern schuldgegebenen That bei der Vertheidigung Vortheil zu ziehen. — τηλικούτων πρὸς τὸ πρᾶγμα, für die Sache (um die es sich handelt) so geringfügiger, so wenig

entscheidender. — ἄξια θανάτου, als Tempelraub betrachtet, Xen. Hell. 1, 7, 22. — φιλοτιμίαν, Ehre, zu 2, 3.

65. οὐ γὰρ ἔφθη — καὶ] Krūger Gramm. §. 56, 5, 7. — ἡ ἀτυχία, die Ausweisung aus der Gemeinde. — ὥσπερ φυγάθος] Nicht als ob Verbannung die Strafe des Ausgestossenen gewesen wäre (s. die Einl. S. 128), aber sehr wahrscheinlich ist es, dass der Verurtheilte in der Regel der ihn bedrohenden Sklaverei ein freiwilliges Exil vorzog. — διαφορῆσαι τὰ ἔνδοθεν, = δ. ἔνδοθεν τὰ ἔνδον ὄντα. Vgl. zu 1, 15. — καλοῦμεν, als Zeugen.

66. ἔξω τοῦ πράγματος, zu §. 7. — ἐχείνων, des folgenden, als Recapitulation der Hauptmomente. — ἦχω, zu 54, 1. — τοὺς

Θεσμοθέτας ἀναχρίνετ', ἐγω τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμαυτὸν 67 ὑμῖν ἀναχρινῶ. ὧ ἄνθρωπε, τίς ἦν σοι πατήρ; ἐμοὶ Θούκριτος. οἰκεῖοί τινες εἶναι μαρτυροῦσιν αὐτῷ; πάνυ γε' πρῶτον μέν γε τέτταρες ἀνεψιοί, εἶτ' ἀνεψιαδοῦς, εἶθ' οἱ τὰς ἀνεψιὰς λαβόντες αὐτῷ, εἶτα φράτορες, εἶτ' Ἀπόλλωνος πατρώον καὶ Διὸς ἑρκείου γεννῆται, εἶθ' οἷς ἡρία ταὐτά, εἶθ' οἱ δημόται πολλάκις αὐτὸν δεδοκιμάσθαι καὶ ἀρχὰς ἄρξαι, καὶ αὐτοὶ διεψηφισμένοι φαίνονται. τὰ μὲν τοίνυν περὶ * τοῦ πατρὸς πῶς ἂν ὑμῖν δικαιότερον ἢ καθαρώτερον ἐπιδείξαιμι; καλῶ δ' ὑμῖν τοὺς 68 οἰκείους, εἶ βούλεσθε. τὰ δὲ περὶ τῆς μητρὸς ἀκούσατε. ἐμοὶ γάρ ἐστι μήτηρ Νικαρέτη Δαμοστράτου θυγάτηρ Μελιτέως. ταύτης τίνες οἰκεῖοι μαρτυροῦσι; πρῶτον μὲν ἀδελφιδοῦς, εἶτα τοῦ ἑτέρου ἀδελφιδοῦ δύο υἱοί, εἶτ' ἀνεψιαδοῦς, εἶθ' οἱ Πρωτομάχου υἱεῖς τοῦ λαβόντος τὴν

θεσμοθέτας, = τοὺς ἐννέα ἄρχοντας §. 70, vgl. zu 20, 90. Ueber die Prüfung der Magistrate, δοκιμασία, von den vorgelegten Fragen auch ἀνάκρισις genannt, ε. οben zu §. 25. Dazu Poll. 8, 85 ἐκαλεῖτο δέ τις θεσμοθετῶν ἀνάκρισις, εἰ ἀθηναῖοί εἰσιν ἐκατέρωθεν ἐκ τριγονίας, καὶ τὸν οδῆμον πόθεν, καὶ εἰ ἀπόλλων ἐστὶν αὐτοῖς πατρῷσς καὶ Ζεὺς ἔρκιος, καὶ εἰ τοὺς γονέας εὐ ποιοῦσι, καὶ εἰ ἐστράτευνται ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ εἰ τὸ τίμημα ἔστιν αὐτοῖς. In zweiter Instanz prüfte nochmals das Gericht. — ὑμῖν, vor euch.

67. τέτταρες ἀνεψιοί] Oben §. 20 f. sind blos drei mit Namen angeführt, Thukritides, Charisiades u. Nikiades. Der Name des vierten wird in der Lücke gestanden haben, welche wir §. 21 annehmen zu müssen glaubten. — ἀνεψιασδοῖς, Nikostratos §. 21. — οἱ — αὐτῷ, die Schwiegersöhne der Oheime des Thukridos (wie vieler und welcher, ob aller drei oder zweier oder auch nur eines einzi-

gen ist unbestimmbar), deren Töchter αὐτῷ (so schreiben wir mit Ar st. der Vulg. αὐτῶν: ihm, dem Thukritos) ἀνεψιαί waren. Die namentl. Anführung dieser Schwiegersöhne wird in der Lücke ohen §. 21 stattgefunden haben. Die Ehemänner aber werden als Zeugen citrt, weil eine Frau nicht zeugen kann. — φράτοξες — γεννῆται, s. ohen §. 23, und über den Ζεὺς ἔρχειος zu §. 54 und Harpokr. p. 85, 25 ἔρχειος Ζεύς, φ βωμὸς ἐντὸς ἔρχειος ἐν τῷ αὐ-λῷ ἴδρυται τὸν γὰρ περίβολον ἔρχειος, δεδήλωσε καὶ Υπερείδης u. s. w. — ἡρία, = τάφοι, Harp. p. 93, 26. Vgl. ohen §. 28. — οἱ δημόται, näml. μαρινροῦσων οἰν οἰν αἰν για μετοννται, und haben selbst bei der Diapsephisis (§. 61) offenbar ihre Stimme dahin abgegeben, dass er ein Bürger sei.

68. μαφτυφούσιν, dass sie bürgerlicher Abkunft sei. — πρώτον — ἀνεψιασούς] So haben wir ge-

έμην μητέρα πρότερον, είθ' ό την άδελφην την έμην την έκ τοῦ Πρωτομάχου γήμας Εύνικος Χολαργεύς, είθ' νίὸς τῆς ἀδελφῆς. ἀλλὰ μὴν καὶ φράτορες τῶν οἰκείων αὐ-69 τῆς καὶ δημόται ταῦτα μεμαρτυρήκασιν. τίνος οὖν ἂν προσδέοισθε; καὶ γὰρ ὅτι κατὰ τοὺς νόμους ὁ πατήρ έγημε καὶ γαμηλίαν τοῖς φράτορσιν εἰσήνεγκε, μεμαρτύοηται. πρός δε τούτοις καὶ εμαυτόν επέδειξα πάντων μετειληφότα όσων προσήκει τούς έλευθέρους. ώστε πανταχή δικαίως και προσηκόντως ήμιν αν προσθέμενοι την ψηφον εὐορκοίητε. έτι τοίνυν, ω άνδρες δικασταί, τούς 70 εννέα άρχοντας άνακρίνετε, εί γονέας εὖ ποιοῦσιν. εγώ δὲ τοῦ μὲν πατρὸς ὀρφανὸς κατελείφθην, τὴν δὲ μητέρ ικετεύω ύμας και αντιβολώ δια τουτον τον αγώνα απόδοτέ μοι θάψαι είς τὰ πατοφα μνήματα καὶ μή με κωλύσητε, μηδε άπολιν ποιήσητε, μηδε των οίκείων άποστερήσητε τοσούτων όντων τὸ πληθος, καὶ όλως ἀπολέσητε. πρότερον γάρ η προλείπειν τούτους, εὶ μη δύνατὸν ὑπ' αὐτῶν είη σωθηναι, ἀποκτείναιμ' ὰν ἐμαυτόν, ωστ' εν τη πατρίδι γε ύπὸ τούτων ταφηναι.

glauht die Stelle verbessern zu müssen, welche in den Mss. so geschrieben ist: πρῶτον μὲν ἀσελφισοῦ σύο νίοι (ἀσελφοι σύο, είτα τοῦ ἐτέρου ἀσελφισοῦ σύο νίοι ότο Αr), εἶτ ἀνεψιοὶ αὐτῆς. Der ἀσελφισοῦς nāmlích ist des Amytheon Sohn Damostratos § 38, des anderen ἀσελφισοῦς zwei Söhne sind von den dreien des Euxitheos die ἐπισημοῦντες § 39, der ἀνεψιασοῦς des Olympichos Sohn Apollodoros § 38. — οί Πρωτομάχου — ἀσελφῆς, s. § 43.

69. φράτορες — σημόται, s. δ. 39. — ὅτι — εἰσήνεγκε, s. δ. 41 ff. — προσθέμενοι τὴν ψήφον, wie 48, 3, und ἐκείνψ προσετίθετο τὴν γνώμην 52, 26. Doch auch σήλον ὅτι τούτψ ὑμεῖς οἱ σικασταὶ προσθήσεσθε 43, 34.

70. ἀπόδοτε, oben zu §. 16. — κωλύσητε, näml. θάψαι. — ὥστ'

παφηναι] In heimischer Erde zu ruhen war ein Lieblingsgedanke des Griechen. Daher geschah es nicht selten, dass die Gebeine der im Ausland Verstorbenen in die Heimath gebracht wurden, um dort beigesetzt zu werden, wie die Sage dies von Theseus, Orestes, Oedipus und anderen Heroen, und die Geschichte von den im Kriege Gebliebenen (Thuk. 2, 34. Plut. Dem. 21) und einzelnen namhaften Männern erzählt, wie von Themistokles (Thuk. 1, 138), Leonidas (Paus. 3, 14, 1), Thukydides (Plut. Kim. 4), Iphikrates (Arrian, Anab. 2, 15, 4), Pelopidas (Plut. Pel. 33), Hypereides (Leb. d. zehn Redu. 849'), Aratos (Plut. Arat. 53) u. A. Die Kehrseite ist die Bestrafung der Hochverräther durch Wegschaffung ihrer Gebeine über die Landesgränze.

Druck von J. B. Hirschfeld in Leipzig.

PB-41730-SB 5-16 594

PA 3949 A4 185

Stanford University Libraries Stanford, California

Return this book on or before date due. JUL 1 2 1974 THL 2 0 195 Digit zed by Google

3949 A4 185

Stanford University Libraries Stanford, California

Return this book on or before date due. JUL 1 2 1974 THL 2 0 195 Digitized by Google

PA 3949 A4 185

Stanford University Libraries Stanford, California

Return this book on or before date due.

JUL 1 2 1974

TRUL 2 0 1974

Digitized by Google

